عالمجان ابراهیمف وع. بطال.

یاڭا ادبیات

درسلك.

برنچی باصمه.

ناشرلری:
احمدگرای حسنی وشرکاسی
قزان.

КАЗАНЬ
Лит- Типографія И. Н. Харитонова
1914.

مرتبلردن:

بو مقدمه‌ده حیات بلن ادبیات آراسنده بولغان مناسبتدن بحث ایتوب طورونی آرتق صانیمز. بزم کبك محکوم خلقلرنك بوتون بر ملت بولوب یه‌شی آلولری اوچون، ادبیاتنك خدمتی قای مرتبه‌ده ایکانلگی، اوز ادبیاتی مکمل ره‌وشده اوقولماغان بر مکتب، مدرسه‌نك ملی مکتب دیب آتالورغه حقی یوقلغی، فلانی طوغریسنده سویله‌ب طورورغه‌ده لزوم کورنمی. بولرنی ایندی معلوم مسئله‌لردن صانـاب، تیك بو کتابنی وجودکه کیترودة نیندی تله‌ك وآڭا ایرشوده نیندی یول طوتقانلغمز حقنده بر ایکی سوز ئه‌یتوب اوته‌سی کیله:

۱) ادبیاتدن بر درسلك مجموعه‌سی بیرورگه تله‌دك؛ ۲) مقصد اوز ادبیاتمز بلن کیك ره‌وشده تانشدرو بولغانغه، ترجمه‌لر کرتلمه‌دی؛ ۳) ادبیاتنك مستقل بر درس بولوب کیتووینه سبب بولسون نیتی بله‌ن، فنی نه‌رسه‌لر قوشلمادی؛ ٤) شاکردلر مکتب صنفنده چاغنده‌اوق خلقمزنك عمومی حیاتی بله‌ن تانشا بارووینه سبب بولور امیدی بله‌ن آولدن، آول کورنشلرندن، آولغه یاقن حاللردن باشلاب بوتون کتاب بویینه بوڭا نق اهمیت بیرلدی. مشهور سوز: «بزم ملت آولده»؛ ۵) ساده آڭلاشلمق، طبیعی آغم ایله بارلمق برنچی پلانده طوتلو ایله برابر آلنغان پارچه‌لرده تل واسلوبنك ماتور هم ادبی اولمق جهتلری کوزه‌تلدی، ٦) منه شو صوڭغی سبب اوچون ایسکی ادبیاتمز کرتلمه‌دی، باڭا ادبیاتمزنی ممکن قدرلی کیك ره‌وشده کرتو اوچون اثرلری ژورنال وغزیته بیتلرنده قالغان محررلردن‌ده آلندی. ۷) کامل ره‌وشده مصور ایتمك برنچی تله‌کلرمزدن ایدی؛ لکن اول صنعت ئه‌لی بزده ترقی ایته آلماغانغه رسملر حقنده اوزمز استه‌گانچه اشلی آلمادق؛ کرتلگان رسملرده، ممکن قدر، اوزمزگه یاقن، آڭلایشلی صایلانوب، حیات وطبیعتنك گوزه‌ل کورنشلرن بیرورگه طرشلدی.

۱۹۱۳ - نویه‌بر - قازان

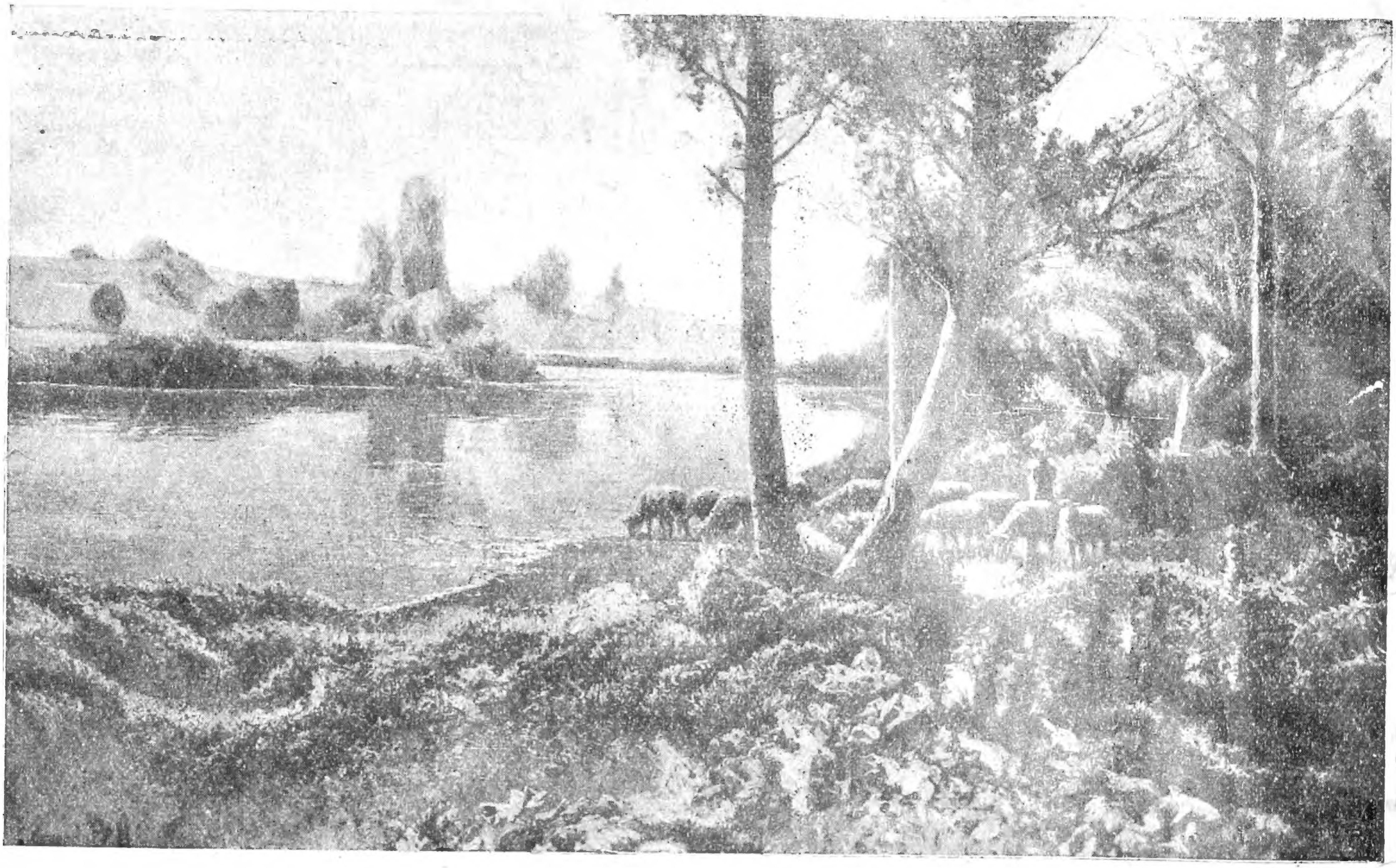

یار چیتنده.

* میرعزیز زوبایاروف
قازانده
Казань — Миргазиз С. Бояров

طوغان آول.

ع. توقایف‌دن.

تاو باشینه صالنغاندر بزنڭ آول،
بر چیشمه بار، یاقن بزنڭ آولغه اول،
آولمزنڭ یه‌من، صووی ته‌من بله‌م؛
شوکار کوره سۆیه‌م جانم، ته‌نم بله‌ن.
خدای شونده جان بیرگان، مین شونده طوغان
شونده أوّل قرآن آیتن اوقوغان،
شونده بلدم رسولمز محمدنی :
نیچك محنت جفا کورگان نیچك طورغان.
ایسدن چقمی بونده مینم کورگانلرم،
شادلق بله‌ن اویناب عمر سورگانلرم،
آبی بله‌ن برگه‌له‌شوب قارا ییرنی
صوقا بله‌ن یرطوب ـ یرطوب یورگانلرم

بو دنیاده بلکه کوب ـ کوب اشلر کورم:
بیلگیسزدر قایا تاشلار بو تقدیرم،
قایا بارسه‌م، قایده طورسه‌م، نیشله‌سه‌مده
خاطرمده مه‌نگی قالور طوغان ییرم.

آول.

سعید رمییف‌دن.

ای آول، سین مك شهردن
مكڭ قابات یه‌ملی وخوش:
بر کشی یوق بر اورامده،
نیندی طن هم نیندی بوش.
نیندی ایرکن، نیندی راحت،
نیندی بار ییر گوٗلـگنه؛
سینده توٗن‌ده یوق توٗنڭ ده
بر بوٗلوٗطلی کوٗنگنه.
اول قارا بر کوگیگه بو
فیروزه بیت بیك زوری،
کور آیگنی، قایده بار بو،
بر عجایب بیت نوری!
نیندی نورلر صاچراتوب اول
اوینی نه‌ق نورده یوٗزه،
نه‌ق کوٗله ـ نه‌ق یلمایا، نه‌ق
یوری بغرگنی اوٗزه.
نیندی طامچی ـ طامچی نورلر
صاچراغان کوك یوٗزینه،
چب چووار چن برلیانت
سیبکانمنی، کور، اوزینه.
هم عجیب بر یاقتیلقده
ییر کوٗموٗش توسلی طوٗرا
آنده اورمان همده تاولر
موٗنده قرلر یاقترا.

اول ملاسی ئۇینده.

ع. اسحاقی‌دن.

یشك آلدینك اورتاسینه زورغنه ایتدروب صالغان اۇینی ناچارغنه‌قیمالر بله‌ن ئه‌یله‌ندرگان، سنار حضرتنك قابقاسی تۇبینه مناظره‌چیلر کیلوب طوقتادی. قیمالرنك تۇرلی طرفقه تابا رکوعگه بارۇرغه تله‌ب طۇرولری‘ باشقه بذالر بولماغانغه ئۇینك کوڭلسزله‌نگان کبی، یالغز، یۇرط اورتاسنك مۇڭایوب طۇرووی، ایشك آلدنده آرتنده آرتده‌غی کورشینك لاپاسلرینه قدر کوز قونارلق بر بناءنك ده بولماوی، حضرتنك طۇرمشینك بیك شه‌ب توگللکینه شاکردلرنی اشاندردی. ایسکی چاپان، جیبرلغان بالطرلی چیتك کیبوب، «خوشکز، قوناقلر، خوشگز!» دیب، قارشی چققان حضرت، شول اوینك درستلگن تمام برکندی. قابقانی آچوب کرگاچ‌ده، یۇنلری یۇلقنوب بتکان بر ایکی طاوق بله‌ن قویرۇقلری قۇیۇلوب بتسه‌ده، سر صناتمی طۇرغان ئه‌تچ کوزندی. آنلر، آطنك کرووینه سۇینگان کبی، آطنك اولاغی یانىنده اوزلرینه به‌یره‌م کۆنلر بولغاننی خاطرله‌گان کبی، قرقر قرلداغه طۇتندیلر.

آط طوارلوب، آربـاغه به‌یله‌ب قویلدی؛ بیتلریوولوب، ئۇیگه چه‌یگه‌ده کرلدی. زورغنه‌ئۇینك اچنده برنیچه صاندق، جیبلوب‌قویلغان توشه‌ك، له‌گه‌ن، قۇمغان، زور بر شوراك کتابقه باشقه نه‌رسه کورلمه‌دی. ته‌ره‌زه‌لرنی بیزه‌کله‌ر اۇچون قویلغان گۆللرنك بولماوی، اۇیۇم اۇیۇم تزلگان مندەرلرنك ماتورلاب طۇرماوی، ایده‌نلرنك یاب یالانغاچلغی، ئۇیگه ئه‌لله نیندی صارای، آنبار صفتن بیروب، بو ئۇیگه کیچه‌گنه طۇرۇرغه کرگانلر، تیزدن چغوب کیته‌لر کبی‌طۇیلدی. قایناب طۇراطورغان صاماوار یانینه، زور پادنوسقه تزلوب قویلغان چینایاقلرنك صوغشدن چققان کبی، قایسیسینك صابی یوقلغی، قایسیسینك آستی کیتکلگی، قایسیسینك یه‌مسز، قالن ایتدروب‌یابشدرلوب قویغان زاماسقاسی، ئۇیده شافتی‌غنه کوب‌مخدوم، مخدومه‌لرنك بارلغن بلگرتدی. مۇنه حضرت، قوناقلرنی اوطۇرتوب، بییك کنه یبردن چای صاوتی آلوب، بۇرنی‌کیتك

چاینیککه چەی صالدی؛ آبصطاینڭ بولمه یاغندن بیرگان شافاوی بوینچه باروب، بغدای کومەچی بلەن قایماق آلوب کیلدی.

اوزی شول طوزغان ئۆیگه، شول واتلغان چەی جهازلرینه اویالغان کبی:

— بزدە، بالاچاغا بیك کوب، بۇتۇن ئۆینی طوزدروب بتررەلر، بۇتۇن جهازلرنی واتوب بتررەلر، آلوبدە بیتکرۇرالك توگل! ـ دیدی.

حضرتنڭ سوزینڭ درستلگن اثبات ایتەر اوچۇن کبی، آلدی- آرتلی ایکی مخدوم، مخدومه بولمه ایشگندن چغوب باصدی. اشطانسز مخدوملرنڭ قاتقان کولمه کلری، قاتوب یارلوب بتکان آیاق قوللری، مخدومەنڭ یرتلوب بتکان کولمەگی، پەری پومالاسی کبی طوزغان باشی، شول یەمسز ئۆینی طاغی یەمسزلەتدی. بالالر، آچ بوریلر کبی، قوناقلرغه، قوناقلردن بیتەر، ئۆیلوب قویلغان کومەچلرگه کوزلرن تکدیلر. آنلر، اوزلرینڭ بارلغندن ئەتیارینه خبر بیرۇر اوچۇن کبی، بورۇنلری بلەن مشنی باشلادیلر. آتالری آنلرنی کورسەدە، طاوشلرن ایشتسەدە، کورمەسکه صالندی. مخدوملرنڭ برسی ایدەنگه اوطروب، آقرتن‌غنه شووب، صاماوار یانینه کیله باشلادی؛ برسی آیاغینڭ اوچی بلەن‌گنه باصوب کیلوب، حضرت بلەن صفا آراسنداغی بوشلقدن کومەچ تاریلکەسینه هجوم قیلورغه حاضرلنه باشلادی. مخدومه قزلغن ایتدی، اول طوغریدن ئەتیسی یانینه کیلوب اوطروب:

ئەتی کومەچ بیر! ـ دیدی. حضرت قزاروب کیتوب:

— آناڭ بیرور، قزم! بار، قزلرغه اویات بولا! ـ دیسەدە، قز:

— ئەتی کومەچ بیر! ـ دیب، قولن صوزا باشلادی. صفا، (*) حضرتنی شول ناچار حالدن قوتقارۇر اۇچۇن، کچکنه‌گنه کیسەك کومەچنی بیروب، مسئلەنی بالالردن بورماقچی بولدی. مخدومه کومەچنی قابارغه اۇلگورمەدی، آرتندەغی مخدوم، چبش‌که طاشلانا طورغان قاغاو کبی، بردن طاشلانوب، مخدومەنڭ قولندن کومەچنی طارتوب آلدیدە، قاپل ـ قوپل آشارغه طوتندی. مخدومه الگەری آرتینه بورلوب قارادی. آندە کومەچینڭ آشالوب بتوب بارغانن کورگاچ، آوزن بورشدروب جلارغه طوتندی. حضرت مسکین طاغی:

— آی قزم، آلای یارامی؛ اویات بولا! ـ دیسەدە، حلیم (**) زور بر کیسەك کومەچ طوتدرغانچه، مخدومه جلاودن طوقتامادی.

*) شاگردلرنڭ برسی. **) ایکنچی بر شاگرد.

اول اورمانی.

م. توقایف‌دن.

يەق قازان آرتنده باردر، بر آول «قرلای» دیلر،
جرلاغانده کوی اوچون «طاوقلری جرلای» دیلر.
گرچه آنده طوماسه‌مده، مین بر آز طورغان ایدم،
ییرنی ئه‌ز - مه‌ر طرمالاب چه‌چکان ایدم، اورغان ایدم.
اول آولنڭ هیچ اونوطمیم، هر یاغی اورمان ایدی.
اول بولون، یه‌شل اوله‌نلر خه‌تفه‌دن یورغان ایدی.
زورمی؟ دیسه‌ڭ، زور توگلدر، بو آول بیك کچکنه،
خلقینڭ اچکان صووی بیك کچکنه اینشکنه.
آنده بیك صالقن وبیك اسسی توگل، اورتا هوا،
جیلده وقتنده ایسوب، یاڭغرده وقتنده یاوا.
اورمانئنده قب - قزل قورا جیله‌کده بیر جیله‌ك،
کوز آچوب جومغانچی هیچ شیکسز جیبارسڭ بر چیله‌ك.
بیك حضور ره‌ت - ره‌ت طورا عسکر کبی‌چرشی، نارات،
نوبلرنده یاتقانم بار، حال جیبوب، کوککه قاراب.
جوکه، قاینلر توبنده، قوزغالاقلر، گومبه‌لر
برله برگه اوسه آللی، گوللی گوللر غنچه‌لر.
آق، قزل، آل، صابصاری، زه‌نگه‌ر، یه‌شلدن چچکه‌لر،
هرطرفقه ته‌ملی ایسلر چه‌چکه‌لی بو چه‌چکه‌لر.
اوبکه‌لیلر چه‌چکه‌لرنی توزلی توسلی کوبه‌له‌ك-
لر کیلوب؛ کیتکان بولوب طاغنده شونده چوگه‌له‌ب.
بر وقت چوق - چوق ایتوب صایری خدایڭ قوشلری،
کیته جانلرنی کیسوب، یاروب صدای خوشلری.
بیله‌گیلی بو قابقارا اورمانده هر یرتقچده بار،
یوق توگل آیو، بوری، تولکی جهان قورتقچده بار.
همده بار موندا قویان، ئه‌رله‌ن، تیین، یومران، پشی؛
اوچراتا آوچی بولوب اورمانده کوب یورگان کشی.
بیك قویی بواغانغه، موندا جن - په‌ریلر بار دیلر،
تورلی آلباستی اوبرلر، شوره‌لیلر بار دیلر.

نارات اورمانی.

اورمان هم قر.

عیاض اسحاقی دن.

شهردن چغلدی. یشم یشل پالاص توسلی توشهلگان اولن، اوزایوب، باش چغاروُرغه حاضرلهنه طورغان اوجم بوُنلرنی قارشی آلدی. اول، آقرتنغنه باشن ایبوب، «خوش کیلدکز، خوش!» دیگان کبی بولدی. چهچهکلر، صغلوب، ایلوب، ماتور قزلر بیگانده یاصی طورغان کبی ایندروب قوپشیلانوب، طاغی ماتورلانديلر. قزل، صاری، آق آل کوبهلهکلر اوُچوب اوُچوب، شول یهشل اولهنلر اوُستنده قرق تورلی قیلانوب، شول ماتورلقنی طاغی ماتورلاندردیلر. بوروُنلرغه نچکه، نفیس یس کردی. ئهاله قایدن اوُچوب کیتوب، بر قوش صایرارغه طوتندی. آنک آرتندن طاغی برسی، طاغی برسی قوشلوب، بتون شا گرد شول قوشلر طاوشی اچنده قالدی

ییراقده‌غنه کورنه طورغان اورمان‌ده بونلرغه باشن سلکوب چاقروب:
«تیزره‌ك بولنگز، تیزره‌ك! شول ماتور کونده، شول آللی - گوللی چه‌چه‌کلر ایسنده تیزره‌ك اینتلنگز! مینم طن شه‌وله‌م اچنده راحتلنگز، مینم قوشلرمنك صایراولرن ایشتوب شادلانگز!» دیگان کبی بولدی. شاگردلر شونی آڭلاغان کبی، برسندن برسی اوزوب، اورمانغه تابا آشغا باشلادیلر: قایسیلری چیتك که‌وشنی صالوب طاشلاب، چفی کیبوب بتمه‌گان یه‌شل اوله‌ندن بارا باشلادیلر؛ قایسیلری جیله‌نلرن، کازاکیلرن صالوب، طایاقفه ئلوب، جیله‌کده‌گه کوته‌ردیلر. بر شاگرد، بالالر کبی سیکرنه، یوگرشه باشلادی. آنك آرتندن طاغی برسی کیتدی. ایکی اوچ شاگرد قووشورغه طوتندی. بر نیچه شاگرد: «ئه‌نه شول یلغه‌غه ئلك کم باروب یته!» دیب یوگرشورگه طوتندی. باشقرد شاکردی، آق ایدل بویندن اوزون - اوزون کوبلرنی صوزوب - صوزوب جرلارغه طوتندی.

موننه اورمان، زور آوزن آچوب، بونلرنی برم - برم یوتا باشلادی. قاین ایسی، ناراط ایسی طاغی بورونغه باروب کردی. شول ماتور ایسلر، مدرسه‌ده یل بویی جییلغان خلفه‌لرنك وقارارن اوچروب آلوب کیتکان کبی بولدی. خلفه‌لر بر - برسی بلن کولوشه، اویناشا، سیکرشه باشلادیلر. یه‌شلر نی‌ده مدرسه‌نك امیدسزلگندن ئه‌رچگان، پاکله‌گان کبی بولدی. هه‌مه‌سی قویان بالالری کبی، سیکرشورگه، اتشورگه طوتندیلر.

موننه زور یالان کورندی. ئه‌للکم: «طوقتا!» دیب قچقردی. اورمان‌ده: «او ــ و ــ و !» دیب، جواب بیردی.

اورمانده قوشلر.

(مه‌ثل) م. غفوری‌دن.

قاب قارا اورمان بار ایکان هیچ بر انسان یورمه‌گان،
بر بوتاق کیسلمه‌گان هم مه‌نگی بالطا کرمه‌گان.
اوشبو اورماننك اچنده کون ایته هر تورلی قوش.
کوب وقت بولر آراسنده چغا ایدی صوغش
بر وقت قوشلر کیکه‌ش قیله‌ق بولوب جییلدیلر؛
کمده کم قیلسه اوصاللق زور جزا شرط قیلدیلر.

فایدەسز نزاع وجانجاللنی بترمك بولدیلر؛
چن كوكلدن توبه ایتوب یاخشی یورمك بولدیلر.
بعضیسی دیدی: «بوكوندن صوڭ بزه بر باش كیرەك؛
یاخشی یولغه صالا طورغان بیك طوری یولداش كیرەك.
صایلایق بر باش، تا كه اول طوغری یولغه باشلاسون،
یاخشیلانسون هر كشی، اوصال فعلنی طاشلاسون.»
دیدیلر: «نیندی جنس كوب بولسه، شوندن بولسون اول،
پاطشا ایتمك كوب جنسنڭ برسینی ایڭ طوغری یول.»
قیلدیلر حساب: بلندی قارغالر ایڭ كوب ایكان،
موندە یورگان اكثری قوش قارغاغه منسوب ایكان.
اتفاق بلەن بولر بر قارغانی شاه ایتدیلر،
قارغاغه بیعت بیروب بوگون طارالوب كیتدیلر.
كیلدیلر قوشلر ایكنچی كون حكمگه قارغاغه،
ئویدە یوق كیتكان چغوب دە، ئەللەقایدە؟. قارغا آغا.
بلدیلر صوراب آنی، كیتكان ایكان ئولەكسەگە،
اصلینه قایتقان ایكان اول پادشالق ئولەكسەدە.
كیلدیلر دە كوردیلر اول اوطورادر ایت آشاب؛
ئوزدیلر امیدلرن، هم كیتدیلر بایقوت یاصاب.
(باشقەلر حاكم دیلر، قارغا قزققان نەرسەگە!
باشچی بولسه قارا قارغا باشلی اول ئولەكسەگە.)
نیشلەمك كیرەك؟.. ایكنچی رەت جییلمق بولدیلر،
پادشالقدن قارغانی عزلدە قیلمق بولدیلر.
بو یولی یەشرن طاوش بلەن بولر صایلادی باش؛
اكثری صالغان بولرنڭ بر یاڭا طارتایغه طاش.
موندەدە بولماس ئرەت بیك، حكم ایتمی تیك طورا؛
هیچ كشی بلمی تلن، «تارت، تارت» دیوب تیك قچقرا.
نەرسەنی تارت، دی ایكان بو؟ نفسكی تارت دی میكان؟
ناچار اشنی اشلەمه، تیك طور! قاراب یات، دی میكان؟
ممنون اولمادی بولار تارتایغەدە هم قارغاغه،
«پادشا بول بزگه» دیوب یالندیلر بر طورناغه.

بوده شول موینن صوزاده، قچقراده تیك طورا:
باشقه‌لرده هیچ اشی یوق یالغزی کیف قورا.
کوب‌ده طورمی چقدی سوزلر «هر طویل احمق» دیوب؛
دنیاده مشکل ایکان چن، یاخشی باش تابمق دیوب.
ثابت اولوب شاهلغنده طورنا بیك کوب طورمادی:
تخت، بختدن آیردیلر قووب بو طورنانی.
باشلری یوق، دعوی طولغان، هر آغزده آه وآه؛
بالضرور جیبلدیلر صایلار اوچون دورتنچی شاه.
جمله‌گه معلوم ومشهور بار ایدی ئوتکر لاچن.
بر آغزدن بارچه‌سی صالدی بو یول شوکا طاشن.
بوحاکم بولغاچ ده حکمت . . دنیا بولدی باشقه‌چه:
هیچ کشی کیلمی حکمگه بارچه‌سی چیتکه قاچا.
اشده جدی کمسه طابمی ایندی عاجز قالدیلر؛
پادشاه صایلاودن بو کوندن صوڭ بولر طوقتالدیلر.

مای آینده اورمان.

م. اوقماصی‌دن.

کیتدم اورمانلرغه، نی کوز کورسون،
صایراشالر قوشلر شادلانوب:
قایسیلری اوچا، قایسی قونا،
قایسیلری یوری یورط صالوب.
چقدم آلان یبرگه الوان چه‌چه‌ك،
به‌یره‌م اینه موندە جای آیی،
جای آیلرینڭ ایڭ یه‌ملیسی
گل چه‌چه‌کلی، نورلی مای آیی.

اوُصلان آولی.

ف. امیرخان‌دن.

واقعه مونده‌ن دورت یل ئلك بولدی. ایپولنڭ ایلك اسسی کونلرندن برسنده مین اوُصلانغه‌چقدم. بله‌سز اینمدی، بو آول «ایدل» یلغه‌سینڭ قازانغه قارشی یارنده، شاقتی بییك بر تاونڭ اینه‌گنه شاعرانه ترتیبسزله‌نوب یاتا. آنڭ واق ـ واققنه یورطلری، قوّتلی قوللر بله‌ن سیبوب‌بیبه‌رلگان شاقمافلر شیکللی، آنده مونده ـ یش یش، سیره‌ك سیره‌ك باصوب، اوطوروب، یاتوب طورالر.

میكا اوُصلانده عارف اسملی بر افندینی کورورگه هم آنڭ بله‌ن طانشورغه کیره‌ك. کولمه کچه‌ن‌گنه بولوویمه قارامایچه، ئویاشنڭ اسسیسندن قوورلوب، اوُصلاننڭ ترتیبسز اورامری بوینچه بر نیقدر کچره‌ك کچره‌ك یورطلر، کیك، کیك باقچه‌لر بویلاب اوزغاندن صوڭ، بر یورطنڭ قابقاسندن کردم ایبده‌شم یاصاب بیرگان پلانغه قاراغانده، بو یورط عارف افندی طورا طورغان یورط بولورغه تییش ایدی. ایشك آلدنده میكا یاقشی‌غنه کیینگان بر تاتار قارچغی اوچرادی.

— آبصطای، عارف افندی مونده طورامی؟

— مونده سن ـ مونده. لیکین (لکن) حاضر ئه‌لی اول اوزی ئویده یوق.

— تیز قایتورمی ایکان؟

قارچق بوکره‌یبره‌ك کمه آرتینه بوروُلدی، باقچه‌غه قاراب، اونکن‌گنه زهرگنه قارت طاوش بله‌ن:

— خورشید! خورشیدا! ـ دیب، قچقردی.

باقچه‌دن یومشاق‌قنه، صاف‌قنه، یاش‌کنه طاووش:

— ئه‌وو. . . ! ـ دیب جواب بیردی.

اوفا صحرالری.

م. غفوری‌دن.

قایده کیتدی دوستقایلرم کوکل خوشلر،
صحراغه چغار ایدك بارچه دوستلر،
بر سببلی خاطرمز محزون اولسه،
کوکلنی آچار ایدی تورلی قوشلر.
بوبله ماتور تورلی چه‌چه‌ك اوسكان نیچك،

تۇرلى طرف باشن بۇرا، الىز ايسوب؛
كوز صالسەڭ، آل قزللى منظرەسى،
خيانسز صاف كوڭلنى كيتە كيچوب،
تۇرلىسندن چقوب طۇرا تۇرلى ايسلر،
بعضسينە آصلنغان آل بيمشلر،
صراط كيچوب فردوسدە اوطرغانداى،
شاد اولارەق اوطۇرامز بز دوست ـ ايشلر.
اوفا، قريم صحرالرى فردوسدەى،
مۇندە يۇرسەڭ بار قايغيلر ايسكە تۇشمەى؛
هواسى صاف؛ سرخاولرغە شفا بولا،
صولرى آغوب ياتا صاف كۇمۇشدەى.
بۇ اوط يوق، هوالر صاف، كۇنلر طمق،
يافراق ايلە اۇرتلگان يەشل چبق؛
تۇرلى ـ تۇرلى يەشل، قزل اولەنلرگە،
روح كرتە نورلى قۇياش بالقوب چقوب.
ايدل بويى هر تۇرلى آغاچلر بار،
جنت كبى آغاچ آستى آققان انهار.
چق تۇشكان چەچەكلرگە قۇياش چقوب،
يير اوستندە پيدا بولا تۇرلى نورلر.
قايق برلە صودە يۇرسەڭ ايشكەك ايشوب،
شادلقلرى جانلرگەدن كيتە كيچوب؛
ياز بولسە، كسب هوا قيلوب ياتا،
مەسكەو، قازان طلبەسى قەز اچوب.
ايدل بويى بييك يارنڭ باشلرندە،
اوطۇرامز كۇندز آغاچ آستلرندە؛
آرلى بيرلى تۇرلى بالق يۇزوب طۇرا،
قزلر كبك، اون بيدى ياشلرندە.
كيچ بولسە، بواورنغە تۇشە چقلر،
سيرەك ـ سيرەك سلكنەدر يەش چبقلر؛
بو صفتلى جزئى جنت اورنلردە،

جانلی بنده، غافل یاتوب، نیچك یوقلار؟
یافراقنك آراسنده صاندوغاچلر،
بر سندن صوك صایرارغه، برسی باشلار!
صاندوغاچنك طاووشلری تأثیر ایتوب،
بیلسنز وقت سلکنه‌در یه‌ش آغاچلر.

دیم بویلری.

ع. بطال‌دن - (قافقاز مکتوبلری.)

ایرته‌گیسن ایرته بله‌ن اوفاغه یاقنلاشا باشلادق. قولاچن جه‌یوب، یوقو‌مسراب یاتقان کیك و گوزه‌ل، دیم بویه‌نك بولونی، آنده ئویولوب، ئویولوب اوسکان ئه‌ره‌مه‌لکلر، طاغی، بو گوزه‌ل اورنلرنك تاتار اولکاسی بولووین اثبات ایتوب، کوککه‌طابا اوزایوب، هوانی‌یرطوب طورغان زیفا بویلی مناره‌لر کوکللرنی اوزینه جلب ایتوب طورا و: «قوینیمه آطلکز، قوچاقلیم!» دیب طورغان کبك کورینه‌لر ایدی.

ایدل یاننده.

ف. امیرخان‌دن.

الر اوچه‌وله‌ب یار اوستندن «ایدل»گه قاراب طورا طورغان اسکامیه‌گه کیلوب اوطوردیلر. «ایدل»نك نازلی قزلر شیکللی بورغالانوب باروشی، آنك اوستنده‌گی پاراخودچقلر و آرغه طاغلغان بارژالر، تورلی یبرلرگه طارالغان، بر یاقدن ایکنچی یاققه چغارغه آزابلانا طورغان کیمه‌لر، ایکنچی یاقده کورنوب طورا طورغان آول و آنك قری‌هم کنووی عجب ماتور کورنه‌لر ایدی..

ئه‌نه، بر، کشی‌یورته طورغان پاراخود، آنك کوبچه‌ك طاوشی «ایدل» اوستن یاڭغراتا، مورجه‌سندن چققان قارا توتوننی آرتنده قالوب، هوالرغه کوته‌رله، طولقنلرغه قدر توشه، ئه‌لله نیشله‌ب بته. لکن‌شول، نیچه یوز کشی تویه‌گان پاراخود موندن بیك کچکنه کورنه، اوستنده‌گی کشیلری چبچقلر قدر گنه.. قویاش، شول بیك قویاش، زور باشن کچره‌ینوب، پاراخودنق قالدرغان طولقنچقلرده سیکرنوب، چومب، شایاروب یوری.

Казань- ... иргазиз Сбояров

پاراخودده.

ع. اسحاقیدن.

پاراخود بیك ماتور ییردن بارا ایدی؛ بر یاق اورمان، ایکنچی یاق بیك کیڭ صحرا ایدی. قویاش توبه‌ن توشه باشلاغانغه، کون اسیسی قایتقان ایدی. پاراخود اوستی طب طن ایدی. آرتده‌غی چاڭ، چاڭ ایتکان آق چارلاق تاوشلری‌غنه پاراخودده‌غی طنچلقنی بتره ایدی. صحرا یاغنده بر کتو یاتقان ایدی. آندن بر ایکی چاقرمده‌غنه بر مسلمان آولینڭ یه‌شلگه بویاغان مناره‌سی کورنوب طورا ایدی. بو مناره آفرتنغنه توشکان قویاش نوری برله‌ن یالتراب عجب بر کورنشده ایدی. مناره اوچنده‌غی گومبه‌زی یالت، یالت ایتوب کوز نورن آلا ایدی. بو آولغه قاراغان صاین قاریسی کیله، قاراغان صاین کوڭل راحتله‌نه ایدی. پاراخودنڭ اوستنده‌گی کشیلرده طبیعتنڭ شول لطافتینه حیران بولوب قاراب بارالر ایدی.

«آول چیتنده».

بالق طوتقانده.

"یاز باشی" کتابندن.

کولدن اوچ چاقرم براقلقده بولغان بو زور کولگه میڭا بـ چاقدن اوق بیك کوب یورورگه طوغری کیله ایدی. تیره یاغندهغی کورنشنڭ بیك ماتور بولوچیلغی، اوزینڭ اوکایلیلغی هروقت مینی تارتا، بالققه، صو کرورگه دیب یش - یش چابدرا ایدی. مونڭ تون وکون طشقی یاقلری کیك وتیگز ایگن یاصووی بولوب، بزنڭ نهق شول کولگه باشی توشه تورغان بر بیرمزده بار، شونده یـانوب، کویوب، اوراق اورغانـده بو کولده صو قویونوب بیك راحت تابا ایدم.

کولنڭ قبله وقویاشچقش یاقلری بیـك بییك وبیك زور اورمانلی طاولر ایله چیکلهنگان بولغانغه، اوزمنی بـله باشلاغاندن بیرلی، مونڭ قالن، قویی وقارت آغاچلری، آندهغی آقلانلر آراسنده تورلی یمشلر جیبارغه یوری وشونلقدن، بولر ایسکی بر طانش ویاقن کبی طویلالر ایدی. کولنڭ تیره یاغنده بولغان هر نهرسه ماتور، هر نـهرسه کوڭللی، تیك، آولغه قاراغان باشیغنه بر آز شوملیراق ایدی.

کولنڭ بو یـاغنده اوزون وکـوب بیری کشیده کره آلمـاسلق بولغان کوترلك هم باتقاقلی بر قامشلق بار. خلق مونڭ حقنده ئهلله نیندی یات، قورقنچ ئهکیه-تلر سویلیلر. شوڭا کوره بو قـامشلق مینی بیك شیکللهندره، آڭا یـاقن کیلو، حتی اسمنگنه ایشتوده کوڭلگه بر قاوشاو بیره باشلی ایدی. لکن بـالق دردی مینم مونی قورقولرمنی جیکدی.

بز بلگان صولر اچنده مونڭ چیکلی بالقلیسی بولماغانغه، کوڭـل، هیچ بر قورقوغه قارامیچه، موڭا تارتدی. مونه کیلوبده جیتدك.

یاری، بخت بار ایکان ئهلی، کولده هیچ بر دولقن یوق؛ اول طن، طمزق، طنق بولوب، کوزگی کبی شوما وتیگز یالتری. تیك یالانغه قاراغان باشی بیك آزغنه شادرالانمقده. لکن آنڭ بزگه اهمیتی یوق، بز باری بر اول بیرگه بارمیبز. کولگه کیلوب جیتکاچ، طاغی راحترهك، طاغی قزغراق طویلا باشلادی. بیك کوب خاطرهلرم باغلانغان بـو کولنـی، بو ماتور کولنی کوبدن کورمهگانگه، کول اوزیده، آنڭ تیره یاغن چولغاغان تانش قارت آغاچلرده، یهشهروب، گورلهب اوطرغان اوجمهمیڭا بو کون آیرم بر یاقنلق تانوتالر، ههسی بلهن ایسهنلهشهسی کیله، بارده کوڭلنی قوزغاتا، دردنی آرتدرالر ایدی.

ایبدەشلر ایسە کولنڭ وتیره یاقنڭ ماتورلغندن، تانشلغندن بیگرەك، جیل بولماوغە قووانشدیلر؛ چونکە جیل داوول بولسە، کول دولقنلاناده، قابدرونڭ قزغی قالمی، بالقلرده جونلەب ئلەکمی باشلیلو.

بو کولنڭ قویاشچقشی یاغنده، زور اورمانلی طاو آستنده، طاشلری اوستکه آوارغە طورغان بیك بییك یار بار. مونده بالقنڭ ایڭ شەب قابا ایکانچیلگی بزگە کوبدن بیلگیلی ایدی. ایڭ باشلاب، شونده قابدراچق بولدق. بوتەن‌چاق بولسە، یەیسە برەر آدم شونده کرورگە قوشسە بز «قورقابز» دیەر ایدك، بالق اوچون بولغاچ، قورقو ایسکەده کیلمەدی. بز کیلگانده، قویاش توشلکگە یاقنلاپوب کیلە، کون یاخشی‌اوق اسسرگان‌ده ایدی. لکن بو بزگە بلنمەدی: تگی یارنڭ آستنە قویاش تیمەگانگە، قابدرا طورغان بیرمز کولەگەلی هم صالقنچە بولوب، آیرم بر راحتلك بیرمکده ایدی.

یارنڭ آستینە طاوش طنسزغنە کردکده، توزلی بیرگە اورنلاشوب، قارما-قلرنی حاضرلی باشلادق. هەمز طن، هەمز آشغا، قابالانا ایدی. اوزمزچە بالقنڭ کوکلینە بیك اوخشارغە تییش بولغان جیملرنی قویدق‌ده:

— قارماق صالدم، یوگوروب قاب، یارباشنده یاتراب‌یات! دیب قارماقلرنی صوغە ارغتدق.

قارماقنڭ صوغە کیتووی بلەن بارلق تەنم قاینلب، اچم ئەللە نیندی بر قزو بلەن طولغانن طویدم.

مونده ایڭ باشلاب آلونڭ آرتق برقزغی حتی مرتبەسی بار. شونلقدن هر کمنڭ ایبدەشلردن آلدەراق ئلەکترەسی کیلە.

مالایلر بارده طن، بارده شم؛شلت ایتکان‌ده یوق. هرکمنڭ یوزنده قولی بلەن طوتوب، قارماغینە قابدرو مرتبەسینە جینشکان بر تلك باالقی. مین مکتبدە چاغمده بر شاکردنڭ بالق قابسون اوچون دعاسن کوچروودن «یالغان!» دیب کولگان ایدم. حاضر شوکا اوکنە باشلادم. کم بلە ئەللە اول چندر. آلغان بولسام، ئەللە فائدەسی‌ده تییەر، ئەللە اوزم ایڭ ئلك هم ایڭ کوب وایڭ زورلرنی آلغان بولور ایدم. شولای بولسە، نیندی کوکللی بولور ایدی.

لکن آنسزده اوّلگی بالقنی، اوزم آلور توسلی طویبا، هر مینوتده مونە ئلەگە، مونە ئلەگە . . . . دیب طورا ایدم.

قارماققە بالق کیلگاننی بلدرو اوچون قویلغان قامشقە کوزلرمنی نکەب، شادلقلی مینوتنی کوتەم. قامشنڭ هر برقوزغالشی، سلکنووی میکا زور امید بیرە، کیلدی، بوغای، قارماقنی شایارتا، بوغای. . . . تفو. . . تفو توکورنە باشلیم.

آ . . . . ئەنە قامشم سلکنە. چو قوزغالا . . . . قوزغالا، ئەنە، ئەنە طوردی. آخ . . . . یۇرەك صوغا . . . . باشم شاولی . . . اوزم بلمیم: جیمنی آشیەمی، ئالە بر ەر شایان بالق مینی آلدیغنەمی؟ یوق چن بولور!

مین شولای آبدراشوب طۇرغانده کینەتـکنە قامشم تۇبکە چومدی، طاغی چقدی، ایندی منە طاغی چومدی، لکن بیك نق، بیك قاتی کیتدی.

اش بیك امیدلی. بو چاقلی قاتی آلوب کیتوگە قاراغانده، بیك زور هم نق قابقان بولوده برده شك یوق ایدی.

اوزمنی اوزم بلمیچە، چیکدن طش بـرقزما بلەن قارماقنی یار باشینە آتدم.

نی کوریم؟

جیمی آشالغان بوش ویالانغاچ قارماق کیلوب چقدی.

آخ . . . والله . . . نیندی یامان، نیندی کوکلسزلك! بیك زور بالق کۇتکانده بوش قارماق چقسۇنچی!

بو میکا شوندی آور هم‌یامان بولدی، مین تەنمدەیانوب طۇرغان بر اوطنك کینەت سونووی، اچمنك طوکغانن طۇیو کبی حالتکە کیلدم.

دردسز هم قالتراب ایکنچی جیم قویدم‌ده، یاکادن صالدم. قارماق صوغە تۇشو بلەن اچمدەگی اوکغایسزلق طاغی باصلدی. مین‌طاغی اولـگیچە قزما بلە قامشمە کوز تکەب، زورده، ماتورده بولغان بالقلر کۇتە باشلادم.

آستدنغنە، آلمیلرمی ایکان دیب، ایبدەشلرگە کـوز صالا، یوقلغن بلـگاچ کوکل آزراق طنچلانا ایدی.

. . . . آخ . . . . بولمادی .

ایبدەشلردن برسی یالترانوب، یار باشینە آتدی.

نیندی طاغـی؟ — قارماققە بیك سیرەك قابا طۇرغان زور هم بیك ماتور قزلقانات!

بالقنك یالقلداب، یار باشینە آتلووی بلەن، هەمز قارماقلرنی تاشلادق‌ده، شول بختلی ایبدەشمز یانینە کیلدك.

اول صو قرییندە، اولەنگە تۇشکان بالغینك اۇستینە یغلوب، طۇتـارغە ماتاشا، اوزی بیزگەك کبی قالتری، قابالانا ایدی. آنك بالغن کورو بلەن بارمزنك‌ده اچینە حسد اوطی قابنوب، شول بالقنك اوزمزگە ئلەکمەوینە اچدن کۇیۇنـدك. مینم کوکلمە: — مین بالق بولسەم، گلەن میکاغنە قابار ایدم! دیگان بر اوی کیلدی. بو شوندی طوغریلرده مینم باشمە هر وقت کیلـگەلی ایدی.

اچدن قزقساقده، طشدن بلدرمهدك، هم بر نهرسهده ئهیتهده آلمادق، تیك اچکی ئهرنولرمز بلهن:

— نو مالای، آپرای! نو تهوده سین آلدڭ، قول‌آرتڭ آور بولسه، بیرر بز کیره‌گکنی! دییشوب، یاکادن قارماقلرمزغه کیلدك. تگی مالای یهش هماویره‌نده‌گان بولغانغه، بالغن‌همان اورناشدرماغان، کوزن آلاآلمی‌قزغوب، اوینانوب‌طورا‌ایدی.

منه بر وقت «شولت . . . . شولت» ایتکان بر تاوش ایشتلدی.

قاراسهق، مالایمزنڭ یوزی آغارغان، ایکی قولن طغوب، صو چیتن بوتاب یاتا: آی بیچاراقای، بالغن اچقندرغان . . . . والسلام.

گناهنی یهشرور حال یوق، طشدن: نو صوڭ زور ایدی، ئهی، بورکون شاهی‌قارتڭ نهرهته بلن آلغان چورنانی چاقلی‌بار ایدی! دییشسهكده، اچمزدن شادلاندق.

ایکنچی بالقنی مین آلدم.

اکن ایك کچکنه هم ایك قدرسز بر یامان بهردی ایدی

ایده‌شلر ههسی بر آوزدن:

— قاراکز ئهلی، صالحقه چهنچه بارماقدن زور برملی بالق قابقان، دیب کولوشدیلر.

جیتمهسه طاغی بر یاوزی:

— نو صالح، باطر ایکانسڭ، نیچك تارتوب چغارا آلدڭ شوندی زور بالقنی؟! دیب مسخره قیلدی.

مین اچدن یانسامده، طشدن سر بیرمهدم:

— ئه، آلایمونی؟ . . . . کوزکز قزامونی؟ . . . . سزگه اولده یوق، بیت، ئهلی‌ادیدم.

یاکغر صوگنده.

م. اوقماسی‌دن.

وکره‌ولر طندی، بولوط کیتدی،
داوولر، جییللر طوقتادی.
یاکادن قزدی اسسی قویاش،
آغاچلرده طنوب یوقلادی.

قر یه— میه‌شل بولوب خه‌تفه‌له‌ندی،
کوته‌رلدی ییردن آق طومان
بر طرفدن کورنه دیگز کبك
تاوش، طنسز قالن قارا اورمان.

قاما یلغه‌سی بوینده.

غ. چغتای‌دن.

قاما یلغه‌سینك اوزه‌گی بولغان ایکی چاقرم قدر یيرنی اوتوب بز طوغایلق یاغینه چقدق. طوغایلقنی صو باصقان بولسه‌ده، کوکنه اوطراولر کورنوب طورا، اوطراولرده یانلر کورنه ایدی. حتی بعض اوطراولرده‌بوری وتولکی‌ده بولا دیب بزگه‌سویله‌گانلر ایدی. لکن آنلرینی بز کرمه‌دك. بز اوطراولرغه چقوب، چقوب قویانلر قووب اوزاق یوردك. بر زمان اوزمزنك بیك اوزاق یورگانمزنی سیزوب تیزره‌ك قایتورغه جیونا باشلادق. لکن اول آراده‌کون باطوب کیله‌ئه، بز چیستایدن اون چاقرم قدر یراق ایدك. کیمه‌لرگه اوطروب قایتورغه بولغان ایدك. منه کون باطش یاغندن آغمغه قارشی جیل کوته‌رلدی.

بز کوب‌ده کیتمه‌گان ایدك، جیل، بزنی براوطراونك چیتینه‌قاغوب‌ده طاشلادی. کون قارانغیلانا، چیستای یراق، جیل هامان کوچه‌یه، بس بز، شهرگه قایتوب جیتوومزدن امید اوزوب بر اوطراوغه توشدك وبر یيرگه جینالوب اویلاشا باشلادق. جیل صالقنایا، بزنك اوستلرمزده جیله‌نلرگنه، شرپی هیچ برمزده یوق. ایندی نی اشلرگه؟ تون بوینچه شول اوطراوده اوطورغانده بزنك صالقنغه چداومز بیك شبهه‌لی، بس، بر ایسه‌ب کیره‌ك، لکن نی ایسه‌ب؟ . . .

بایتاق آبدراشوب طورغاچ، آرامزدن برمز: «بو تیره‌ده بر تگرمه‌ن بولاسی ایدی» دیدی. بز کیمه‌لر بزنی قوریغه طارتوب‌اوزمز اوطراو بوینچه اچکه طابا کیتدك، کیمه‌لرمز بله‌ن گاه بیلمزگه، گاه موینمزغه ییتکان‌صولردن اوته اوته تمام کوز آلدی قارانغیلانغاچ، تگرمه‌ننی طابدق.

تگرمه‌ننك آنبارینه باشقه بنالری‌ده صو آستنده قالغان. تگرمه‌نچی اوزینك خاتونی بله‌ن برگه برصالقن بناده طوررلر، بزگه تگرمه‌نچی خاتونی صاماوار قویدی‌وبیك آزغنه ایتوب توچی قامردن جه‌یمه پشروب‌بیردی؛ لکن جه‌یمه بزگه آز آزغنه تیدی.

هرنی ایسه چه‌ی اچوب، برآز یلندق، لکن جیل هامان کوچه‌یه، بز کرگان بنانك توزلی ییرندن جیل اوتوب اچکه کره، تگرمه‌نچینك آرتق کیبمی یوق. بس، بز بار کبك کیبملرمزنی یابنوب جیینمز برگه‌اوقماشوب یوقلارغه یاتدق.

تگرمه‌نچی اویده یاتقانده تون بوینچه جیل اولاب، بر یاقدن آچلق واچ

پوشو بورچوب، بزگه، طنچ یوقلارغه بولمادی. نیچك‌ده بولسه، تونني اوتكاروب ایرته طورغاچ طشقه چقساق جیل قیامتلر قوبارا! ایدلنك دولقنلری برینه بری به‌رلوب، شولردن صولر چه‌چره‌ب كوز آچماسلق صو بورانی یاصاغان. كون آچق بولغانده كوز تؤبنده طوراچق شهر چیركه‌وینك گومبه‌زلری‌ده كورنمی. شولای بز یاتامز اوطراوده. جیل كون بوینچه قوطوردی. تگرمه‌نچی‌ده آزققه چقماقچی ایكان، اول‌ده چغا آلمادی.

شولای باصلوبقنه آچ قارن، نچكه كوكل بله‌ن تگرمه‌نچی قوشنده ایكنچی كیچنی‌ده اوتكاردك. اوچنچی كونك ایرته طورساق جیل شولای اوق قوطورا، ایندی آچلق بزنك بله‌ن شایارمی، بلكه بزنی قورقتا باشلادی. اوچنچی كونده شایاروب قوغان ویانلرمزنی بو كون چنلاب قووا باشلادق، آشارغه ایتلری كیوه‌ك؛ لكن شه‌ب‌چابالر، اوتدرمیلر: بر اوطراودن، بر اوطراوغه سیكره‌لر، ئه بز سیكره آلمیمز. نیچك بولسه‌ده، رق قویانلرنك برنیچه‌سن طوتوب وتگرمه‌نچینك مونچه‌سنده یاتا، یاتا تیشلوب تاشلانغان ر چوین تاوب وآنك تیشگن چوپره‌ك بله‌ن تورلگان چبق باشی بله‌ن طقوب، بر وطراونك اورتاسنده قویان ایتی پشردك. اوچ كون آچققان بولساق‌ده، قویان ایتی ملی توگل‌ده‘ نی اشلیسك؟ ـ آشامی حال یوق، آشادق. شول اوچنچی كونده كیچكه رشی جیل بر آز باصلغاندی بولدی، بزده آشغوب تگرمه‌نچی بله‌ن ایسه‌نله‌شدك وآنك یمه‌سینه منوب اوز كیمه‌لرمزیانینه چقدق. بر كیمه‌مز، بز تارتقان اورنده اوطورا، نچیسن طولقن آلوب ایكنچی اوطراوغه قاغوب چغارغان. تیزره‌ك كیمه‌لرمزنی برگه كیتروب جیینمز برسینه اوطردق، ایكنچیسنه آرتق ایشكه‌كلرنی، كیملرمزنی قویدق‌ده، رتمزغه تاقدق. اوزمز اوطورغان كیمه ایشكه كسز قول ماشیناشی بر له‌یوریدر ایدی. ول ره‌وشچه ایكی ـ اوچ چاقرمدای كیتمه‌گان ایدك، بایاغی آغمغه قارشی كون باطش یلی ینه‌دن كوته‌رلدی. بزگه ایسه توبه‌ن تابا آغارغه ایدی. اوزاق‌ده بارمادق، به‌یله‌ـ ان باونی اوزوب، آرتمزده‌غی كیمه‌مزنی جیل آلوب كیتدی. جیلده كیمه قویروغی طوتو یك چیتن، چونكه جیلگه قارشی طوتقانده كیمه‌طولقن آستینه كروب كیته‌رگه احتمال. گر كیمه جیلگه یانی بله‌ن كیلسه آنی طولقن آوداروب قابلی. بزنك اچبزده قویروق طوتا بلوچی باری ایكی كشی بار ایدی: مین‌ده، بایه‌حمد. بز یا الله! نی بولا ایندی دیب بارادر ایدك، ئه‌لله نی اشله‌ب كیمه‌نك ماشیناسی اشله‌می باشلادی. ایندی بزنك قوله‌زده یالغز بر، كیمه قویروغی‌غنه قالدی. كیمه قویروغن نی قدر اوستا طوتساق‌ده، بزنك بر چیتكه چقو احتمالمز بتكان ایدی. آنك اوستینه كوچلی جیل بله‌ن جیكشه، جیكشه بز حالدن‌ده طایدق. كوز به‌یله‌ندی، جیلنك قوطوروی حددن آشوب بارا، كیمه‌نك قویروغن‌طوتارغه آرتق طاقتمز قالمادی. به‌س‌جیینمز كمال‌دهشت‌ایله آقتق صولوومزنی بولیمز دیگان اعتقادقه كیلدك وآزغنه باشمزنی چغاروب‌قاراساق‌ده، انده كوز یه‌شبنك

قدرن بلوب بولماغانن کوکٔلگه کیتروب، کوزلرمزنی تیز اوك سورتوب آلدق وبر بربز بلەن بحیللەشوب، چن کوکٔلدن ایمانلرمزنی اوقوب عزرائیلگه ایرك قویدق. صو بورانلری بلەن هوادەغی بولوطلر برگه قوشلوب آژداها دیگگزی کبی اویرلوب ایشله، ایشله قارا صونی باصقان ییردە وشول قورقنچلرنك اچنده قالغان بز بیچارەلر کمگه یغلیمز بولا ایندی؟ ایندی بز شهر طوغریسینه ییتوب کیلەمز، لکن صو چیتندەگی کشینك بزنی کورووی، بزنك تچقوشولرمزنی اصلا ایشتو احتمالی یوق. برەو ایشتسەدە، کوره طوروب ئولەرگه کروا احتمالی یوق. بزشول حالده بر نیچه مینوتدن کیمه بلە قابلانوب قارا صونك صالقن طولقنلری آراسنده جان بیرورگه حاضرلەنوب کیلگانده برەومز بر اوطراونك اشغینه کروب طوقتاغان بر بوکسیر پاراخودینك اوطلرن کوردی؛ بز آفتق امید وآفتق استغاثه اولارەق جیدیمز برگەقوشلوب تکبیر آلاباشلادق. کیمه پاراخودقه یاقنلاشدی، لکن ایندی اوزوب بارا. ینه بر نیچه مینوتدن تکبیر آوازی ایشتلمەسلك ییرگه کیتەچك. اجلنك آندەچیکلەنمەوینه قارشی پاراخود بزنی شەیلەدی: پاراخوداوستنده اوطلر فانارلر چووالاباشلادی. بز کورەمز، که پاراخود بزنك اوچون بر اشکه کرشدی. بز ایندی پاراخوددن اوزوب طاوش ایشتلمەسلك یراقلاشسەقدە، پاراخوددن یاردەم کیلونی کوتکانگه، بر آز امیدلی صولی باشلادق. ایبدەشم بلەن مینده آفتق کوچبزنی جیبوب یاردەم کیلگانچه کیمەنیجیل قولینه بیرمەسکه قارادق. بزنك کیمەنك صوغه کوب باتقانلغی بر یاقدن قورقنچمنی آرتدرسەدە، ایکنچی یاقدن جیلگه مقاومت قیلشورغه یاردەم بیرەدر ایدی. بر نیچه مینوتدن آچولانغان ماطروسلر آقرشوب بزگه یاقنلاشدیلر وبو هوادە کیمه توگل پاراخوددە یوری آلمی، اشقلانوب طورورغه مجبور بولغاننی سویلەب، بزنی سوگه، سوگه قوللرندەغی باغورلر بلەن کیمەمزنك چیتلرندن ئلەکتروب، پاراخودقه طابا سویرەب کیتدیلر.

«طنق کول»

یاڠغر صوڭنده.

ع. اسحاقی‌دن.

یاڠغردن صوڭ کوُن ماتورلیوب کیتدی. موژیکلر بارده اچلرندن بەیرەم ایتەلر. بوُگوُن کوُن بوبی، قوللرینه تایاق طوُتوُب، موژیلك قارتلری آشلق قارارغه بارالر. صابان آشلق قرنده حاضر قارا ییرلر برده قالمادی. بتون قر یەم یەشل کورنه، آرش قری آزراق دولقنلاناده باشلادی. بزنڭ باقچەده ماتورلانوب کیتکان مسکین آغاچلر بو آراده بیك موڭایوب طوُرالر ایدی. بو کوُنگی هواللقلرن کور-سەڭ ایسڭ کیتەر. کیچەگی طوزان برله بویالوب بتکان یافراقلر، بو کوُن زمرد کبی یەم یەشل طوُرالر. کیچه ئولەم، ئولەم دیگان کبی، طوُرا طوُرغان آغاچلر، بو کوُن یەش یگتلر کبی یەشل یافراقلری برله شاولاشوب طوُرالر. تەملی ایتدروب یووش ایسی کیله.

مین اندرغه باروب قایتدم. آندەغی اولەنلرده بیك ماتورلیوب اوسەرگه حاضرلەنوب طوُرالر.

یازغی صابانده.

ع. اسحاقی‌دن.

قویاش کونه‌رلدی. بوتون قر بوینده صوقاچیلر یه‌م یه‌شل اولان قابلاغان ییرلرنی، کچکنه صوقا بله‌ن قارالتوب، قرنی قارالی، طرمالر بله‌ن بیزه‌کلی باشلادیلر. طورغای صایراوینه «هایت! هایت!، یاغالی!» دیگان طاوشلر وشلوب قرنی جانلاندردی. قویاش قزدرا باشلادی. حلیم‌نڭ اچه‌سی کیلدی، بله‌کلری اورتقالی باشلادی.

ایرته‌گی آش جیتدی. آنلر قاتق بله‌ن ایکمه‌کنی آشارغه اوطوردیلر. قاتقلی ایکمه‌ك، مدرسه‌نڭ پلاوندن، خلفه‌لر بله‌ن پشورگان ته‌ملی آشدن، اول بایلرینه ونافقه بارغانده آشاغان شورپالی به‌لشدن‌ده ته‌ملی طویولدی. لکن آشاب بتکاچ، آنڭ بوتون ته‌نی آورایوب کیتدی؛ بوتون اعضاسی، بونڭ طوروب، طاغی صوقانی طوتوب یورورگه تله‌وینه پروتیست یاصاغان کبی بولدی. سر صناتماس اوچون اول طوروب، طاغی صوقالارغه طوتوندی. قویاش قزدی‌ده، قزدی. اول، بتون جه‌یلك جلیسینی بر یولی ییبه‌روب بترورگه تله‌گان کبی قیلاندی. اول، حلیم‌نڭ شول تیرسله‌نوون یاراتمیچه، آنی جزالار اوچون تگی آبزی بله‌ن بر سوزلی بولغان کبی، قزدرورغه، یاندرورغه، کویدرورگه طوتندی. حلیم‌نڭ ایرنی کیبدی، بوغازی یابشدی- جهنم‌ده‌گی کبی اچه‌سی کیلدی. توشکه توقتاغانده، اول، جلنوب بتکان ئه‌یره‌ن اچودن باشقه بر نه‌رسه آشی آلمادی: پشکان بومورقاده آنڭ تاماغندن اوتمه‌دی، قایماقلی قاتق بله‌ن. قابقان ایکمه‌ك کیسه‌گی‌ده بیك اوزاق آوزنده ئه‌وه‌له‌نگاننڭ صوگنده‌غنه آرتقه کیتدی. آنڭ بوتون ته‌نی، اعضالری ایزلوب کیتوب، آربا آستینه یاتوب یوقیغه کیتدی.

صابانچی مالای.

ش. احمدییفدن.

بو کون اوندی. کشیلرده ییرلرن بتروب، آولغه قایتا باشلادیلر. بزده، ییرنی بتروب، ئویگه کیتدك. ئویده یاخشیلاب آتلرنی اشاندق‌ده، آبزی بله‌ن باشقه ییرگه یه‌نه اورمان یانینه قونا کیلدك. بز، آولدن ئه‌یله‌نوب کیلگانچه، قویاش باتوب، شاقتی قارانغیلانوب کیله ایدی. کیلگاچ صابانی ئویله‌دك، ییرنی بر نیچه‌گنه ئه‌یله‌ندك‌ده، آتلرنی طواردق. بزنڭ قرده قونوومزده

برنچیگنه ایدی. آبزی اوزی آرباً یاننده ئەیبرلرنی صاقلاب قالورغه؛ مینی اورمانغه آت صاقلاب آشاتوب قونوچی‌صوقاچی «مالایلر» یانینه ایکی آت‌بلەن قونارغه ییبەرورگه بولدی. مالایلرنك قایده قونغانلقلرن مین بلمی ایدم، آبزی میڭا یول کورسەتوب: «مونه شول یولدن بارده، اورمانغه کر، کرگاچ اوگغەبورولده، «آی»غه طابا بار. شول آیدن آیرلما. اچکه‌اوك کرگاچ، «مالایلر!» - دیب قچقر! آلار سیڭا طاوش بیرورلر، ایرتەن آلار بلەن قایتورسڭ» دیدی. بز آلای بولای ایتکانچه قارانغی توشوب آی‌ده قالققان ایدی.

مین تیز گنه آتلرمنی آلوب، آبزی کورسەتکان یول بلەن، اورمانغه طابا اچقنم، اورمانغه کردم. اوگغه کیتدم. «آی»غه قاراب یونەلدم. آتلر پشقرا، پشقرا کوکلیگنه چابالر. یول بویندەغی آغاچ بوتاقلری یانغه طاققان آتمنی صدروب، طرناب قالالر، قایسی بوتاقلر مینم کییز آق اشلەپەمنی‌ده ئله کتروب آلوب قالا یازالر. مین بایتاق باروب، نەق اورمان اچینه کرگاچ، بر نیچه آچقلق (یالان)لرنی اوتکاچ، «مالایلر!» دیب قچقرام. میڭا قارشی بیرگان طاوش ایشتلمی. طاغن قچقرام: «مالایلر سز قایده! . . . » ئون بیروچی یوق. شوندن‌صوڭ برطوقتامی «مالایلر، مالایلر، مالایلر، سز قایداو!» - دیب، ئوزلکسز قچقرام. مینم طاوشلر، اورماننڭ ئەلله قای ییرلرنده یاڭغراب کیتەلر. ئەلله قایدە یراق بر ییرده «مالایلر، سز قایداو! . . .» دیگان‌توسلی بولا. مین‌همان آیغەقاراب برطوقتامی‌چابام‌غنه: مالایلر، مالایلر، مالایلر!...

بولای بولماغاچ، آوزمه قولمنی قویوب، یاڭغراتوب‌ده قچقرغان بولام. هیچ بر ییرده میڭا قارشی بیرگان طاوش سیزلمی. مینی قورقو آلا، یورەگم لپ، لپ تیبه باشلی. بر آز چابدروب بارام‌ده، طوقتاب طاغن قچقرورغه طوتنام. - یوق. آی‌ده بولوط آستینه کره باشلی. قارانغیلق قوییلانا بارا. مینم آقتق امیدم، یول کورگازوچم‌ده بتوگه یاقنلاشا. قزو یورگانده بوتاقلرده ماڭلایمنی‌طرناب، طرناب قالالر. مین آورتقاننی طویمیم. چابام‌ده، چابام؛ طوقتیم‌ده قچقرام. آطلرم مینم حالنی آڭلاغان کبی، برده قارشمیچه بوی صونوبقنه بارالر. اولەن کورگاچ، برتوقتامی باش تورتوب، آشاب‌تنکه‌گه تیبه طورغان صاری آلاشام‌ده باشن کوتەربکنه برده یودەتمیچه گنه بارا. آی بوتونلەی قابلانا.

توشلکدن بولوطلر قارالوب، طامرلانوب نەق اورمان اوستینه کوتەرلەلر.

کینەتدن یەشن یالط ایتوب کیته. اورمان اچی اینه کورنورلك یاقترا؛ مین چنلاب آداشقانمنی، قونوچی مالایلرنی طابا آلماومنی بیك‌یاخشی آڭلیم. مینی قورقو چولغاب آلا: باشم اوط کبی یانا، یورەگم اورن طابا آلمی، کوزلرم طونا . . .

آغاچ آرالرندن کینەتدن «پـرخ» ایتوب اوچقان قوشلر، مینم قوطمنی

اوچورالر. مین هامان‌بارام . . . کوك کوکری باشلی. ئوتلی یه‌شن یه‌شنی. توشلك یاغنده دنیا یه‌رلگان توسلی: شالطررر! «کوك کوکره‌گانده، یه‌شن یه‌شنه‌گانده آت یاننده طورورغه یارامی، یه‌شن آتا طورغان جن آطقه اشقلانا ایکان» دیگان سوزلرنلت ایتوب کوکلیمه توشه.

مین طاغن نق قورقام. ایمان اوقورغه طوتونام. آتلرمنی بورامده، کیلگان یولم بله‌ن کیری آرتقه تابا چابارغه طوتونام. کوزگه تورتسه‌ك کورنمی. آتلرم، یوالده چغوب طورغان تو بچکلرگه آبنوب سورنوب کیته‌لر. مین آزغنه اوچوب توشمیچه قالام. بر قولمنی یالدن برده آلمیم. آتلر قولاقلرن قایچی کبك طورغوزوب قورقنا، قورقنا چابالر. قای‌چاقده اورکوب، قیبلوب، قیبلوب ده کیته‌لر. «قایدغنه‌یغوب قالدرالر ایندی»، دیب، مینم جانم ته‌نگه صیه‌ی بارا. کوکنك کوکره‌وی آرتا بارا. بوتون دنیا قوط اوچقچ حالگه ئه‌یله‌نه. یالط ایتوب یه‌شن یه‌شنه‌ب کیته. اورمان طاغن بر یاب‌یاقتی، بردوم قارانغی بولا. چابا، چابا بر اورمان آچقلغنه کیلوب چغام. براق توگل بیرده پچه‌ن کیبه‌نی توسلی بر نه‌رسه طورا. مین‌تیزگنه آنك یانینه باروب بیته‌م. بر نه‌رسه یوق. یوره‌گم شو ایتوب کیته. ئوره‌ك، جن، شوره‌لی دیگان نه‌رسه‌لر مینم ایسکه توشه‌لر، گویا تگی پچه‌ن کیبه‌نی شول اوچنك برسی . . . مین آنك یانینه کیلوگه یوق بولدی. قچقروب جلاسی کیله. شوره‌لی‌گه قورقاننی بلدره‌سی کیله‌ی. قورقانگنی باسه اول قطقلاب اوتره ایه‌ش! جن بله‌ن ئوره‌کدن قوتولو اوچون، بار کبك بلگان یا بیکله‌گان دعالرمنی، آیة الکرسی‌نی‌اوقورغه طوتونام. آقتق‌طایانچلرم آلارغنه قالا. یراقده کیتمه‌دم، مینم آلدمده بر نیچه آر بالی کشی بارا. آلارنك صزغرغان، سویله‌شکان‌اری آب آچق ایشتله. مین بر آز شادلانوب بار کوچکه چابوب. آلارنك آرتلرندن یتمکچی بولام. باروب بیته‌م، بر نه‌رسه بوق. هه‌مه‌سی کوزدن بوق بولا. مینم قورقو چکدن چغا. بوتونله‌ی قاتام. نی اویلارغه‌ده نی اشلارگه‌ده بلمیم، تیره یاغمنی جنلر، شوره‌لیلر، ئوره‌کلر اوراب آلغانلر، تیك مینم دعالرمغنه یاقن ییبه‌رمیلر. مین اوقوومنی آرتدرا بارام.

نگی پچه‌ن کیبه‌نی برله آر بالیلرنك جن بولولرینه چنلاب اشانام. بو یاقدن بوزلی یاگفر کیلوب باصماسه یارار ایدی، دیب تلیم.

کوکنك کوکره‌وی قاتیلانا، یه‌شننك یه‌شنه‌وی کوبه‌یه بارسه‌ده، اورمان اوستنك-گی بولوطلر قویاش بایوشینه‌تابا آوشقان توسلی بولالر. تیك مینم اوستمدن زورغنه، سیره‌ککنه طامچیلی یاگفر بیك تیز اوزوب کیته. برنیچه اورنده کولمه‌گم ته‌نمه‌یابشا. توشلك توغروسنده‌غی بولوطلر، قویاش بایوشی یاغنده دنیا تتره‌توب شالطری . . .

مین ئه‌لله قایا بارام. بارا طورغان یولمده میکا طانش توگل. طوقتاب طورماسدن بر یاقفه

طابا چابامغنه. آزغنه یافراق شلطراب، سلکنوب کینسەدە، شورەلی موینیمه آطلانوب، قطقلاب اوتروُر توُسلی بولوب، یوُرەگم ئەرنوب بر طوکوب، قزوب کینەم. اول آراده مینم بختکه طاكدە آنا باشلی. طاك آطقاچ، ئەتەچ قچقرغاچ، جنلر، ئوُرەکلر یوق بولغانن بلوب قورقووم جیگلەیه باشلی. بارا، بارا اورماننی بوُتوُنلەی کیسوب، آرش قریینه باروب چغام. قایسی آولنك قری ایکانن بلمیم؛ میکا طانش توگل. آچقوب بتکان آتلرم آرشقه قادالالر. مین قولمدەغی طشاو برله آلارنی قینی - قینی، شول آرشلرنی تابتاتوب ئەلله فایده، یراقده طومانلیغنه کورنگان بر آولغه طابا یونەلەم. بو آول اوز آولمز ایکان. مین یانینه جیتکاچدە تانومیم؛ باشم ئەیلەنگان. قابقامزدن کروگه ایرکەلەنوب، قچقروب جلاب ییبەرەم. مونده شورەلی‌لر یوق ایدی. ئەنی بلەن آپام، یوگروب چغوب، مینی کوتەروب آلوب کرەلر. «بالاقایم، نی اشلەدك؟ بیتلرك طرنالوب قاناب بتکان، نی بولدی؟» دیگان طاوشقه: «اورمانده آداشوب یوُردم، توُن بویی مالایلرنی طابا آلمادم. آبزی قردە.» دیدمدە، یوقلارغه یاتدم. مینم قایغیدن یوُرطنك آستی اوُستکه کیلدی. قش اوقوب، جەی بر آزغنه وقتقه قوناق بولوب قایتوب یوُری طورغان شاکرد بالا بولغانغه، مینی آرتق سویەلر، آرتق ایرکەلیلر ایدی. مین ئەلی اون ایکیدەگنه ایدم. آبزییم ایرتەنگیسن اورمانده مینی ئزلەب، ئینتگوب، یودەب بتکان. مینم خبرنی ایشتکاچ، قورقوب، کوُن بویی اویگه قایتا آلمادی. مونه مینی شولای «آی» آلدادی.

صابانچی بابای.

فاضل طویکین‌دن.

جرلیم ئەلی صوزوب صوزوب،
موکلی کویلر برلەن ئوزوب؛
های عمرم، کیتدی اوزوب،
یەش چاغندە اویلامیچه.
قارت بولسامدە، مین هامان‌دە،
جرلاب ییبەرەم صابانده،
توزمی کوکل بو زمانده
جرلامیچه موکلانمیچه.

Казань
Миргазиз

ایسکه توشه ئەلله نیلر،
مینم حالمنی هیچ بلمیلر.
ئەنه جرلی جولەر، دیلر
تیك ئەیتەلر اویلامیچه،
یەش چاغنده بلمیسزده،
یوق اویلارسز ئەلی سزده،
دنیا باصسا تزیگزگه،
توزه آلماسسز جرلامیچه.
ئەلی سزگه بارده یاخشی،
دنیا یوزیده بیك یاقتی،
یوق اول منه بیك تیز تابتی
شولای یورسەڭ اویلامیچه.
مینده شولای یورگان ایدم،
سز کورگاننی کورگان ایدم،
ئەلله نیلر بلگان ایدم،
توزمی کوڭلم جرلامیچه.

صابانچی چبن.

م. غفوریدن.

(مەثەل)

بر اوگز کون بوینچه سوروب صابان،
آولغه‌قایتوب کیلە کیچکه طابان.
اوگزنڭ موگزینه قونوب کیلگان
بر چبنگه بر طانشی اوچراغان.

طانشی شول وقتده مونی کوردی،
کیلە بو صابان سورگان اوگز بلەن.
«کوزمه کورنمەدڭ کون بوینچه،
قایدن قایتوب کیلەسڭ؟» سین دیب صوراغان.

تگی چبن ئریلەنوب، مۆڭا قاراب —
زورلانوب، تاماق قروب بیردی جواب:
«کۆن بویی صابان سۆروب آروب کیلەم،
وقتسز یۆرمە ئەلی بی ماز الاب.»

سویلەشسەڭ چبن تۆسلی کشی بلەن،
ماقتانور اشلەمەگان اشی بلەن .
کۆن کورگان کشیلر کوب بو دنیادە
چبن کبك، باشقەلرنڭ کۆچی بلەن.

کوڭللی خبر.

ع. توقایفدن

یازغی یاڭغر طامچیسی بر باشقە طامچیدن صۆری،
ئەللە بلمیچە صوری، ئەللە شایارۆبمی یوری:
«نی سبب؟ اوقلر کبی بز بر یولی کوکدن تۆشوب،
بو تەرەزەگە کیلوبدە، بەریلەبز شب!دە، شب؟»
بو سؤالینە جوابدە ایبدەشی ئەیتە مۆڭار:
«بو ناچار ئۆینڭ اچندە ایکمەگی یوق یارلی بار.
جیتکرەبز بز آڭار، بر بیك ماتور- یاخشی خبر
آلدەغی کۆزگە آرش هیچشبهەسز بولۆر چیبەر . . .»

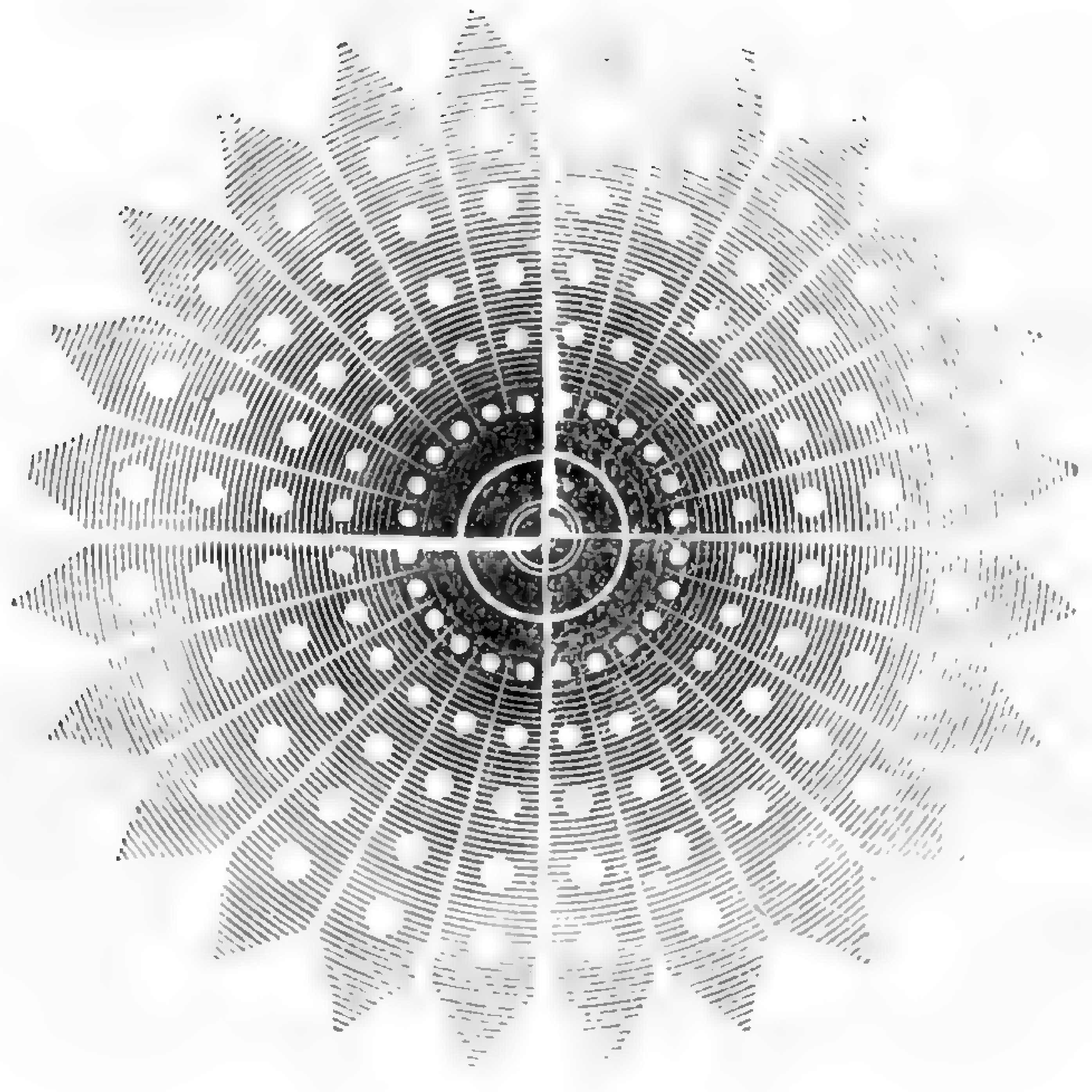

II

جہلم

یەملی جەی.

ف. طویکین‌دن.

یدل بویلرنده کیك بولونده
جلقیلرم اوطلی چابنده،
اوجماخلرك طورسون بر یاغکده،
شول بولونده یورگان چاغمده.
شونده ایندی منه توُرلی قوشلر
اوزوب، اوزوبکنه ضایریلر،
صو اوستنده یورگان آق قوشلرده
موکلی تاوش بلەن شاولیلر.
گورلەب طورغان قالن ئەرەمەده
پشوب کیله توُرلی یمشلر،
آللی گوللی اوسکان چەچەکلردن
آکقوب طورا تەملی خوش ایسلر.
آری باشده شونده بر طوغایده
تزلوبکنه پچەن چابالر،
چابا طورغاچ آتلر طوقتیلرده
موکلاندروب چالغی یانالر،
شونده برسی موکلی تاوش بلەن
جرلی باشلی مونه اوزدروب،
باشقەلرده برگه قوشلالرده
ییبەرەلر اوزوب صزدروب.
مونه شونده حضور، ئەی، کوکللی،
یوغالاسك چنلاپ اوزکدن،
ایسکه توشسه شوندی «یەملی جەیلر»،
تاتلی یەشلر آغا کوزکدن.

جەیگی تۆن.

ع. اسحاقی‌دن.

بوگەرەك آی بۆلۆط آستینه کروب کیتدی. کوك یۆزی قارانغیلاندی. تاو تاغی زورراق کبی کورندی؛ آغاچلار تاغی جوانراق کبی سیزلدی. قارانغیلق، یومشاق قوللری برله، بۆتۆن اورال بوینی قابلاب آلدی. باشقردنك آور صولاوی برله تارتار تاوشندن باشقه بر نەرسەدە شول مۆکلی طنچلقنی بۆزمادی.

مۆنه تاغی باشقرد ئەیلەنوب یاتوب، آور صولارغه طۆتۆندی. آت‌ده ایبدەشینك قایغیسینی سیزگان کبی، مۆك ایتدروب کشنەب تویدی؛ اورمان آندن‌ده مۆك ایتدروب جواب بیردی. آی بۆلۆط آستندن چغوب، بۆتۆن تاولرنی، آغاچلرنی، صوزلوب یاتقان ایبدەش باشقردمنی آب آق نوری برله قویۆندردی. بزنك کوزلر برلەشدی. اول میندن کیگاش کۆتکان، مصلحت کۆتکان کبی، کوزینی طوتروب قارادی. مین، نی ئەیتورگه بلمی آبدراب قالوب، بۆرۆلوب یاتدم.

ایرته.

ع. توقایف‌دن.

ایرته دنیا جانلانا،
مشرق یاغی آللانا،
قویاش چغوب نورلری
تۆشوب ییرگه یالغانا.
یافترا قالا، اورامار،
قرلر، یافن اورمانلر،
تاولر، باغلر، باقچەلر،
نورغه غرق بولغانلر.
طوردی خلق، اویاندی،
شاو شو هر بر تۆشلردە،
کۆنو، کۆنو منمکدە
کوککه جیتر قۆشلردە.

جه‌ی کونینگ ایرته‌نی.

م. غفوری‌دن.

بی اوچوندر، بیك سویه‌م مین جه‌یگی کونینگ ایرته‌نن،
مین یازا آلمام آنگ یه‌من و تأثیر ایتکانن.
صزلوب آتقان تانگ صوکنده، همه جانوار قوزغالا،
اوز اوزنچه بارچه‌سی تاوشلانا هم موکلانا؛
تللری برله‌ن بولر اظهار قیلا شادلقلرن،
شادلانالر، شاولاشالر، کویلیلر آه، زارلرن.
یه‌م یه‌شل قرغه چغالر زور کوتولر موکره‌شوب،
جایغنه کوشه‌ی، کوشه‌ی آفرنغنه شرت‌شرت باصوب.
کمگه‌ده تأثیر اینه نورلی قویاش، هم صاف هوا،
شول‌وقتده یه‌ش کیلن «هه‌و، هه‌و!» دبیوب‌صبیرن‌صاوا.
یاکراتالر قر واورمانلرنی قوشلر صایراشوب،
شول وقت قرغه صابانچیلر کیته‌لر جرلاشوب.

آتقه قونا بارو.

یه‌ش یوره‌کلر کتابندن.

اول ییرنده جه‌ی کونی مالایلر، یگتلر آت بله‌ن براق طوغایغه قونا یوریلر. مونده آولنگ بارلق شایانلری، اوتکر واوینچاق یگتلری بـله‌ن برگه، ایگ ممتاز تالانتلری ـ شه‌ب جرچی واتافلی موزیقانتلری‌ده جییلا. یگتلر، کون بوییئه قاتی اشده یوروب آروغانلقلرینه قارامیچه، مونـده یارتی تونـلر اوزغانچی، جرلاشالر، گارمون اوینیلر، بییلر.

ضیاء بـونی بیك یـه‌شدن اوك بـله، آنده بولغان مـالایلرنگ، ایرته‌ن قایتقاچ، شه‌ب جرچیلرغه، شه‌ب گارمونچیلرغه‌ایسی کینوب، سویله‌ولرن، اول ئه‌لله قاچاندن‌اوق، اچکی بر قزغو بله‌ن، طـکلی ایدی. لکن اوزی شونده بارورغه آتا آنالرندن صورا تو گل، آنی اوبینه‌ده کیترو آلمی ایدی. چونکه آنده‌جیین آزغنلر، توفیقسزلر جییلوب

گل اشدن چقغان ئه‌ده‌ملرگه‌گنه یاری طورغان اشلر اشلیلر. گارمون تیچقرتامی‌ء بیبیی‌ء جرلاشامی ... تاغی شوندی جیبین باراماغان نه‌رسه‌لر.

مونده‌ی بر بیرگه بارونی صوراو توگل، آوزغه‌ده آلو قورقنچ. اول بیت موژیق مالایی توگل - اول مخدوم، اول شاکرد. آ‌ثا آنده‌ی آزغنلر جیینینه بارو، البته، البته، کیلشمی.

لکن کونتولمه‌گان بر اش آنك یارده‌مینه جیتشدی.

بر جه‌یینی آنلرنك فارت یالچیلری اش اوستنده، بیك قاتی آوری باشلاده‌ی. قزو اوراق چاغی؛ آشلق قویلوب بارا. هر کون خاتون قزنی کونلککه چقاروغه کیره‌ك. ئه‌ آنلرنی اورافغه آلوب بارو اوچون آتلر کیره‌ك. یالچی یوری آلمی، ایندی نی اشله‌رگه؟ بر کون اورافغه جیگوب باراچق آتلرنی صفا فارت مالاییینه، قونا آلوب باروغه، بیروب ییبه‌رلگان ایدی، اول ناچار طشاولاغان‌ده، آتلر، توندوبونچه کینوب، ئه‌لله قایا ایگنگه باروب، طوتولغانلر. آتلرنی ازله‌ب تابقانچی، اویله جیتوب قالدی. ئه‌ موندا باللاغان کونلکچیلر توشکه‌چه، آت کوتوب، اویده یاتدیلر. ایندی نی اشله‌رگه؟ باشقه‌لرغه بیرسه‌ك، تاغی شوندی بر اش بولوروغه ممکن . . . منه شول مجبوریت، ضیاء اوچون کونتولمه‌گان بر بخت آچوب، آنك قومسز هم صاران آتاسی اوزینك بوتون تله‌گینه قارشی، مخدوم اوغلن اورافغه جیگوب بارلاچق آتلر بله‌ن تگی مالایلر، یگتلر آراسینه قونارغه ییبه‌ردی.

لکن آنك بو بختی اوزاق دوام ایتمه‌دی. بر نیچه کوندن صوك، بازاردن بر مالای یاللاب، ضیائی قونا یوروودن طوقتاتدیلر. لکن، بر نیچه توندن‌گنه عبارت بولغان، اول آز زمان آنك خیالنده، هر وقت صاغنوب، ایسکه آلورلق کورنشلر، کوکللی خاطره‌لر قالدردی.

قاراچه‌لی، نیچك اونوتورسك، نیندی ماتور کیچه‌لر، بیت: قویاش بایی‌بیر اوستندن بیك آزغنه قارانغیلق کوته‌رلوب، همه نه‌رسه‌نی چولغی باشلی. جه‌ینك آباز وآچق کوك آستنده‌غی طن، لطیف ویومشاق کیچه‌سی، بوتون دنیانی اوزینك قوچاغینه آلوب؛ طبیعی ره‌وشده ایرکه‌لی. شول وقت تونك صالقنچه هواسن، یه‌شل اوله‌نلردن، هر تورلی چه‌چه‌کاردن کوته‌رلگان، نه‌ملی ایسلری بلن طوتوروب، چیکسز ره‌وشده جه‌یلوب کیتکان زور طوغایغه مالایلر بله‌ن یگتلر جییلا. بولر بارده کوندوزگیدن جانلی‌ده، ده‌ردلیره‌ك‌ده کبك طوبولالر. آنلر آچق کوك آستینده تابن بولوب اوطرشالرده جرلارغه، موزیقا اوینارغه طوتونالر. تیره یاق طن. همه نه‌رسه، گویه‌شول موزیقانك طاوشی آلدنده، سجده ایتکان بر قیافت ایله‌ن، ملایمانه سکوت ایته.

[illegible] ارزن بوتولهی اونوتوب، باشقه هیچ بر زمانده بولماغان [illegible] ئهلله نیندی یومشاق بر لذت اچینه چوموب کیتهم.

شول حالده تون اوتسون، تاڭ بلنوب، قایتور وقتده ده، اوین دوام ایتسون اول اورندن قوزغالماباچق هم، یوقلی آلمادم بیت دیب، بیك آزغنده خاطر بنه کیتر ده بهچك: یوقیلر، آشلر، آنك قاشنده، بونك اوچون ماك مرتبه قربان ایتاوورگه یاری

جهی کوُننده.

ع. توقایفدن.

قانی اسسی. هوا بورکو. قزا دنیا، صبر جیتمی،
جیل ایسمی آزغنهده، برگنه یافراقنی سلکنمی.
قوریلق هر اورنلرده. کیبه واق، وافغنه کوللر،
شیکهرگه یوز طوتا قرده ئولهنلر، چهچکهلر، گوللر.
آغاجلر آستنه صغنا، بالالر بارچهسی برگه،
آلایده بولماسه بارسی، نوشهلر سیکرشوب کولگه.
آلر آپپاق بالقلر کوك، یوزهلر ایرتهدن کیچکه
قلر شونده،طوگوب بتمیچه یارغه چقمیلر هیچده.
منه شونده کینسهکدن یوزگه بر نهرسه تییوب کیتدی،
صبامی، نهرسهدر، صالقنچهراق بر جیل سویوب کیتدی.
یاقن اورماننك آرتنده یهشنلر یالتری آز، آز
براقدن، ئهلله قایدن، ایشتله کوك کوکرهگان آواز!

داچاده.

ذ. هادیدن.

داچادهغی اویلرمزنك قوناق بولمهسی یاننده بر بولمه بزنك اوچون حاضرلهنوب قویلغان ایدی. قوناق بولمهسینه کردك، بالخونده جهی حاضرلهنگان ایدی؛

حسن اوندی برله بالخونغه چقوب چای اچه‌رگه اوطردق. قویاش چقشی طرفینه بر آز
کوزمزنی صالدق: آنده زور کول کوزگی کبی یالتراب کورنه، تیره‌ننده‌گی یه‌شل

آق قوش کولی.

تاللری آقرن ایسکان جیل برله ایرنوبکنه سلکنه‌لر ایدی. صو اوستنده‌گی قازلر، ورده‌کلر خه‌تفه‌دن یاصالغان یومغاق‌لر کبك بالالری ایله صونی هیچده سلکنمیچه، آقرنغنه راحت راحت یوزه‌لر ایدی. صونك آرغی باغنده‌غی یه‌شل چیره‌ملر، پچه‌نلك‌لرده کوکلکه شادلق بیره‌لر ایدی. صوده‌غی بافالر، قوریده‌غی بوده‌نه‌لر، تارتارلر، بارچه‌سی بزنك قوانچمزنی کوروب، قوانوب قچقرشالر. صاندوغاچلرده کویگه اوستالق‌لری سببلی آتلرنی اوزارغه طرشالر ایدی. چه‌ی اچدك؛ چه‌یدن صونك توشلك طرفنده‌غی بالخونغه چقوب، قویاش باتش طرفینه قاراب اوطردق. قویاش باتا طورغان بیرده صییق‌غنه بولوط بار ایدی؛ زور التون‌شارغه اوخشاغان قویاش، بولوط آستینه کرگاچ، غاینده الوغ، آل، قزل آلما کبی بیگره‌کده گوزه‌ل بولوب کورنه ایدی.

قرده.

م. غفوری‌دن.

ماتور کونده چغام قرغه،
آچلماسمی کوکللر دیب،
آچار حسرتلرمنی بو
آغاچلر، ایسلی گوللر دیب.

یاشیل خه‌تفه تیره یاغم،
جه‌یلگان تیب تیگز بولوب،
تالوب شونده ایکی آیاغم،
یاتام بو بیرگه صوزولوب.

کیتیم دیسه‌م، طوروب آتلاب،
کیتوب بولمی، بونی تاشلاب،
یاتام شونده، خاطر صافلاب،
یه‌شل بیرلرنی قوچافلاب.

اوله‌ن باشنده آق چه‌چکه،
طورا ایدی کوز آلدمده،
قزقدم ایندی کیتمه‌سکه،
قارادم قولغه آلدم‌ده.

نیچك اوسکان عجب ماتور،
اوزنده تورلی توسلر بار،
گویه، مسك کبی آنقر،
اوزنده تورلی ایسلر بار.

عقل حیران بولور مونده
مونی صوك کملر اوندرگان؟
کوموش انجو هم آلتوندن،
ماتور بر توسلره کرگان،

کوره‌ن، قزل، یه‌شل، کوك، آق،
قارا، زه‌نگه‌ر ایله صاری،
اصللری قارا طوفراق،
نیچك اوسکان بولر باری؟

بولرغه کم سیبه‌در صو؟
بولرنی مۆنده کم ساچکان؟
فکر قیلساڭ عجبدر بو،
بولر باری نیچك اوسكان؟

قۆرت ایلی.

ع. اسحاقی‌دن.

ب[ی]ی نوگون فارلغدایلارنی فارلرغه دیب، نرغه چقفان ایدم. نی کوزم برله کوره‌یم: توبه اوسنونده، بر نورای‌بیری قربینك شیطان طایاغینه یل صرغان. مین، ئه‌اللهنی تابقان کبی، یوگره یوگره اوزیگه قایتوب ئه‌نیگه سویله‌دم. ئه‌نی، بر کشیگه‌ده سویله‌مه دیب، بیك تیز قورت طوبالنی، بیتلگینی میڭا بیردی‌ده، کچکنه گنه شه‌ل یابنوب کشی کوره‌ی طورغان بیردن صو بویلابقنه کیتدك. صودن قایتا طورغان خانونلر مینم طوبالمنی کوروب: «آبصطای ئه‌الله ایل تابدگزمی؟» دیب ئه‌بتورگه تله‌سه‌لرده، ئه‌نی: «یوق، میڭلو قل آبزیلرغه طوبال نوزه‌تورگه‌گنه ایلته‌مز، اومارتابز اویناتقالاب طورا» دیب جواب بیره‌ده قزو قزو کیته ایدی. خاتونلر ئه‌نینڭ سوزینه اشانمیچه‌راق آبدراب قالدیلر. مونه بز آولدن چقوب‌ده کیتدك. مین اچمدن: «تابا آلورمنمی ایکان؟ اورنینی اونوتمادمی ایکان؟ ایل ئوله‌مه‌دی میکان؟» فکرلری برله مشغول بولسام‌ده قاناتلی قوش کبی اوچام‌غنه.

منه توبه اوستینه منوب جیته باشلادق. مین آلتون تاو تابقان کبی تیریه صیمی بارام. ئه‌نی‌ده مینم آرتدن قالماسقه‌طرشساده، آرودی، مینی یش‌یش: «قزولانما! قزولانما!» دیب طوقتاتا باشلادی. منه باروب‌جیتدك. منه تگی بورای، ئه‌نه تگی یاغی صوای، آنڭ کورشیسی قارا بغدای. ئه‌نه شیطان تایاغی همان صغلوب نورا، ئه کیتمه‌گان ایکان. منه مین حاضر باروب‌ده بیتدم. ئه‌نینی کونوب طورام. ئه‌نی ایلنی کورگاچ، آنڭ زورلغینه ایسی کیتوب، نیره یاغینه بسم الله ئه‌یتوب، کوز تیه‌سون دیب نوکوردی. اوزینڭ بیتلرندن قزل تیر چتقانغه، آقرتنغنه اوطروب حال‌جیبارغه طوتوندی. مین شول وقت طوباللرنی حاضرله‌دم. اول بیتلك کییوب، قوللرینه بیه‌له‌یلر کییوب ئیشارغه حاضرله‌ندی. مینم اوچون بیتلك بولماغانغه، کازاکییم برله طومالانوب‌غنه ئه‌نیگه

یاردەم اینه باشلادم. منه ئەنی بسم‌اللهٔ‌ئەیتوب: اولگی چومچنی آلوب صوصدی. قورتلر
بردن قوزغالوب کیتوب اوولدی باشلادیلر. اول تاغی‌برنی صالدی، تگیلرنڭ اوولداو
لری تاغی قوتلەندی. شیطان تایاغنده قالغانلری قازان کبی قاینارغه باشلادیلر. طوبالغ
کرگانلری طاغی قزق توسلی موزیقا اوینی باشلادیلر. چومچدن اوچوب کیتکانلری
ئەنی‌نڭ باشی، مینم باشم طوغروسنده ئەیلەنوب ئەیلەنوب جرلارغه طوتوندیلر. شول
آراده برسی بزڭ ایشدروب کیلوب، مینم بورنمنڭ اوچینه اوطردی. مین توشررگه
ئولگوره آلمادم. بورنیمه بیك اوچلی آچی اوغینی طقدی. مین کینەتدن سیکروب
کیتوب قورتلرنی قورقتدم. آنلر تاغی تاوشلیراق جرلی، تاغی بزنڭ باشلر اوستند
کوبروك ئەیلەنه باشلادیلر. ئەنی قزو قزو طوبالغه صالا باشلادی. ئەنی صالغان صابر
طوبالغه گورلەپ قوتلەنه باشلادی. شیطان تایاغندن قورت شاقتی کیمودی. آنلڭ
صغلوب یاتقانی بر بوتاغی بر آز باشنده کوتەردی. قورتلر اوزلرندن اوزاری د
کوپردن چغا طورغان حیوان کبی طوبالغه تابا کره باشلادیلر. ئەنی: «آناسی کردی
حاضر بترەمز!» دیەرگه ئولگوره آلمادی، ئەلله قایدن آربا تاوشی ایشتله باشلادی
هم‌ده بیك تیز بزنڭ طوغریغه کیلوب یتوب «ایل تابقانلر، ایل تابقانلر! اورتاق!»
دیگان تاوشلر ایشتله باشلادی. مین اول طرفقه ئەیلەنوب قاراب، یەم‌یەشل چابقان‌پچەر
اوستینه آت طوتوب اوطرغان بر ایر، آق اشلەپەلر، قزل کولمەکلر کییوب اوطرغان
ایکی خاتوننی کوررگه اولگوره آلمادم: آنلر بارده بردن آتلرندن سیکروب توشوب
«اورتاق!» دیب‌یوگروب کیله باشلادیلر هم‌ده ئەنی‌یانینه کیلوب، جییو مشترك بولوب
بیلەوده مشترك بولسون اوچون، قوللری برله برەر قورت صالغان توسلی قیلنا باشلا
دیلر. ایرلری صالیم دیگانده ماگلاینی بر قورت چاغودن، قولی برله نیشلەگانینی بلمه
ینچه، طوبالڭ اچینه بوتون قواینی‌طقدی. قورتلر بردن دولی باشلادیلر. بر مینوتدن
ئەنی‌نڭ بوتون باشی، اوستی قورت بلەن طولدی. بیك زور تاوش کوتەرلدی. تگی
موژیك وخاتونلر قوللرینی سلکی‌سلکی قورتلردن قاچا باشلادیلر. ئەنی طوبالنی‌یابارغه
اولگوره آلمادی، بوتون قورت چغوب بتدی. آنلر یوغاریده تاغی ئەیلەنوب ئەیلەنوب
جرلارغه طوتوندیلر هم بر ایکی ئەیلەنگاندن صوڭ اورمانغه تابا آغا باشلادیلر. تگی
موژیکلر، اوزلرینڭ نی قیلغانلقلرینی حاضر بلسەلرده، قالغان پوسقان قورتلر، آنلرنی
قووب قووب بوگورتوب چاقغانغه، آنلر آقروب باقروب بورورگه طوتوندیلر آتلری
ئلگەریروك تیك طورسه‌ده، برنیچه قورت باروب چانغاچ‌ده، اولده سیکره سیکره چابوب،
آربا آرتینی چغاروب، بول بویلاب آولغه تابا کیتدی. مین آلتون تاو یوغالتقان کشی
کبی ایل آرتندن بر آز چابسامده کوزمدن یوغالغاچ، ئەنی یانینه قایتدم. ئەنی‌نڭ

یتلری، ما كُلّایی تیرلەب پشوب بتكان، قوللری‌ده قورت اوغی برله ششنوب بتكان ایدی. یوزینه‌ده ئەالە نی قدر آچو كیلو تۆسی چققان ایدی. تگی‌موژیكلر، خاتونلر ممەسیده بزگه كورنه‌مس اوچون، آربالرینی قالدروب آشلقلر آراسندن كیتكانلر ایدی. بز ئه‌نی برله بر آز قاراشوب طورغاندن صوڭ، ئەنی: «ئهر صوتقانلر! نیندی زور ایلنی ئه‌رەم ایتدیلر!» دیدی‌ده طوروب قایتا باشلادی.

میڭا بو بولی بوش طوبـال، بوش بیتلـكنی كوته‌روب قـاینو بـردن آور، ایكنچیدن اویات تۆسلی طویلدی. كشی كورسه، «ایلـگز قایـا؟» دییه‌ر كبی بولدی. قورقا قورقا، یه‌شرنه‌یه‌شرنه‌گنه، بوش طوبالنی كوته‌روب اویگه قایندق.

قویاش چققانده.

م. اوقماصی‌دن.

اڭ لطیف، طوغدی قویاش، اوینادی، كولدی نورلری،
اوچدی طورغایلر، اوقی قرآن خدای بلبل‌لری.
اول صدالر، نورلی ایسلر، اول قورای تاوشلری،
جمله مخلوق اوز اشنده اشلی تاو، تاو اشلری.
اول هوا كوب كومگه‌ك آیاز، هیچ چیگی یوق دیگـگز اول،
آل، صاری قاتلاولری یوق، گل شولای اول، تیگز اول.

جه‌یگی سفر.

ف. كریمی‌دن.

بز یاش وقتده بر زمان كیندك كیندك، بارا طورغاچ بر آولغه باروب یتدك. استغفرالله، یا كُلش ئه‌یتدم، باروب یتدك توگل، تیك آولغه یقنلاشا باشلادق. مسجدنڭ اوزون مناره‌سی یراقدن كورنوب، كوكلرگه صفابیردی.

جنی وقتی ایدی. بالتراب چقغان تویاشنڭ نوری بوتون دنیانی یاقترتوب برنیچه آیلر-دنبیرلی اولك حالنده، جانسز بولوب طورغان طبیعتکه، یعنی آغاچلرغه، صولرغه، حیوانلر وانسانلرغه یاڭیدن جان بیرمکده ایسه‌ده، اسینلگی ایله راحتسز ایتدرالك درجه‌ده توگل ایدی.

بارا طورغان یولمز بر اولوغ یول بولوب، ایکی طرفنه بویدن بویغه قاین آغاچلری اوطرتلغان، اورتاغه قالقوتب تاش توشه‌گان، اوستنه قم سیبوب، یولنی توزه‌تکانلر. ایکی چیته‌گی قاین آغاچلرینڭ اورتاسنده‌ده تارغنه یوللر بار ایدی. اولدن بر آز شه‌برك کیلگانگه کوره، آتلرمز تیرله‌گان ایدی. آولغه باروب یتکاچده آتلرنڭ صولش آلغانن بیك اوزاق کوته‌رگه محتاج بولماس اوچون، اوشبو قاینلر آراسنده‌غی کوله‌گه‌لك یولدن آتلرنی اوز حالنه قویوب آفرنغنه کیلدرایدك. بیك آفرنغنه ایسکان قبله جیلی ایله آغاچلرنڭ یافراقلری جیلبر جیلبر ایتوب قشرداشوب طورالر ایدی. یولنڭ ایکی طرفنده‌غی صحرالر خه‌تفه کبك یه‌م یه‌شل اوله‌نلر، توْرلی توْرلی لطیف چه‌چه‌کلر ایله اوْرتولمشدر. هر نوع گوزه‌ل ولطیف کوبه‌له‌کلر ایله توْرلی توْرلی چبنلر وقورتلر آرلی بیرلی اوْچوْشوب صحرانڭ گوزه‌للگنی آرتدرمقده ایدیلر.

بر آز یراقدن کورنگان بر اورماننڭ بوینده‌غی یولدن آتلی بر کشینڭ چابوب بارغانی مشاهده‌اولندی، بر آز کیلگاندن صوڭ یولمزنی آرقلی کیسوب چقغان وتیزلك ایله سوْزاوب آغا طوْرغان بر یلغه‌غه یتدك. یلغه‌نڭ اوْستنده غایت طبیعی صورتده ایدوب آغاچدن کوپر صالنغان. کوپرنڭ ایکی یاغنده‌ده یلغه بوینچه ئه‌ره‌مه‌لك بار ایدی. لطیف وکوْموش کبك صاف بر صونڭ یاننده‌غی بو یه‌شل ئه‌ره‌مه‌نڭ بویلری شول قدر گوزه‌ل وشول قدر شاعرانه ایدیکه، بو بیرگه طوقتاب آزراق سیر ایتمه‌ینچه، اوتوب کیته‌رگه کوب کشینڭ کوڭلی راضی بولماس ایدی. بز بو ئه‌ره‌مه‌گه کیلوب جیتکانده اوْیله وقتی بولغان ایدی. شونده طوقتاب طهارت آلوب، جبت کبك گوزه‌ل بر بیرده نماز اوقوب بر استراحت ایتسه‌ك، نیچك بولور ایکان دیب، ایبدشمه ئه‌یتکان ایدم. مینم تکلیفمنی بیك خوش کوروب قبول ایتدی. بزطوقتاب طهارت آلوب بتروب طوْرغانده بزگه قارشی یاقدن کوپرگه برنیچه آربالی جیگانلر (چنکانه‌لر) کیلوب یتدیلر. کوپرنی چقغاچ ئه‌ره‌مه‌نڭ بویناراق یافنلاشوب آتلرنی طوارورغه باشلادیلر. خاطرمده بیك یخشی قالماغان، نیچه آربالی ایکانلکلرینی بلمیمن، شولای بولسه‌ده، بعضسینه ایکیشه‌رآت جیگلمش آلتی بیدی آرباولری‌بار ایدی شیکللی. لکن اوزلری بیك کوب ایدی. نیچك ئه‌یتسه‌مده، یالغان بولور دیب قورقامن، ایر خاتون قز و بالا چاغا باریسی ایلای آلتمش کشی بولغاندر. حتی آرباغه صیبا آلماغاچ، بعضلری آربا آرتندن جه‌یه‌و کیله‌لر ایدی.

جه‌یگی اش وقتی.

ع. اسحاقی‌دن.

اول طورمشینك ماتور کوٚنلری اوتوب کیتوب اش جیتدی. یاوملی یل بولغانغه، بر یاقدن اوتاو جیندی، ایکنچی یاقدن قاتی سوقا کردی. ایرلر هر کوٚننی ایرتوك طوروب طرسقه قاتق طوتروب، ایکمه‌ك، یوموٚرقا آلوب، صوقاغه کیته باشلادی. خاتونلر بالا بیشکلری، اوج آیاق طوتوب، سوٚت، قاتق، صو، ایکمه‌ك آلوب، اوتاوغه یوٚری باشلادی. حلیم‌ده الگه‌ری آلنغان یول بله‌ن جیگالری، طوتالری، سکللری‌نك آلدینه اوطروب آت طوتوب اوتاوغه یوٚرورگه، آنده باروب قیر صوقغان زور شیطان تایاقلرینی بومشارغان قولی برله اوتارغه، چه‌نچکیلی بیلچه‌نلرنی یولقورغه، قاتی ایتدروب، هیچ چقماسقه ایتدروب اوطورتوب قویوب اوسکان فرشته اوله‌نلرینی اوٚسترٚرگه، اوچی، تنوٚی، صابی بله‌ن صوٚلی، یوٚراینی چوٚرماب بتورگان ات اچه‌گیلرینی اوزگه‌لرگه طوتوٚندی.

طورغایلرنك ماتور صایراوی، قرق توٚرلی بال قورتینك موٚکٚلی موزیکاسی آستنده، مك توٚرلی وای توٚیه‌ك قوش قورتلر، آللی گوٚللی کوبه‌له‌کلر بله‌ن بیزه‌کله‌نگان، خوش ایس دنیانی طوتورغان جه‌یگی کوٚنده قرده یوٚرو، قرده اش اشله‌و نی قدر ماتور، نی قدر کیفلی کورنسه‌ده، شیطان تایاغینك آغولی سونگیسی، بیلچه‌ننك رحیمسز اوغی، فرشته اوله‌نینك چقماسقه تله‌گان تیر سالگی، ات اچه‌گیسینك چه‌به‌له‌نگچلگی حلیم‌نی، اول کوٚننوك طویدردی. شول قزو قویاشنك آرقانی قزدرووی آکار تله‌ر تله‌مه‌سنوٚك، صالقنچه مدرسه‌نی اویلارغه مجبور ایتدی.

ئێکر [1] وقتی.

م. غفوری‌دن.

ماتور جه‌ی که‌ نینك‌ده ایك کوٚللی، موٚکٚلی بر وقتی؛
آیاز کوٚنده قویاش بایغاچ، بولا طورغان ئێکر وقتی.
بوٚتوٚن مخلوقلر اشدن طوقتالالر، باصلا شاوشو؛
سکوٚنتنی بوٚزا شونده فقط: بلبل، وآقغان صو؛

(١) آخشامدن صوٚگٚغی وقت ـ ئێنگر ـ منگر.

آغن صونك یانده صانسوغاج صایری، آنك موکٹلی،
مانور تاوشن بوتون مخلوق تاوش طنسزغنه طکٹلی.
آورلقلر کیته اوشبو وقتده دنیا خلقندن،
شولای طوغانده فرغلت نورلی آی قالقا تاوآرتندن.

جه‌یگی سفر.

ع. اسحاقی‌دن.

مین بر زور روس آولندن آق ایدلنك بوزمالانوب کیتکان باشنده‌غی بر آولغه بارورغه آت ازله‌رگه طوتوندم. قایسی آولغه بارو خبرم چقو برله، بازارده‌غی باشقردلر مینی صروب آلوب: «مین‌ده مین!» دیب، غاوغالاشاده باشلادیلر. بردن مینم آیاق آستی تازاردی؛ الگه‌ریگی آت تابا آلمام دیب قورقولر بتدی. مین صایلانورغه طوتوندم: قایسینك آتن یاراتمادم، قایسینك آرباسینی. آخردن، بر باشقرد: «مینم آربام تیمرلی» دیگاچ، یوکه‌لر برله به‌یله‌گان، جبلر برله نغایتقان باشقرد آرباسینه اوطروب سیاحت ایتو اورال تاولرنده نی قدر مشقت بولاسینی حسابلاب، تیمر آربالی باشقردنی یاللادم.

یولم اوزونغه کوره، تاماقنی طویدرو اوچون بردن بر مسلمان خارچیونه‌سینه، درستینی ئه‌یتکانده، مسلمان دوورینه کروب، آشارغه صورادم. آشخانه‌نك خواجه‌سی مینم کبی، شول تیره‌ده بولمی طورغان کیمدن کرگان یکتنی کورگاچ‌ده، البته، حاضر کیلوب ییتوب، نه‌رسه‌نك یاخشیلغی حقنده سویله‌شه باشلادی:

— آت ایتی‌ده بار، لاپشاده بار، اویره‌ده بار؛ کیره‌ك بولسه، پیلمه‌ن‌ده‌بار- دیدی. مین، قازانده‌غی کبی، ایك شه‌بی ایندی پیلمه‌ن دیب، پیلمه‌ن قوشمقچی بولدم. تگی آبزینك: «نیچه؟» دیگان سؤالینه، اوزمنك قارنم آچلغینی ایسه‌بکه آلوب:

— یوز - دیدم. آبزی:

— نیچه کشی؟ - دیدی. مین:

— یالغزغنه - دیگاچ، اول آبدرابراق قارارغه طوتوندی. مین آنك کوز قاراونده: «قارا، نیندی‌گنه بولسه‌ده، یوز پیلمه‌ن آشامقچی بولا» دیب تاکٹه قالونی کوروب:

— ئه‌لله آز بولورمی؟ - دیدم. آبزی:

— یوق، بولماس. بز ایتنی قزغانمیبز، بزنڭ پیلمه‌نلر هیبت بولا؛ سفر استارشیناده بزده پیلمه‌ن آشی. کوب بولماسون دیب ئه‌یته‌م. یاصاون یاصار بز- دیدی. مین:

— صوڭ، کشیلر کوبمی قوشالر؟ - دیب صوراغاچ:

— تور لیسی بولا: ایللینی‌ده ئه‌یته‌لر، یکرمی بیشنی‌ده، اون بیشنی‌ده — دیدی. مین پیلمه‌ننڭ زورلغینی کیچکنه‌لگینی بلمه گانگه:

— آلای بولسه سین، آبزی، اورتاچه کشیگه جیته‌رلك ایتدروب اوزڭ حاضرله! — دیدم. آبزی چغوب کیتدی. یارتی ساعت اوتمه‌دی، اول مینی، باشینی اییوب کنه چاقروب، آق یاقغه آلوب چقدی. مین کرو برله آلدیمه تزل زور بر چولمه‌ك کیتروب قویدی. مین:

— نی قدر؟ - دیگاچ،

— اون بیش — دیدی. مین، اول اون بیشی طوبدرا طورغان پیلمه‌ننی کورور اوچون، چولمه‌كگه طغلدم. قاشغمدن بر نیچه مرتبه توشوب کیتکاننڭ صوڭنده بر پیلمه‌ننی اوستره‌ب چغاروب تاریلكه‌گه قویدم. شوندغنه مین، بابا «بوز» دیگاچ، آبزینڭ ایسی کیتووینڭ معنی‌سینی آڭلادم. پیلمه‌ن قزانده‌غی، اورنبورغده‌غی معنی‌ده پیلمه‌ن توگل ایدی. اول - چیناباق آستی قدر ایتوب یاصالغان، میشه‌رلرنڭ که‌که‌شی، یایسه قزانلرنڭ کچکنه به‌لشی ایدی. بونڭ یوزینی توگل، اون بیشینی گنه آشاب بترورگه‌ده مینم شیکللی دورت- بیش یکت کیره‌ك ایدی. مین، تاریلكه‌ده جایراب یاتقان شول پیلمه‌ننڭ قای توشندن باشلارغه آبدراب طورغانده، نینـدی قورال برله هجوم قیلورغه حیران بواوب طورغانده، تگی آبزی تاغی بر آش آیاق به‌ره‌نگی برله بر باشقرد دوستاغی شورپاده آلوب کردی.

شول آشلرنڭ کوبلگینه مین، شادلانودن بیته‌ر، قورقا باشلادم. اویلاب نیتوب، قاشقغه یارده‌مگه پچاق‌صوراب‌آلوب، پیلمه‌ننی دورت بیشکه کیسوب، آشارغه حاضرله‌ندم. پیلمه‌ن‌نڭ اچندن یارتی قاداق چاماسی طوراغان (طاپاماغان) ایتکه باشقه: یارتی صوغان، یارتی بال قاشق چاماسی‌بوروچ‌د، چقدی. پیلمه‌ننڭ بارماقدن آزغنه نچکه قامر کامزولینی چیتکه اتوب‌آشارغه طوتوندم، آشیسی کیلگانگه کوره، بسم‌الله‌نی ئه‌یتورگه اوتوتسام‌ده، شونڭ آرقاسنده آبزینڭ پیلمه‌نینی اوزم گنه توگل، تگی فضائل الشهورده‌گی سبمز شیطان برله بواشسام‌ده، اوچنچی پیلمه‌ندن اوته آلمادم.

آبزی مینم آزآشاویمه ایسی کیتوب، یاراتمادیمی ئه‌الله دیب، تاغی‌ئه‌لله‌نیلر کیترمکچی بولسه‌ده، مین اوزم آلغان کچکنه قاربوز برله‌آوزنی یوارغه‌طوتوناچ، اول قالغان اون ایکی یارم پیلمه‌ننی، آلتی کشیگه بیته‌رلك به‌ره‌نگینی، کچکنه‌گنه بالا

تۆبندرودن ارتوب قالورلق شورپانى آلوب چقوب كيتدى.

مين قاربوز آشاب بتورورگه اولگوره آلمادم، باشقردم كيلوب بيتدى. مين اوزمنڭ بارلى-يوقلى ئەيبرلرمنى كوتەروب، قابقا توبينه چقدم. بر تەرتەسى اوزون، برسى قصقه ايتدروب، اشلەيەسز قامط برله جيگلگان قابقسز آربا مينم ايسمنى كيتەردى. مين آربانڭ دورت كوپچه گينڭ دورت اواچەودەلگن كوروب، باشقرد آبزيغه قاراب:

— نيك آلدادڭ، آربانڭ بيك ناچار ايچ، بوندن توشوب قالماس اوچون جەبلى كشى كيرەك، تيمرلى ديگان بولاسڭ! (البتە، مين تيمرلى آربا ديگاچ، اوز بزنڭ يافنڭ باى موژيكلرنڭ تازا آربالرى ديب بلگان ايدم.) قارت اوق كشيسڭ، آلديسڭ!- ديدم. باشقرد آبزى صووق قان برله گنه:

— آلداميم! تيمرلى شول، كورميسگمنى؟ - ديب، الگەرى وقتده قابق نادالوب قويغان، حاضر كشى كييمينى يرتو خدمتينى اوتى طورغان كچكنه گنه قابق نادانغينه توزتوب كورسەتدى. مين آچولاناسن ده، كولەسن ده بلمى، آرباغه منوب اوطردم.

يولغه چققاچ، آنى ده شول آرباسى كبى بولدى. تيگز يولده ناچار بارا، تاو منگانده طوقتى - طوقتى اشدن چغارا، تاو توشكانده بوتون ئەيبرلرنى قويوب بتروب دولى طورغان چقدى. شونڭ اوچون، تگى زور پيلمەنلر بيك تيز سلكنوب بتدى. لكن اوزون صحرالرده لرت لرت صبير آدومى برله بارو، بورولوب، بورولوب توشه طورغان تاولرده تەگەرەب، مەتەكلەنوب كيتولر بيك تيز مينى طويدردى. مين نى اشلەرگه آبدراب كيلگانده، آرتدن بيك ياخشى آتقه اوطورغان، تازا آربا جيككان بر باشقرد يگنى كيلوب بيتدى. اول مينم باشقرد برله سويلەشورگه طوتندى. بيك تيز سوز ميڭا كوچدى. مينم قايا باروم صورالدى. مينم تگى باشقردن اون ايكى چاقرملىغنه آولغه باروم بلنگاچ، تيمر آربالى باشقردمنڭ آولى مين بارا طورغان آولدن بيتمش چاقرم چيندەلگى بلنگاچ، باشقردلر آراسنده مينى صاتو آلو حقنده بازار كيتدى. مينم باشقرد يوز اوطز چاقرمغه بر صوم يكرمى تينگه كيلشكان بولغانغه، شونى بولو حقنده بايتاق تاوش قوبدى. آخردن، بولر يكرمى تينده كيلشه آلماغاننى كوروب، مين اوزمدن يكرمى تيننى قوشارغه بولوب، يەش باشقردغه صاتلدم.

آنڭ آتى ياخشى، آرباسى نق، اوزى آچق بولغانغه، يول جيگل بولور كبى كورندى. درستى ده شولاى چقدى. اوطروب كيتو برله بز سويلەشورگه توتندق. مين ايڭ اوّل تگى تيمر آربالى باشقردنڭ بر صوم يكرمى تينگه ١٣٠

چاقرمغه بارووینڭ ، آندن اوز آولینه طاغی یتمش چاقرم یۆرۆلوب فایتورغه راضی بولوووینڭ سببن صۆرادم. یاش باشقرد :

— قوناق بولورمن دیگاندر. ئه‌لی اش اۆلگورمه‌گان - پچه‌ن جیتمه‌گان — دیدی. مین، شول بر چه‌ی بر آش آشار اوچون ۷۰ چاقرم یولغه چققان باشقردقه، البته، ایسم کیتمی قالمادی. سوز برله یول تیز اوتدی.

بز اورال تاوینڭ توبینه باروب یتکانده قویاش باتارغه یاقنلاشدی. تاودن آغوب کیله طۆرغان صو یاننده بز قونارغه طوقتادق. شرلاب آغا طۆرغان چیشمه‌دن صالقن صونی آلوب، مینم یول چه‌ینیگمه صالوب، اوط یاغوب چای قایناتدق. باشقرد برله، بر استا کاندن‌غنه بولسه‌ده، بیك کیفله‌نوب، چه‌یگه اوطۆردق. اورال تاوینڭ اۆستکه آوارغه تله‌ب، هوالانوب طۆرووی، شرلاب صولرنڭ آغووی، اورالنڭ بویلرینڭ زور نارانلر برله بیزه‌کله‌نوب خوش ایسلر تاراتووی ، البته، بزنڭ چه‌ینی تاغی نه‌ملیله‌ندی. چه‌ی بتو برله قویاش‌ده بایۆدی، شونی‌غنه کۆتوب طۆرغان کبی، توم توگه‌رەك آی، کۆمۆش‌ناقتا کبی یالتراب، اورالنڭ تگی‌باشندن کوته‌رله باشلادی. آی اوزی برله یاقتیلق‌قنه توگل، طنچلق‌ده تاراتقان کبی بۆتۆن اورالنی طندردی.

باشقرد آتن ره‌تله‌گانده مین باش آستیمه بیشمه‌تمنی صالوب، شول آی یاقتیسنده اورال تاون، بابایلر، بابایلرنڭ بابالرینڭ اوز تاون قارارغه طۆتندم . آی یاقتیسنده آنڭ بویی تاغی اۆزۆن کبی طویلدی. آنڭ بۆرمالانوب، بۆرۆلوب کیتکان تارماقلرینڭ اۆچی یراقده‌غی قارانغیلق برله برله‌شوب کیتوب، تاغی مهابتله‌ندی، تاغی زورایدی. آنڭ اۆستنده‌گی آغاچلر، نچکه گنه بر قات قارانغیلق کییه‌ی کییوب، تاغی جوانایدی. آنلرنڭ یافراقلری آی یاقتیسنده تاغی یاشل، تاغی ماتور کورندی.

شلطراب آغا طۆرغان صولر آقدی‌ده آقدی. آنلرنڭ شول تاوشلرن ماتور ایتوب بیبه‌رور اۆچۆن کبی، ئه‌لله قایا نارتار قچقرۆرغه طۆتندی . آڭار قارشی ئه‌لله نیندی بیك زور تاوش برله:

— هوپ، هوپ ! - دیب، کورشی کولده صو اوگزی قچقروب قویدی. (بو قچقروچی صو اوگزی بولمیچه کچکنه بر قۆرت بولسه‌ده تاوشی زورغه، بزنڭ خلق صو اوگزی دیب سۆیلی).

ئه‌لله قایده صیبر مۆگره‌دی. بزنڭ آت آیغرلانوب، کشنه‌ب بیبه‌ردی. آڭار قارشی اورال کشنه‌ب جواب بیرگاچ، اول تاغی غیرتله‌نوب کیتدی.

باشقردده مینم یانیمه کیلوب، آرقاسینه یاتوب، کوکنی، شول ماتوراورالنی قارارغه طوتندی. آکارده شول ماتور کوك، مهابت تـاو، قزار کبی پخته اوره‌ـان، شول صوارنڭ شلطراولری، نچـکه ایسلریڭ بورووننی قتقلاولری، آخریسی تأثیرسز قالمادی. اول اوزوننغنه ایندروب صوزوب:

ــ اوف‌ـف‌ـف! ــ دیب قویدی.

جه‌ی.

ض. یرمکی‌دن.

لیك یاپاننی آلتونلاغان آلسو قویاش
اشقلاندی قاف تاولری آراسینه؛
بییك تاولر، زور اورمانلر، کیك بولونلر
تورونديلر تون آلدینڭ قاراسینه.
اکر وقتی، قوش هم قورتلر بارده طندی؛
حالسزله‌نگان کون قزووی کوبدن سوندی.
کون نورندن آیرلغان موکصو ییرگه
تاو آرتندن آی یارتیسی قاراب کولدی.
کیك کوك بوزی یولدزلردن چوارلاندی؛
دنیا طنچ، موکصو قاتش اویغه قالدی.
شول طنلقده ئه‌رمه‌ده بر صاندوغاچ
«چوررر!» ایندروب جانغه جایلی تاوش صالدی.
«صایرا قوشچق! طـکلاسونلر زور اورمانلر،
آغار صولر، بییك تاولر، ایکسو ییرلر.
پاك کوکلدن سیبلـگان آق نله‌گـکنی،
تسبیح ئه‌یتوب، قارشی آلسون فه‌رشته‌لر.

سایرا قوشچق! طکلاسونلر تاش کوکللر،
عبرت آلسون صایراوکدن یەش کوکللر،
مین بلەمن حق تەکریدن سین صوریسك؛
آق ویاقتی، طنچلقلی کیلور کونلر.»

قارلغاچ.

ع. توقایفدن.

وبدن توگل، بزنك تەرەزە قابقاچن،
اویا ایتدی مینم سویگان قارلغاچم؛
اول کون بویی آوزی برلەن بالچق تاشی،
بالچق برلەن ماتور ایتوب اویا یاصی،
کوب اشلەدی ایرنمیچە، بارا، بارا،
چغاردی اول ماتور ماتور بالالرده؛
آچقسەلر قارلغاچنك بالالری،
چبن، چرکی طوتوب قایتا آنالری.
قارلغاچم یەمسز اوزون قارا تونده
قاتی یوقلی اویاسنده آلمی طن‌ده.
بر قاناتینك آستینه طغا باشن،
اویانمی اول بوتون کشی تاوشلاسون،
کوك کوکرەسون، یالطر، یولطر کیلسون یەشن،
تون بویینه نیندی قاتی جیل ایسمەسون—
نی بولسەده باری‌ده بر آنك اوچون،
اویانمی اول، سلکنمی‌ده بورون اوچن.

آچلق یل.

ع. اسحاقی‌دن.

ولنك بونون اورامندن، اویلرندن، باقچه‌لرندن، انـدرلرندن، قرلرندن کویگان ایس کیلوب طورا. اورامل‌رده‌غی ئوله‌نلرده کولگه ئه‌یل‌نوب آیاق آستنده شطر شطر واتلالر. آغاچلرنك یافراقلری صابصاری بولوب ره کاکلری برله بوتافلرنده یه‌شره آلمیچه، اوزلرینك ضعیفلکلرندن زارلانغان کبی، زلرینك یه‌مسزلکلرندن اویالغان کبی، برسینه برسی به‌رلشوب، سویله‌شوب قوری کویگان وشلر چغارالر. هوالانوبقنه، بوزوب یوری طورغان قازلر، باقر بوقر سویله‌شوب، مناظره لشا طورغان اورده‌کلر، ایرته‌دن آلوب کیچکه‌قدر چقه‌ی طورغان قوینوچی بالالر برله گورلی ورغان صو بوییده بلطرغیچه توگل. کوتو کوتو قازلر اورننده برایکی قاناتی یولقنغان قاز برله یف آورو قاز به‌بکه‌لرینك موکلی تاوشلری ایشتله. قوینوب چقغاچده ته‌نی کیبوب بتکاچ، غه توشه‌رگه‌هاضرله‌نوب طورور اوچون کولمه‌ك اشطانلرن کیمی طورغان، طوق، تازا، چق مالایلر اورننده موگغنه، تاوششسزغنه اوچ دورت مالایغنه اویناشوب ماتاشالر. وده، اوزینك خوجه‌سزلغندن قورققان کبی، اوزینك بلطرغی کوموش کبی توسن ه‌شلگه بویاغان، اوزینك فقیرلگن، اوزینك قدری بتکانن کورسه‌تمه‌س اوچون ه‌مسزلگن یه‌شرگان خاتون کبی یوزینه باقا یفه‌گندن یاصالغان په‌رده‌لر یابقان. لرغی ماتور، جانلی اورده‌ك قاز تاووشن ایشتمه‌گانگه کوکلی موکایوب، جرچی قالرغه اورن بیرگان. بلطرغی یانندن اوتوب کیتکانده تازالق، ایسه‌نلك حس بله طورغان اویلرده اوزگارگان. آنلرنك واتق ووتق ته‌ره‌زه‌لرندن چغا طورغان یاکا کمه‌ك، مای، ایت ایسلری، آنلرنك اچلرندن ایشتله طورغان قوتلی اومارتا گورله‌وی بی کوچلیلك همه‌سی‌ده بتکان.

آوللرنك کشیلری‌ده بلطرغی کبی تازا، بلطرغی کبی نق توسلی کورنمیلر. نلرنك حرکتلرنده، آنلرنك اشلرنده ئه‌للہ نیندی برامیدسزلك سیزله. آنلرنك کوز ارا‌ولرنده، سویله‌شولرنده «بوله‌ادی ایندی، بتدك» دیگان اوی طویولا.

بلطرغی نق، تازا، پخته کیینگان قزلرده‌بویل اوزگه‌رگان. آنلرنك‌ده کیبملری رغی کبی اوك یاکا توگل. آنلرنك‌ده توسلری بلطرغی کبی آچق توگل. رنك‌ده کوکللری بلطرغی کبی کور توگل. آنلرنك‌ده کیه‌وگه چغوب عنله‌نوب طورو امیدلری بلطرغی کبی اوك کوچلی توگل. حیوانلرده گارگان. بلطر صو قوینداروب قایتقاچ یونینك اوستونده قویاش اویناب

يۇرى طۇرغان، صرتلرى بلنمى طۇرغان آتلرنڭ قابرغالرى يوللانوب صانالوب طورا. آتلرنڭ صرتلرى‌ده قلم كبى صوزلوب طورا. بلطر ايمچه‌كلرندن سۇت آغا آغا قايتا طۇرغان صيىرلرده، بو يل آچلقدن زارلانغان تاوشلرى برله بۇتۇن دنيانى شاولاتالر. هوالانوب‌قنه كۇتو آرتندن‌غنه كيله طۇرغان، بوكون تۇنله نيىلدى باقچه‌غه اۇرلارغه بارورغه تۇشنه طۇرغان حيله‌كار كه‌جه‌لرده بلطرغى وقارلرن بتروب يۇگۇره يۇگۇره قايتوب، قالغان قچتقانلرنى آشارغه آشۇغالر. اندرلرده، اوزلرينڭ كچكنه، واق، چالش چۇلش قويلغان چومه‌لرى برله كشى كوزينه كورنورگه اويالغان كبى، مۇڭغنه طۇرالر. قرلرده ياو اوتكان كبى قاب قارا بولوب، شول، بختسز، جانسز آچ آولنى اوزلرينڭ قارالقلرى برله قۇچاقلاب آلوب، آنلرنى كيله‌سى اميدلرندن‌ده محروم ايته‌لر. اوراملرده اوينى طۇرغان بالا تاوشى ، كيچلرن جرلى طۇرغان يگتلر طاوشى‌ده ئه‌لله قايا كيتكان، بتكان. همه‌سى طنغان، همه‌سى مۇڭايغان.

بۇتۇن آول طن، بۇتۇن آول مۇڭ...

III

باقچه.

م. غفوری‌دن.

بو اورنده بر وقتده چه‌چکه‌لر، گوللر ایدی،
صایری طورغان صاندوغاچقه تالالری منبر ایدی،
شمغنه آغو بلن صاف صولری مشغول ایدی؛
بار، دیلر «جنت» دیگان بیر، بو اورن نه‌ق شول ایدی.
اوز اوزن بلمی ایدی، بو باقچه‌ده یورگان کشی؛
ئه‌یلنوب چقماسقه اویلی، موندە بر کرگان کشی.
قایده باقما اول طرفده، نورلری بالقوب طورا،
ایسلی مای یاوغان کبی، خوش ایسلری آنقوب طورا.
دنیانڭ بو جنتن مین، بر وقت کورگان ایدم،
صاف هواسن ایسنه‌گان، یاتقان ایدم، یورگان ایدم.
باق بو کونده باشقه‌لانغان، صاب صاری یافراقلری
شاولاشوب بیرگه توشوب قالغان قوری بوتاقلری.
باقچه اوزگارگان تمام، نه صاندوغاچ، نه چه‌چکه بار،
صاندوغاچلر صایراغان منبرگه قونغان قارغالر.

قوشلر کیته.

ع. بطال‌دن.

ماتور جه‌ی تیز اوتوب کیته. آوگوست آینده‌اوق کون قسقارا، توننر اوزایا وصوونا باشلی. ایرته بلن صالقنچه بولوب، ئوله‌نلر، قراو بلن قاپلانا. جه‌ی آزاغینه تابا، قوشلر طنچسزلانا باشلیلر. آنلر بر توركمگه جییلالر، قچقرالر، بر اورندن ایکنچی اورنغه کوچه‌لر؛ برگه جییلوب، بر آز طورالرده، کیچکه قارشی اویالرینه قایتالر. قایسی بر صایراوچی قوشلر، یا کادن یازغی جرلرن جرلیلر. صوڭندن همه جه‌یگی قوشلر هر قایسی اوز ایشی بلن زور، زور توپ‌تور بولوب جییلالرده، کیلسی یازغه‌چه، بوتونلی اوچوب ـ کوچوب کیته‌لر. آنلر قایا کوچه‌لر صوڭ؟
کوز کونی طورنالر توپ‌تورینه قاراگز، آنلر ئه‌لله قایده، بیك بیيکده

بۇلۇطلر آستنده، قانى قچقرا، قچقرا اۇچالر: ايك آلده يولباشچى، يولنى بلوچى قارت طۇرنا؛ بوتەنلرى بر-بر آرطلى، ايكى يب بولوب تزلوب بارالر.

بو طۇرنالر تۇن ياغندن كۇن ياغينه تابا اۇچالر، باشقه قوش تۇركملرى‌ده كۇزن شول اوق يافقه، تۇن ياغندن كۇن ياغينه كيتەلر.

آلر، قارا ديڭگز دالالرى اۇستندن اوزالر. توبەنده، آلرنڭ آستنده، اۇچى-قريى بولماغان دالانڭ صارغايغان ئۇلەنلرى جەيلوب ياتا. صارغايغان قرنڭ اورتا-سنده كوللر يالطراب كورۋنه، ئريلى-واقلى، كومۇش تاسما كبك يلغالر بۇرلۇب-صرلوب آغالر، بو يلغالر قارا ديڭگزگه قۇيالر؛ قۇشلرده شول يلغالر بوينچه كيتوب اوطۇرالر؛ هم طار طوغايلقلر بويلاب، قريم تاولرن آشا چغالر. قۇشلر تۇركمى، تاونى آشا چققاچ، تيرەن چۇقۇرلر اۇستندن اۇچالر، منه آلرنڭ آلدنده يۇزم باقچەلرى يەشەروب ياتا، ئەنه تگندەرەك قارا ديڭگز كوگەروب كورنه. آنڭ برسن برسى قوغان دولقنلرى، كوكلگه بر تۇرلى قورقو كرتوب، سيسكەندروب طۇرالر. ديڭگزنڭ ايكنچى قريى كورنمى. تيك ئەلله قايده يراقده، طۇمانلر اچنده، ديڭگزنڭ كوك بلەن قوشلغان اورنى كورنه، هم برەن-سەرەن، كيمەلر، آق‌قارصلى كارابلرغنه كوزگه‌چالۇنا. بۇلر، يراقدن بيك كچكنه كورنەلر هم، قاناتلرن جەيگان آق قۇشلرغه اۇشيلر.

قۇش تۇركملرى ديڭگز اۇستى بلەن بارالر، كارابلرنى اوزوب اوزوب كيتەلر، يارلر، باقچەلر، سرايلر همەسى آرتده قالالر و، ديڭگز توبينه باطوب كيتكان تۇسلى، كوزدن يوغالالر، اما توبەنده تۇبسز ديڭگز قارالۇب، قارا كۇغيلانوب طۇرا، آنڭ دولقنلرى ئەلى طاو-طاو كوتەرله، ئەلى ايشلوب، جيمرلوب تۇشه. كوز طوقتارلق بر ئەيبر يوق. يوغاريده كوز يتمەسلك بييكلكده، كوكدەگى يۇلدزلر جلترى؛ ئەيلەنەده تيك، اۇچى-قريى بولماغان صوغنه كورنه.

بزنڭ قۇشلر، قارا ديڭگز آرقلى تۇرك ييرى بولغان كچكنه آزياغه چغالر، آنده قشن، بزدەگيگه قاراغانده كوب جلى بولا. قارلر، بۇزلر تاو باشلارنغنه اوزاق ياتا. اما بۇلاى تيگز ييرلرده، كوب آغاچلرنڭ يافراقلرى يل ئەيلەنەسينه‌قۇيولمى؛ قارياودى ايسه، ئروب يوققه چغا. آنده يۇزم، قارائۇرۇك، زەيتون‌جيمشى، ئەچترخان چيكلەوگى بيك كوب‌بيتشه. اورمانلرنده كوبرەك‌ايمەن، قاراما، بوك‌وكەستانه (كاشتان) آغاچلرى اوسه: سيرەك-ميرەك بزنڭ قاين‌ده اۇچرى. آنده‌غى آول كشيلرى آرش چەچمى، كوبرەك بۇغداى، كەعبه بوغدايى (كوكورۋزا) چەچەلر هم باقچه اوسدرەلر. بزنڭ كوب قۇشلرمز، قشلارغه، منه شول ييرگه كوچەلر، اما ايڭ كوب ئۇلۇشى كۇن ياغينه تابا تاغن‌ده يراغراق كيته.

آريراق، تورك پادشاهسى طورا طورغان استانبول شهرى يانىنده قارادېڭگز نڭ دولقنلرى، تارغنه بر بوغاز آرقلى يوگرەلر وتاغن شوندى اوق زور بر دېڭگز آق دېڭگزگه باروب قوشلالر. آق دېڭگز بويلرن، تون ياغندن كيلگان صووقلردن بېيك تاولر صاقلاب طورالر. اول تاولرنڭ اوچلى توبەلرى، كوگەروب طورغان هوانى يرطوب طورالر هم قوياشقه قارشى آقلى ـ صاريلى ـ آللى ـ كوكلى توسلرده كورنەلر. تاو ايتەكلرنده، دېڭگز بويلرنده ئەفليسون يەشل باقچەلرى يراقدن قارالوبراق طورالر. تاولردن چققان گورلەوكلر، دېڭگزگه آطقان اوق كبك باروب توشەلر. دېڭگزلر اورتاسنده اوطراولر قالقوب چقوب طورا، آلرنڭ يارلرى بيك تك هم يەم ـ يەشل باقچەلر بلەن قابلانغان بولا. مونده هر نەرسه يلبويى يەشەروب، چەچەك آطوب طورا؛ بزدەگى قشقى ئەچى صووقلرنى آنده توشكندەده كورمەسسك. يەشل يارلر، تورلى توسدەگى تاولرنى هم كوگلجم دېڭگزنى، آچق صاف كوك، اوزينڭ كيك ودەو چاطرى بلەن يابوب طورا. آنده كوك بزدەگيدن بېيگرەكدە. كوگرەكدە توسلى كورنه. كون ياغندن، دېڭگز آرياغندن بر تورلى يوموشاق، جلى وياغملى جيل ايسوب قويا.

منه شول آق دېڭگز بوينده، ايتاليه، يونانستان (گريتسيه) ديگان ايللرده هم اوطراولرده باقچه وقوافلقلر اچنده ده بزنڭ بيك كوب قوشلرمز قش اوزدرالر. آلر اول ييرلرگه بزنڭ ايلدن گنه توگل، بزنڭ كورشيلرمز بولغان ناروېج، شوېد، نيمس وباشقەلر يورتلرندن ده جيبلالر. صابان طورغايلرى، اورمان كوگەرچنلرى، صييرچقلر، بدبلدقلر، طارتارلر، آق قوشلر وباشقه بيك كوب اورمان، صو وصازلق قوشلرى قش اوزدرالر.

لكن، قوشلرنڭ بارسىده مونده غنه قالمى؛ آلرنڭ قايو برلرى آق دېڭگزنى ده آشا چقوب قشلارغه «مصر» ديگان ييرگه بارالر، بزنڭ قوشلر بلەن برگه، تگى، آق دېڭگز اوطراولرنده طوروچى قارلغاچلر، كەككوكلر وصاندوغاچلرده شونده كوچوب كيتەلر.

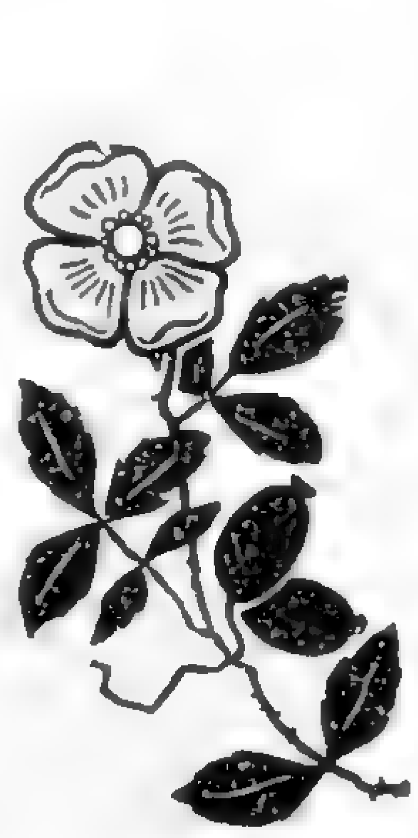

Казан

آولده كوز.

ع. اسحاقی‌دن.

وراق بتدی. خلق بر یاقدن بیك‌تزو قزو كولته تاشی، ایكنچی یاقدن اوراق صوغا. جه‌ی كونی بوشلقدن موكابوب طورا طورغان انـدرلر حاضر جانلاندی. قارا طوقلر یـانینه اویوم اویـوم كچكنه چومه‌لار اویـوله اندرنك قریلرینه بیك ماتور ایندروب اوچلاندروب بترلگان كیبه‌نلر تویلا باشلادی. خاتونلر، قزلر اندرغه قایتدیلر. آنلر تویاشده پشكان، قزارغان بیتلرندن تیرلر آغزوب اوچم اوچون اورلقلر صوغا باشلادیلر. زورراق اندرلرده «دبت دبت» ایتوب كوبلنوب آلتی برله صوققاننك تاوشی بونون اندرده‌غیلرغه موزیقا كبی تأثیر ایته باشلادی. آولنك بـونون طـورمشی، قایغوسی، شادلغی، امیدی اندرغه كوچدی. شونده‌غی چومه‌لرده، شونده‌غی كیبه‌نلرده، شونده‌غی صاری اوقا كبی صوزلوب یاتقان صالام اویوملرنده، شونده‌غی ناب قارا انـدر تـاباغینك اورتاسنـده اویولگان كیبه‌كلرنـده (بورقلرنده) بولرنك مگر امیدلری صاقلانا، بولرنك مگر نورلی پلانلری یه‌شرنه باشلادی.

یگتلر، اشلر بتكاچ، قازلر بولقور وقتلر یینكاچ، الله قوشوب صالداتدن ده قوتلوب قایتقاچ، شول آشلقلرنی صاتقاندن آلغان آقچه‌غه بیكه‌چلرینه كومه‌كلر، چیتك كاوشلر، بالدزلرینه صابنلر، اینه‌نكلر، قاین انیلرینه په‌كیلر، كانفیتلر آلوب قایتوب، ملطقلر آطوب، اسكریپكه‌لر اویناتوب، یوروگه اویلیلر ایدی. یورط خوجه‌لری اشلر بتوب، آشلقلر صوغلوب كله‌تكه كروب، قزو جیپلا طورغان قازنا بیراوب بتكاچ، شهرگه باروب یاكا صابان آلورغه، قارا آطقه یاكا ازبروی آلورغه، اوغلـنی قزنی اویلندرسه‌ك ـ نیتسه‌ك كیره‌ك بولور دیب تیمر خود آلورغه اویلیلر ایدی.

كیلنلر، اشلر بتكاچ، تاوقلر یومورقا صالودن طوقتاغاچ، به‌رنگیلر آلنوب بتكاچ، قازلر اورده‌كلر صو بویندن جییلوب آلنغاچ، قورققان كبی گنه یلتا طورغان كوزگی جلی قویاشلی كونلرده یه‌شل اوجم آرالرندن اوتـه طورغان یوللردن قـاشقه آلاشانی جیگوب، آرباغه قزل یاصتقنی صالوب، كوچته‌نه‌چكه تـوچی آچی كـومه‌چلر پشروب، صاندق توبلرندن آلغان، بیكه‌چ وقتده كیترلـگان چیتكلرنی كییوب، ایری برله ئه‌نیلرینه قوناققه بارورغه، آنده اوچ دورت كون قوناق بولـوب، هر ایرته‌نی مونچه كروب، قه‌رنده‌ش قبیله، دوست ـ ایشكه آشقه باروب یـورونی اویلیلر ایـدی.

یاش اوسمر بالالر، شول آشلقلرنی اشله‌ب بترگاچ، ئه‌تیسی برله بازارغه بارغاچ، اوزینه ماتور قارا كازاكی، قارا چالبارلق آلدرونی، شونلرنی كییوب مكتب آچلغاچده

بوقچەغه طغوب بارور اوچون یاڭا کتابلر، قزل یازا طورغان کاراندا‌شلر، قلم‌اوچا طورغان پەکیلر آلونی شادلانا شادلانا اویلیلر ایدی. بولرنڭ هەمەسینڭ‌ده اویلر درست ایدی. هەمەسینڭ‌ده شول‌تلەگانلرن بولدرورغه، اوزلری آڭلاغانچه کیفلەنورگ حقلری بار ایدی. چونکه بولر ئەرەم تاماق توگللر ایدی.

یاڭغر.

ع. توقایف‌دن.

بلچراقده یاڭغر آرتندن بالالر یوگروشه،
قچقرالر بیرگه دیب «آلتون توشه! آلتون توشه!»
ـ شاولاماڭز ئەی بالالر! بز جییاربز بارچەسن
تیز اول آلتونلرنی آمبارغه تویەربز بارچەسن.
تیك جییاربز یول بویی، شغرم طولی جوکلر کویی،
بار کلەتلر طوبطولی خوش ایسلی اورلقلر کویی!

کولته تاشو.

«یالچی قارت» کتابندن.

اول یلنی ایکی چیتنلك برگه کیلدی. آشلق ایس کیتکچ اوڭغان ایدی؛ آڭا قارشی اولاراق، کوز ایرته کیلوب، کونلر تورپراق‌چاقده ایگننی اندرغا کرتوب، اولگوره آلمادق.

سینته بر آخرلری جیتوب کیله، رەتلەب قویاش‌ده چقمی، کوك یوزی آرلی بیرلی یوگورمکده بولغان بولوطلر ایلە قاپلانوب، طوقتاوسز واق یاڭغر یاوا، ئە بز ئەلی کولتەنڭ یارتیسن‌ده تاشوب بتمەگانمز. بر یاقدن مال‌ده ایگن باصووینه چغوب

ـ كۈن بر نیچه چومەله ایگنني آشاب كینەلر؛ باشده طۇتوب آلوب قایتقالاغان ایدك،
لك بلەده فائده چقمادی، مورثیك، كافر، آقچه بیرمی، تالاشا، «مینم مالم یا گاغنەقابقادن
قان ایدی، ئەلی سینكڭ بیرگه باروب جیتەرلك وقتده بولغانی یوق!» دیب ات اورنینه
گەده، «مەگگی آصری آلماسسكڭ ئەلی!» دیب، ارلداب، قایتوب كیتە. طۇتوب
تقان مالنی ایكی اوچ كۈن آصریسكڭده، مورثیقنڭ تولەب آلوندن امید اۇزگاچ،
اروب ییبەرەسكڭ.

ایكنچیدن، كۈلتەنڭ یاگفردن چرووی، ئوروب، اشدن چقو احتمالیده
ك بورچی. شول حاللر بزنڭ آتای قارتنی بیك طنچسزلیلر.

بز طوقتاوسز كولته تاشیبز. اشنڭ آشغچلغن بلوب، یلدەغیدن بیك كوب
ز یۇریبز، عادتده كۈنینه ٤-٥ بول بارغانده، بویل ٦-٧ شەر یول كیترەبز.

لكن آتای همانده قناعتلەنمی. قایتسەق، كیتسەك، طوقتاوسز، سوگنه،
وقرانا طۇرا؛ كۈلته بلەن قایتوب كروگه آچولی یۇز بلەن قارشی چقاده «یۇریسز،
بیولر، یوققه آت اتلەب . . . . كوبرەك تۇیەرگه قولگز چرگانمنی. . . . »
ب، یاكه «ئەلله آنده بارغاچ، یۇقلاب یاتاسزەی، صاباكی مالایلر، نیك اول چاقلی
زاق یۇریسز . . . . سز بربول قایتقانچی، جمالی مالایلری ایكی اورادیلر . . »
ب تیرگی.

ملا خلقی آول ییرنده آت، آربا، ازبروی ناچارلغی ایله دانلقلی بولا.
ده شولر جملەسندن.

بو یل آشلق صالامغه شەب بولغان كبی، باشاققەده بیك بای. شونلقدن
كۈلته بیك آور كیله.

یول پلچراق، تایغاق؛ كوپرلر هر ییرده بۇزۇلوب، قازۇلوب بتكان. آتلر
ری، آربالر هر یولده دیەرلك آووب، واتلوب، تنكەنی قۇرۇتالر. اوستەوینه
كده مرحمتسزلەنوب، اوزینڭ بیرگه تۇشەرگه طۇرغان صۇری قارا بۇلۇطلرندن بر
وقتاوسز واقفنه یاگغر قۇیا. اوزكڭده، آنكڭده تایوب، اتلەنەسكڭ؛ آربا، آزغنه قرن
كیلسه، چاناكبی، ظر، ظر آسقی یاققه تابا كیته باشلی.

باشقه یلنی بولسه، مۇندی ناچار كۈنلرده، آت سیمرتوب، اۇیده یاتۇرایدكڭ،
ه بویل اول ممكن توگل. نیگنه بولسەده، یالانده چرگانچی، اندرده چرسۇن دیب،
اشورغه مجبورسكڭ. آتای همان طنچسزلانا، سوگه.

بز، كۈن تۈن اشلەودن، آنكڭ سوگوون آكلاماسلق حالگه كیلگان، جانلی
اشیناغه ئەیلەنگانمز. یۇتینی ئەیتمیسكڭده؛ اول تەولگینه ٣-٤ ساعت ئلەكسه، بیك زور

راحت بولا: جونلب، آشابده بولمی، قزو چاینی شاب ـ شوب، بر ایکی گنه چنایاق اچه‌بزده، قوینغه ایکمه‌ك قصدروب، یول بوینده آشاب، یوریه‌ز. بو یلغی ایگننك، شول چاقلی اوکوب‌ده، چروب، اشدن‌چقو احتمالن اویلاو مینی‌ده بیك بورچی. انم بـله‌ن مالاینك ایکسینه بیش آت بیروب، برگه ییبه‌رم‌ده، اوزم یالغز اوچ بله‌ن یوریم. بورونغی زمان‌بولسه، قیین بولور. یالغز کشیگه اوچ آربانی توبه‌ب، باسدرقلاب ماتاشو جانکنی چغاروروایدی، حاضر آلای توگل، پچه‌ن وکولته اوچون چغارلغان «فورمان» آتلی آربالر بار، آکا یالغزك توبه‌وده‌ده زور چیتنلك کورمیسك.

موژیقنك «سین آشققانده اول قابالانا» دیگان مقالی‌بار. بزگه‌ده شوندی حال اوچرادی. آلدنغی کوننی‌تونی‌بله‌ن کولته‌دن قایتقانده، انم، آرباسی‌آوب، آنك باشندن یغلغان، شونده. گناهشوملقغه قارشی، بر توبکه به‌رلوب، بله‌گن ایمگه‌تکان. شونلقدن اول کولته تاشوماس بولدی.

آنك بر آتن یالچیغه بیروب، برسن اوزم آلدمده یالغزم کیچکه قارشی دورت بله‌ن کولته‌گه کیتدم.

بـاراچق ییـرم «قـایننی قول» تاماغنده اوق بولوب، آولدن آلتی چاقرم یراقلغنده ایدی. مین بارغانده فورمانغه آیاق اوره باصوب، آتلرنی قیناب، چابدرسام‌ده، توبه‌گانده‌ده یانغن چققان کبی قابالانوب ماتاشسام‌ده، بر اوزم دورت آربانی توبه‌ب، ییردن قوزغالغانچی، قارانغی توشه باشلادی.

قایتور بولمده «یامان تاش» آتلی تاو بـار. بو بزگه کولته تاشوغانده هر قاچان زور قهر بولوب کورنه، صراطدن کیم توگل. بو تاودن کولته‌لی آربانی‌مندرو قوری چاقده‌ده جیگل اش توگل، اما یاکفر بولا قالسه، خدای‌اوزی یارده‌مچی بولسون! بوگون کیچکه قارشی یاکفر بر آز طوقتاب طورغانغه، مین اوز اچمدن، یول سورلگانلر، آتلر، آقرنلاب، مندرسه‌لر کیره‌ك دیب، کیله ایدم. لکن یاکلشدم، عادتده‌گیدن ئه‌لله نیچه قات یامان عذاب بولدی. مین کیلگانده، مینم کبی کولته توبه‌گان بیك‌کوب کشیلر، آتلرن بر قیناب، بر ایرکه‌له‌ب، هایدا، های! دیب، تاودن مندره آلمی آزابلانالر ایدی.

صادق موءذن مالایی «ولیکه‌ی» اوچ آت بله‌ن کیلوب قابقان، اول آولده یاخشی آتلیلق بله‌ن دانی چققان کشی، آلدغی آدملر آربالرن یارتیلی بوشاتقالاب، ایکیشه‌ر آت جیکوب، نیچك‌ده منوب کیتدیلر. چیره‌ت کیلدی «ولیکه‌ی»گه. بز آنك آتلرینك مندروینه تمام‌اشانغان ایدك، لکن یاکلشدق. آتلرن برم برم طوتوب، اوزبز ته‌رته یانندن‌ده، آرتندن‌ده بولوشلق ایتسه‌ك‌ده، مندره‌آلمادیلر.

آراده‌شاهی باینك قارت یالچیسی بار ایدی. شول قاراب طوردی، طوردی‌ده:
— ولیکه‌ی، قایا صوڭ سینڭ قارا آتڭ . . . . اول منسر . . . . دیدی.
— اول آرتده شول.
بار، بار، شونی طوغارده، بو آربالرگه جیك . . . . برمه‌لب، منسر اول.
مالای کوندی. تیز آراده یولدز قاشقه زور قارا آتنی آرباغه جیگوب آلدی.
— اما حیوان ایکان‌ده اوزی باغرڭ . . . . دیلبیگه‌نی قاغوب، «نا» دیگان ایدی، «اه» ده دیمه‌دی، آلوب منديده کیتدی، بز باریبزده شاق قاتا قالدق . . . .
قارت اوزی آلدینه نی‌در سوٚیله‌نوب:
— ملڭ صوم طوروزلق بو مالقایڭ . . کوزتیمه‌سون . . گره‌ی قارت مالالرینڭ نسلی شول . . . آناسینه اوٚخشاغان، دیدی. شول آراده گره‌ی قارت جالقیلرینڭ یاخشیلغی، بو قارا آتنڭ آناسی بولغان آلما چوٚبار کیرته باش بیبه‌نڭ قوتلی‌بولوچیلغی حقنده قزق بر حکایه‌ده سوٚیله‌ب آلدی.
— «ولیکه‌ی» قارا آطنی طوغاروب، اوزینڭ اوچ آرباسن جیکدی‌ده قایتوب کیتدی. اول «سزنڭ آربالرنی‌ده مندرتیدك!» دیگان ایدی، قارت یاقن‌ده کیلمه‌دی، «بار، بالام، بار، قایت، اول مه‌زینڭنی بله‌م مین، . . . ئه‌لی‌ده نی اشله‌ب اوزاق یوٚریسڭ دیوب، جانڭنی آلور» دیدی. بز قارت بله‌ن ایکه‌و قالدق.
مینم‌ده «آخون» آتلی قالن طوری آتم بار. باشقه‌لری بولدرا آلماسه، شونڭ بله‌ن بلکه مندرتوب بولور، دیگان اویم بار ایدی. لکن آلدمده تگی شاهی باینڭ قارت یالچیسی طوٚرا. آنڭ ایکی آرباسی بار. آتلری بیك ناچار. شولای بولسه‌ده یاتوب قالغانچی، آتوب قال، دیب، آزابلانورغه طوٚندق. یوق، بیت، بولماغاچ، بولمی. کوٚچه‌ندك، آتلرنڭ آرقالغن‌ده توٚشروب، قولان‌ده ایتوب قارادق. توٚرلیچه بولشدق‌ده؛ یوق، بولمی، بزنڭ «هایدالاو» مزغه قارشی، آتلر برگنه آتلیلرده تزی بله‌ن بیرگه توٚشه‌لر. قارت، چبرقی صابن آرقاسینه قویوب، آنڭ ایکی باشندن طوٚتقان حالده، آرتقه تاباچیگنورگه حاضرله‌نوب طوٚرغان میرون بیبه‌سینه قاراب، طوردی، طوردی‌ده، میکائه‌یله‌نوب:
— ماغزوم . . . . ئه‌ی فرخ‌الدین . . . . نیگه بزگه بو مالالرنی بوٚلای یوققه آزابلارغه . . . . تیکلمه‌چکه حیوانلنی قینارغه . . . ایرته گیسن کوٚن بزنکی، بیت، . . . آتلرنی طوغاروب یاتق‌ده تاڭده کیته‌رمز. . . باری بر، بیت، بوٚ گوٚن بوشاتوب بولمی . . . دیدی. آنڭ تاوشنده هم سوزنده حالسزلك‌ده، تالغانلق‌ده، نیگنه بولسه‌ده، بر آز طنوغه‌احتیاج‌ده سیزله ایدی. میکا آنڭ دیگانینه کونمه‌و طاقت طشنده بر اش کبی بولدی.

— یاری، ضیاغل بابای سینگچه بولسون! دیدم.

یولدن چیتکه‌ره‌ك چقاروب، براویصوغه کیتردکده، آتلرنی طوغارا باشلادق. اوله‌ن بیك شه‌ب، تاکُغه‌چه آتلر بیك نق طویاچقلر ایدی. لکن مینم آتلر بیك یۇرۇمته‌ل‌نه‌رسه‌لر، نیندی قصقه طشاولاساکُده، طاکُغه‌چه طوقتامی. سیکروب، ئه‌لله قایا کیته‌چکلر. شونك اۆچون مین آتلرنی قصقه ایتوب طشاولاو اۆستینه، بورلی بییه بله‌ن یاراقاشقانی کشه‌نلرگه، قارت طوری بییه‌نی آرقانلارغه اویلادم. مینم، قونـا بارورغه دیب چقمادیغمدن، طشاوم‌ده کشه‌نم‌ده یوق ایدی. لکن بو آبدراتمادی، نوقتالرنك جوکه تزگنن آلدم‌ده بارده چقدی.

کیلدم آربالر یانینه.

بیچاره، قارتنك قارت شول، مین، دورت آتنی طوغاروب، طشاولاب، کشه نه‌ب کیلگه‌نچی، اول ایکی آتن‌ده طوغاروب بته آلماغان.

— نی حال، بابای، نی‌اشله‌ب بیك اوزاق، سین؟

— شولای ایندی، بالام، برجونك کیتسه، کیته بیت.. جیره‌ن‌بییه قامۇتینك چۆیلدیرگی په‌جیدن ایکان، شول یاکُغرسببلی بیك بورتنگان‌ده، چیشوب بولمی... بر قارتایغاچ، یوق ایندی اول، بالام...دی.

میکا برگه مینوطفه، قارت اوزگاروب کیتوب، آورده، قزغانچ‌ده بولوب قالدی؛ لکن بوحسکه بیرلورگه وقت یوق‌ایدی، نیچك‌ده تیزره‌ك قارتقه بولشورغه کیره‌ك:

— قایا بیر ئه‌لی، بابای اوزم قاراب، قاریم..

— مه، آلایسه، سن یه‌ش کشی... قوللرك نغراقدر...

چۆیلدرك چنلاب‌اوق بیك بورتنگان، نقلانغان ایکان.

تۆن. قارانغی. یاکُغریاوا. بوندی چاقده آنك بله کم‌ایبله‌نوب طۆرسون:

— بابای کیسه‌م مین مونی!

اول قرارسز، آفرن هم صوزوب دیدی:

— بلمیم شول، ایرته‌گه نی اشله‌ربز ایکان؟.

— قایغرما، بابای، برجونی تابلور!

بابای قارشی‌ئه‌یتمه‌دی، مین، کسه‌مدن په‌کی آلدم‌ده چویلدرك باون کیسوب ییبه‌ردم.

قاربلر صاق بولا، بیت. آنك فورمانیك آرتینه ئلنگان ایکی طشاوی بار

ایکان. شولرنی آلدی‌ده:

— مینکیلر کیتمیلر... اوله‌ن بولسه، بالاقای، یابرلوب یاتالر... دیب، بیك اوزونغنه طشاولاب ییبه‌ردی. بز آنك بله‌ن آربا آستینه کیلدك. تون. قارانغی. کوك یوزی بولوط ایله‌قابلانوب، طوقتاوسز واق یاکٔغر قویا مین اوستومده کامزولغه باشقه بر نه‌رسه‌ده یوقلغن، کولمه‌گمنك آفتق بر جبینه‌چه مانما صوغه ئه‌یله‌نگانن یاکٔا سیزدم. آیاقده‌غی اویوق، چاباتالك‌ده طشینب یارتیشار بود پچراق یابشوب، اچی لاشپرداب طورغان صوایکانن‌ئه‌لی حاضر کوردم.

کوزگی یاکٔغرده.

م. غفوری‌دن.

قوڑیك بارا باصوغه
آتی آرق یورمه‌گاچ
یاکٔغر یاوا قار قانش
یالانده یه‌م قالماغان

آشلقلرن تاشوغه
بر قچقرا، بر صوغا
ییتوب کیله ایندی قش
کورنمی هیچ اوچقان قوش.

موڑیك صوغه چلانغان
یالقاو بولغان سببلی،
کیله‌در بیك آچووی
یاکٔغر یاوب طورغانده

قولینه چبق آلغان
آشلغی صوکٔغه قالغان.
آقرن آتنك باصووی
آغر ایکان تاشووی.

تیمرسزدر آرباسی
بر نه‌رسه‌سی واتلسه
بو بیچاره اینتگه
ملك تورلی بلا ایله

یوکه قامط دوغاسی
طوقتاب یالانده یاصی.
بر طوغارا، بر جیگه
باروب ییتدی ایگنگه.

آشلغینه صو ا..ك
آشلغینك کو...ی
..قت چیکدی او..

باروب توبینه ییتکان
شول ییرده چروب بتکان
آرباغه تویه‌دی چاق،

اوریوك ایله یورورگه یول بوگون بیك پچراق.
کشی یوق تارتشورغه آبدراب آتن صوغا
آت تارتا آلمی طورغانده، شارت ایتوب صندی دوغا.
منوب آولغه چابدی ازلەب بر دوغا تابدی
آرلی-بیرلی یوری طورغاچ خلق یوقوغه یاتدی.
آت تارتا آلمی یاتقانده چغارا آلمی باتقانده
ایرتەن کیتکان بیچاره قایتدی چاق تاك آتقانده.

کوز کونی.

حلیم اسکندرف‌دن.

اققنه صالقن یاکغر اوزلکسز قویوب طورا، کون قارانغی‌صمان بولغانغه ئەیلەنەدەگی نەرسەلر بوبوق کورنه. اویدەگی هواده اوستدن باصقان توسلی آورایتوب، ایرندروب‌طورا آیاق‌آستی پلچراق. اورامندەغی کشیلر تایغالافلاب اوی وقویمالرغه طوتنا ـ طوتناغنه یوریلر. قرغەچقساك‌دەآلدکده بالقوب، چکرەیوب طورغان برەر ئەیبر کورەآلمیسك ـ همه نەرسه کوشککان، تەبەرگان حالده جیبیرلوب، یوز صطوب اوطرالر. فقط کوك یوزنده قانلاو، قانلاو بولوطلر آقطارلوب کوچوب یوری؛ قایسیلری تورکمن‌قوزغاتوب ییبەرورگه کوچی یتمەگان توسلی، افقده صالبراشوب طورالر.

یالاندەده تاوشالوب، چەبەلەنوب بتکان قامللر، قوروبییرگه یغلغان توسسز، حیاتسز ئولەنلرگنه قالغان. آنك ئورەیی اوچوب طورا، آنده-صانده یەشل‌اوجملر کورنگالەسەدە، قرغه یەم بیره آلمی. کوز آلدندەغی صاوللقلرده قاناتلرن صالندروب بویوغوب طورالر. جەی کونی اوزلرن بیزەب طورغان یافراقلری قویولوب شەرەیالانغاچ قالولربنه قایغروب طورغان کبك کورنەلر. هربیرده تورکم، تورکم‌اوچوب یورگان صیبرچقلر، چرلداشوب یورگان طورغایلر کورنه. آلرنك بربیرده قرار تابا آلمیچه، آبدرشوب یورگانلکاری بلنوب طورا. قاچان، که شمال طرفندن کوچ، کوچ قر قازلری کیلوب: «بندی یەم، بز کیندك» دیگان خبرلرن بیرسەلر، بولرنك همەسی بزگه وداع ایته. کیته.

اول وقت بزنك قرلرده‌ده تورایدن قورایغه، آغاچدن اغاچقه صوغلوب، گوزلەب یوری طورغان چیللردن، شمال طرفندن قار صووقلرن کینره اورغان‌داوللر طاوشندن باشقه شاو‌ـ شو قالمیدر.

كۈزگى جيللر.

ع. توقایفدن.

كۈزگى تۈن. مین یوقلی آلمیم. ئۈی تورنده جیل جلی
جیل جلامی آچ ئولمنك قورقوسندن ایل جلی.
ـ ایك سوبوكلی اشچی أولادم بییل آچ قالدی دیب،
ایزگی، شفقتلی آنابز، مرحمتلی یبر جلی:
قویسه مونده فورتقه‌لر توشکان تشن آلتون بلەن،
بر تلم ایکمەك دیب آنده نازلی نچکه بیل جلی!
بر صنق یوقدنغنه ئولگان نازا ایرلر کوروب،
جان آلورغه فزغانودن، آنده عزرائیل جلی.
تیلمروب طورسه بو آچلر، بزگه بەیرەمدن نی یەم؟!
مرقدنده چونکه ابراهیم واسماعیل جلی.
کولسه مونده طوق واخلاصسز خلق تکبیرلری،
هر ایشتکان جان جلارلق، آنده‌غی تکبیر جلی.
كۈزگى تۈن یەمسز قاراكغی... ئۈی تورنده جیل جلی.
جیل، خبر اول: آچ ئولمنك قورقوسندن ایل جلی.

كوُز.

اوقماصىدن.

وروم هر نەرسەدە اميد ئولگان، سونگان جەيذكٔ دردلى يالقنى،
كيچەكى طنق، ساھور كيچلر بتكان، كيلگان كوُزنكٔ زهر صالقنى.
ارنترغچ، يووش، اوُزوُن كيچلر، آياق آستى پچراق جيل، داول،
هر نەرسەدە يغلاو، جانسز كورنش، توُن آستندە يوقلى بار آول.
ايلوب، ايلوب ايگرى‌اوُى آرطندە جيلدن، يالغز اوسكان‌قارت‌قاين،
ايلە، توُيا يەشن ايلگان‌صاين، صاغنوب كيچە‌اوتكان شاد جەين.
تيبنوب، تيبنوب‌ايسە شمال جيلى، بارنەرسەنى، اوُيوُره، بوراتا؛
جەيگى دردلى كوالمر چراى صنقان، چاب، چاب دولقنلانا توُن قاتا.
قوشلر كيتلدى كيچە كروان‌بولوب، تزلوب قبلە صارى بارچەسى؛
طب طن قالغان حاضر، ياپ يالانغاچ، حقنكٔ اورمان ديگان باقچەسى.

چرشى.

ع. توقايف‌دن.

ارغايادر كوُز كوُنندە هر آغاچ يافراقلرى،
يوق يەشللكلر حاضر، اورمان وصحرا صابصارى.
صارغايا تاللر، اوصاقلر، آلما آغاچلر هم قاين
خستە توُسلى آرتا صارى توُس آلردە كوُن صاين.
اوز توُسن اوزگەرتمى صاقلاوچى آرادە برسى بار.
كوُز كوُنى هم قش بويى صارغايمى‌طوُرغان‌چرشى بار.

کوزنڭ صوکی.

م. غفوری‌دن.

قراو توشوب بوتون یيرنی آغارتور،
کوکلسزلك بوتون مخلوقده آرتور.
جیته دیب اوشبو یيرده قارلی قشلر،
جلی یافقه اوچارلر بارچه قوشلر.
قویوب یافراقلرن جمله آغاچلر،
کیته‌ر تاشلاب بولرنی صاندوغاچلر؛
بو مسکنلر قالورلر هپ یالانغاچ
بوتون یافراق قوری آغاچقه قالغاچ.
فقیر بر نه‌رسه‌سز قالور باصولر،
طوکا باشلار بو کونده بارچه صولر.

VI

اورمانده يول.

قش کره.

„یه‌ش یوره‌کلر“دن.

١

کیچه کوز ایدی. کیچه کوك قارا، قارانغی هم آچولی — آوربولوطلی بولوب، طوقتاوسز قارلی بوزلی یاکفر یاوا ایدی... هوا، دیکگزگه طوشوب آلغان‌دای، دملی ویووش، آیاق آستی تزدن صو هم پچراق ایدی. ئه بوگون بوتون‌له‌ی ایکنچی دنیا: توسی‌ده ایکنچی، تأثیری‌ده ایکنچی.

کون آیاز، ماتور. کوك یوزی آچق: کیچه‌گی بولوطلرنك ازی‌ده قالماغان. دنیا یاقتی هم کیك. کیچه جانغه آورلق بیره طورغان توس بله‌ن قارالوب یاتقـان یير یوزی، بوگون کوکنك ایندردیگی آق وصاف قاری بله‌ن توشه‌لوب، کیچه کیگه قاراغانن ول درجه‌ده یه‌مله‌نگان، که کوزنی قای یافقه یونه‌لدرسه‌ك‌ده، چیتی افقه باروب تره‌لگان واوستی آق مرجاندن عبارت کوبکلر ایله بیزه‌لگان، پاك ویالتراوقلی قار دیکگزی‌گنه کوره‌چکسك.

بولر شبهه‌سز ماتورده، کوکللی‌ده. لکن بوماتورلقنی، جه‌ینیکی کبك، هیچ بره‌الده جان ویوره‌ك سیزمی. بونی کوز کوره ـ تیك شول قدر.

کیگایوب، جه‌یلوب بارغان‌دای طورغان آوللر، بنالر بارده بریولی صانلرن جیدی، استانلرنده قاتدی. اوز آلدینه اوزی صولانوب، جه‌یلوب بارغان‌هواده بوگون بریولی قوییلانغان، طوقتاوسز قاتا هم نقلانا طورا. مورجالردن‌چققان توتونلر، هوانك بوحالن غنیمت بلوب، صانلرن کوته‌ره‌آلمی، ییرگه تاباآغارغه برده مجبوریت کورمیلر، کوکنك نه‌ق یوره‌گینه قاراب، طوری ومتکبر ره‌وشده بوغاری آشالر.

کیچه شاولاب آقـقان یلغالر، بوگون ئه‌لله قـایا، بوز آستینه قاچدی. حاضر آنلردن تاوش‌ده، طن‌ده چقمی. آخریسی، دنیانك صالقنلغینه اوپکه‌له‌ب، آستدن، یاشرنوب، قایادرطوقتاوسز کیتوب‌اوطرالر. ایندی‌آنلرنك‌اوستندن آتلی هم جه‌یه‌ولیلر اوته.

کیچه، آقنق یافراغن سلکتوب، مسکین قیافتنده اوطرغان آغاچلر، بوگون برنچی صووقنك کیترگان‌آق کییملرن کییوب ـ به‌س بله‌ن‌اورانوب تیره یاقلرینه یاصانغان متکبریگت صمان قاریلر: گویا، میقلر قویلغان، قاشلری، کرفکلری‌ده‌اوزایغان. گویا جه‌ینك یه‌شل حله‌لری اورنینه آصللرغه اورانغانلر.

لکن بولرنك همه‌سن کوزگنه کوره. اما یوره‌کلر، کائناتدن جان وحیات‌آلنوب، آنك‌اورنینه ئه‌لله نیندی اولی آقلق، اولی یاقتیلق بله‌ن، اولی‌یالتراوقلقنه قالغانن‌سیزه‌لر.

بۇ گۈنگی کۈننىڭ کیچەگیلردن آرتق امتیازی شونڭ: صووق، صووق، اوتە صووق!! شول درجەدە، کە قۇشلار اۇچا آلمی؛ ماللر، یۈرەك بەغرلرینە یاروب تۇشکان بوصالقندن قایدە امان تابارغە آبدراب، آزبار اشقلرینە صیینالر. بولرنڭ باش، کوز-لری بەسلەنگان، همە اعضالری درلدی، هر بر جان ایەسینڭ، اچندەگی قازانی قایناب، شوندن قوتلی بوو چققان صمان، هر بر صولشی، صووق هوانڭ آراسینە کرە آلمیچە، بۇرۇلوب، بۇرۇلوب یوغاری منە.

بۇگۈن ــ قش باشی. بۇگۈن ــ دنیا برنچی قار بلەن برنچی صووقنی کوردی. اما بولرنڭ تـأثیری قشقی چلەنکندن‌دە یامانراق ئەلی آگا کونگوب جیتمەگان: شول صووق اوزەککە اوتوب، تەنلر در-در قالتری؛ تشلر شاق-شۇق بەرلە؛ آچی شمال جیلی هم زهر قارا صووقنڭ قوّتی جبلکلری‌گە اوتە کیتە.

زور میداننی قاپلاب آلغان، خلق دیـگـزی ایسە، گویا، صووقنڭ شول نها-یەسز قوتینە چداشا آلماودن، طوقتاوسز قاینی. طوقتاوسز دولقنلانا طورا طن کوللرنڭ ایرتەن قۇیاش چغار وقتندەغی حالی کبك، بو دیـگـزنڭ اۈستندن کوككە طوقتاوسز بوو کوتەرلە. اولسلکنە، دولقنلانا هم، طوقتاوسز گولەب، اوزینڭ بلمسز تلی، آڭلاشلماس تاوشی بلەن نیدر سۈیلەب طورا.

«قارامالی» ــ «زەنگەرچیشمە» بلەن «زیرکلی» آتلی داغەلرنڭ بوینە او-طرغان، عموما، شول تیرەدە بولغان آوللرنڭ ایك زوریسی؛ ایك بایی هم ایك ماقتاو-لیسی. آندە زور، زور مسجدلر بار. بایلردە کوب، سوداگیرلردە بایتاق. آتنا صاین بازار بولا. بۇرۇن هر یل سینتەبر آیندە یەرمینکەدە یـاصالا طورغان ایدی، صوڭغی یللردە ایسە آنی، نیچوندر، بتردیلر. بو آول هر یاقـدن‌دە تیرە یاققە مرکز: آندە زور مدرسە دوام ایتە؛ ۋولستنڭ ادارەسی‌دە شوندە طورا، هر صایلاودەدیەرلك استارشینالققە-دە بو آوىنڭ بایلرندن برسی ئۆلەگە. (تیك پیسرلری‌گنە چواشدن). منە اوننچی یل ایندی صالداتقە قارالونی‌دە اۇبەزلك قالادن مۇندە کوچردیلر.

بو آول اوزی زور وکیك یالانلرنڭ اورتاسندە بولغان بر اورگە اوطرغان. آولنڭ نەق اورتاسندە بازار اۇچۇن دیب حاضرلەنگان بیك زور میدان بار. ۋولستنڭ ادارە خانەسی‌دە شول میدانغە صالنغان. ادارە خانە ــ اینی کیڭ، بویی اۇزۇن، توبەسی قارصاق، تەرەزەلری زوروقارانغی کورنگان بر بنا بولوب، مۇنڭ همە ییری قزلغە بویا-لغان. شونلقدن تیرە یاقدە مۇنی «قزل اۇی» دیب یۈرۈتەلر. خلق تلندە صالداتقە قا-رالونی آڭلاتقاندە «سیکرمە، مالای، قزل اۇیدن اوتەسڭ بار ئەلی!!» دیب ئەیتودە عموملەشوب بارا؛ چۈنکە نیقروتلر شوندە قارالالر.

بو اۇینڭ ایکی ایشگی بار: برسی تۈنـگە، برسی قبلەغە قاری. قارالوچیلر

شونكَ، قبله یاقدەغیسندن كروب، تۇن یاغندن باروب چغالر. شوكَا كوره، عوام آوزنده مۇنی، «دنیا صراطی» دیب، اوخشاتوده عادت مكمینه كرگان.

هریل مكّیلرچه یگتلر شول صراطنی كیچەلر.

زور مبلغنی قاپلاب آلغان تگی خلق دیگگزیده شول صراطنی كیچو اۇچۇن جیبلغان نیقروتلر بلەن آنلرنكَ یاقنلرندن ــ آتالرندن، آغا، انیلرندن عبارت ایدی. مكّیلب نیقروتنكَ هر بری بلەن دییەرلك شوندی یاقنلرندن ایككی اوچ آدم كیلگانكه، مونده، باشقه هیچ بر ییرده، نه جیینلرده، نه صابان طویلرنده بولا آلماسلق مرتبەده، خلق كوب جیبلغان ایدی.

اوز آلدینه قایناشوب، كولەب طۇرغان شول خلق دیگگزی اچنده هم قیافتی، هم یۇروشی ایله شول كومەك آدم‌اورتاسنده یالغزغه اوخشاب بریگت یۇری. اول اوزونچەراق بویلی، آرق یۇزلی، باشینه قاراكول بورك، اوستینه اوطرما یاقالی زوی، قارا طۇلۇب، آیاغینه صاری بوركی بلەن زیزینكه كالوش كیگان. اوزی تالغان كوزلری بلەن تیره یاغندەغی چۇبار ئەدەم جیینی، حیرتكه یاقن برحالده، تماشا ایتكانگه اوخشی.

اول ــ یالغز. آخریسی، یوری، تلەب، یالغز یۇری: آكَا قای بر یگتلر مؤمن صفتلی قارتلر احترام ایله،

— ئه.. ضیاء ماغزوم — سین ایكانسكَ؟ نی حال ایسەنلكمی؟ قارالورغه كیلدیگزمی؟... خیرلی بولسون، خیرلی بولسون..، الله قۇتۇلۇرغه نصیب ایتسون دیب، دوستانەغنه سوز باشلاسەلرده، اول قصقا واۇزۇك جملەلر بلەن بیك قۇریغنه جواب بیرەده، اوز یولینه كیته.

۲

بۇ‌گۇن نیقروتلرنی بارلیلر، ژیرەبه اۇلەشەلر. اۇلگۇرسەلر، یەشلرنی كرتولری‌ده احتمال. شونلقدن بویل قارالاچق یگتلر، یاقنلری، آتالری، آغا، انیلری‌بلەن كیچەاوك قارامالیغه جیبلوب‌بتكانلرایدی ضیاءلرنكَ آولی، قارااورمان بلەن‌قارامالی آراسی، اوطز بیش چاقرم. برتۇرلیرەك آتلیلر اۇچۇن تاكُده چغوب، چاقرلغان وقتقه، ساعت جیدیگه، كیلوب جیتو آووراق‌ده، آتنی‌ده بیك اۇشەندرە، خلقنكَ كیچدن‌اوك مۇنده كیلوب‌قونووی‌ده شونكَ‌اۇچۇن، اما جلالغه بوبرنەرسەده توگل اول‌كیچەگی كۇننی:

— حضرت، سز نی‌اشلەب آولده؟ خلق كیتوب بتدی، بیت، دیب، بحث قیلغان آدملرگه یوغاریدن قاراب، كیسكن رەوشده:

— صوڭ چقسەقده جیتەربز بز: جلال ملانڭ آتلری بارا آولدا دیب کنه جواب بیره ایدی.

هم جیتدی‌ده.

تاڭده آولدن چغوب، قاراماليغه كيلوب جيتكانده، ميدان خلق بلەن تمام طولغان بولسەده، هیچ براش باشلانماغان ایدی ئەلی.

ضیاءنڭ ایڭ ئلك دقتن آلغان نەرسە — زور میدانغه جییلغان خلقنڭ شول درجەده كوبلگی هم آنڭ صاریلی، آقلی وقارالی تۇسده بولوب، برطوقتاوسزسلكنوب بریاقدن، بر یاققه چایقالوب هم تاوشلاب طورووی بولدی.

جلال، آتلرن بریگنكه بیروب، خلیل ملا یۇرطینه ایتەرگه قوشدی‌دەاوزی، «بیك كیرەك، هم بیك آشغچ كیرەك بولغان» كشیسن كورو اۇچۇن، تگی «قزل‌اوی» گه قابا كیتدی. ضیاءده قارتلرنڭ، بیك یراقدن بلش، یەیسه برده قاتش بولماغان آدملرنڭ كورشولرندن، «ئە، ماغزوم!... ایسەنمی صاومی؟..» دیب صۇراشولرندن، بیگرەك ده كوزینه طوری قاراب «آیهای... ماغزوم... اورازانی بیك قاتی طۇتقانسڭ، بوغای!» دیولرندن قاچو اۇچۇن شول قایناب طۇرغان ئەدەم دیڭگزی اچینه كروب یوغالدی.

٣

ضیاء بیك كوبدن‌اوك جیینلرده، مۇندی جییلشلرده بولغانی یوق. اول قر، ایگن اشلرن تاشلاغاندن بیرلی بۇلای‌ده آول خلقندن آیرلغان، برافلانغان‌ایدی. شونلقدن بوچۇبار ئەدەم جیینی آنڭ اۇچۇن بیك مشغل برتماشا ایدی.

اول شونده طشقی كورنشلرنی تۇس وقیافتلرنی قاری، اوزلرنچه صراطدن كیچەرگه، یاایسه یاقنن كیچرورگه طۇرغان شول‌خلقنڭ سوزلرن طڭلی — مونده قزق ده بار، معناده بار. خلق ایسه چندن چۇبار ایدی.

مۇنده كمگنه یوق؟— ایڭ اوّل كوزگه چالنا تاتار نیقروتلری. آرادەتۇرلی كییم، تۇرلی قیافت بولسەده، بولار كووەزلكده هەمەسی اورتاق ایدی. بۇلردن هیچ بری عادی كییمده توگل. بارده یاصانغان، چیبەرلەنورگه طرشقان. آراده بیگرەك قوپشیلری‌ده بار: بۇگۇنگی هوانڭ زەر صووغینه قارامیچه، بوقوپشی یگتلر، اش‌اۇچۇن تگلگان، جلی، لكن پراسطوی طونلرن، طولا چیكمەنلرن تاشلاب، اۇستلرینه بیش بیللی جلطر قارا بیشمەت كییوب، نیقروتلق حرمتی اۇچۇنگنه آلنغان، قرق تینلك بەیلەم بوركنی ماڭغایغه قرن صالغانلر. تاقر باش اۇشی، قۇلاق اوط كبك یانا، لكن آڭا التفات ایتمی: چۇنكه كووەز. جلطر قارا بیشمەتنڭ یركسەسندن، قزل اۇستینه

اق دیب بلەن اشلەنگان، ایکنچیسندن، کورەن اوستینه صاری بلەن چیگلەنگان ایکی
قول یاولقنڭ صالنوب تورووی یگتکه تاغی بر آیرم کووەزلك بیرە. آیاقده اوّلگی
چاباتا اورنینه، اوُر یاڭا جەیگی ریزینکه بولووی دردلی نیقروتنڭ باشن تاغی یوغا-
ریراق کوتەرته. تیك گناهشو ملققه، کالوش اچنده آق، طولا اویوق بولوویغنه آزراق
کیفنی بیەرە، شول، نیچکدر، پراسطوی صمان. لکن یگت آڭاده آبدرامی. بیشمەتی
توسلی اولئ جلطر تارا چالبارنی بیك اوزون ایتوب صالندرادە، اویوقنڭ اثری دە کو-
رنمی، حتی چیتدن قاراغان هرکم «آ... بوی‌یگت، ایتك بلەن یاڭا ریزینکه کیگان!»
دیب، ایس کینەرلك اسپای طورا. بیلدە، البته، بیك کیك ایتوب اورالغان «بورلاد»
بیلباو. موینده آق شارف. آنڭ براوچن آلغه، ایکنچی‌سن آرتقه صالسه، منه سزگه
تیره یاقنی شاق‌قاتورورلق توپشی یگت، اسپای نیقروت!! اول صراط کیچەرگه طورا.
شونلقدن، آڭا «نی اشلەسەدە» یاری، اول یەشروب تارتقان ماخورکاسی اورنینه، قارا-
لورغه کیلگاچ، یگرمیسی بیش تیننلك پاپیروس آلغان. شونی هیچ کمدن شیکلەنمیچە،
ایکی بارماق آراسینه قصدرادە، توتونن وبارلق تارتوون «گاسپادالرچه» چغارورغه
طرشوب، بیك هوالی وئری‌قیلانا؛ آنڭ بوتون طوروشی دنیاغه یوغاری‌دن قاراب:
— کورەمسز؟ — مین — کم؟ دیب طورا.
اگرده قولنده گارمونی‌ده بولسه، بتدی ایندی دنیا: شونڭ بلەن آول
نیقروتینڭ باشی کوککه تییه!! شولر یانندەاوق طشسز آق طون، توبەسی جرطلغان
ایسکی بورك، اویوق، چاباتا کییوب، بوی‌یگتلرنڭ آغالری یوری. بولر دنیاغه آور
قاری؛ بولر نیقروت انیلری کبك باشلرن کوککه کوتەرمی؛ ماقتانورغه، قوپشیلق
کورسەتورگه دردلری‌دە قالماغان. بولر دنیا بلەن، اش بلەن باصلغان. حاضردە، شول
قایناغان خلق اچندەدە، اوچونوب کیتە آلمیلر. یوزلرینه قاراسڭ، باشلرنده
— انم کیتسه، براش قولی یوغالا... تاغی آقچه طوتارغه کیرەك بولا — شول ناچار!!
دیگان اویدن باشقه برنەرسەدە یوقدر کبك طویولا.
آرادە بیك کوب آتالر — ایر اورتاسی تاتارلر، معصوم مسجد قارتلری‌دە بار.
بوایکینڭ اولگیسی طوب طوری ـ اوغلم کیتسه، دنیا کوتواوز اوستمه قالا. بایوب
بولمی! دیب طوردیغی حالدە، تگی جب کبك‌کنه قالدروب قرلغان میقلی، کورەك دەی
آق صاقاللی بولوب، اوستینه، طشی بوی بوی تلگەلەنگان نماز طونی بلەن، باشلرینه
قالبی یوزلوب، یەمشەیوب بتکان چالما بوریگی کیگان مسجد قارتلری، اوزلرینڭ
بوکری صانالرن طورایتا توشوب، ئەلله قایلردن قصلوب چققانغه اوخشاش برتاوش‌بلەن،
قایغروب، شولای‌دە هراشنی تەکرینڭ اوزینه تابشروب یوریلر.
ـ بنده صاغشلی، خدا باغشلی، دیگان، قارتلر..... الله تعالی‌نڭ اوز ایرکی

ایندی... اول نی دیسه، شول بولور... بزنڭ قایغرغان بلەن بولمی، بالالره . . الله تعالی رزقلرن چەچکان بولماسون... رزقده اش . . . . رزقده، بالام . . . . بزنڭ حضرت مرحوم بار ایدی، شول، مرحومکەیڭ، ئەیتە طورغان ایدی: کشی سبرگه کیتدی، فلان ایتدی دیب سویلیلر، دی طورغان ایدی، کشی اوزی کیتمی اول، آنی رزق تارتا، رزق، دی طورغان ایدی، هر بندەنڭ، دی طورغان ایدی، اوزی طوماس بورون، بیەچك رزقی بیلـگیلەنوب قویلا... الله تعالی شول رزقنی قایده چەچسه، شول رزق بندەنی تارتا، دی طورغان ایدی.. بیك یاخشی کشی ایدی، مرحومکەیڭ . . . منه، بالالر . . شولای اول...

بوسوزلر نیقروتلرغه، بریاقدن، طنچلـق بیرگان صمان بولسەده، ایکنچیدن، اچلرینه ئەلله نیندی بردولقن‌ده بیبەره ایدی. قایغرورغەمی، شادلانورغەمی؟ - رزقڭ چیتده بولسه، نی گنه قیلساڭ‌ده کیتەسڭ....

روسلرنڭ بیك عادی قیافتده بولولری‌ده ضیاءنڭ دقتن آلدی. چنلاب‌ده بولرنڭ نیقروتلری‌ده هیچ برکووزاك کورسەتمی: آولنده، عادی وقتده نیچك بولسه، مونده‌ده شولای: شول فورازکا، شول قارا چیکمەن. شول کون ایتك، یاایسه اشطر بلەن زور چاباتا.

بولرغه قاراساڭ، مونده جیبلو صراطدن کیچو اوچون ایکانن‌ده اونوتاسڭ؛ «رزق تارتسه، کیتمی حالڭ یوق»نی‌ده خاطردن چغاراسڭ: بارده عادی، هر بیك طنچ بر صفتده‌لر.

لکن چوواش بلەن موقشی خلقی تاغی ایکنچی تورلی تأثیر ایته.

باشدن آیاق قارا صارق جونینه اورانغان، قصق کوزلی، اولك یوزلی، قصقه بویلی وبوتون تیره یاغینه، بولسەده یاری، بولماسەده یاری بزگه باری بر دیب یوروگان‌دەی وشونڭ ایله برابر بوتون طوروشلری ایله، کمدندر، قورقوب، ایملـگان؛ ملڭ یل قوللقده یاتوب ئەلی‌ده شونڭ آورلغدن قوتولوب، باشلرن کوککه کوتەرورلك حال جییا آلماغان، مظلوم، بیچاره شیکللی طویلغان بو باصنقی بندەلرگه قاراساڭ، تاغی باشقه بر خلق کورگانگنی سیزەسڭ. بولرشاولامی، تیلرمی، باشقه خلققه کوب قاتشمی تیك بیچارەلر، بیرگه سکەرگه طورالر.

ناطارلر اچنده دخی ایکنچی بر تورنڭ‌ده حالی یاریسی‌اوق قزق. بولر نیقروتلر اوستندن قاراو، ترتیب صافلاو، فلان اوچون هر آولدن، قولستدن کیلـگان صوتسکی، دیسەتنیك. استاراستا، استارشیه کبك «افندیلر»در.

بولردن، برسی، یا کلشقنه کرزکه چالنسه‌ده، حاضر مونڭ عادی بند

توگل ایکانن، بو، نی بله‌ن بولسه‌ده، خلقدن بره‌ر ایلی یوغاری مرتبه‌ده‌ایدیکن‌سیزوب آلاسڭ. چۈنکه بۈتۈن طورۇشلری، فیلانشلری مۈنی‌آچق کورسه‌ته. بیـگره‌ك‌ده قارا اورمان استاراستاسی:

بولر آولده‌ده، یعنی، مثلا، پراسطوی موژیق توگل، مۈنده ایندی‌ئه‌یتورگه‌ده یوق. باشده‌غی مسکین بورکی قرنراق صالا؛ میبقنی، مهابتره‌ك بولسون دیب، بۈتۈـ رۈب ییبه‌ره؛ آیاقده چاباتا، اۈسند، ایسکی طون بولو آڭا برده ضرر بیرمی؛ چونـکه طوننڭ طشقی یاغنده، کیڭ تاسما بله‌ن آصلغان زور قالای میدالمی، مرتبه علامتیمی، آنڭ کوکره‌گن بیزه‌ب، بۈتۈن دنیاغه قارشی آنڭ کم ایـکانن قچقروب طۈرا؛ اولـ باش بولورغه ییبه‌رلـگان!!

هم باش بولورغه بله‌ده:

اول اوزن هوالی طۈتا؛ «قزل‌اوی»گه یش‌ـیش کروب‌کیته‌ده، آندن، موڭا بیك مهم‌اش، وظیفه تابشرلغان آدم صنلی چغوب، هم خلققه ئری‌ویوغاریدن قاراب:

— ئه‌ی، مینم نیقروتلر!! تارالما گز، کیتمه‌گز!! منه حاضر ژیره‌به‌آلورغه کرته‌بز!!.. پارادکانی بۈزماگز!! دیب نچقرا.

گناهشۈملققه بره‌ر یـگت آباردن قارالوغه تعلقلی بر نه‌رسه صۈراب قویسه، اول صنن طوریلاتا، باشن کوته‌ره‌ده، تاماغن قرا تۈشوب:

ـ ایبو!! اول، مثلا، بۈلای بولورغه منکین‌ایندی!!دیب یارلۈرغه کرشه.

بۈندی سوزلرده اول ایندی‌،البته، عادیـگنه سۈیله‌شمی؛ جدی، توره‌لرچه، اوزی ـــکوامی‌ده؛ تاوشن اوزگه‌رتوب، تاماغینڭ ئه‌لله قای ییرندن، تۈبدن، تمـام [illegible]

دِ ایبده‌شی بولرنی «چـاباتالی
ردلر اچینه تارالوب، پریزفـ
ـ یۈردیلر.
ایدی.

قش کونلری.

«دردمند»دن.

قارتایدی جهان!
گوللرده بندی . . .
کچمکده زمان ـ
قشلرده جیتدی !
ایپلدی بوتاقلر،
قارلر آصلدی؛
تاغلر، بولاقلر ـ (*)
بارده باصلدی.
کوك یوزلر قاتوب،
اوبوشوب یاتوب،
چیشمه که‌ی شه‌دی؛
بار جهان طندی.
جیلـگنه یامان،
صرغرا اوره‌در،
هم کوکده یوره‌در
به‌س بله‌ن طومان!

قۇياشلى قش كۈنى.

قشقى حال. (مەثەل)

م. غفورىدن.

چیکرتکه جەى بوبى شادلق بلەن‌اوتكاردى كۈنلرنى،
هوالر صاف، ئۆلەنلر چەچكەلەنگان، صحرالر يەملى.
اسسى كۈنلر، ئەزر اۋى بار، آشبم دیسەم آزقلر مول،
ئەزرنى آشى، ئەزرنى اچە، ئەزراۋ بدە طۇرا یت اول
اوتوب كۈنلر، بیتوب كۈزلر، هوالر صالقنایتقاچدن،
منە چیكرتكە نى اشلەرگە بلە آلمى عقلیدن شاشقان.
ئۆلەنلر شیكدیلر، صارغایدیلر، ایىدى قارن آچدى،
صووقلق بلەن آچلقدن ئولەر كۈنلر یاقنلاشدى.
عجایب قارنى آچقاچ، كورشیسى قرەصقاغە باردى:
«مینى طویدر، جلى یبردە اورن بیرسەنە زنهار» دى.

دیدی قرمصقا: ای آحمق! یۇر یسكڭ جەی بۇنی عایراب؛
بو صالقنلق کیلونی بلمەدکمی جەی کۇنی آزراق؟
«بو کۇن آشارمه بار» دیب خفاسز بوشقه یۇرمیلر،
جلی کۇن، قولده فرصت باروقت قشلق ئەزرلیلر.

قشقی کیچده.

ف. امیرخاندن.

بر پنجشنبه کیچی ایدی. برهان آبزی یەستو نمازندن صـوڭ، هـر پنجشنبەدەگی عادتنچه، نمازلق اوستنده کیلش مۇکلی هم قارت تاوش ان قچقروب «لایستوی» اوقی باشلادی.

آنڭ تاوشندەغی قالترانو، هم قلم بلەن آکلاتوب بولمی طورغان بریا کغراش راوقونڭ چن کوکل واخلاص بلەن اوقو ایکانلـگن هم مۇنڭ اچنده ئولـگانلـرن بسکه توشرو، ترکلرنی قـایغرتو، تاغی ئەلله نیندی ئەلله نیندی یات وآور طۇیغیلر ر ایـکانن کورسەته ایدی.

یۇرطده تاوش طن بتدی: عزبزه آبصطای، نمازلق اوستندن طورمیچه، قار- بنڭ اوقوون طـکلی. حیات بولمەسنده طن‌غنه اوطرا. بیبی آیـاغن، بولدرا آلغان قدر، ومشاق باصوب یۇری ایدی.

طشدەغی بوران وآنڭ‌تەرزەگه بەرلووی‌هم جیل‌نڭ ۋژلداوی یۇرط اچندەگی وطنلقنی بر آز بۇزا وشونڭ بلەن برگه برهان آبزینڭ‌اوقووینه ئەلله نیندی برسریت، یرەن بریەشرنلك بیره ایدی.

اوزاق بردعادن‌صوڭ قارتلر، ساعتنڭ‌طوغزغنه بولووینه قارامیچه، یۇقلارغەده یاتدیلر. اوزاقلامادی بیبی‌ده یاتدی.

حیات، عادتنچه، کامود طارتمالرن آقتاروب طاشلادی‌ده، یوز قات کورگان نەرسەلرن یوزده برنچی قات کوزدن اوتـکەروب‌چقمقچی‌بولدی... لـکن طشدەغی‌بوران، نوتلەنگاندن قوّتلەنه باروب، آنڭ طنچلغن بۇزدی.

اول اشن بولدی (کیسدی)ده، طـکلانوب اوطرا باشلادی.

جیل بیك آچی طاوش بلەن صزغرا، بیك قالن طاوش بلەن اوکرە، ئەلی اژغرنود ...وری اوولاغان طاوشلر چغارا، ئدلی جن آلماشدرغان بالا شیکللی یغلیده، تاغی اوکر ...اغی صزغرا، تاغی اژغرا باشلی... ایدی. توبە قالایلری اورنلرندن قوبارغە تله شالقویلر. یافرافسز آغاچلر تاغی ئەلله نەرسەلر شاتردیلر، اکغراشالر، امیدسز ک ...ەرلوب بەرلەلر. تەرزەلر چانقردیلر. ایشکلر، یامان خبر کیتروچیلر تارتقان شیکلل شالتویلر ایدی.

Казань Миргазиз Зубояров

قش.

م. اوقماصی‌دن.

وز گەلەنوب هــوالــر، زور، زور قارلر یاوالر؛
قرلر یراق موڭ طورا، اورمان یغلاب موڭ طورا؛
افق بویلی آپپاق بولوب مــگر بلنوب یول طورا.
کیلە بولدن بر قـارا، بوکشەیگان تیز تیز بارا؛
یول بویندەغی مایـاقلر قشدن زارلانوب قالا.
صوبوز ایلەن قابلانغان، اوستینە کورت آتلانغان
تکە یارلر قبر کبك اوستدن بورلوب قارصالغان.
جیللر آچی صزغرا، بیت بورونی قزدرا؛
قویاش نوری طونوق قنە، چانا جیکسەڭ اژغرا؛
اچنی تمام پوشدرا، یغلاب جیلدە قچقرا؛
کیچ اولاغان بوری کبك ژو، ژو ایتوب اژغرا،
چرلاب یغلاب صو آغا، آقرن همان بوز قابا؛
قالن کیینوب، بیللر باغلاب، کیچ توشەلر شوماغە؛
شوماق شووا صبیلر، مال صوغارا آبیلر؛
قز، کیلنلر اوز اشندە، میـچ باشندە ئەبیلر.
کیچلر قوری طن بولا، هوادە یولدزلر طولا،
صووق بولسە، تیز کیبدرە، طون اوتەلی تەن طوڭا؛
بیك موڭایوب، قالقا آی نورلی بولوب، بالقا آی،

راحتنده محنتنده تیگز قیلغان برخدای؛
بیر، توزمیچه، شارتلیدر، قردەغی قار بالقیدر،
کیچ بورەنه شاطرداوی یاتقاننی یوقلاتمیدر.

قش.

م. غفوری‌دن.

یوز آرتندن قش دیگان هم بر نەرسه بار،
یالبر، یولبر یاوا باشلار شول وقت قار؛
شمالدن صالقن بیللی قارا بولوط
سزگه کیلدم دیگان کبی شەب شەب آغار.

بیرده بولغان نەرسەلرنك باری ئولوب،
آق کیمه‌لی قش باباکز کیتەر کوموب؛
بیك سیرەك بولوطلرنك آراسندن
قویاش کیتەر بزگه تابا قاراب کولوب.

بو وقت تونی اوزون کونی قسقا،
هر بر کشی حاضرلەنور قاتی قشقه؛
صالقنلق هر طرفدن هجوم ایتەر
کییم کیمەی چقوب بولمی آنده طشقه.

بعض وقت بوران بولور آداشورلق،
فرصت بیرمەس کشیلرگه کوز آچورلق؛
جەی کونی اشلەمەگان یالقاو کشی،
بوکونده کورمی قالماس زور آغراق.

قیش فصلی

بۇرۇرلر چانا جیگوب صالولاتوب،
صالقندن ایرنلرن قالتراتوب؛
صالا خلقی شهرگه کیلگان بولور،
بۇرۇزلر اوطن، پچەن، ایت، مای صاتوب.

بۇلدزلر کوکده طورۇر یالتراشوب،
طورغان کبی صالقنلقدن قالتراشوب،
طوقتا سزگه یاقتی بولسون، دیگان کبی،
آی طۇرۇر کوك یۇزنده قرن باصوب.

قش کۇنی مکتبکه کیتو.

ع. اسحاقی دن.

اوغلم، طور، طۇر! آبیبك آت جیکدی.- دیگان سوزگه حلیم سیکروب طۇروب، یوونوب، کیینوب، چەیگه اوطردی. چەی، سۇیلەنەیچەگنه اچادی. بارسینك دە سوزی بتدی. چەیدن صوك ئەتیسی اۇزۇن غنه دعا قیلوب:

کیین، اوغلم! - دیدی.

حلیم، الگەری، کیتووینه اشانماغان کبی، آورغنه، یالقاوغنه ماتاشسەده، حاضر، تیزرەك شول آور مجلسدن قۇتۇلیم، نی بولسەده بولسون تیزرەك کیتیم دیگان کبی، آشغوب آشغوب کیینه، طغنه باشلادی.

مۇنه کورشۇرگه وقت یېتدی. ایك اول ئەنیسی بلەن کورشدی؛ اول کورشکان وقتده ئەنیسینك یۇزینه قاراماسقه طرشدی. آندن آپالری بلەن کورشدی. آندن آش اۇیینه چغوب، جیگگەلری بلەن کورشدی. چانا یانندەغنه آبیلری بلەن کورشوب، طشدەغنه آبیسینك زور طۇلۇبن کییوب، منوب اوطردی. کچکنه فانار یاقتیسی بلەن آزغنه کورنه طۇرغان ئەنیسی، آپالرینك یۇزینه تاغی بر قاراب،

— خوشکز! — دیدی.

آت قوزغالدی. آرتدن ئەنیسینك: «خوش» دیگان تاوشینی ایشتدی. کوزدن ایکی طامچی یەش بیتنی قطقلاب، مۇلدرەب تۇشوب کیتدی. حلیم باشن

سلـکوب صووق هوا صولاب، یـه‌شن طوقتاتا آلدی. جیلـگه قارشی آت چابا باشلادی. جیل، حلیم‌نڭ بوتون تورشلرینه کروب، گویا، بوتون آولده‌غی‌اویلرندن‌آرچورگه تله‌گان کبی، آنڭ آشلـندن اوته باشلادی. اول طوکا باشـلاوون سیز گاچ، جیلـگه یان بله‌ن بولور اوچون آزراق صغلدی. چانانڭ ۋژلداب شووب بارو کویی بله‌ن تـاغی اویلر کیلورگه طوتندی.

بوران.

ع. توقایف‌دن

یکـکنه طورغانده قابلاندی طومانغه بـار هوا،
قار اوچا، قار سبرله، قارقوطروُنا هم قار جاوا.

قار بـه‌ره یوزگه رحیمسز، کوز آچوب بوله‌ی قاراب،
هر قارا نه‌رسه بوری هم هر مـایاق بولـدی قاراق.

قارنی جیگـگان‌کوك توشه، بیرگه طونوق‌آی یاقتیسی،
آی‌ده قورقنغان شیکللی: بر ضاری، بر آق توسی.

کون بوبی یاتقان ایدی ئولـگان جلان کوك یول طنچ،
چقدی صوك قایدن آداشـدرغچ بوران بو - قورقنچ.

ئه‌لله اچقنغانمی باودن قاف تاو آرتی جنلری؟
یا تیشلـگانمی خداینڭ بی حساب زور منده‌ری؟

قار بولوب یرده اوچامی، اوشبو منده‌ر جونلری؟
بوگورشوب جون آولیمی ئه‌لله قاف تاو آرتی جنلری؟

صوقرانام مین، قار آراسندن قاری‌ده آی کوله.
مین فقیر محنتده، گویا، چارلاغندن بای کوله!

قش کوٗنی مدرسه‌دن قایتقاچ

ع. اسحاقی‌دن.

ۋی یاقتردی. آپاسی بونك اورنن جیبشدروب آلدی. آبیسی علشقی یاقدر تەرەزەلرنی آچدی. حلیم، سەکی اوستینه منوب اوطروب، طوکفان تەرەزەنك قالغان بیرلردن اورامنی، کورشیلرنی قاری باشلادی. قار اوستلری صالام کولری بلەن بیزەلگان تار اورام، قار آستندن، فورفقان کبی گنـه، بـاشن کورسەتوب طورا طوٗر غان کچکنه گنه اوٗیلر، قار باصقان لاپاصلر، کلەتلر، بیك قزغانچ، بیـك ناچار کبی کور ندی. یوٗرت اچنده صیپرلر قووب یوروچی کورشی خانوٗنی محبوبه آبصطای‌ده بیـك یەمسز، اوٗستی بیك طوپاص، درفا کبی طوٗیوٗلدی اول‌شونلرنك هەمەسن شهـر بـلەن چاغشدرا باشلادی.

مونه قابقا نوٗبینه آت کیلوب طوقتادی. حلیم، آتدن‌توٗشکان کشینك برسی ئەتیسی، برسی ـ آول ملاسی ایـکانن کورگاچ، کوٗاوب یببەره یازدی. آنك کییمی، آنك قیافتی، حاضر، کوٗلـکی کبی، قزغانچ کبی طوٗیوٗلدی.

منه ایشك آچلدی. حضرت کردی. حلیم باروب کورشدی. اوطرشدیل دعاده قیلدیلر. حضرت، حلیم‌دن مدرسەنك حاللرن، سبقلرن صوٗراشا باشلادی.

چەی باشلاندی. تەملی چەی بلەن حلیم، مایلی بلنلر، قوٗیمافلر پەرەمەچلرن یوٗرتورگه طوٗتندی. اول، قانی ایکمەك بلەن چەی اچه اچه کوٗیوٗب بتکانـگه، نی قدر آشاغانن سیزمی‌ده قـالدی. تاغی چەی یاصی طوٗرغان آعاسینـك: «آشا حلیم!» دیـ قصتاوی، بونك دردن ناغی آرتدردی.

حلیم آپالری، ئەنیلری بلەن بوامەدەده چەی اچدی. آندن صوٗك، تـگ اوٗیـگه چغوب، جیگـگەسینك مالاین سوٗیدی. جیگـگەلری بلەن برگه قوورغا یوٗرچاق آشادی

یوٗرطقه چقدی. آتلر، صیپرلر، صارقلر بیك کچکنه کبی، اوٗیلر، لاپاصلـ بیك ناچار کبی کورندی. اول، اورامغه چعوب آولنی قارارغه طوٗتنـدی. قار بـله کوملوب کیتـکان آولنك اوچی قایالغن‌ده ناباآلمادی.

موٗنه آبیسی آت جیـگوب، اندرغه، صالامغه بارورغه چقدی. حلیم‌ده آ کیتدی. اندر، کیبەنلر، اوٗیوٗم‌صالاملر، کیبەك قووشلری آی، آفر تن‌غنه ایسکی حالینه قایتارا باشلادی. آنك اوٗچ دورت آی اچنده، شهرده، مدرسه ئلەکدرگان شهرلـکلرن یەمره، اوٗچرا باشلادی. صالامدن‌قایتقاچ، اول، صارقلرغه صالام

صالشدی. آندن صوڭ، تاغی اورامغه چغوب، تگی یاقده جییلوب طورا طورغار کورشی مالایلری یانینه باردی. بارسی‌ده بوگار ایکنچی کوز بلەنرەك قاراغانلقلری بوگار صالباتدن قایتقان کشی کبی‌ایتدروب، بایسه برتوره کبی ایتدروب‌قاراولری بونی تاغی آزراق هیلاندردی. هەمەسی بوناڭ بلەن کورشوب: «نی حال حلیم؟ شعرنی باراندگمی؟» دیب صورانورغه طوتندیلر.

قش.

"یەش یورەکلر" کتابندن.

كۇنی، تونی قار یاوا . . . جیل اۇغرا . . . طوقتاوسز بوران‌اوینی..

نویابر چغوب جیتکانی یوق ئەلی، شولای‌ده دنیا قار طوفانی آستنده قالوب، ییر یوزن تیرەن کورت باصدی؛ جان چراغلری سوندی، طشقی کورنشدن بیاندن اثر بتوب، کائنات، آق قار کفنینه‌اورالوب، قبرسز کوملگان برشکلگه کردی..

منه قش دیسەڭ، چن معناسی بلەن قش ایندی.. زمانینڭ آیاقلی تاریخی بەرمی قارت‌ده، تەگرینڭ بواشلرینه حیران بولوب:

— منه بالالر، سیکسەن یل ترکلك ایتدم . . . مونڈی قشنی اوز عمرمده ایکنچی کورەم دیب، سویلی.

هم شولایلرده . . .

کوك یوزی ئەلله نیندی قاراصو-صوری بولوطلر بلەن قابلانوب، دنیا تارایدی. کوندوز قویاش چقمی، کیچن آی قالقمی، یولدوزلردن اثرده یوق. ایرتەنی کیچدن، کوننی توندن آیروب بولمی.

طوقتاوسز قار یاوا؛ همه نەرسه آنڭ بلەن کوملوب، ییر یوزندن یوغالا. اوزلکسز بوران اوینا، ایڭ یەشرن وایڭ اچکی ییرلرگەده اوته کیته-قارنی طوترا. بواشنده اول شول درجەده طرش،که بو، گویا، آڭا لازم ایتلگان برخدمت.

آوللر، بیگرەك‌ده قارا اورمان کبك ایکی تاو آراسینه‌اوطرغانلری، تاغی بر آز بولسه، بوتونلەی قار آستنده قالوب، یوغالور مرتبەگه یاقنلاشقانلر. حتی بوتەن وقتلرده باشلرن کوککه کوتەروب، بییگەیوب، اوطرغان گرای میرزا، جلال ملا اوبلری‌ده بویلغی قار بلەن قاپقارصاق بر نەرسه بولوب قالغانلر. اورامنی قار باصدی، قو-

مالر ئەلە قاچان آستده قالدی. قابقادن یورورگە ممکن توگل، یە ایکنچی ییــردن ول صالالر، یە آنڭ باشن آلوب تاشلیلر. زور یورطلرده هرکون بر نیچه آدم، ار کوره‌ب، اویدن کله‌تکه، کله‌تدن آزبارغه، فلانگه صوقماق صالودن، ایشك تو-لرن کوره‌ودن بوشامی. آولنڭ فریده‌غی اویلری بیگره‌ك خاراب. آنلرغه کوره‌ب ولـگورورگه هیچ امکان یوق: آنلرنڭ اوی باشلری ئەله قاچان اورام اورناسی بله‌ن یگزلەنگان؛ قابقا، چیته‌ن دیـگاننڭ ئزی‌ده قالماغان. بلکه، یورطلرنی تاشلاب چقارغه‌ده جبور بولنور ایدی، لکن، نیندی حکمت بوینچه‌در، بوران اوینـڭ تیره‌زه‌سینه صلاب مالمی، بلـکه، قار دیواری بله‌ن اوی بوره‌نه‌سی آراسنده یارتی آرشین چاقلی آچقلق الدرا. منه شوندن ته‌ره‌زه‌لرگه یاقتیلق توشه وشونڭ آرقاسنده اویده طوروب بـولا. کن ایشکنی بیك قزغانچسز کومه ایدی. کوب کونلر ایرته بله‌ن چقارغه جای تـکان، ایشکنی تمام قار قابلاب کیتـکان بولا. بو ایندی یالقاو ایرلرگه بر بلاء: خاتون ویانو بله‌ن آنڭ قابرغاسینه تورته باشلی:

ـــ ئەی، سین، بار،دی، ایشکنی کوره‌ب آچ ئەلی... آنده چقارغه ره‌ت یوق...

قارتلر قایغرماسقه قوشا:

ـــ قش قار کوب بولسه، جه‌ین ایگن اوکا، دیگان بورونغیلر، دیلر.

لکن اش کشیلری بوحالدن، بوقار طوفانندن بیك اوکایسزلانالر.

بو یل ایگن بیك اوکغان ایدی. لکن کوز بیك ایرته کیلدی. اوزلکسز یاکغر یاودی، پچراقلر بولدی. شوکا کوره، آشلقنی چاق چاق اندرغه کرتوب بته آلدیلر. آشارلقدن باشقه بر کولته صوغوب بولمادی. پچه‌ن‌ده یالان‌ده قالدی، اورمان تاشورغه‌ده وقت بولمادی.

ایندی چانا یولی‌غنه توشسون، بارن ده‌ره‌و اشله‌ب آلورمز، دیب طورالر ایدی. منه طوکدروب، قار توشوب، بر ایـکی کونگنه اوتدی‌ده، کیتدی بورانلر، باشلادی قارباولر! نویابرنڭ آتنالری اوتدی، ئەلی هامان طوقتاغان یوق، آرتدرا بارا، قوتورا بارا . . . . .

یه‌رمی قارت عمرمده ایـکنچی کوره‌م دیسه‌ده، اش کشیلری، دنیا یارا-تلغاندنبیرلی برنچی‌در، دیب اویلیلر.

ئەده‌م ئەیتوب، ئەده‌م اشانماس، تیـگز یالانلرده، کیك صحرالرده صالنغـان زور پچه‌ن کیبه‌نلرن تابوب بولمی: کورت آستنده قالغانلر. زور، تیره‌ن مه‌مرجه‌لرقار بله‌ن تیگز ییرگه ئەیلەنـگان. نیچه آدملر، آداشوب، آتلری، نیلری بله‌ن شوندی چو-قورلرغه اوچقالادیلر. اورمانده قارآغاچ باشندن. بوگون ایرته یول صالنغان بولسه،

پشده آنی قار باصوب کیته. تاغی زور بلاسی: آیاز کونلر، قاتی صووقلر بولماغانغه،
ار برده قاتمی، یاکا یاوغان‌دای کوپشه‌ك حالنده طوررا. آت بیك آزغنه یولندن چقسه‌ده
ارغه چوماده کیته، تیك قولاقلری‌غنه کورنوب قالا... آنی ایندی، کوب کشی جییلوب،
رقانلر بله‌گنه چقارو ممکن بولا.

قای بر یالغز بولچیلر، آتن چقارام دیب، طوکوب‌ده قالدیلر. آداشوب، آولغه
ایتام دیب، بوتونله‌ی کیری یاققه کیتوب باروچیلر، یوروب هلاك بولوچیلرده
وق توگل..

منه ئه‌لی قشنك بر آیی اوتکان یوق، ایکی آدمنی شول بورانلر شهید
ببه‌ردی. نیچه‌لرنك جانلری تل اوستنده قالوب، بیك زوربخت ایله‌گنه قوتولا آلدیلر.

یلده بووقت، یول یوروب، بایتاق آقچه یاصی طوروغانلر ایدی. ئه بو یل
بوغایده‌غی پچه‌نك بله‌ن اورمانده‌غی اوطنکنی تاشورغه‌ده امکان یوق.

هر کمنك اوزینه کوره براشی بار. قار- بوران ایسه هه‌مسن طوقتاتا.

جه‌نلك هوسکارلری ئه‌لی هامان صونارغه دیب آیاق آتلی‌ده آلغانلری یوق.
ردلی آتلر بوری صوغوب، شه‌بلك کروسه‌ته آلمی، بورزایلرده قویان، تولکی طوتوب،
ردن باصارغه جای تابا آلمی- چونکه، آولدن چغوب، ایکی آدوم آتلارغه‌ده ممکن توگل.

تیك چاکغی هم آو بله‌ن اش ایتوچی صونارچیلرغنه راحت یوروگان جه-
کلرنی بورچوغالیلر.

باشقه یللرده بووقت، آشلق صوغلوب، اوسه‌کلر طوترلغان بولا ایدی. ایندی،
ول ایگ نك برآزن صانوب، قوناق چاقرشورغه، طویلر یاصارغه‌ده طوتونالر ایدی.

ئه بو یل برسی‌ده یوق ئه‌لی.

موندی کونلرده نیچك یایما قوروغه‌ده نیچك کیبه‌ن طززدرورغه، نیچك
وته‌ن یانلرن باشقارورغه! ئه آول کشیسی بولردن باشقه نیچك آقچه یاصاسون!! شونلقدن
رده کیچکوب طوررالر. قزلرده بیرلمی، کیلنلرده یه‌رشلمی، قوناقلرده چاقرلمی.

شوکا کوره باش قودالرده تیگره‌ك طوررالر. ملالرده ایسه بله‌نگان کیلولرنك
یچکووینه پوشونالر هم حقلری‌ده بار: بویل بایلق شه‌ب؛ قوناق- توشوم کوب بولاسی
یدی. ملالر اوز محله‌سنده نیچه قز بیرلچگن، نیچه کیلن یه‌رشله‌چگن کوبدن صاناب
ربوب، نی چاقلی نکاح وصدقه آقچه‌سی کرورن ئه‌لله قاچاندن حسابلاب، طوماغان بالاغه
یشکلر قوروب بتکانلر ایدی. حالبوکه کونلرنك موندی بولووی بارن‌ده آرتقه قالدردی.

بوحال باشقه هرکمدن بیگره‌ك خدمتکه آلنغان نیقروتلرغه یامان بولدی.

باشقه یللرده بره‌ر آی طوررالر ایدی، ئه بویل باری اون سیگز کونگه
ایتاردیلر. چوب اوستینه چومه‌له دیگان کبك، شول صاناولی کونلرنی‌ده باشقه یلنك

«آلنغانلری» شیکالی اوتـکارورگه جای یوق. تون بوییغه جه‌یه‌وده، چانالرغه تویه‌لشوبده اورام بوییغه یورورگه کیره‌ك ایدی، ئه‌مونلی بوراندی نیچك یوریسك، یوروو‌ڭـدنی قزق بار؟

آندن‌ده بیگره‌ك آفچه مسئله‌سی آور.

آلنغان نیقروتنك بومدتی توتون آول طرفندن قوناقلق صانالا. آنالری آنك هرتله‌گن قبول ایته‌لر. اول اخلاق وعادت قاعده‌لرن بیرینه جیتکررگه‌ده مجبور توگل؛ چونکه «کیتکان باش». آڭا نی جیتلی اورنده به‌یله‌نه‌ده آلمیلر. چونکه اول حاضر «پادشاه کشیسی».

اول اوزینك بوحقلری بله‌ن بیك نق فایدالانا بله. قای بره‌ولری آرتدروب ییبه‌روب، اوالگی اوچلرن‌ده آلغالیلر؛ بز پادشاه کشیسی دیب، قوللرینه چامادن آرتق ایرك‌ده بیرگالیلر.

بولرنك همه‌سندن بیگره‌ك، آنار صیلانالر، صیلاشالر. بو بر لازم بولغان عادت ایدی.

ئه آنك اوچون آفچه کیره‌ك. ایگن صوغلسه، آتاسی‌ده بیرور، آناسی‌ده آفتق بر تیینلرن آیاماس ایدی. بولر بله‌گنه جیتمه‌سه اوسه‌کدن آرتقی یول بله‌ن کیبتچیگه ایتکه‌له‌رگه‌ده بولور ایدی. ئه حاضر برسی‌ده ممکن توگل: صوقماغان کولته‌نی صاتوب بولمی؛ کله‌تکه کرسه‌ڭ، اوسه‌کارده طچقان باشی یارلور.

خلقنقی تاغی بر حال: آنار کیته‌سی کشی توگل. مه‌ڭگی بوران بولماس، بر آیازر. شونده ایگنن‌ده صوغار، قزن‌ده بیرور، کیلنن‌ده یه‌ره‌شور. طویلرن قوروب قوناققه‌ده یوری باشلار، اول کیتمی، اول اولگورور. ئه منه نیقروتنقی آور. سیز «کیتکان باش». سینك کونك صاناولی.. ئه شونده‌ده تله‌گانچه به‌یره‌م ایتوب بولمی.

منه جییلورغه، صیلاشورغه کیره‌ك ایدی، ایگن صوغلماغاچ، آفچه یوق؛ آفچه بولماغاچ، برنی‌ده قیلوب بولمی. «کیتکان باشلر» موڭا چندن آورسنالر.

کونلر بولای بولوب طورسه، اوزلری بله‌ن آلوب کیته‌ر اوچون آفچه یاصاب بولماو مسئله‌سی، آنلرنی تاغی نغراق بورچی.

تلەنچی.

ض. یرمکیدن.

صووق صالقن اژلداغان بوراندە
یۆری قاپچق تاغوب آندەدە موندە؛
درلدی مسکنم ئەرنیدە یغلی،
قیین تۆن اوتکارە صالقن اورامدە.
نیچە ییرگە کروب چقسەدە کۆندە،
هماندە ییتمیدر قارنی طویارغە؛
بالالر ئەرنی اۆزلە یغلی باردە،
اورنلی قزغانوب یەشلر قویارغە.
تلی کوڭلندن اول تەملی تلەکلر،
تلی بایلر کبی هرکۆن طویارغە؛
کوڭللر تاش کبی قاتقان رحیم یوق،
کورنەی کوزصالوچی، آە وزارغە.

تلەنچی.

ع. توقایفدن.

قش، بوران، صالقن هوا، یافراق قدرلی قار تۆشە،
جیل قوا قارنی، همان‌دە قار تۆشەم، دیب تارتشا.
صزغرا جیل، اژغرا، تیك قار بورانن آرتدرا،
شو وقت مسجد قاتندە دۆم صوقر بر قارت طۆرا.
کیچە، کۆندۆز اوشبو ییردە تەڭرینڭ یازمش کۆنی،
قاپچغن طۆتقان صورانا جەی وکۆز، یاز قش کۆنی.
قزغانچ هال، قزغانچ حال، بیك قیین بیت، بیك قیین،
بیرسەڭزچی بر تیین تیك، تەنکە توگل بیت، «تیین».
ئەیتسەم ئەیتیم ایندی سزگە: بوکشی بیك بای ایدی،

أچكانى بالدن شيكردن، آشلرى تيك ماى ايدى.
بر زمان طوتقان ايدى شهرتلريده دانلرى
بو صوقر قارتنىڭ قزان، خان كرمان، آسترخانلرى.
اول كيبتلر، مين سيڭا ئەيتيم، اول حسابسز ماللرى،
قايسن آلساڭ شونسى حاضر گوللريمى آللرى؟
اول طرويقه آتلرى، اول بيك ماتور فايطونلرى،
قايده اول تولكى طولوبلر، قايده آيهاى طونلرى؟
شەب‌ايدى! بيك شەب‌ايدى، مين شوندن آرتق نى دييم-
شر يالانغاچ بيت كورەمسز بيرسەگزچى بركييم!
قايده باى حالندەگى جاندن سويوكلى دوستلرى،
قايده قاچقان بارچەسى، عينوكلرى أحموشلرى؛
قزغانچ حال! قزغانچ حال، بيك قيين بيت، بيك قيين،
بيرسەگزچى برتيين تيك، تەنكە توگل بيت «تيين».
بيش نماز صاين نماز اهلينه قول صوزوب قالا،
كورمى هم حضرت بوقارتنى‌تيك قرن كوزنى‌صالا.
ئە شولايمى؟ آقچه بارده، بارده دوست شول بارده يار،
آقچه ايسى چقمى طورسه، بارده يانـگدن تايار.

قزغانچ باباى.

ح. آتلاشى‌دن.

صووق جيللى آچى يەمسز بوراندە،
يورىدر قالتراب صقراب اورامدە؛
آنى كورگان آغايلر هيچ آچمى،
يوزافلى قاپقالر هيچده آچلمى.
قايا ياخشى جلى سوز اول فقيرگە؟-
ديلر: «يول ببر، أى قارت سين، يولدە طورما!»

قارت یالچی.

„قارت یالچی“ کتابندن.

بولغان،دی، قارت بلن قارچق.

آنلر برسی ١٤ده برسی ٢٠ده چاقده قاوشوب، بوتون عمرلرن برگه، گل برتوسلی، گل طنغنه اوتکارگانلر.

آنلرنک اویلری: زور هم بای وتوزوک بولغان آولنک ایک قریینده، باشقه شهب وقوتلی یورطلر طرفندن اوز آرالرندن جبرلهب قصر قلاب چیتکه چغاروب تاشلانغان کبی، یالغزیغنه طورا بولغان. اول اوی کچک، قارصاق بولوب، اوزی یبر آستندن تیک قییغی‌غنه اوستکه چققان بولغان. گوبا، یوغاریغه چغوب، باشقه اویلر ایله تیگز طوروروغه قورقوب، توبهنگه یبرگه سکگان کبی کورنگان. شول اویده قارت بلن قارچق اوزاق یهشهگانلر. البته، بای بولماغانلر، آنی اویلاماغانلرده؛ تهگری نی بیرسه شوکا قناعت بولوب، عبادتلرن اوتهب طورغانلر. قارت جهی کونی بالق طوتوب قش کونی اوزی اورماندن آلوب کیلگان جوکهدن چاباتا طوغوب، آرقان ایشوب تاماق طویدرغان. قارچق جون ارلهگان. بای خدمتلرینه بولشلق ایتوب یورگان.

اول بوتون آولده جون قاتو وجون ارلهوده برنچی هم خیانتسز صانالوب آکا هرکم تلهب اش بیرگان. آیلر، یللر طنغنه کیچکانلر.

آنلرنک برنیچه بالالری طوسهده، باشقهلری ئولوب، تیک بر قزلری اوسکان آنی کییهوگه بیروب، اورناشدرغانلر ایکان، ایکی یلدن صوڭ اول‌اولوب، آنک ضیاغل آتلی بر اوغلی قالغان. ایری، یوواش، جونسز نهرسه ایکان. خاتونی اولگاچ، دنیاسن تاشلاب، ئهلله قایا چغوب کیتکانده، اوغلی، ضیاغل، قارت بلن قارچققه قالغان. آنلر بونی اوز بالالرندن ارتق کوروب، بار کوچلری ایله تربیهلهگانلر.

ضیاغل سیگز یهشکه جیتکانده باباسی وفات بولوب، قارچق بوتونلهی‌آور حالگه قالغان. آکا طورمش بیك قیینلانغان. شولای بولسهده، اول، ایلده چیچق اولمی خدای جون بیرور ئهلی دیب، یانینه اویدهشکه بر قارچق کرتکانده طورا باشلاغان آنک ایری بلن قزینك آفتق مینوتلرینه عائد خاطرهلری صاقلانغان بواویدن چغاسی کیلمهگان. آنك کونی تونگه اوخشاب، عمری گل برازدن، مهنگگی برتوسلی طنغنه آققان. ایرندن برکچکنه گنه آت‌عمان نهرسه قالغان ایکان، قارچق آنی صاتدرغان ده آنچهسن ایرن بیرلهرگه طوتقان، قالغانینه برباشماق آلوب، فدیهسینه بیرگان. باشقه ماللری بولماغان، تیك موینینه کیك تاصما طاقغان زور کهجهلری بلن بیچ باشندن نوشهی، گل بوقلاب یاتا طورغان برقارت ماچیسی بولا ایکان.

ایرنینگ صونگ قارچقنگ حیاتنده بوتونله‌ی یاڭا براش آرتقان. شویله: آول بایلرندن میرعلیم زوری براش حقنده حکمگه اله‌گوب، «شوندن قوتولسام، بدری قارچقه اوزی اولگانچه، هربل یارتی دیسه‌تینه تاری چه‌چوب بیرورمن» دیب نذر ئه‌یتکان ایکان. قارچق بختینه قارشی، میرعلیم، اشندن قوتولوب، کیرته بوینده‌غی بر یبرگه هربل یارتی دیسه‌تینه قارچقه تاری چه‌چوب بیره باشلاغان. شولای ایتوب آننگ حیاتنده یاڭا براش ظاهر بولغان.

قارچقنگ ته‌نی اوزلگی کبی اورچق بیتوب اوتسه‌ده، به‌یلک کوبی شول تاربغه بیرله باشلاغان. آول آنی آتنا صابن دیه‌رلک، اوسه‌می ایکان دیب، باروب تاری اوستینه اوطروب خدایدن یاڭغر تلی، برکنلی ایگن صوری ایکان.

برآزدن آنی اوطی باشلاب، باشاقلانا باشلاغاچ، مال کرمه‌سون دیب، کونینه ئه‌الله نیچه اوری، قورقیتقلر قویا ایکان.

لکن قارچق دنیاسی بله‌نگمه قناعتلنمه‌گان: اولوون، آخرتنده اویلاب، آنی بیلک حاضرله‌نوب کزتکان. اوزینگ عمل وعبادتی اوستینه، اولم حاضرلگنی‌ده جیتشدروب، اوزی‌اوچون کفنلگن‌آلوب‌قویوب، که‌جه‌سن فدیه‌سینه بیرورگه، اوزینه صدقه‌غه کیلگان قارا طاوقنی گور صدقه‌سی قیلورغه، به‌یره‌ملرده‌گنه کییه طورغان تگی آقلی کولمه‌گن اوزن جوغان، کفنله‌گان‌آدمگه بیرورگه دیب، بیلگیله‌ب بترگان. بولر اوستینه «قبرچه‌چملگی» اوچون دیب، اوزینگ ایگ یراق ییرینه یه‌شروب ئه‌الله نیچه قات چوپره‌کلر اچینه اوراب، برآز آقچه‌ده صاقلی. آچقه اوله باشلاسه‌ده، دنیا کیره‌گی اوچون، بوآقچه‌غه طوتنورغه رضا بولمی ایکان.

قارچق‌آورمی، حالسزله‌نوب‌ده یاتمی، شولای‌ده، اولمنگ آنی هر بر مینوتده آلواحتمالینه نق ایمان ایته‌گندن، اعتقادی بوینچه ،وحاضرلکلرگه تییشسنه بولغان.

آننگ قزینگ اوغلی، ضیاغل، باباسی اولگاچ، ئه‌بیسی یاننده ایکی یل طورغانده، اون یه‌شینه جیتکاچ، برجه‌ینی آولنگ دولتلی آدملرندن‌بولغان بایماتقه طرماغه یوری باشلاغان. شوندن آنلر، یوواش هم عقللی مالاینی یاراتوب، اوزلرینه یللاب یاللی باشلاغانلر.

اول بایماتده برره‌تدن‌اونبیش یل یالچی بولوب طوروب، یه‌شی یکرمی بیشکه جیتکانده، آولنگ معتبرلرندن بولغان شاهمردانگه یاللانغان.

حاضرگه‌چه هیچ برچقمی، شولرده خدمت ایتوب کیلگان.

قارت بابای شاه‌مردان بیك یاخشی، بیك‌عقللی کشی بولغان؛ ضیاغل‌نی‌ده بیك یاراتا ایکان. درست، قای بر وقت، قزوب کیتوب، نی اوچراسه شونك بلهن، بیرتندرگانچی قیناب تاشلی ایکان. لکن بو وقتلی براش بولوب، بای، آچوصاقلامی، حاضر کیفی کیلوب، بولر بله‌ن کولوب سویله‌شه‌ده باشلی ایکان. قارت بای موڭا یاخشی اوق یوماردلق‌ده کورسه‌ته بولغان. هریل، بیك زور تویه‌توب، عشردن بر آربا آرش‌ده بیره اوزینك ایسکی کییملرن‌ده موڭا هدیه قیلغالی ایکان.

حتی، بوقارتایوب، قوتی آزایا باشلاغاچ، مونی یورط، ایگن اشندن آزاد قیلوب، تیك اومارتا قاراولینه‌غنه قویارغه‌ده اویلاغان. لکن أجل آنڭ بوتله‌گینه قارشی کیلوب، قارت بای اولوب کیتکان‌ده، آنڭ بوتون بایلغی، مالی، یورط ییری بله‌ن برگه ضیاغل‌ده باینڭ بردن بر اوغلی بولغان «شاهی» نڭ قول آستینه کرگان.

بوندن ضیاغل‌نڭ طورمشی برآز اوزگاروب، آور کونلر کیله باشلاغان.

قارت بابای، ضیاغل‌نی ممکن قدر جیڭل اشلرگه گنه قوشوب، کوب وقت «ئه‌ی، سین، ضیاغل، ئه‌ی یه‌شده‌ش» دیب اندیشه ایکان. یه‌ش بای، شاهی، آلای بولماغان؛ اول هو الیراق‌ده، اریره‌ك‌ده بولوب، مونڭ قارتلغنی احترام ایتمی، نی طوغری کیلدی شوڭا قوشوب، حتی بو کونگی کبی پچراق ویاڭغرلی کونلرده یالغزن ایکی آت بله‌ن یراق ییرگه کولنه‌گه‌ده ییبه‌ره باشلاغان.

تایغاق تاودن آتلرمز منلوه آلماو سببلی، یالانده آنڭ بله‌ن ایکه‌و برگه قونارغه طوغری کیلگان قارت یالچی مونه شول ضیاغل ایدی.

III.

اورتا بویلی، اورتا گه‌وده‌ده، آور، صالماق یوروشلی، آز سوزلی هم یوواشلغی، طوغریلغی یوزینه چغوب طورغان بو قارت‌نی‌مین بالا چاغمدن اوق بله‌ایدم. اول مینم آڭمه مه‌ڭگیلك یالچی هم اوزی تله‌مه‌سه‌ده ویاراتماسه‌ده کشی ئه‌یتکانگه قوللرچه اطاعت ایتوچی بولوب اورناشقان. مین آنی عمرگه برقیافتده، جه‌ین، قشن مسکین بورك کییوب، آق چیکمه‌ن اوستدن نچکه بیلباو به‌یله‌ب، آیاققه خاتونلر چاباناسی کییوب یورودن عبارت بولغان بر کییمده وبر حالده توسلی کوره ایدم.

گویه، اول آنادن نیچك، نی روحده، نی حالده طوغانده، هیچ بر اوزگارشسز قبرگه باراچق شیکللی طوبولا ایدی.

خلق سوزینه قاراغانده، اول هیچ برنه‌رسه وهیچ برشه‌بلك بله‌ن‌ده ممتاز توگل، اول برطوغری‌ده‌ده باطروب، جیمروب اشلی آلمی؛ اول یوواش، اول مطیع اول کوته‌رلوب اوصال سوز ئه‌یتمی، قارشا بلمی؛ شولر ایله برابر آنڭ آرتق قارالغن

اهنی جونه‌ب بسم الله‌ده ئه‌یته بلمه‌ون، یلینه ایکی عیددن باشقه هیچ برسجده‌گه یاتماون‌ده سۆیلیلر ایدی.

مین آنك بله‌ن عمرمده قارا قارشی کیلوب، سوز آلشقانم، بر مینوت بـرگه بولغانم یوق، تیك یراقدن، چیتدن آنك توبه‌ن قاراغان یۆزندن، بیتنه چققان طوپاسلق وپراصطویلغندن متأثر بولوب یـۆری ایدم.

خیر، بروقت یاقندن‌اوق اۆچراشقانمز ایـکان. شویله: جه‌یگی طن، جلی، آیاز، لـکن بیك قارانغی تۆنلردن برنده یالغزمغنـه آتدن قایتوب کیله ایدم. تیره یاقده‌ده بزده تاوش، طن یوق، اطرافنی اولم کبی سکونت قابلاغان‌ایدی. شول وقت قارشیمه آربا کیلوب چقدی؛ اول بیك جای، بیك آقرن بارا؛ آتنك بیك یالقاوغنه آتلاوی اوـ کفایینه، کمدر آرباغه قرن یاتوب؛ بیك‌آقرنغنه، بیك صوزوب، بیك تیره‌ن تأثیرومۆلـك طولی برتاوش ایله «زیله‌یلوك» کۆیله‌ب بارا ایدی. جری ئه‌لی‌ده ایسمده:

جیره‌نچه کـکه‌ی آتنك آی یاللرن
قبله‌لردن ایسکان جیل تارای،
اوز بختکه‌یلرك آی بولماغاچ . . . .
بابغه خدمت ایتوب کم یارای...

طن تۆن وتیره یاقنك اولم کبی سکونتی اچندن بیك آقرن وبیك مۆکلاـ نوب کـیلـگان بوتاوشقه مین قاتا قالدم. ده‌شمنکچی، بابای ایله سوز بـاشلامقچی‌ده بولغان ایدم، بلمیم باطرلغم جیتمه‌دی، بلمیم آنك بـو، آدمنك روحن ئه‌لله نیندی آور تأثر ایله طوترا طورغان جرن، مۆکن بـوله‌سم کیلمه‌دی ـ نی‌ده بولسه، بولدی، قارت اوز یولینه، مین اوز یولیمه کیتدم، اۆچراشدق، لـکن سۆیله‌شمه‌دك. مۆنه بـو — شول ضیاغل قارت ایدی.

بابای.

ع. توقایف‌دن.

بابای بیك کوب یه‌شه‌گان قارت اول اوزی،
لکن همان سلامت اول، ماتور یۆزی،
یاکاق، ماکلای جیرلماغان، تشلرده صاو،
یاشلرچه صاف آچق چغا آنك سوزی.

جیتوب کیلە ایندی آنڭ ییتەمش یەشی،
جم، جم ایتە جیتن صاقال، کومەش چەچی،
بابای مسکین بو دنیادە کوبنی کورگان،
ئولوب بتکان ایندی آنڭ کوب یەشدەشی.

برخرابەدە. قارتلق کونلری.

ف. امیرخان‌دن.

ور ایکی قاتلی تاش پولاتنڭ قابقاسی توبینە کیلوب طوقتاغاچ، مین ایکی ـ اوچ مینوت یەمشچیکمدن توشمی اوطردم:

— مین یاڭلشمیەمی؟ سلیمان آبزی یورطی شوشیمی؟

بوندن بیش یل اول، مین بوشەردە طورغان یلنی، بو یورط، اگر خاطرمدە یاڭلش قالغان بولماسە، بوتونلەی بولای توگل ایدی: اول بولای آلا ـ قولا توگل، اول بولای یوزینی چتقان توسلی قارانغیـ لانوب طورمی، آنڭ تەرەزە پیالالری بولای قرلماغان. آنڭ کارنیزلری، پوچماقلری بولای ایشلمەگان، جیمرلگەلەب بتمەگان ایدی.

اشکاتورلری قوبقالاب بتکان، بیك نق یابلوب قویلغان قابقا اوستندە بر یاغی بلەن گنە برگنە قادانقە ئلنوب قالغان برقالای کیسەگی میڭا اوزمنڭ یاڭلشماغانلغمنی بلدردی: بوقالاینڭ برچیتندە، تکەلەب قاراغاندە روس حرفلری ایلە یازلغان «سلیمان» دیگان سوز اوقولا ایدی.

یەمشچیکدن توشکاچ، مین تاغی برنیچە مینوت بویورطنی قارانوب طوردم. بیك ایسکی طرز معماریدە، وقتندە بیك بایلق، بیك یتوشلك هم پختەلك بلەن اشلەنگانلگی کورنوب طورا طورغان بویورطنڭ حاضرگی قیافتی، آلا ـ قولالغی، قوبقالاغان جیمرلگەلەگانلگی، طوزان بلەن یەشکلتکە ئەیلەنگان تەرەزە پیالالری، عمومـ ئەلله نیچك یانغان، کویگان، تاشلانـدق شیکللی بولوب طورووی ـ مینم اچمنی پوشورا، کوڭلمنی قارالتا، موڭلاندرا، ئەلله نیشلەتە ایدی.

آور طویغولر بلەن مین بویورطنڭ قابقاسینە باروب صوغـدم. اوّل

زمانلرده کونی بویی آچق بولا، آنڭ آرقلی اوزلکسز یورلوب طورولا طورغان بو قارتایغان‌قابقا حاضر اچکی یاقدن بیکله‌ب قویلغان ایدی. ایسکی، طوزانلی، برآز بورتنگان بر سوس آرقاننی طارتدم‌ده ایشک آلدی اچنده شالتراغان قنغراونڭ یاڭغراشینی طنگلاب طوردم: اول ئه‌لله نیچک طوپاس هم موڭلی شالتری‌ده ایسکرگان وقطرشیلانغان طاوش چقارا ایدی. تاش قیما وتاش قابقالر آرقلی سبزلوب طورا طورغان سرلی طنلققه باتقان ایشک آلدی بویا کڠراشدن اکڠراشوب قویدی. برنیچه مینوتدن صوڭ ایندی آنڭ اچنده نیندیدر برخاتوننڭ قارتلق یوتکرشی بله‌ن یوتکره، یوتکره چقوب کیلگانلگی سیزلدی. تاغی برآزدن صوڭ مینم آلدمده‌غی آور قابقا اکڠراشوب قنه ئه‌می گنه آچلغان توسلی آچلدی. آنڭ اچندن کورنگان اوزون بوبلی، برکوزینه آق توشکان قورقنچ قیافتلی قارچق، کم‌ایکانلگمنی بیلك تکمکله‌ب صوراشقاندن صوڭغنه، مینی ایشک آلدینه کرتدی.

بییك تاش قویما بله‌ن چولغانغان کیڭ هم اوزون بوایشك‌آلدی، تاش بله‌ن توشه‌لگانلگینه قارامیچه، یه‌میه‌شل اوله‌نلکگه ئه‌یله‌نگان، اوّل زمانلرده گوزله‌ب، شاولاب طورغان بوایشك آلدی حاضر ئه‌لله نیندی سرلی طملق، جاننی آورایتا طورغان طنلققه باتوب قالغان ایدی. ایشکلری که‌کره‌یگان سارایلر، اورنی اورنی بله‌ن توبه قالایلری قوبقان آمبارلر، تاشلانغان قویی، توره کورنوب طورا طورغان، ایسکرگان بر آز آرتقه تاباآوغان ریشوتکه‌لی باقچه قویماسی بوحیاتسز ایشك آلدینه ئه‌لله نیندی جانغه آوربولوب یاتا طورغان شقسزلق هم تاشلاندقلق توسی بیروب طورا ایدی.

مین ایشك آلدینه کروب جیتکاچ، اوره‌ك توسلی اوزون بوبلی، برسی آق، برسی قارا کوزلی‌قارچق یوتکرنه، یوتکرنه قابقانی تاغی بیکله‌ب قویدی‌ده، سوز ده‌شمیچه گنه، یاکادن برقات مینی باشدن آیاق قاراب چقدی. تاش قویما، بیکلی آور تاش قابقا بوقارچق بله‌ن‌مینی بوتون‌حیاتلی دنیادن، بوتون‌آدم قیافتلی کشیلردن آیروب طورالر ایدی. بوقیافتسز قارچق بله‌ن، بوخرابه ایشك آلدنده یالغز قالغانلغمنی کورگاچ، مین قورقنا باشلاغان شیکللی، جه‌هه‌ت جه‌هه‌ت اوی ایشگینه تابا آتلادم. قایچاندر بوتونلکدن، چیستاالقدن یالتراب طورا طورغان بوایشك حاضر قارالغان، سونگان، بلچرانغان، قرلوب بتکان کیلوش آلدنده‌غی سوسه‌روب یه‌شلله‌نگان هم قییغایغان باصقچلرینه قاراب، جغلاغان شیکللی ایتوب طورا ایدی. مین باصقچلرنڭ برسینه آیاغمنی قویام دیگانده، آرتمدن کیله طورغان قارچق یوتکرنه یوتکرنه:

— چو، آنده یارامیا- دیب، قچقروب بیبه‌ردی. آندن صوڭ اعتبارسزغنه، قارامیغنه مینی اوزوب کیتدی‌ده اوزینڭ جنلرینه سویله‌ب بارغانصماق قیافت هم ئه‌لله نیندی توسسز تاوش بله‌ن:

— کوبدن اوینك اول یاغنده کشی طورمی. انده بیچورا ایمه‌لنگان یدی. بوسوز مینم یوره‌گمنی طوگدروب ییبه‌ردی:

— مین بلگان زمانلرده آنده فرشته‌لر طورالر ایدی.

قارچق مینی ئه‌لله نیندی صوقمافلردن ئه‌یله‌ندردی‌ده، یارم جیمرلگان برایشك م پارکیتلری قرلغان شاقشی برکاریدور آرقلی بییك توشه‌ملی، زور، زور تەرەزەلی ار بولمه‌گه آلوب کردی. تەرەزەلرنك زورلغینه قارامیچه، بولمه ئه‌لله نیچك قـاراڭغی الوب، ارانغیلانوب طورا ایدی. بولمه‌نك قارانغی برپوچماغنده‌غی کیك برکاراواتقه چالقان یاتقان برکشی مینم آیاق تاوشلریمه برآزغنه قمشانغـان شیکللی ایتدی هم مینم سلا- ییمه قارشی، ئه‌لله نیندی قورقنغان تاوش بله‌ن:

— کم اول؟ - دیب، صورادی. مین کاراواتقه یاقنراق کیلدم هم کورنگان کشینك یاتاغندن آبدراب قالدم: بو- کیبه‌کان، تورونقان هم صوقرایغان برقارت ایدی.

— سلیمان آبزی، بوسزمی؟- دیدم‌ده، مین‌اوز تاوشمنك ئه‌لله نیچك یات ومولك یاڭغراشندن اوزم قورقونوب کیتدم.

— یا هو، بوندن بیش‌کنه یل اوّل تازا، مهابت وماتور بوقارت، بیش یل اچنده یوز یللق قارتایغان، صوقرایغان!

سلیمان آبزی یاننده مین اوزاق طورا آلمادم، اول مینی تانومادی. مین آکار اوزمنی تعریف ایتوب، آنك عائله‌سی بله‌ن موندن بیش‌کنه یل اول بیك یـاقن بلش بولغانلغمنی سویله‌ب قارادم. اول مینی آڭلامادی. مین آندن قارچغینی هم قزلر- ینی صوراشدروب قارادم، اول میكا بیك اوزاق جواب بیرمی طوردی‌ده، آنـدن صوك اوزوك، اوزوك‌قارت تاوش بله‌ن جلاب ییبه‌ردی:

— آنلر یوق ایندی!- دیدی.

قایچاندر اچنده‌گی طولیلق، بایلقدن جالقلداب طوراطورغان بوپولاتنك‌طشقی کورنشی‌اوك قایچاندر چیستا وبوتونلکدن نورلانوب طورا طورغان بوکاریدور، بو بولمه‌نك بوکونگی قیافتی‌اوك مینی ایندی شوشندی برملعون سوز ایشتورگه‌حاضرله‌ب قویغان بولسه‌لرده، سلیمان آبزینك بوقصقه سـوزی اوزینك امیدسز یاڭغراشی بله‌ن مینی آبدراتوب قالدردی:

— آنلر یوق ایندی!

برەر مینوت آبدراب طورغاندن صوڭغنه مین سلیمان آبزیدن:

ـ آنلر قایده صوك؟- دیب، صوری آلدم.

قارت مینم سوزگه جواب بیرمه‌دی. آنك تشلری قویلوب بتوب، اچکه باتوب قالغان آوزینك ایرنلری قالتراندیلر؛ بوتون یوزی ئه‌لله نیچك قوورلدی؛

قوللری درلیه‌دی؛ اول تاغی شول‌اوق اوزوك اوزوك وجلاغان تاوش بله:

— آنلر یوق ایدی ـ دیدی. آندن صونگ اول صاتاشقانصمان ایتوب، اوز پولاتینه بیچورا ایه‌لنگانلگینی، کچی آطنه کونلرده قزی اسماءنڭ اوره‌گی قبرندن چقوب، ته‌ره‌زه‌لرنی شاقلداتوب، ایشك آلدنده یورگانلگینی سویلی باشلادی.

بو سوزلردن مینم بوتون وجودم طوڭاروب کیتدی؛ بوتون ته‌نیمه بورچکلر چقدی؛ یوره‌گم قورقو و صزلانو قاتش برطویغو بله‌ن قصلدی. بیچورالرغه، اوره‌کلرگه اشانماغانیمه قارامیچه، مین بوقورقنچ سوزلرنڭ قوطاوچورغیچ معنالرینی کوزم بله‌ن کورگان شیکللی بولدم:

— بیچورا . . . اسماءنڭ، شول ماتور دوستم اسماءنڭ اوره‌گی!

مین قارت یانندن چغارغه آشقدم: بو بورونغی پولاتنڭ شقسز قارانغی بولمه‌سی، بو بورونغی، چاماسز کیك کاراۋات هم آنڭ اوستنده ئه‌لی‌جلاب، ئه‌لی بیچورا هم اوره‌کلر بله‌ن صاتاشوب یاتا طورغان صوقر قارت مینی قورقوتا ئه‌لله نه‌رسه‌دن شیکله‌ندره باشلادیلر.

جاننی ایزه طورغان اور موڭ هم آور طویغولر بله‌ن مین ایشك آلدینده چقدم‌ده، نی اشله‌گانمنی بلمیچه، باقچه‌غه تابا کیتدم: اول باقچه‌اوزینڭ ماتورلغی، شاولاب کورله‌ب طورووی بله‌ن مینم بو آور طویغولرمنی تاراتور توسلی ایدی. اول مینم خاطرمده شولای قالغان ایدی، اول مینم ذهنمده نورلی بر نقطه بولوب طورا ایدی. بوندن بیش یل ئلك جاینڭ بو وقتنده اول باقچه چه‌چه‌کلر، گوللر بله‌ن طولوب اوطرا، بلبللر تاوشی بله‌ن یا کغراب طورا، سلیمان آبزینڭ ایکی قزی هم برده اوزولوب طورمی طورغان قوناقلری بله‌ن شاو کیله ایدی. اوچینه چغا آلماسلق اوزون، بوروب بتره آلماسلق کیك، بورون بورون زمانلردن بیرلی تربیه ایتلوب کیلگان، قارت، قارت آغاچلر بله‌ن‌چولغانغان بو باقچه مینم‌خاطرمده ئه‌لی‌ده شولای حیاتلی بولوب طورا ایدی.

ایسکروب که‌کره‌یگان ایشگینی کوچ حال بله‌ن آچوب، مین باقچه‌غه کردم. آنڭ اچنده آتلاغان اوّلگی آدوم مینم کوكلمده‌گی ماتور خاطره‌نی شفقتسز جیمردی: مینم ذهنمده قزل قوم بله‌ن توشه‌لوب طورا طورغان یوللر حاضر قایادر کیتکانلر، جوبالغانلر، آنلر اورننده ئه‌رکمه‌نلر، قچتقانلر اوسوب اوطرا طورغان بریه‌مسز بوتالچقلق قالغان ایدی، که آنلر اوستندن آدلانغان هر بر آدوم کوكلنی قارالتا ایدی.

مینم کوزلرم اوّلگی گوللر، اوّلگی چه‌چه‌کلرنی ازله‌نگان شیکللی ایتوب نورلی یاقلرغه چابدیلر. . . لکن یوللرنده اورمه‌کوچلر اویالاب بتکان ئه‌لله نیندی قیافتسز قواقلرغه، چه‌نچکیلرینی طرپایتوب اوطرا طورغان تیگه‌نه‌کلرگه اوچراب امیدسز کیری قایتدیلر.

— ئەنە سوسەروب بتـكان، برياغى جيەرلـگان، اوزغن بواسفەبفه ايچا-
ندر اول بۇتون، ماتور، هم تۇزۇك ايدى . . .

مين بوندەغى ڪورنشدن آروب، جانم، ڪوڭلم بله آزيب شول
سڪەميەنڭ ئەلى جيەرلوب اولـگورمەگان باشينه بـاروب اوطردم‌ده، ايسكى
خاطرەلرمنى باشيمە جيەقچى بولدم. اسكەميە آرتندەغى قارت آغاچدن، نيچونلر غار-
قلداشوب، قارغالر تارالديلر؛ آنلر اوزلرينڭ قولاقلرنى عذابلى طورغان يەمسز تاو-
شلرى بلەن بۇتون باقچەنى طوطروب، مينم باش اوچومده ئەيلەنوب يورى باشلاديلر.
آغاچدن مينم اوستمكه ئەلله نيندى چوبلر قويولديلر.

— قايچاندر بو آغاچنڭ برتاقلرنده صاندوغاچلر صايريلر ايدى!

مين بيسيدكا يانندن آور قايغى بلەن قوزغالوب كيتدم:

— بتـكان، بتـكان، بارسى‌ده بتـكان!

مين صزلاندم. مينم بواورنلرنڭ حياتلى چاقلرينى صاغنوب، جليسم هم:
— اى، قايا، قايا، كيتدڭز سز، اول ڪونلر؟ - ديب، قچقراسم كيلدى، لكن
آرتمده باصوب طورا طورغان ايـكى كوزى ايـكى تورلى قارچقدن اويالدم؛ اويـالدم
توگل، شيكلەندم، اوڭغايسزلاندم:

بوخرابەنڭ بواورەگى مينم آرتمده نەرسه صاقلى؟ آڭا ميندن نى كيرەك؟ -
ديب، اويلاب مين آڭا تابا ئەيلەندم‌ده:

— ئەبى! بويورطقه نەرسه بولدى؟ بونڭ كشيلرى، قدرلى كشيلرى قايا
كيتديلر؟ فخريه قايده؟ اسما قايده؟ - ديب صورادم. قارچق يەمسز كوزلرينى ميـڭا
تـكوب، ئەلله‌نەرسەدن شيكلەنـگان شيكللى ايتوب طوردى‌ده، تلەر تلەمەس كنه:

— ئەنە اسماء قايده ياتا ايندى - ديب، ايەگى بلەن برطرفنى كورسەتدى.
برآز اويلاب طورغاچ‌قنه، مين بوسوزنڭ معنـاسينى آڭلادم: اول كورسەتـكان ياقـده
شهرنڭ زيارتى، قارت، يوز يللق قارت زيارتى بارايـكانى مينم خاطرمه كيلدى.

قارچقنڭ بوسوزى ميڭا يات توگل ايدى، چونكه سليمان آبزينڭ قالترانو-
وندن، آنڭ اوزۇك اوزۇك تاوش بلەن جلاوندن‌اوق، مين بو قهر صوقفـان معنـانى
آڭلاغان ايدم. لكن بوسوز، بواشاره بلەن كورسەتو قورقنچ ايـدى. بونڭ قورقنچلغى
ئەلله‌نيندى يۇرەك صزلانقچ، جان آورتدرغچ قورقنچلق ايدى، كه مين اختيارسز چتايدم؛
اوز اوزمدن، بوقارچقدن، بۇتون بوتاشلاندق باقچه وتاشلاندق بيسيدكادن، آنـلرنى
چولغاب آلغان خرابەلك قيافتندن قورقا باشلادم.

قورقنوب كوزلرمنى باقچەنڭ تورينه آتدم‌ده، مين ايشككه تابا كيتدم:
باقچەنڭ تورى ميڭا آميريـكانڭ زهر جلانلر طورا طورغان، اچينه كرگان كشيلر

آداشوب زهرلهنوب ئوله طورغان اورمانلری شیکللی سرلی قورقیچ بولوب کورندی.

— ئه نخربه؟ - دیب، مین قارچققه یاکادن بر سؤال بیردم. قارچق دهشمهدی. بر آز بارغاچ:

— سن کچی آطه کیچ اسمائنگ اوره‌گی ایشك آلدمزغه کیله. بیك خفالی: نه‌رهزه‌لرنی شاقلدانا، قایسی وقتده شارقلداب کولوب یوری؛ قایسی وقتده آچولی بولا . . . . - دیدی.

مین بو سوزلرنگ آچی زهرلرندن:

— لعنت سیگا، ای، قارچق! - دیب، قچقروب ییبه‌ره یازدم.

مین بوقوط اوچرغچ باقچه‌دن چقارغه، بوقوط او چرغچ زهرسوزلی قارچقدن قوتولورغه آشقدم: چعوب کیندم. آرتمده قارغالر غارقلداشوب قالدیلر. باقچه یاکادن اوزینگ سرلی قورقنچلغینه باندی، آنگ ریشوتکالرینگ ئه‌للقای ییرلری شطرداب قوبلدیلر. تاشلاندق نورو، ایسکی جیمرك آنبارلر، سارایلر، بیچورا اویالاغان پارادنی ایشك مینی اوزلرینگ نوت اوچرغچ امیدسز طورو شلری بله‌ن اوزاتوب قالدیلر. قارچق زهرلی یوتکرنه یوتکرنه آور تاش قابقانی صقراندروب مینم آرتمدن بیکله‌ب قالدی. مین، آرتیمه ئه‌یله‌نوب قارارغه قورقوب، بوگروب اورامنگ ایکنچی یاغینه چقدم.

قارت بابای.

م. غفوری‌دن.

ییچ باشنده تیکنه یاتقان فقیر بوقارت بابای،
وقتی برله دنیا کوتدی، وقتی برله بولدی بای.

اول بو کونده نینده‌ین قارت!؟.. کوزلری چاق چاق کوره،
صاولغی بتکان، توسی کیتکان، همان‌ده یوتکره.

وقتی برله بوبابای آرسلان ایدی، چن ایر ایدی،
کوچ وغیرتده بوقارت، ییرنگ یوزنده بر ایدی.

یەبش چاغندە قارشی طۇرغان یۇز کشیگە براوزی،
اول یـگت چاقدە آڭا بیك تار کورندی یربۇزی.

شول وقتدە آتقە آتلانغان، جهان گیزگان ایدی،
دشمانی بوقارتنی جیـگە-کدن امید اۇزگان ایدی.

یرگە، صوغە، مال طووارغە، هیـچ حسابسز بایدی بو،
برنیچە یللر شولای طۇرغاچ، بر آز قارتایدی بو.

قارت آرسلان تۇسلی ایندی میچ باشنده نیك یاتا،
ئەلده تیز ئولمەس كبی بو، بولماسه، فکرم خطا.

بار بو قارتنڭ ئەلده بیك كوب قزلری، اوغللری،
بو بالالرنڭ كیلەچكـگه صوزلغان قوللری.

قارتایغاچ.

ش. كمالدن.

كیچه مین زیارتـكه باردم. ئولەنلر قورۇغان، یافراقلر صارغایغان، جیل اڠغرا، ئەلله نی حدلی آدم بالالرینڭ ییر اوستندن بۇتۇنلەیگه یوغالوب قارا طوفراق آستینه كوملوب قالولرن سیر ایتوب كیلـگان برنیچه تۇب قـارت ایمەن آغاچلری‌ده ییل بلەن برگه ئەللەنیندی كوڭلسز تاوشلر چغارا، اڭغراشا. شاولیلر — همه‌سی‌ده بر امیدسزلك وحسرت كۆیلی . . . مین قارچغمنڭ قبری یانینه اوطروب بـیك اوزاق یغلادم، اوزمنڭ یالغزلغمدن زارلاندم. اول گویه مینی طـڭلی، قزغانا ایدی.

مین اۆیـگه قایتقانده تۆیاش اینـگان ایدی ایندی. بیك آرغان، واتلغان حالده اوز اورنیمه ییتدم. مینم اورنم قوخنه یاغالی ناچار بر بولمه، طوغریسی بر پۆچماق. اورنیمه ییتـكاچ‌ده چیشنمیچه گنه صوزلوب یاتدم؛ چۆنـكه بیك حالم بتكان ایدی. كوبمیدر وقت یارم اویاو یقوده، یارم اویاو حالده تمام ایزلوب یاتدم. بو وقت خدمتچی كیلوب:

— بابای چای كیترەمی؟ دیدی.

— كیرەكمی، دیدم.

خدمتچی خاتون تاغن برسوزده دشمیچه اشینه كیتدی. اول كیتكاچ‌ده بیك كۆچلك بلەن اورنمدن طوروب چیشۆنه باشلادم. مینم آیاق، قـول وبۆتۆن اعضالرم تمام واتلغان تۆسلی آورتا ایدیلر. برچیتگمنی صالغانچه ینه حالم بتوب تكرار اورنیمه یاتدم. زالدن سۆیلەشكان، كۆلۆشكان تاوشلر ایشتله ایدی، كه اوغلم اوزینڭ خاتون وبالالری بلەن قایناشوب چوقرداشوب چای اچوب اوطرا ایدیلر.

مۆنه ئەلله قایچاندن بیرلی اوغلم میڭا سوز قوشقانی یوق، مین هركۆن، ... ما ایرته وكیچ چای وقتلرنده آنڭ كیلوب برەر سوز ئەیتوون كۆتەم، لكن اول

کیلمی، آنڭ اورنینه یا کچکنه بربالاسی یاایسه خدمتچی خاتون کیلوب مینم چای اچوب یاسمه‌ومنی صوریلر. مین اچه‌سم کیلسه‌ده:

— اچه‌سم کیلمی، دیم واوغلم اوزی کیلوب چاقرور دیوب امید ایتده‌م. لکن اول کیلمی، شاپلاب دوکوچروب بالاچاغاسی بلەن اوطرا . . مین آشخانه‌گه بارام‌ده کیسمه‌کدن چوموروب زور چومچ بلەن بوتغوب، بوتغوب صالقن صو اچه‌م. آشیسم کیلسه‌ده شولای اوق، آشخانه‌ده‌غی ایکمه‌ك قاتیلورن صوغه یبته‌م‌ده شولر بلەن تاماغمنی طویدرام. مین البته اوغلمدن خاطرم قالغانلقدن بولای ایتەم. اول بونی سیزمی یا ایسه سیزوب‌ده سیزمه‌گانگه صالشا . . .

مین بیك یاشلی اوکسز قالوب اون دورت یاشیمه قدر مرحوم آبزام اوینده تربیه‌لەنگاچ اون یللریالچی بولوب بایغه خدمت ایتدم. یکرمی بیش یاشلرمده فقیرگنه برکشینڭ قزینه اویله‌نوب اوز آلدمزغه دنیا کوته‌باشلادق. اورتا عمرمزده بر یاخشیغنه دولت ایه‌سی بولدق. ایکی قز، براوغلدن عبارت اوچ بالامزده اوسه ایدی. میرعلام کچی بالامز، ایسر بالا بولغانغه کوره‌در، بزگه آپالرندن‌ده سویکلی ایدی. بز آنی گویه، برمقدس نەرسه ایتوب نازلاتوب قدرلەب تربیه قیلدق. شول کوکلسز دنیانڭ بارلق جفا ومحنتلرن آڭا قاراب جیگلگنه تحمل ایته ایدك.

بروقت بز آنی اویلەندردك، اول عائله صاحبی بولدی. مونه شول وقتدن اعتبارا بزنڭ طورمشمزده برنورلی اوزگه‌رو سیزله باشلادی. هرنه قدر بزنڭ کوکلمز آڭار أوّلگی کبك یاقن بولسه‌ده، بز آنی أوّلگی کبك اوك سویسه‌كده، اول بزگه ئه‌لله نیچوك صالقن قاری باشلادی. خصوصا ئه‌نکه‌سی، یش یشقنه، آنڭ التفاتسزلق وقاتی معامله‌سندن زارلانا ایدی.

— اویله‌نگاچده بالالر همان شولای بولالرمی ایکاننی؟ دیب میندن صوری طورغان ایدی.

مین آڭا:

— یوق - بو، وقتلیغنه براحمقلق بولورغه کیرەك .. دی ایدم. لکن مین یاکلشا ایدم؛ آنڭ بزگه مناسبتی، کیتدکچه ناچارلانا بارا ایدی. آلای‌ده قارچقم بارچاغنده بز برجهتدن آنڭ قاتی وخاطر قالدرغچ معامله‌لرینه اویره‌نوب، ایکنچی جهتدن اوز-مزنڭ موڭ وزارمزنی بربرمزگه سویلەب کوکلمزنی بوشالتا وشونڭ بلەن، طورمشمزنی بوتونله‌ی زهرله‌گان بواوزەك اوزگچ اوکفایسزلقده آرتق ایزلمیچه‌گنه چداب کیله ایدك .. آلنی، بیدی یل ئلك، یعنی قارچقم بار چاغنده، بز ئه‌لده یاخشیغنه طورا ایدك دیب ئه‌یتورگه یاری. قارچقم اولگاچ ایسه مینم طورمش اوز آلدینه بیك ناچارلانوب کیتدی. ئلك مین نمازدن قایتقانده بولمه‌مه کرسه‌م، قارچق مینی کوتوب طورا. ایـ

نه، صوراشا طورغان ایدی. مین برده ایرنمیچه سوُیلیم، آڭلاتام، شونـڭ بلـن
ڀلا، جانیمه جبگل بولوب کیته ایدی. شولای‌ایتوب طورمشدن بر نه‌رسه‌ده یوغا
وسلی گنه طوروب طورا ایدك. اما اول اولـگاچ آلای بولمادی. مینم ترکالـگمنك
سی یوغالوب کیتدی. سوُیله‌نور، حال صوراشور کشیم قالمادی. حاضر مین نمازدن
ب بولمه‌مه کره‌م - بر کشی‌ده یوق . . . قایده اول ملایم وسوُیکملی قارچق؟ حاضر
لطیف خیالیـگنه بولمه اچنده پوُچماقدن پوُچماقغه کوچوب یوُری. اول‌اوزی ئه‌لله
ه، برده آڭلاشلماغان یوغاری عالملرگه کیتـکان، همان اوچا، همان بارا...
، وقتده بولمه‌گه کروب اوطرغاچ‌ده نهایت درجه اچم پوُشا، کوُڭلم
ارکسوب یغلیم . . . لـکن مینم یغلاغانمنی بر کشی‌ده کورمی، فقط
حدسز بر یوغاری واوستونلك عالمینه مینم شول ییمرك خاطر، نچکه
ب آچق معلوم بولغان نوُسلی طویولاده، مین تاغن ئه‌لله نیندی انت
مینم‌ده اول عالمـگه باراسم کیله . . .
کانـگه بریل اوتـکان ایدی، بروقت اوغلم میکا:
اغز کشیگه قایده‌ده یاری، بو بولمه بالالر اوچوُن بیك اوڭغایلی
ك جایلی اورن بار، دیدی. نیچه یللر قارچغم بلـن طورغان
ماقه کوچو، البته، میکا کوُڭلی توگل ایدی، لـکن آلای‌د
م‌ده قارشمادم. همده شول وقتدن اعتبارا اوزمنك دنیا
آچققنه حس ایته باشلادم. اول وقتلرده آشاواچوومز
رخیرچی نوُسلی سوُیله‌شمی نیتمی اوطرا ایدم. چوُ
ام، اوغلم یا اینسه کیلنم:
ز گه قاتناشماسه لرده یاری . . . دیب قصقه‌غنه ایتور
رغانده مین نیچکدر آزراق یوُتـکرندم. اوغلم م
غرلدارغه طوُتنما!.. دیب آچولانوب قچقردی.
قمی باشلادم. بر هر کوُندن صوڭ اوغلم کیلوب.
ن آشارغه چقمیسن؟ دیدی. مینم جوابمنی د
بیرورلر... اوزڭ اوُچوُن‌ده جایلی..
لبو که مینم اوُچوُن برده جایلی توگل. چونکه
زامنی آزغنه‌غنه بولسه‌ده اوُنوتوب طورام.

قابلر د
ئه‌نه سینك
بولمه‌دن آش
اوغلمنك خاط
آرتق و کیره‌کس
بولسه‌ده، مین
ایـکی بر، سوز
— قار
سوزمنی کیسوب
بروقت او
کوزلرن آقایتوب:
— یه ایندی
شوندن مینم بیك خاطرم
— ئه‌تـکای،
کوتمیچه ینه اوسته‌دی:
— بیك یاخشی،
مینم اوُچوُن جایلی
آنلر بلـن اوطورغانده‌غنه

آنلر آنی سیزمی یاایسه سیزه‌رگه تله‌می . . .

مۇنه مین شولای اشکه یارافسز بر ئه‌یبر تۇسلی پۇچماقده ت
وجودمدن ده بیگره‌ك مینم کوکلم ییمرك وجراحتلی. قای چاغنده قزلوم
کیله‌لر. مۇنه شول وقتده‌غنه کوکلمنك جراحتلری برآزغه تۇزه‌لوب کی
قاراب یغلیلر، کوکلمنی تابارغه طرشالر، اما مین، طوغانلرن آلرغه ق
سۇیوب، قدرله‌ب آصراغانمزنی ایسیمه تۇشورمده، آلرنك بولای ملایمت
کوکلم نچکه‌روب یه‌شمنی طۇتا آلمیم، یغلیم، کوکلم جلینوب کیته، ئه‌ا
تاشلانماغانمن ایکان دیب سۇینه‌م . . .

کیچه مین تۇشمده گویه بر صو یاننده اوطرام. آرتدن بر کشی

— ئه‌یده نیشله‌ب طۇراسك؟ .. دیدی. ئه‌یله‌نوب قاراسام ..

— آه!.. دیدم، — قایده یوغالدك سین؟ ...

گویه، قارچغم اوله‌گان، فقط، قایده‌در میندن آیلزم طو...

— ئه‌نه تگی تاونی‌غنه منه‌رگه ... مین سینی همان ... کوتم، دیدی.

مین آکا بردن اوك اوزمنك حالمدن زارلانا باشلا...ب:

— مۇنه بزنك سۇیوب قالطراب آصراغان اوغلمز... دیوب سوزگه کرشکان
ایدم، اول:

— قوی... آنده سۇیله‌رمز... دیدی و آشقدروب، آشقدروب قایده‌در ایته
دی. مۇنه بز بارامز، بارامز، برطوقتاوسز اۇچوب بارغان تۇسلی بارامز ... بروقت
لله نیندی شهر اچندن بارامز بولدی. اۇیلرنك ته‌رزه، قاپقاچلری یابقان، اوراملرده
کشی‌ده یوق. قایسی بر قاپقا آلدنده بره‌ر کشی کدرنه، اما آنلر نیچۇندر یۇزلری
ن قابقاغه، آرقالری بله‌ن اورامغه ئه‌یله‌نوب طۇرالر

— قۇیاش طۇتۇلغان! دیدی قارچق.

قۇیاش کورنمی، اوراملر قارانغی ایدی...

— سینك بولای آیاقلرك آورتور، کوب که‌وشلرکنی کی، مین سینی
شونده کۇتم... دیدی قارچق.

مین اول کورسه‌تکان اۇیگه کروگه‌بوب سلته‌نوب ایشکنی تارتقان ایدم،
اۇیانوب کیندم... افراط درجه‌ده تیرله‌گان وئه‌ره‌گان ایدم؛ چۇنکه اۇستۇمده‌گی
کیمیلرمنی چیشنه آلمی و برآیاغمده‌غی چیتگمنی آلمیچه اوق یۇگلاب کیتکانمن....

بابای بلەن ئەبی .

ع. اسحاقی‌دن.

بابایننك ئۆی آلدنده یوکه آغاچلر بلەن باصدروب طۇتدرغان کچکنه باقچەده برقارلغانده هوالانغاندن کوکره‌گینی چقاروب، قوقرایوب طۇرا کبی، برقارلغانده قارتایغاندن آروب، بیلینی طۇتا آلمیچه، بوکره‌یوب طۇرا کبی کورنه طورغان میلەش آغاچی‌ده بار ایدی. کۇزگه تابا آنك قب قزل میلەش صاباقلری قزل آخاق کبی صالنوب، سۆیەلوب، یاش قزلرنك موینینی، قولینی، قولاغینی بیزه‌کلی‌طۇرغان تویمەلر، آلقالر کبی بابایننك اۆیینی بیزی ایدی. آنك ایسکیلکدن طویوب بتکان یۆزینه کۆلەچلك بیره، بیتینه قزل یۆگورتەلر ایدی. بابای، شول اوزی برلەن برگه قارتایغان میلەش آغاچیننك، تلینی بلگان کبی، هرکۆن ایرته بلەن چغوب، آغاچقه تابا قاری، هرکۆننی آنك بلەن سۆیلەشورگه طۇتۇنا:

— نی حال، صووق بولمادیمی؟ قراوتۆشمەدیمی؟ چەچەکلرکنی اۆشۆتمەدیمی؟ دیب صۇری ایدی. میلەش‌ده، شونی‌غنه کۆتکان کبی، آفیتسەری آلدنده باصوب طۇرا طورغان صالداتننك آفیتسەریننك سلامینه قارشی قچقروب، «ایسەنلککنی تلیم!» دیگان کبی، میلەش‌ده ئەلله قایدن کیلگان جیل برلەن شاولاب جواب بیره، بابای آنك صغلۆب صغلۆب کیله طۇرغان بوتاقلرینی چەچەکلرینی‌طۇتوب قاراب، طوکماغانینی اۆشۆمەگانینه اشانوب، آغاچننك طامرلرینی قارارغه، «بیر قۆرۆمادیمی؟ صو کیره‌که می؟» دیب، طوفراقنی قولی بلەن ایزەرگه طۇتۇنا ایدی. اول، کوب وقتنی، صوسیبەر گەمی، یوقمی» دیب اویلاب طۇرا طۇراده، «مایدن بوتقا ۆزۆلماس» دیب، چیلەکنی کوتەروب، آرتندەغی اینشکه تۆشەده، آنده اوزی یاصاغان باصمادن صو آلو منوب، میلەشیننك تۆبینه سیبه ایدی. آندن صوڭ صالنوبراق تۆشکان بۆتاقلرنی بر بب بلەن بەیلەب قویا، ایبلگەنره‌کلرینی آغاچلر بلەن تره‌ته، میلەش وقتنده، اوریب یاقنراقلرینی باقچەغه تابا بۆروب قویا ایدی. لکن بونیسی کیره‌کمەس براش کنه، ب نك قارتلغندن کیلگان آرتق صاقلانوغنه ایدی. آنك میلەشلری یراقدن قاراغ نی قدر مالایلرنی قزقدرسەده، اورامنك تگی یاغندن اوتوب بارغانده‌اوق اوزیننك آ تۆچیلی تەمی برلەن نی قدر آنلرنك آوزندن صونی آغزسەده، کیلوب باصوب آلورغ برسینکده کۆچی ییتمی ایدی. توبەن‌اۆچ، یوغاری اۆچ باقچەلرنده قیارغه راحت یۆز کۆرسەتمی طۇرغان عطا مالایی قاسم‌ده، یولاوچی کمالی‌نك، کورشیلرنده یۆمۆرقا کۆن کورسەتمی طۇرغان ایردەوکه فزی مرفوعەده شول میلەشلرگه تابا طوغری بر آلمی ایدی.

میلەشکە باشقەدە بابانڭ بایلغی یوق توگل ایدی. آنڭ ازیینڭ آیدن ... بولان ئەیلەنلروب آلغان صوغە قدر صوزلغان یورتی بار ایدی. چیتدن ... قدر کچکنەگنە تۇسلی کورنسەدە، بو یورتنڭ بر پۇچماغی اوجم قری، بر پۇچماغی ... آشلی قری، صوغە یافن ییری پچەنلکگە بولنگانگە باشقە- اورتا ییری، شالسون ... کەبسە، چۇگۇندر، بۇرچاق، بەرەنگی توتەلرینی‌دە اچینە آلا آلغان ایدی. شول ... فیرما، اورام یاغندن کچکەگنە ییـل قابقا برلەن آولغە چققان کبی، پختەگنە تافتا ایشك ... تارغنە، ماتورغنە باصما برلەن صوغە تاباده صوزلغان ایدی. شول صو یاغندەغی ایشکدن بابای توتەلرینی، آشلغینی صوغارا، اورام یاغندەغی قابقادن شول آشلقلرنی چیت دنیاغە چغارا، جغرافیەچە ئەیتسەك، چیت مملکتلرگە ییبەرە ایدی. جەینڭ هروقتندە آنڭ شول باقچەسی یەم یەشل طورا، ایلدەگی فوریلق آنڭ آرشینی صارغایتمی، جەیگی اسسیلك آنڭ قارا بغداینی کوبدرمی ایدی. هریلنی قۇیاشقە قاراب طورا طورغان قاش بیرندە آنڭ بغدایی اوگا، اویصو بیرگە مەچکان آنڭ صۇلیسی قارا طوتقللی بولوب گورلەب ئوسە، قارا بغدایی، میلەشی کبی، صاباقلری برلەن طولی بولا؛ آرشی، صاری اوقا کبی، باشینی کوتەرە آلمیچە صوزلوب یاتا ایدی. آنڭ قیاری، شالقانی، کیشوری حقندە سۇیلەمەدە ایندی ـ آنلر بۇتۇن آولنڭ آوزندن صووینی آغزا، بۇتۇن آولنی ...قدرا ایدی.

بابایـنڭ نۇش ـ فورتی‌دە یوق توگل ایدی. لـکن بونلری، نی اوچۇندر، ... بایـنیقی دیب سۇیلەنمیچە، آنڭ قارچغی گل یۇزم ئەبیـنڭ اسمی برلەن یۇری ایدی. ...لا، آنڭ بورکلی تاوغی، قزل ئەتەچی ـ «گل یۇزم ئەبی تاوغی»، «گل یۇزم ئەبی ...ئەتەچی» دیب یۇرتلە؛ آنڭ زور جیلنلی، هوالی مۇگزلی، کنونڭ ایڭ آرتندن کیلە ...رغان کەجەسی‌دە «گل یۇزم ئەبی کەجەسی» دیب سۇیلەنە ایدی.

بوتاوقلر، ئەتەچلر، کەجەلر، ـ هەمەسی‌دە بابای کبی، قارت بولسەلردە، ... کورشی قارتلرندن آیرلغان کبی، آنلردە کورشی تاوقلرندن، ئەتەچلرندن آیر- ...ەلردە، هەمەسی‌دە خلقلری، طبیعتلری برلەن بابایغە بیك اوخشاسەلردە، کورشی... ...، نی اوچۇندر، بو مسئلەدە بابایـنڭ حقینی قبول ایتمیچە، گل یۇزم ئەبیگە ...سبت بیرگانلر ایدی. کم بلسەن، اوی، باقچە، میلەش بابایغە نی قدر اوخشاسە، ...اوق، ئەتەچ، کەجە، بلکە، گل یۇزم ئەبیگە شول قدر اوخشاغاندر. شولای دیگاچ‌دە، ...ز گل یۇزم ئەبی بـلەن بابای آراسندە آیرما بار ایدی، برسی قارا طوتقللی، برسی ...باریراق؛ برسی قاتی طبیعتلی، برسی یۇمشاق؛ برسی مانور، برسی یەمسز ایدی-دیب، ...خطا فکر چغارماڭز. بونلرنڭ تۇسلرندە، یۇزلرندە، قیلنشلرندە، طبیعتلرندەدە هیچ آیرما یوق ایدی. درستی‌گنە، بونلر حاضر ایکی کشی توگل، ایکیدن قوشوب

تاریخ حیاتی - اوز ظننچه، فوق العاده‌در. بیك یه‌شدن یتیم و مربیسز قالوب، کوب یللر خیر صوراب تاماق طویدرغان. آنده ئه‌للهنیندی فاجعه‌لر، قیینلر، آچلقلر برم - برم اوُییلوب کیلگان. صوکره برصوقر خیرچیگه تاماق حقینه باللانوب، آنی برنیچه یل جیته‌کلب سائلچیلق قیلدرغان، اوز تعبیرنچه، خیرچیگه یالچی بولغان. صوکره، یازمش آکا کولوب قاری باشلاب، اول نیچکدر، برحضرتنك یورطنك خاتون قز بوموشینه آلونغان. حضرت یاخشی آدم ایکان. مونی نیچه یل خدمتنده اصراب، صوکره مدرسه‌گه کیزولگگه بیرگان. اول آنده شاکردلرگه یاخشی خدمت ایتکان. یارن - بارن طکلاغان. شونك اوچون آنلر مونی یارانوب، دعالر، نمازلر، فلانلر اویره‌ته باشلاغانلر. شولای اینوب، بابانیك کوب یللری مدرسه کیزولگنده اوتکان. تیك، بوروغی حضرت ئولوب، مدرسه تارالغاچقنه اول آندن کیته‌رگه مجبور بولغان. لکن اول قارا اشنی، قارا خلقنی یاراتمی بولغانغه، همانده ملا و مدرسه تیره‌سنك خدمت ازله‌گان. نهایت شول حاضر طورا طورغان شهرینه کیلوب، تاغی برمدرسه‌گه باش کیزو بولوب کرگان. اوستهوینه واق - تویدك نه‌رسه یاصاب، کتاب توبله‌ب‌ده آقچه جیغالی طورغاچ، برطول خاتونغه اویله‌نوب، مدرسه‌دن چققان. تیك حضرت وخلفه‌لرنك م-هم یوموشلرینه یوروچی، مسجد فراشینه یاردم قیلوچی بر نمازچل قارت بولوب یه‌شی باشلاغان. آنی محله‌ده «کیزو بابای»دی طورغان بولغانلر. بایلر زکاتنده بیرگان، به‌یره‌ملرده قوناقده قیلغانلر. هرکم آنی صوفیلغی اوچون یاراتقان. برنیچه یلدن صونك آکا تاغی بربخت آچلغان. مسجدنك بوروغی فراشی وفات بولغاچ، برآوزدن مونی قویغانلر. اول شوندن بیرلی فراشلقده طورا؛ ئه‌لده - فراش.

خیرچیلکدن فراشلققه منو- بابایچه، بو بیك زور وفوق العاده اش. شونك اوچون اول حاضر حیاتدن، یازمشدن، نصیبدن بوتون کوکلی ایله ممنون وقانع. بوحقده سوز باشلانسه، آغاغنه؛ ایکی سوزنك برنده خیرچیلکدن فراشلققه منگانن بویوك ورحیم ته‌کریسنه شکرانه قیله:

— الحمد، شکر، بالام ... دنیالقده بیردی، اینده، آخرتندن‌ده محروم ایتمه‌سه ایدی!

جیتنز قارت، برزور ایشانغه مرید بولوب‌ده اولگورگان. آنك بوباره‌ده‌غی ممنونیتی بگرده‌ك‌ده زور: مسئله بوباره‌ده باشلانسه، آنك شادلغی تاغی آرتا، یوزلری تاغی مسعودیتله‌نه. ایشانی چلاب اوق‌ده مونی بیك یارانا ایکان. آکا دائم بیك کوب شاره‌لر بار. بابای آلرنی صاناب بتره آلمی.

ایشان حضرت ئه‌لله نیچه مرتبه بابایدن اوزقولینه صو قویدرغان. آیاغینه

کالوش کیگانده مۇنك جیلکه‌سینه «یك شریفلرن» قویوب، تایانوب طورغان، هر وقت ایسه‌نمی، صاوومی دیب‌ده صۇری ایکان. ئه اول هرکمگه‌ده بولوب بقمی ایکان. شوندی زور - زور التفاتلری بیك کوب بولوب، حتی بروقت اوزینك یارتیلی اچکان چنایاغن‌ده مۇڭا بیرگان. اول تبرکنی اچو مریدلرگه بیك سیره‌ك نصیب بولا ایکان. بابای مۇڭا بیگره‌ك شادلانا. شونی زور بخت صاناب، ایشان حضرت سۇرن اچکان کشی مین! دیگان معنی‌نی بیك‌اولکان ایتدروب آڭلاتا. بابانینك قولنده‌غی تسبیحی ایشان حضرتنك معتبر مریدلرندن بری طرفندن هدیه بولووی‌ده آڭا الوغ شرف بیره.

بابانینك اسمن‌ده ئه‌یتیم: سمیع‌الله. دیگگز بوینده‌غی پرومیصلالرنك برنده بردن براوغلی خدمتده بوری ایکان. اول، قارتنی قوناققه چاقرغان. «بردن‌بر بالام بولغاچ، بارمی قالاسم کیلمه‌دی، ئولوب-نیتوب کیتسه‌م برکوروب قالیم» دیب شو اوغلینه بارورغه چققان.

II

آنك دیگگزگه برنچی کرووی بولوب، اوطرغان کیمه‌مزده امین پارا-خودلردن بولمیچه، خوف-خطرلی‌جیلکه‌نگنه بولغانغه، بوره‌گی بیك اوك طنچ توگل: کوزی قورقولی، یوزی آغارا توشوب طورا ایدی.

عبادتن، أورادن قالدرماوغنه توگل، عادتنده‌گیدن کوب آرتق‌اخلاص وجد ایله اوتی، توبه‌سن، شهادتن دائما یاکارتا طورا؛ آزغنه جیل قوزغالسه، صو تۇبینه کیتوب، بالق قارنینه ئله‌گو دهشتنی حاضر یوزینه چغا، بیتی نغراق آغاروب، توشی قالتری، کوزلری قورقوایله طولوب، قوتقارو دعالرن چن کوکلدن تکرار ابته باشلی ایدی.

جیل ناغی قوتلنوب، کیمه‌مز دولقنلر آراسنده کچك بر یونوچقا ره‌وشنده ئه‌یله‌نگه‌لی «ئه‌نه باتا، مونه آوا» دیب کونوله طورغان‌حالتلرده بابانینك یوزینه قاراو قورقنچ‌ده، قزغانچ‌ده بولا. اول دعالرن ته‌کرب‌گه تیزره‌ك ایشتدریم دیگان توسلی - قچقروب، بیبه‌ره، شیخندن مدد صوری؛ نیچك‌ده یاقاسندن اولم طۇتوب‌ده شونك ایله کوره‌شورگه وجیکلورگه باشلاغان برآدم ره‌وشینه کره ایدی. مین آڭا خوف یوقلغن ئه‌یتورگه تلسه‌م، کیفی کیته: چوقنوب یاکه سجده ایتوب طورغان مارجالرنی کورسه‌توب، معلمانه برقیافت ایله: - آنا اورص‌ده‌اوزنچه قیلانا بیت. سین نیگه آلای . . . . . . دیب شلته‌لی باشلی ایدی. مین سکوت ایته ایدم. شول مناسبت ایله برایبده‌شمنك شوندی‌اوق واقعه‌ده: «ئه‌ی قارت پری؟ نیك اول چیکلی اولمدن قورقاسك. آشك آشاغان، یاشك یه‌شه‌گان . . . . »دیب‌شایاروو ایسیمه

کیم. لکن شونده‌اوق بابایمنی حقلی‌ده کوره‌م. چنلاب‌ده، اگر بابایمنك قورققان نه‌رسه‌سی وجودگه کیلوب، بارمزده تیره‌ن دیڭگز توبینه سفر ایتسه‌ك، اول بیچاره‌نك «ئولگانمی برکوروب قالیم» دیگان مقدس امیدی بوشقه چقاچقی وبالاسینڭ تاریخ حیاتنده، گویا، بیك مهم برفاجعه بولاچقی خاطرمه کیلوب آنی قزغانام‌ده.

جیلکه‌ن کیمه هیچ برجیل بولماغانده، شولای‌اوق قوتلی جیل قارشی‌دن بولماینده طوقتالمی جهت مطلوبقه بارا آلسه‌ده، آرتدن آقرنغنه جیل ایسکانده بیك شه‌ب‌ده هم کوڭلی‌ده بارادر. لکن بزگه آلای راحتکنه بارو ممکن بولمادی طن وساکن دیڭگزدن حضورغنه شووب اوطورغان چاقلرمز کوب بولسه‌ده، قارانغی وبولوطلی کیچه‌لرده قوتلی جیلنڭ اوراب- اوراب صوققان وکیمه‌مزنی کچکنه یومرچقا کبك اوینتوب، بوتونله‌ی هلاکت یاقننده قالدرغان مینوتلرده بولدی. جیل، دولقن وقتنده دیڭگزنڭ کاراب، پاراخود واشقونتلرنده بارو جیلکه‌نگه قاراغانده مڭ مرتبه جیکلدر. چونکه جیل بولسه جیلکه‌ن کیمه جیلنڭ آس یاغینه تابا یارتیلای آووب بارا، هم جیل قاققان صاین‌شول یاققه تابا چوگه‌ده «ئه‌نه آوا. مونه آوا...» دیگان قورقونی تاغی آرتدرا. شونلقدن بابای یول بوینچه «بین‌الخوف والرجا» باردی. آڭا طهارتن برده اوزمه‌سکه، توبه وشهادتن، دعا ونوافلن کوبه‌یتورگه طوغری کیلدی. بر نیچه مرتبه هوشسزلققه یاقنایوب، قوصدی‌ده بوغای.

III

شولر ایله برابر- اول بیك سوزچه‌ن‌ده قارت‌ایدی. دیڭگزنڭ طن وساکن زمانلرنده تورلی بابدن ئه‌ڭگه‌مه صوغوب، اوزینڭ وبابالرینڭ تاریخندن بایتاق نه‌رسه سویله‌ب اولگوردی. اول- جگه‌رلی آدم، کوبنی کورگان، کوبنی ایشتگان؛ حیاتنڭ آچیسن- توچیسن تاتوغان؛ اوسته‌وینه خزینه‌سنده گینی، بزنڭ کبی مالایلر ایله اورتاقلاشورغه یاراتو طبیعتی‌ده بار.

آنڭ دیڭگزگه برنچی کرووی بولوب، برآز قورقووی بولسه‌ده، باباسی آلای بولماغان. آنڭ آتاسینڭ آتاسی عبداه اسملی بولوب، تیره یاققه دانلقلی برآدم بولغان: صوفی، تقوا، جهانگیز حتی کرامتلی‌ده. عمرنده ئه‌لله نیچه مرتبه حجغه بارغان.

برنچی بارووی اوزی اوچون بولوب، صوڭره گل بدل ایله یورگان. اول تیره- کورشی آوللرده بردن براناپتلی ویاخشی‌حاجی بولغانغه، ئه‌لله قایده‌غی زور بایلر بدللرن آڭا کیتروب بیرگانلر. شول حج مناسبتی ایله اول بیك کوب کره دیڭگزده بولغان، آنده حسابسز کوب عجائباتقه اوچراغان، سمیع‌اه قارت باباسینڭ اول عجائباتی حقنداغی حکایه‌لرنی بیك یه‌ش چاقده ایشتسه‌ده، تاشقه باصقان کبك محکم صاقلانوب، بریده بوغالماغان.

اول همه‌سن بله، سوْبلی. سوْیله‌گانلرینڭ ایکڭ قزعی باباسینه دیـگـگزده از

چراغان زور عجیب بالقلری حقنده‌در. یللردن بریلنی حاجی عبداه افندی بیك عجیب حاجیلر بله‌ن حج‌دن قایتوب کیله ایکان. دیگـگز اورتاسندن بیك زور بر اوطراونڭ آغوب بارغانن کوروب، همه‌سی عجبله‌نگانلرده، قورققانلرده. شول آققان اوطراوده کچکنه تاولرده، زور آغاچلرده بار ایمش. مسافرلر تمام آبدراب، نی دیرگه‌ده بلمه‌گانلر. همه‌سی یا خدای . . . یاخوجه کریم . . . بونی حکمت، بونی گناهمز ملق، ئه‌لله قیامت بولوب، بیر جیمریله باشلادیمی. ربم اوزڭ قوتقار! دیب قایغرشاه حتی یغلاشا باشلاغانلر. ئه‌لده یاری، اچلرنده کوب یه‌شه‌گان، کوبنی کورگان بیك قارت برحاجی بار ایکان. تیك شولغنه مسئله‌نڭ مشکللگن‌چیشوب، خلقنی طنچلاندرغان. اول آغوب بارغان نه‌رسه ـ عادی اوطراو بولمیچه، نیچه‌مه مڭ یللر یه‌شه‌گان عجیب زور بر بالقنڭ آرقاسنده‌غی شیتنه‌سینه توْرلی نه‌رسه‌لر جییلا ـ جییلا حاصل بولغان، « جعلی اوطراو » ایمش.

اوز سوزینه قوت اوچون تگی حاجی شونی‌ده علاوه قیلغان: بوروْن زمانده دیگـگزده یورورگه بیك باطر اون ایکی بالقچی بولغان ایکان،دی.

بر وقت شول بالقچیلر دیگـگزدن بالق طوتوب، حال جیمق اوچون یالغز غنه طورغان کچك براوطراوغه کرگانلر،دی. کیمه‌لرن کیبدرو، آش ـ چه‌ی قایناتو اوچون بیرنی اوچاق ایدوب قازوب، اوط یاققانلر. بالقچیلر جلوْنغان. چه‌ی قایناغان،اچه‌ر-گه‌ده حاضرله‌نه باشلاغانلر. شوندن صوڭ، چه‌ینـك یاننده آیـاق اوره بـاصوب طو-رغان بر ایبده‌شلری کینه‌تدن یغلوب، « الله . . . . . . الله . . . . . زلزله . . . یبر ئه-یله‌نه » دیب قچقرا باشلاغان.

شول آراده باشقه‌لری‌ده اوطرغان اوطراولرینڭ قوزغالغانن، صوڭره قبله یاقه قاراب آغوب کیتـکانن کوروب حیران قالغانلر.

موْنه بوده تگندی توْبلی اوطراو بولمیچه، شول بالق اوْستینه حاصل بولغان «جعلی اوطراو» ایکان، دی. بالقچیلر بیرنی چوقوب، اوط یاققاچ بالقنڭ آرقاسینه اوط ویالقن اوتـکانده شونڭ تأثیری ایله اول اورننده قوزغالغان ایمش.

موندی « عجائبات » برگنه‌ده توگل.

دخی بر وقت حاجیلر ایرته نمازن اوقوب، کارابنڭ اوْستینه چققانلر ایکان، دی. کیمه‌لرینڭ طوقتاغانن کوروب، کاپیتاندن « نیچوْن طوقتادیگز؟ » دیب صورا-غانلر. کاپیتان قولی بله‌ن اشاره قیلوب ـ ئه‌نه آلغه، باراچق یولمزغه تابا قاراڭز، شوندن صوڭ نیچوْن طوقتاغاننی اوزگز بلورسز، دیـگان.

قاراغانلر.

ایك اول تاو ـ تاو بولوب، دولقن کورنگان. تاغی نغراق فاراسه‌لر، بر مخلوق دیڭگزنی ایکیگه یاروب، دنیا قدرلی زور دولقنلر چغاروب، قویاش‌بایوش یاغینه تابا یوزوب بارغانن کورگانلر.

بوـ بارآچق یوللرن آشا کیسکانگه هم آنك آرقلی چقو ممکن بولماغانغه کوره، کاراب طوقتاتلغان ایکان. بوحال جیدی کون دوام ایدوب، شونك سببندن کاراب بر آتنا اورنندن قوزغالماغان.

مونه بوده بر بیك عجیب زور بالق ایکان. آرتق زورلغندن هم چیکدن طش غیرت ایله یوزوونی‌دن شول قدر دولقن حاصل بولغان. مونك اوزونلغی شو قدر بولغان، که باشی اوتکان نقطه‌دن بوزه ـ یوزه گه‌ودەسن، نهایت قویریغن اوتکه‌رو اوچون جیدی ته‌ولك عمر کیرەك بولغان. فارتلر، حاجیلرغنه توگل، کاپیتان‌ده بوقدر زور بالقنی عمرمده برنچی کورووم دیگان ایمش. اول کوب یللر دیڭگزده یوروب معلوم بر نقطه‌دن گه‌ودەسن اوزدرو اوچون متصل اوچ کون، دورت کون یوزگان زوربالقلرنی برنیچه مرتبه کورگان بولسه‌ده، جیدی ته‌ولك اوتکانن برنچی کورووی ایکان، دی.

IV

حاجی عبدالله فارتنك وفاتی حقنده حکایه‌سی تاغی باشقه‌راقدر. بابایننك سویله‌ویننه عبدالله حاجی‌نك وفاتی‌حقنده تورلی خبربار. بره‌ولر وباده ئولگان، دی. ایکنچیلر قوم آستندن چغوب، آقچه تالی‌طورغان یالانغاچ «قوم عربلری» مال‌اوچون ئوترگانلر ایمش، دی. بعض برلری ایسه کعبه‌گه باروب‌ده رسولمزنك قبرن زیارتکه بارماغانلغی اوچون گناهشوملغندن قول آیاغی تارتشقان وشونك ایله وفات بولغان، دیلر ایکان. لکن سمیع‌الله بابای بولرنك بارن یالغانغه چغاروب، اوزیننك مرشدی مرحوم عبدالله حاجیننك شریکیننك اوغلی بولغان کریم ایشاننك سوزن تصدیق قیلا . شویله :

حاجی عبدالله افندی حجدن قایتوب کیله ایکان. زور دریا اورتاسنده کاراـ بلری کینه‌ت طوقتی، همه‌سی آبدراشالر. قورقا باشلیلر.

آراده یغلاو، نذر ئه‌یتو وتوبه‌لر باشلانا.

حاجیلردن کوبی‌علنی ره‌وشده یه‌شرن قیلغان گناهلرن سویله‌ب، یغلاو ایله ندامتکه استغفارغه یابشالر. کیمه‌نك باشلغی آغارا. . فالتری، شولای‌ده اچنده‌گن یه‌شروب قالا آلمی، برآزدن صوك :

کارابمزنی بالق طوتدی. بوحال دیڭگزده یش‌اوق بولغالیدر. اول

طولقنلانغان دینگز.

آدم صوری: آخریسی أجلی جیتکان کشی باردر. شونی بیرمه‌سه‌ك همه‌مز هلاك بولا-
چقمز،دی. بوتون حاجیلرنك یوزن ئولم قورقوسی قابلاب، تمام عقلین ناشالر.
اطرافنی دهشت چولغی. کاراب، فریاد وفغان‌ایله طولا. نمازلر، توبه‌لر، دعالر، عبادتلر
بوتون کارابنی اشغال قیلا. هریافنی آه زار وکوز یاشی قابلی. لکن کاراب همان‌اور-
ننده، همان قوزغالمی، یازمش کوچلی: آنکا قارشی بارو ممکن توکل. عادت بـوینچه
حاجیلر شباغا صالالر. کم اوستکه چقسه، شول آدم- بالقفه نصیب بولاچق. خلقنك دهشت
وبحرانی اوّلگیدن ملك ئولوش آرتا. کوبی اوزلرن اوزلری بلمه‌دیکی حالده شباغاغه
باشایلر. ئولم دهشتی بوتون یوره کلرنی یاروب بارا:

— یا خدای، نی بولا؟

هرکم اوزینك بوغازندن مدهش ئولم، تیمر قوللری ایله ئله‌کدروب،
شول مینوتده بالق آوزینه تاشلاناچغن اختیارسز کوز آلدنده کوره. ما کلایغه یازلغا-
ننی جویو ممکنمی؟ شباغا عبدالله افندیگه چقا. اول برنی دیه‌آلمی. سوزسز، حرکتسز
بویصونا: چونکه: یازمشی، تقدیر الهی شویله. خلق اوزلرینك قوتولو شادلغی ایله
ایرکن برطن آلسه‌لرده کارابده بحران وتلاش باصلمی. لکن حاضر ئولم قورقوسی
توکل ئه‌الله نیندی برقوّت آلونك روحن قایناتا ... موکارچی برگه کیلگان، صبرسزلق

ایله جلاشوب گوتکان بالا چاغا ویاقنلرینه کورشورگه آشغوب بارغان بر ایبلشلرینك قری کوینچه «ئولم طرناغینه» ارغتلو آفتی همه‌سینه ئه‌لله نی ره‌وشلی، طنچسز برحالت وحس بیره. برقارت حضرت: ئولمگه محکومنی وعظلی باشلی، شهادتنی ایله حکم ایتوب، تسلی اوچون یونس پیغمبرنك‌ده عینی شول عبدالله افندی ره‌وشنچه بالققه قاشلانغانن سویلی.

لکن عبدالله‌نك بولرغه قولاق صالورغه وقتی یوق. اول‌تلدن، هوشدن یازا. آنی کغنلیلرده تری کوینچه ئولمنك قوتقارماس طرناغینه بیره - صوغه تاشلیلر. بالق، قربانن جوتاده کیمه‌نی ییبه‌ره.

باباینك سوزینه قاراغانده، بوآفت بورونغی حاجیلرگه یش-یش اوچراغان ایمش. مین تاغی بره‌ر توریسن چغارو امیدیله، آڭا اعتراض ایتوب:

اول بالقلر حاضرگی زمانده نیچون کیمه‌نی طوقتاتمیلر ایکان، دیمش ایدم.

قارت آبدرامادی. حاضرگی زمانده، دیڭگز کیمه‌لرینك توبینه زور آلماسلر قویالر. بالق کیمه‌نی‌طوتمق بولسه، شوڭا اوزی کیسلوب، خراب بولا. کیمه‌نی طوقتاتا آلمی، ایمش، دی. هم سوزن تقویه اوچون نیندیدر برحضرتنك اوز آوزندن ایشدوب، شول آلماسقه کیسلگان بالق قانندن کارابنك آرتنده‌غی صونك قبقزل توسکه کرگانن سویلی. شولای بواغانن حضرت اوز کوزی‌ایله کورگان ایکان.

V

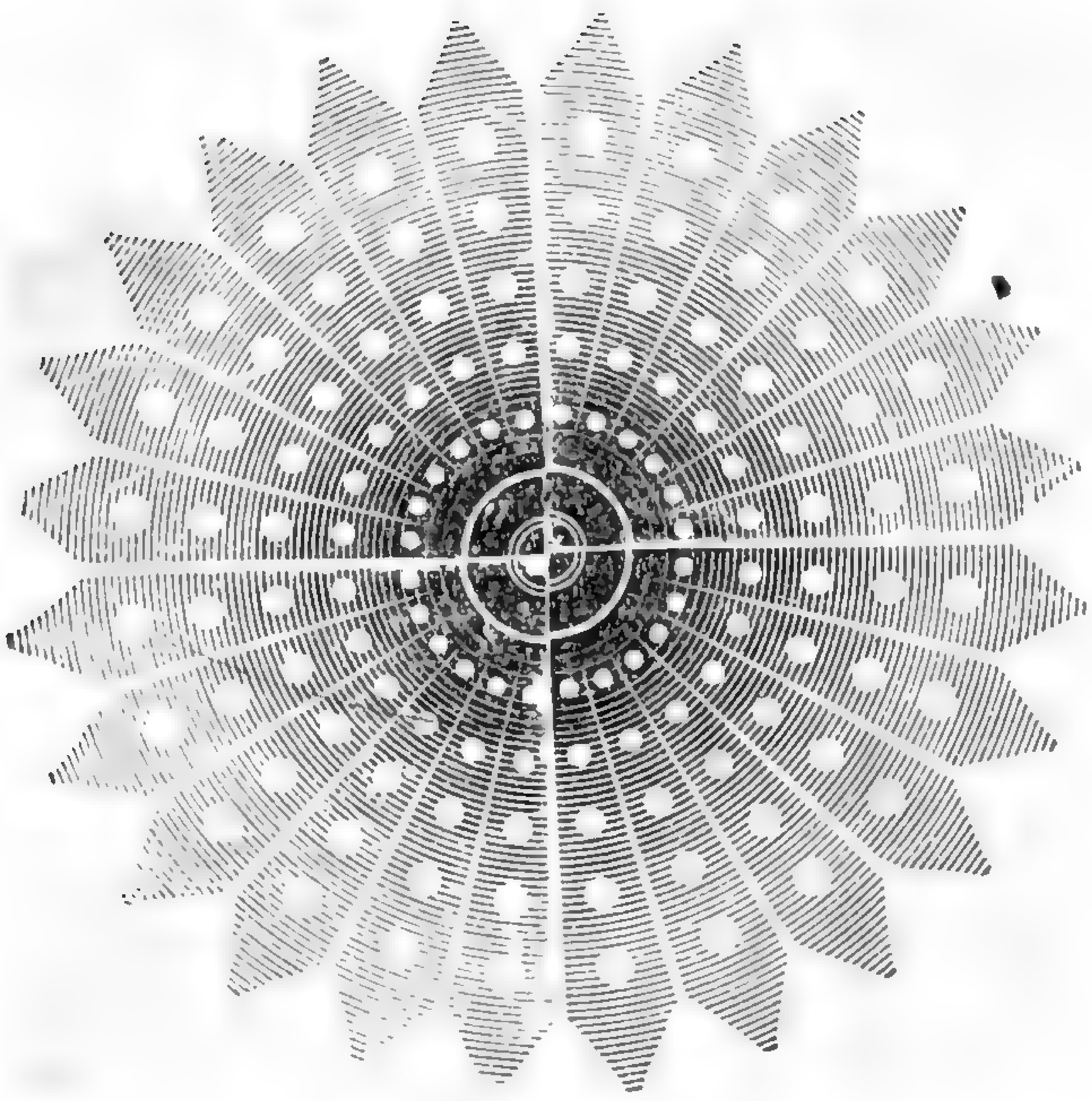

بیرده‌گی قرپو شیکللی اورمانلر؛ ئه‌نه آلر زورابالر؛ ئه‌نه بیرنی یاروب، آنك بوینچه یلان شیکللی ایشلوب بارا طورغان یلغه‌لر...

سه‌روغ قوشینك حالی بتکان ایدی. اول: ـ ایت! دیدی.

آی طوغان برپاغنده‌غی قر که‌جه‌سینك یارتیسن کیسوب بیردی.

آلر طاغی کوته‌رلوب کیتدیلر. بیر یوزنده‌گی نه‌رسه‌لر طاغی‌ده کوزدن یوغالا؛ سه‌روغ قوشی بله‌ن آی طوغان طاغی‌ده بوشلقده یوزه باشلادیلر. قویاش ایندی. آلر ده‌شتلی قاراڭغیلق اچنده، طنسز ـ طاوشسز هوانی یاروب بارالر. سه‌روغ طاغی‌ده قاناتلرن جه‌یدی، اول ئه‌لسره‌گان ایدی. طاغی‌ده توبه‌ن کیتکان کبك بولدیلر. سه‌روغ قوشی: ـ ایت! دیدی.

آی طوغان که‌جه‌نك قالغان یارتیسن بیردی. سه‌روغ طاغی‌ده قاناتلرن چایقی، آلر طاغی‌ده کوته‌رله باشلادیلر.

منه آلر بارا طورغان یاقدن قزاروب قویاش چقدی. دنیا یاقتردی. آلر اوچالرده، اوچالر، کون اورتاسی اوتدی ایندی. سه‌روغ قوشینك قاناتلرن جه‌یوب:

— ایت!

دیبووینه، آی طوغان ایکنچی یاغنده‌غی که‌جه‌نك یارتیسن بیردی.

آلر تاغی اوچالر. قویاش باتدی، سه‌روغ، طاغی‌ده ئه‌لسره‌ب:

— ایت! دیدی.

آی طوغان قالغان ایتنی بیردی. قاناتلر طاغی‌ده جش ـ جش طاپنما باشلادیلر. تون اورتاسی‌ده اوزدی ایندی.

سه‌روغ:

— ایت! دیدی.

آی طوغان:

— یوق! دیب جواب بیردی.

سه‌روغ قوشی، صوڭغی کوچن جیبوب، قاناتلرن چایقی باشلادی. اوچنچی کوننك قویاشی چقدی. آی طوغان کوکلنده‌گی جننك مثلن کم بله! اول بوگون:

— بختی یانده بولاچق!

سه‌روغ حالدن طایدی. آلر اورمان باشلرینه تییوب بارالر ایندی.

سه‌روغ طاغی‌ده:

— ایت! دیدی.

آی طوغان:

...درا باشلادی.

— بوگون بختیمه جیتەم بیت ـ توزەلور ئەلی... دیدی‌ده بر بوط یومشاغن کیسوب بیردی.

آنك یوره‌گندن قان صغلا؛ یوره‌گن ئوزه‌لر توسلی ایدی. لکن بو عذاب بو اوزن اوزی عذابلاو. آگا انتکنه بیره ایدی. اول بوگون :

مه‌گگی صاغنوب‌ده قاوشا آلماغان بختی یاننده بولاچق!

آلر طاغی‌ده اوچا باشلادیلر. توش وقتی اوزدی ایندی. آی طوغان قویاشن اینگانچه بختینه ایرشه‌چك؛ لکن سمروغ طاغی آری، قاناتلر طاغی‌ده چایقالمی باشلادیلر. اول طاغی‌ده :

— ایت! دیدی.

آی طوغان ایکنچی بوط یومشاغن‌ده کیسوب بیردی.

— آگا نی؟ اول بوگون بختینه ایرشه. اول بخت یاقلغی بله‌ن ایسرگان طاغی‌ده کیتدیلر.

منه قویاش اینه. ئه‌نه اینه طورغان قویاشنك قزغلت شعاعلری اچنده، کوز قاماشدرورلق یه‌شللی‌ـ قزللی توسلرده قاف طاوی آرتی پادشاهینك آلتون وز برجدن یاصالغان سرایی یالتری. یاقنلاشقان صاین آنك ماتورلغی، آنك نفاستی آرتا بارا. آنك عمارتنده‌گی استیلنك ایس کیته‌رگچ تفصیلاتی کوزگه بەرله بارا. مونه سمروغ قوشی، نەق قویاش بایوغانده‌غنه سرای آلدینه‌ده کیلوب ییتدی. ئه‌نه نه‌ره‌زه‌گه طایانغان نه‌زك قوللرینه موکلی ـ ماتور، الهی، یوزن سویه‌ب، قویاش باطشن سیر ایتوب طورا طورغان لیلی توتاش.

لکن سمروغ قوشی آرقاسنده دەردلی یورەك آی‌طوغان یوق. آنك آرقاسنده آی طوغان‌نك سویه‌کلری‌گنه قالغان ایدی ایندی . . . .

اورمانده.

ع. عزیزدن.

[illegible] آغا [illegible] اوغلی عین‌الدین بله‌ن اورمانده اوطن کیسه، کیسا [illegible] توب اوتوب کیتکانن‌ده سیزمی قالدیلر. عین‌الدین اور[illegible] مانك صاف هو[illegible] ت ایسی بله‌ن راحتله‌نوب، یه‌ش کرکره [illegible] کیر[illegible] [illegible] قوللری یحقی هم بالتا صابی بله‌ن با[illegible] آ[illegible] قابارسه‌لرده

Иргазиз

اول، آتاسی آرتندن قالشمادی. عارف آغای شالتراب آغوب طورغان کچکنه یلغه‌ده طهارت توزوب أذان ئه‌یتوگه، قارت آتلرن بر آلانده آشاتوب بورگان، عین‌الدین‌ده کیلوب جیتدی. عارف آغای بیك صوزوب، صوزوب «قل هو الله»، «انا اعطینا» سوره‌لرن قوشوب امام بولوب عین‌الدین بله‌ن برگه آخشام اوقودی.

افق قزاروب طورا ایدی . . . عارف آغای، یه‌شل اورمانلر بله‌ن برگه طوتاشقان توسلی کورنگان، افققه قارادی‌ده:

— عین‌الدین، سین بله‌سکمی، بو برتیکمه‌گه توگل: — برییرده صوغش باردر... دیدی. عین‌الدین صوغشنڭ نه‌رسه ایکانن‌ده بلمی. آنی ایشتکانی‌ده یوق‌ایدی؛ شونلقدن، آنڭ نه‌رسه ایکانن‌ده صوراشمادی. اوط یاغارغه نارات چبقلری، قوریلر کیترورگه اورمانغه، کروب کیتدی. چرکی بیك کوب‌ایدی. عارف آغای‌ده کچکنه‌گنه اوط یاغوب اوطوردی. منه طزلداب قرئورده‌کلری اوتوب کیتدیلر؛ منه یراقده، صونڭ تگی یاغنده‌غی یالغز برناراطده، کوکی اوزینڭ موڭلی تاوشی بله‌ن قچقرورغه طوتندی: بو آنڭ تاڭغه قدر آخرغی تاوشی ایدی . . .

عین‌الدین اورمانغه کروب کیتدی؛ اورمان کوڭللی، ماتور ایدی: قوچاق جیتمه‌سلك آغاچلر، برده جیاسز هواده، اوزلرینڭ بوتاقلرن موڵدره‌توب آستقه صالندروب اوطرالر ایدی . .

عین‌الدین بوقزق، بوراحتدن قایا بارغانن‌ده بلمی کیتدی . . .

تون قارانغیلانا باشلادی . . قارا بولوطلر هوانی طوتورغانلر، هواده برقارانغیلق پادشاهلق سوره ایدی . . . عین‌الدین کیتکاندن کیتدی . . .

عارف آغای اوط یاننده فرن یاتقان؛ ایرته‌گه استارستا ایمانا صورارغه کیله‌سون، آقچه بولغن، ایگن بیتشمه‌گانلگن اویلاب یاتا ایدی. آلدنده‌غی ایکمه‌کنی طوزلاب آفرنغنه آشی ایدی . . . منه اول، اوغلی حقنده اویلی، آنڭ قایتماوینه پوشونا باشلادی.

— نیگه صوڭ ایندی اول قدر یراققه کیته‌رگه؟ شونده‌غنه منه قورغان چرشی آستنده قوری چبق کوب ایدی‌له‌باسا . . .

دیب اوزاوزینه مغردانا باشلادی . . . عین‌الدین کیتکاندن کیتدی...

بروقت‌اول برزور قاین‌یانینه باروب یتدی: کیچکی یا بالاقلرفرلداب اوچوشوب چقدیلر: عین‌الدین قورقمادی. یوری قورقتواوچون بالتا بله‌ن تگی زورقاینغه به‌ردی...

قاین‌اچندن بربیك طونوق، نچکه بر آواز کیلدی . . عین‌الدین مونده نی بار ایکان، ئه‌لله بربربالاقالدیمی‌ایکان؟ دیب قاراشدرا باشلادی. قایننڭ توبنده برتیشك کوردی . . .

تگی آواز همان‌ده کیله بیت! جلی‌ده باشلادی:

— عین‌الدین آبی مینی چغار! دی.

عین‌الدین تاوشنک تگی تیشکدن کیلگانن سیزدی؛ یافدراق کیلوب فارادی نی کوزی بله‌ن کورسون؟ بر نه‌رسه یالتری:

عین‌الدین‌قوان طغوب آلسه، برتوگه‌رهک قاپقاچلی پییالا صاوت اوط کبک یانوب طورا!

— عین‌الدین آبی، عین‌الدین آبی مینی چغار!.

دیب یالباروب قچقرا باشلادی... عین‌الدین تگی صاوتنک بوکوسن آلدی. تیره یاق یالتراب کیتدی... بریاقتی طومان کبک‌نه‌رسه گولت‌ایتوب‌اوستکه کوته‌رلدی طوماندن برقارت ره‌وشی چقدی: صاقالی آپپاق، ته‌نی جونلی ایدی...

حاضر تگی قاین بویی قارت بوگولدی، عین‌الدین‌نی طوتدی:

— «یه، اوغلم، رحمت... مین مونده یه‌تمش مک یل یاتام... مینی قوتقاردک... موندن قوتقارغان کشینی ایک یاراتا طورغان ئولمی بله‌ن اوترمن دیگان ایدم: یه ئه‌یت، نیندی ئولم تلیسک؟ مینم وقتم یوق!» دیدی...

عین‌الدین شورلی باشلادی. قولندن بالتاسی توشوب کیتدی...

عین‌الدین حاضر حیله‌گه یابشدی:

— ئوترم دیب ئه‌یته‌سک ئه‌یتوون‌ده، سین بیت مینی ئوتره‌آلمیسک؟ سین بیت باری توتوندن‌گنه! میکا کوچک جیتمه‌س، یالغانلیسک! دیدی...

قارت:ـ مین بیت په‌ری‌قارتی، مین‌په‌ریلرنک‌پادشاسی، مین‌سینی‌ئوتروتوگل...!

دیبیو وینه قارشی، عین‌الدین:

— «سین قارت بولسه‌کده، یالغانچی ایکانسک، ئه‌یده، په‌ری بولسه‌ک بو پییالاغه کیری کروب قارا؛ یوق شول بولدرا آلمیسک!» دیگاچ، په‌ری:

— یه آلایسه کور!

دیب تگی پییالا شیشه‌اچینه کره باشلادی. کروب بتدی: منه عین‌الدین بوکوسن آلدی‌ده، بسم‌الله ئه‌یتوب یابدی‌ده قویدی . . . قارت تاغن نچکه تاوش بله‌ن جلی باشلادی:

— چغار، عین‌الدین آبی .. مین نی تله‌سه‌ک شونی بیرورمن... دیدی.

عین‌الدین چرکیلر آشاغاندن ته‌وه‌که‌ل کچکنه‌بورکیسن آلوب باشن قاشودی‌ده:

— آلای بولسه منه میکا سین برپود آلتون آقچه بیر! دیدی...

— یاری، یاری، عین‌الدین آبی.. یاری، چغارغنه کور!..

عین‌الدین اشانمادی: — سین ئلک بیر، آندن آری چغار ... منی! دیدی...

قارت: ـ ئەنە بالتانڭ بلەن شول قابن تامرن كیس، شونده بر تیمر طۇتقا بولور، شونی كوتەردە، آل؛ آنده بر قاپچق آلتون بولور... دیدی. عین‌الدین بالتا بلەن چابوب تگی زور آلتون تەنكە طولغان قاپچقنی كۆچكەگنە چغاردی... آندن صوڭ بۇكۆنی آچقان ایدی، تگی قارت طۇمان بولوب یالتراب اوچوب چغوب كیتدی . . . تیرە — یاق قارانغیلاندی: یابالاقلر تاغن قچقرا باشلادیلر.

عین‌الدین آتاسی یانینه ییتكانده، آتاسی بیك آچولانوب قارشی آلدی . . . لكن قاپچقنی كورسەتكاچ، بیك قواندی، اوغلینه رحمتلر ئەیتدی.

كەجە بلەن صارق.

ع. تونایفدن.

بۇرۇن زمان بر ایر برلەن خاتۇن طۇرغان،
طۇرمشلری شاقتیغنه فقیر بولغان.
آصراغانلر بر كەجە برله بر صارق،
بولر بولغان بر سندن‌ده برسی آرق.

* *
*

ئەیتە بر كۆن ایری: «قارا مۇنده خاتۇن!
اوزڭ یاخشی بلەسڭ بیت پچەن حقن،
كیتسۇن بزدن چغوب كەجە بلەن صارق،
آشاب یاتا بوشقەغنە آلر آزق.»

* *
*

خاتۇن كوندی، دیدی: «ایرم یارار، یارار،
بو ایكینی قوماقلقە بولسۇن قرار،
كەجە بلەن صارق حاضر كیتسون بزدن،
آلرنی صوڭ آصراب طۇروب نی فایدا بار؟»

نیشلی ایندی مسکین کەجە بلەن صارق؟
بولمی خوجە قوشقانینە قارشی باروب،
ایکیسینە بر زورغنە قابچق تگوب،
کیتدی بولر قرغە تابا سفر چغوب.

* *
*

کیتدی بولر. باردا، همان باردا، باردا،
کورنمیدر کوزلرینە آق هم قارا،
بارا بولر. کوبمی بارغاچ؟ الله بلە،
یول اوستندە ئولگان بوری باشن تابا.

* *
*

قورقا باشنی قوزغاتورغە کەجە قورقاق،
کوبدن ایندی قورقاقلقە صارق اورتاق،
باش یانندە بولر ایکەو طورا قورقوب:
ئەیتوشەلر بربرسینە: «سین طوت، مین طوت!»

* *
*

کەجە ئەیتە: «صارق آبزی، سین کوچلیرەك.»
صارق ئەیتە: «سین صاقال بای، غیرتلیرەك.»
بوری باشن قولغە طوتوب قوزغاتورغە،
یولداشلرنڭ برسینڭدە جیتمی یورەك.

* *
*

اوزاق طورغاچ شوندە کەجە بلەن صارق،
بوری‌باشن طوتالمیچە، قوللر باروب،
باشنی ایکەو طوتوب ایکی قولاغندن،
یونەلدیلر قابچقلری اچینە صالوب.

بار ا بولر. طوقتالماسدن همان بارا،
كوره بولر يراق توگل بر اوط يانا ،
اوطنى كورگاچ، ايبدەشينه ئەيته صارق:
« ئەيدە كەجە، قونيق بوگۇن شونده باروُب.»

* *
*

اوط يانينه بوريلرده كيلەلمەسلر،
بزنك آنده قونغانلقنى بلەلمەسلر.»
صارقنك بوكيگەشينه كەجه كوندى:
« ئەيدە ايبدەش، يارار بارسەق باريق ايندى.»

* *
*

كەجه، صارق اوط يانينه ياقن بارسه،
مسكينلرنك كوز آلدنده منه نەرسه:
اوُچ، دورت بورى اوطرغانلر قارشى اوطقه،
طرشوب، طرشوب پشرمكده آلر بوطقه.

* *
*

كەجه، صارق كورگاچ اوشبو تاماشانى،
قالدى قورقوب، هربرسينك يارتى جانى.
« ايسەنميسز، دوستلر، بورى افنديلر!»
ديلر بولر كورسەتميچه قورقو حالى.

* *
*

قوانالر اوُچ، دورت بورى مۇنى كورگاچ،
آللرينه صارق بلەن كەجه كيلگاچ:
«آشيبز ديب بوايكەون طۇتابزده ،
منه نيچك ايت تابدق ديب بوطقابزغه!»

کەجە ئەیتە: «قایغرما گز بزدە ایت کوب،
اول ایت برلەن هرقایسیەز بولورمز طوق،
نی قاریسڭ؟ تیز بول ئەلی، تیزبول صارق!
قابچقدەغی بوری باشن کیتور آلوب.»

* *
*

صارق شوندە قابچقدەغی باشنی آلا،
بارچە بوری قورقوودن شاشوب قالا،
اوُچ، دورت بوری حیران قالوب طوُرغان چاقدە،
کەجە همان غیرت چەچە، آچولانا.

* *
*

کەجە ئەیتە: «میکیکیکی! میکیکیکی!
قابچقدەغی بوری باشی بیت اون ایکی!
آخ اوڭماغان، جولەر صارق، نادان صارق،
موندن زورراق بوری باشن کیتوُر تابوب!»

* *
*

صارق‌دە تیز آڭلاب آلا بو آلداشنی،
قابچقدن اول آلوب کیلە شولوق باشنی،
اوُچ، دورت بوری چنلاب ایندی قورقشدیلر،
بر برسینە کوزلرینی یوُرتشدیلر.

* *
*

توگل حاضر بوریلرگە آشاو قایغی،
تیز، تیزگنە بواورننی تاشلاو قایغی،
«نیچك قاچیق؟ نیچك تابیق قاچو یولن؟»
هر بر بوری شوڭار صالغان بوُتوُن اوین.

طۇرۇب ئەيتە شول آرادە ئۇلـكەن (*) بوری،
قارتایغان هم کوب اشلرنی ئوتـکان بوری،
طوقتاڭز، دی مین تیز گنه صو کیتربم،
صووی بیك آز، بزنڭ بوطقا پشەر قۇری.

* *
*

شولای ایتوب ئۇلـکەن بوری صوغه کیتە.
قایتمی لکن اوزاقغنه زمان اوتە،
قایتمی بوری، اری‌ده یوق، ایسی‌ده یوق،
مجلس خلقی آروب بتە کۆتە، کۆتە.

* *
*

بوریلرنی تاغی قاتی قورقو باصدی،
چونکه حاضر باشلقلری کیتوب قاچدی،
تاغن برسی صوغه تابا کیتدی طۇرۇب،
«طوقتاغز، مین ئزلەب قایتیم» دیگان بولوب.

* *
*

معلوم ایندی بو بوری‌ده قاچا شولای،
حیله برلەن قاچارغه یول آچا شولای،
قایتمی بوده ئەلله نیچه ساعت ئوتە،
مجلس خلقی کۆتە همان کۆتە، کۆتە.

* *
*

اوچ، دورت بوری برسی صوڭره قاچا برسی،
اوچنچیسی آندن صوڭره دورتنچیسی،
بولر قاچقاچ کەچە بلەن بزنڭ صارق،
کیتە ایندی راحتلەنوب، ایرك الوب.

(*) زور.

اوطرالر آیاق بوکلەب، قارشی اوطقه،
بولر ایندی تەملەبـکنه آشی بوطقا،
آشاب طویوب، راحتکنه، طنچقنه،
کەچه، صارق بوتونلرن شونده قونا.

* *
*

ایرته برلەن ایرتەاوك طوروب تـاڭ آنقاچاوق،
قوللرنده بوری باشی صالغان قابچق،
تاغن بولر اورمان بویلاب سفر ایتدی،
نەرسە یازیم حکایەمده شونده بتیدی.

آژداها.

„یاز باشی“ کتابندن.

حەینك اوزون کونی بزگه، بیگرەکده میگا، برده طویلمی بەیرەم کبی
کوڭللی اوتوب کیتدی. قویاش توبەنەیدی، کون کیچکدی. هوا کونند.
ۇزگیدن ئەلله نیچه درجه یومشاروب، اچوب طویغیسز برحالـگه کیلدی.
اوستمزگه قاراب طورغان قارت اورماننڭ کیك یافراقلرندن، ایکنچی یا.
قدەغی اوجملردن چققان دملی هوا چەچەك ایسلری بلەن برگه قوشلوب
بورونغه طویلولرلق مرتبەده بولغان برتەم آڭقی‌ایدی. بواوزینه باشقه
برراحتلك بیره، بوتون دنیانی شوندی لطیف واق تەنلر ایله طوتورغان
کبی حس قیلدرا ایدی.

ایبشلەنلرده یالققانلق سیزله باشلادی. مالایلر آول یاغینه قارانغالاب،
جیلـکەلرن قاشیلر. ئەلله نیدن، بیك اوك قزق تابماغان علی اسملی برایبلەشمز:
— کیچدە بولوب کیله، قایتورغه کیرەك ایندی، مالایلر! دیدی.
کوبمز مونك سوزن قوتلەدك.
تیك ئەلله نیندی برکوچ بلەن مالایلرنی بوی‌صوندرا طورغان تیمرکەی بلەن
آپر ایغنه قارشی توشدیلر. آلر هروقت تیسکەریلەنورگه یاراتالر.

ئەلی‌دە کچك باشلرندن ئەلله نیندی سوزلر چغاروب، تللرینە صالشدیلر:

— نەق قابارچاق جیتکاچکنە قایتو بولا،دیمی؟ کیچکە تابا بالق بیك قـابـا اول!. . . . . . چونکە . . . . فلان. . . . . . . توگان! دیب کیری طوردیلر.

ایرتە قایتسەلر، آلرنی اشکە قوشاچقلر، شونك اوچون آلر، بولغان چاقلی، صوگغە قالورغە طرشالر ایکان. بز بارمزدە قایتونی تلەسەك‌دە، جیکە آلمادق، تاغی قـابـدرا بـاشلادق. لـکن اوّلگی درد بتکان، کوگل سونگان ایدی.

قارماققە کوب قارامیچە، جیلکەلرنی قاشوب یایسە بالق صاناب ماتاشا ایدك.

قویاشبایشی یاغندن قارا وقویی بولوط چغووی بزنی تاغی یورچی‌باشلادی. تورلی یاقدن قایتونی قایغرتا باشلادیلر. بایاوق قایتورغە اومطولغان علی یاخشی‌چاقدە قایتوب قالیق، مالایلر، اینش یاغندن قابقارا بولوطدە کوتەرلدی‌دیب، سوبلەنە باشلادی. باشقەلردە — قایتیق، مالایلر، قایتیق، دیب تگینی قوّتلەدیلر.

لـکن تگی تیسکەربلرنی هامان‌دە جیکوب بوامی، آلر هامان:

— یاکغور کیلسە، نی بولا،دی. طوز توگلسگدر ئەلی اروەمسسك! اویدە آشك صوونمیدر! دیب، کیری صوغا بیردیلر.

بولوط تیزلك بلەن زورایدی. تاغی نـغراق قالونایادە، قارالادە توشوب، بزگە یاقنایا بارا ایدی. جیل چغووی آکا تاغی زور قوت بولدی.

باشدە قویاش بایشندنغنە چققان بولوط تیز آرادە کیگەیدی. قاتلاولی، قاتلاولی بولوب، بزگە تابا ایشلوب کیلگاندەی آغوب، برنیچە مینوت اچندە کوك یوزن قابلاب آلدی.

جیل کوچەیدی. شونك ایلە برگە کولنك یوزی بردن اوزگەروب، طن وشوما حالندن قاتی وقوتلی دولقونغە ئەیلەندی. ئەلله نیندی شوملی تاوش بلەن شاولی وکوککە تابا قورقنچ رەوشدە اومطولغان کبی طویلا باشلادی.

قویاش بولوط اچندە یوغالوب، آق ویاقتی دنیا بریولی قارانغی کوگلسز حالگە کردی. بولر اوستینە تاو-تاش جیمرگاندەی بولوب کوك کوکری، بر مینوتدە بوتون دنیانی اوطقە چولغاردای کورنگان قوط اوچقچ یەشن یەشنی باشلاوی نی ذیب‌د ئەیتوممکن بولماغان برقورقو، قاوشاو اچینە چومدرا ایدی. آیاز وماتور کوننك قاپلت قوط اوچقچ قارا وقارانغی بر کورنشکە ئەیلەنوب، جیل داول ویەشنلرنك قوزغالووی تگی تیسکەری ایبدەشلرمزنی‌دە یاخشی‌اوق قاوشاتدی، بولسە کیرەك. آلر ایندی حاضر اوزلری، جە صیپرلانماگز، تیزرەك بولگز، تیزرەك چابیق! دیب قصتارغە طوتندیلر.

بز بارمزدە بالالر بواوب، موندی یەشنلی یاکغورلردن قورقوب، عادتلەنگانگە. بر قولغە قارماقنی، ایکنچیسنە جبکە تزگان بالقلرنی طوتدق‌دە کول بویلاب چابا باشلادق

کولنڭ آرغی باشنده بولندیغمزدن، آولغه قایتو اوچون برچاقرم اوز
نالغندەغی کول بویی بلەن باروب، تـگی قورقنچ قامشنی اوتو لازم ایدی.

جیل تاغی کوچەیدی. دولقونلر تاغی شەبەیوب، قارانغی کول ئەللە نیندئەە
برتاوش بلەن اولی، بوتون کول کوککە تابا سیکروب، ئەللە نیندی یامان ایتوئدا
شاولی، یەمسز توس بیرە ایدی. بابا کوزنی آلا آلمیچە، قاراغان کول حاضر کو
توشسە، جاننی طوگدروب ییبەرە ایدی.

کوك بوزندەگی بولوطنڭ قاتلاوی هامان آرتا، هامان قالونایا، قویی وطو
مانلی قارانغیلق قوشلا بارا، یەشن وکوك کوکرەو بایاغیدن‌دە یامان رەوشکە کرەلر.
شولر باری جییلوب، جانـگنی بارماق اوچینە کیتروردەی بولا، اوستگە تاو ـ تاش ایشلو
کیلە دە شومینونڭ یەشن باشگە تییوب، بوتون گەودەگنی یاندروب تاشلار کبی طویلا ایدی.

شولر اوستینە، اوزمزنڭ تـگی قورقنچ قامشقە یاقنلاشوومز بزنڭ قورقو
دغی ملڭ قات آرتدروب ییبەرە ایدی.

جیتمەسە تاغی، بایاغنە «طوز توگلدرسڭ، ارومەسسڭ!» دیب باطرایغا
تیسکەری مالایلرنڭ برسی، بزدن‌دە آرتق قاوشاب، ئەللە نیندی قورقنچلر حقندە طوق
باشلادی:

— تیـزرەك چابیق، مالایلر، تیزرەك .... اول ـ بو بولغانچی، موناوی
قامشلقنی چغوب قالیق. مینم آبزی بو قامشلق اچنڭ آژداها کورگان. اول‌جیل. داول
بولوط بلەن کوتەرلە ایمش، دی.

شوگا اوچری کورمیك . . . . . !

.IV

آژداها .... آژداها . .

اوخ . . . نیندی قوط اوچقچ نەرسە! مونڭ اسمنگنە ایشتو بلەن مینم قور-
قووم ئەللە نیچە قات آرتوب کیتە. بو، مین اوبلی آلا طوغان نەرسەلرنڭ ایـڭ
اوصالی، ایڭ یاوزی هم ایڭ قوط اوچقچی ایدی.

آناردن گل اولم ایسیگنە کیلـگان توسلی، کشی آنی کورسە، هیچ بر تـری
قالا آلمیدر کبك، اولمم شونلردن بولور شیکللی طویلا، جندن، آلباستی، صو آناسی
و اوبقوندن پیگرەك، شوناردن قوطم اوچا ایدی.

آنانڭ اوزن کورو توگل، حقندە سویلەگان ئەکیەتلرنی طـگلاغان چاقـدەدە
کوز آلدمە ئەللە نیندی یاوز، قورقـنچ صفتلر کیلوب، تەنلرم چمرداب کیتە، قایا
ولسەدە، صغنورغە بـراورن ازلی باشلی ایدم. بوحقدە آولمزنڭ تەملی وکیلشلی ایتوب

ئەکیەت سۆیلەو بلەن دانی چققان فخرینگ سۆیلەگانلری، ایك ئلك ایشتووم بولغانغه، ئەلیدە ایسمدن چقمیلر:

«تاولردە یۆری طۆرغان طوز باشلی کچکنه جلانلر بارمی ـ ئەنه شولر یوز یاشاسه آژداهاغه ئەیلەنەدر،دی، شونگ اوچون آنی کورگان بریردە اوتره بـا ـ رورغه کیرەك،دی. آنگ اوچون بردە گناه بولمی،دی. اگر ایندی آنی اوترمەسەلر، اول یوزگه جیتەدە،دی، آژداها بولا، دی.

اول قامشلی هم کشی کره آلمی طورغان کوتەرلکردە بولا،دی. آنی مینم بابام کورگان: بوبی اونبیش صاژین، قالنلغی آت چیکلی،دی. شوندی باطر، دی: طنی بلەن زور اوگزلرنی یراقدن صووروب آلادر، دی.

اول شول قامشدە یـاتا بیرە،دی. اگردە تیرە یاققه زیانی بولماسه، یاتادە یاتا، دی. زیان‌اینه باشلاسه، ماللر، آدملر، حیوانلر آلسه، الله تعالی آکا آچوایتوب، برفرشته ییبەرەدە، دی، اول آنی، بولوط بلەن کیلوب، جیل داول بلەن کوتەروب، کیته، دی. شوندن آلوب کیته، کیته، کیته ایکان‌دە، دی، جیدی دیڭگزنی، جیتمش دریانی چغوب، قاف تاولرینه آلوب باروب، گل جلانلر، آژداهالرغنه قاینـاب، آژغر ـ شوب، یاتا تورغان برتوبسز مەمرجەگه تاشلیدر، دی.

موندن کوتەرگان چاقده آژداها قارشی‌طورورغه تلی ایکان،دی، فرشته آنی تیمر چلبرلربلەن آوزقلاغان بولغانغه، آیبانه (*)قارامیچه تارتا بیرە، آژداها تیرە یاقدەغی زور آغاچلرغه، تاشلرغه اورالا ایـکان، دی، لکن فرشته آنی قالدرمی، شونلقدن قارت آغاچلر تامرلری بلەن اوزلوب، چقالر، تاشلر کوچەلر، دی، اگردە آژداها تیرە یاقـقـه زیان تیدرمەسه، مـگگەچه یەشی ایـکان‌دە، دی آندن آری «یوخا» جلانغه ئەیـلـنه ایکان، دی. یوخا بولغاچ، اول جن، پەری کبك بولوب، تورلی صفتلرغه کره آلا ایمش، دی . . . . الـگەری بزنگ آولدە برقارت بولغان، برزمان شول قارت یەشنلی کوندە اورماندن قایتوب کیلە ایکان، دی، یولدە یەبیەش برقز اوچراب، آبزیقایم، مینیگنه آرباگا اوطرتسانـا! دیب یـالونا باشلاغان ایمش، دی. بابای قز ـ غانوب اوطرتقان، دی. مونه آتی گژنی باشلاغان، مانما صوغه توشکان، دی. برآزدن صونگ تـگی قز طوکـام، قوینگا آلسانا. دیب ئەیتەدر، دی. بابای آلغان. قز تـاغی جلی باشلاب: آوزگا کرتسەنه! دی باشلاغان، شول چاقده یامان تاوش ایله کوك کوکروب، یەشن یەشنەب ییبەرگان‌دە، دی، قزنی یەشن تاشی آتوب، شول یرده یوق ایتـکان، دی. مونه بودە چن قز بولماغان، یوخا جلانی بولغان، دی. تـگی‌قارتنگ‌آوزینه کرگان بولسه، آنی‌ده یەشن صوققان بولور ایدی، دی. یەشن، اول، مؤمن آدمـگه تیممدر، دی، تمك شوندی جن، ابلیسنی آتام، دیب، یاکلمشقنه ئلەگەدر، دی...... .»

آژداهانڭ کوتەرلووی حقندەغی حکایەلرنی تاغی کوبرەك بولوب، اوزمیچە، آلداو احتمالری بولماغان آدملر، اورنن، کونن ئەیتوب اوز کوزلری بلەن کورگانلکلرن، نیندی آتلر، آدملرنی ئەلەکتروب آلوب، یکرمیشەر چاقرم چیتکە تتوب تاشلاغانن سوبلیلر ایدی، هم اشانماودە ممکن توگل، آلر آژداهانڭ قالـن قویرغینە، آنڭ تیرە یاـ قدەغی قالـن آغاچلرغە اورالووینە چاقلی بیان ایتەلر ایدی.

بولر اوستینە بیك بالا چاغمدە ئەنینڭ ایتەگینە یاتوب، بوقی آرالاش طـگلاـ غان ماصاللر(*)، حضرت علینڭ آوزندن اوطلر چەچوب طورغان قرغار باشلی آژداهالرنڭ قرووی حقندە حکایەلردە حسابسز کوب ایدی. شولرنڭ بارسی جییلوب، میکـا شوندی حالت یاصاغانلر ایدی، آژداها دیـگان سوزلرنی ایشتو بلەن کوز آلدمە ئەللە نـیندی قوط اوچقچ برصورت کیلوب باصا ایدی.

نگی ایبدەشنڭ « بو قامشلقـدە آژداهـا . . . . . . جـیل ـ داول . . . . ده کوتەرلە» کبی سوزلرنی ایشتکاچدە شول قوط اوچرغچ صورت دخی قارشیمە کیلوب شول حدلی قەرقدم، عمرمدە هیچ بروقت اول چاقلی قورققانمنی بلمیم، باشم گل یامان صورتلر بلەگنە طولوب، حاضر قارشیمە اون باشلی، تاباقدای کوزلی، تاو کبی زور آژداها کیلوب چغاردە مینوتی بلەن مینی بوتار شیکللی طویا باشلادم.

جیل ـ داول هامان کوچەیە، تاو تاش جیمرلـگاندەی بولوب کوك کوکرەوی هامان آرتابارا، قوتلەنە، یاشن هامان یالتری، کول آچولی دولقنلری بلەن کوکـکە سیکرە، دنیانڭ قارالغی، قارانغیلغی هامان آرتا بیرە ایدی. بزایسە ئەلی هامان‌دە تـگی شومـلی قامشنی چغوب جیتکانمز یوق ایدی. مین ایندی اوزمنی یوغالتا باشلادم.

قامشقە یاقنایغان صاین، آنڭ حقندە سویلەنگان قورقنچلر آیاقلانوب، قارشیمە چغار، کبی طویلو کوچەیە بارا، کوزم ئەلجی ـ مولجی کیلوب، ذهنم یات، قورقنچ برعالمگە کروب، یوغالا طورا ایدی.

. . . . موتا آرتق یامان بیرینە یاقنلاشامز، اوخ .... بورەگم اورنندن چغا . . . . شول چا[illegible]غندە مینم آلدمدە بیك کوچلی اوبورمە قوزغالدی هم شول اوق ساعتدە کوـ کدن بر [illegible]ن بولوط شول بـ[illegible] صوزلغاندای بولدی، وشول اوق مینوتدە قولاغیمە ششی . . . . ششی . . . . ایتکان بر تاوش ایشتلوب، بورەنەدەی بر نەرسە قامشلرنی یاروب میکا تابا کیلـگانصمان طویلدی.

نی اشلەگان ونی بولغاننی بلمیم..... یورەگم یارلا، جانم چغا....

تـگی بورەنە کبك نەرسەنڭ یوغاری تابا کوتەرلـگاندەی هم شول طوغریدە نەق خلق ئەیتکانچە، برئەیبر نورلی یاققە تارتلوب، صوغلوب، طورغاندای بولدی. شوـ ندن صوك نی بولغانن آچق بلمیم، تیك جان آچووم بلەن. — ئەنی .... ئەنی . . . .

(*) ئەکیەتلر.

آژداها بار، آژداها یوتا..... دیب قچقروب ییبه‌روومنی، صوکره کوز آلدم قارانغولانوب، باشم ییرگه تیگانن، دنیانڭ آستی اوستکه کیلگانده‌ی ئه‌یله‌نوون آزغنه خاطرلیم.

.۷

شول حالده بایتاق وقت کیچکان.

مین ایسم جییوب، کوزمنی آچو بله‌ن ایڭ ئلك ئه‌نینی کوردم. آنڭ کوزلری یه‌شلی هم قزارغان، یوزی کول‌ده‌ی آق هم تیره‌ن بر بورچولی کورنمکده ایدی. یاننده آڭا باشقه دخی برنیچه کشی بار ایدی. شولر اچندن روس توسلی برآدم میڭا ئه‌لله نه‌رسه اچرتدی‌ده باشلرن سلکه، سلکه: ـ خیالدن نیندی بلالر طووا، بیت، دیدی.

دنیا اوّلگیچه ماتور، تاولر، قرلر، اورمانلر الکگیچه یه‌شل، صاندوغاچلر هامان اوزلکسز صایرامقده‌لر ایدی.

مین‌ده اوزاق یاتمادم، آیاققه باصوب، دخی اوینارغه چابدم.

صو آناسی.

ع. توقایف‌دن.

جه‌ی کونی؛ اسسی هواده، مین صوده تویننام، بوزه‌م،
چه‌چره‌ته‌م، اوینیم؛ چومام؛ باشم بله‌ن صونی سوزه‌م.

شول ره‌وشچه برسه‌عه‌ت یارم قدرلی اویناغاچ،
ایندی شاید برسه‌عه‌تسز تیرله‌مه‌م دیب اویلاغاچ؛

یوگروب چقدم صودن تیز تیز، کیینه‌م اوست باشم.
قورقام اوزم ئه‌لله نیدن، یوق یانمده یولداشم.

بر وقت کیته‌م دیگانده، توشدی کوزم باصماغه،
قاراسه‌م، بر قورقنچ خاتون، اوطرغان شول باصماده.

کونگه قارشی یالتری قولنده‌غی آلتون تاراق،
شول تاراق برله‌ن اوطورا طوزغوغان چه‌چن تاراب.

طن‌ده آلمیچه طۇرام، قورقوب‌قنه تشنی قصوب،
شونده یار بوینده‌غی، قوبی، آغاچلرغه یۇصوب.
چه‌چلرن ئور گاچ تاراب، سیگردی تۇشدی صوغه اول،
چومدی‌ده کیتدی تمام، یوق بولدی کوزدن شونده اول.
ایندی مین ئه‌کر نـگنه؛ کیلدم‌ده کردم باصماغه،
جن اۇنۇتقان آخری، قالغان تاراغی باصماده.
یاق یاغمده هیـچ کشی‌ده، یوقلغن بلدم‌ده مین،
چابدم آولغه تارافنی، تیزگنه ئلدم‌ده مین.
کورمیه‌ن آلنی و آرتنی، ئه‌ی چابام مین، ئه‌ی چابام،
آشغام، تیرلیم، پشه‌م، هم قبقزو اوطدای جانام.
بر زماننی ئه‌یله‌نوب باقفان ایدم آرتقه تاba،
آه خراب اش! صو آناسی‌ده مینم آرتدن چابا.
قچقرادر: «قاچما! قاچما! طوقتا! طوقتا، ای قاراق!
نیك آلاسك سین آنی، اول بیت مینم آلتون‌تاراق!
مین قاچامن اول قووادر، اول‌قووادر مین قاچام-
شول قدرلی قر طنـچ، هیچ بر کشی یوق ایچماسام.
شول ره‌وشچه چابشوب، جیتدك آولغه بروقت،
صو آناسینی قووارغه، کوته‌رلدی بارچه ات!
«واو!»ده «واو!»ده «هاو!»ده «هاو!» برطوقتامی اتلر ئۇره،
صو آناسی قورقوب اتلردن کیریـگه یۇگوره.
ایندی اش جایلاندی، قورقودن طنچلاندم، دیدم،
ای یاوز قارچق تاراغکدن قۇری قالدك دیدم.
ئویـگه قایتدم‌ده: «ئه‌نی! آلتون تاراق، تابدم!» دیدم.
صوصادم، آردم ئه‌نی، مین بیك اۇزاق چابدم، دیدم.
سویله گاچدن قصه‌نی، آلدی تاراغمنی ئه‌نی،
قۇرقا اوزی آلسه‌ده، اویلی اچندن ئه‌للنی...
یاخشی خوش. باتدی قۇیاش. یۇقلارغه یاتدم کیچ بله‌ن،
ئۇی اچی طولغان ایدی، کیچکی هوا، خوش ایس بله‌ن.
یورغان آستنده، یۇقیغه کیتمی، باتام مین همان،
«شق!» ده «شق» کملر، ته‌رەزه‌گه چیرته برزمان.

مین یاتام راحتـکنه، طورمیم‌ده قوزغالمیم ئه‌لی،
بوتاوشقه سیسکه‌نوب، طورغان یوقیسندن ئه‌نی!
— «نی کیره‌ك؟ کم بو؟ قارا تونده وقتسز کم یوری؟
نه‌رسه بار صوك تونله برله‌ن، ای پچاغم کرگری!»
— صو آناسی مین، کیتر فایده مینم آلتون تاراق؟
بیر! بابا کوندوز آلوب قاچدی سینك اوغلك قاراق!
توشکان آینك شه‌وله‌سی، مین یورغان آستندن قاریم،
قالتریم قور.قوب خدای! دیم «ایندی مین قایده باریم؟»
هیچ اوزوکسز «شق!»ده «شق!» بزنك ته‌ره‌زه‌نی قاغا،
اول قوط اوچقچ چه‌چلرندن، چیشمه توسلی صو آغا.
ئه‌نکه‌یم آلتون تاراقنی، تیزگنه ئزله‌ب تاوب،
آتدی‌ده طشقه تیز اوك، قویدی ته‌ره‌زه‌نی یاوب.
صو آناسندن قوتولغاچ‌دن طنچلانغاچ ئه‌نی،
ئه‌ی اوروشدی، ئه‌ی اوروشدی، ئه‌ی اوروشدی صوك مینی!
مین‌ده شوندن بیرلی، آندی اشکه قیمی باشلادم،
«چه ایبه‌سی یوق» دیب، ئه‌ییبرلرگه تیمی باشلادم.

شوره‌لی.

ع. توقایفدن.

بیك ماتور بر آیلی کیچده بو آولنك بریـگت،
کیتکان اورمانغه اوطنغه، یالغزی بر آت جیگوب.
تیز باروب جیتکان یگت اشکه طوتنغان بارغاچ اوق،
کیسه باشلاغان اوطننی بالتا برله‌ن «طوق‌ده طوق!»
جه‌یـگی تونك عادتنچه تون بر آز صالقن ایکان،
بارچه‌قوش-قورط یوقلاغان بولغانغه، اورمان طن ایکان.
شوندی طن یاخشی هواده بزنك اوطنچی ایسه،
آلنی، آرتنی، اوکنی، صولنی بلمیچه اوطن کیسه؛

بالتاسی قولده یگت، اشدن بر آز طرقناب طورا،
طوقنا، چو! یەمسز تاوشلی ئەلل نەرسە قچقرا.
سیسکەنوب بزنك یگت قاتوب قالا آیاق اورە،
آگلاماسدن قارشیسندە ئەلله نیندی «یات» کورە.
نەرسە بو؟ قاچقنمی، جنمی؟ یا اورەکمی نەرسە بو،
قوط اوچارلق بیك کیلشسز، ئەلله نیندی نەرسە بو!
بورنی کەبکەکری بوگولگاندر تمام قارماق کبی،
توز توگل قوللر آیاقلردە بوتاق تارماق کبی.
یالتری، یالت ـ یالت کیلەدر اچکە باتقان کوزلری،
قوط اوچار کورسەڭ اگر تونلە توگل کوندوزلری؛
یابیالانغاچ، نەبنەزك لکن کشی توسلی اوزی،
اورتا بارماق بویلغی بار، ماگلایندە موگزی.
کەکری توگلدر مونك بارماقلری بیك توز توزون،
تیك کیلشسز هر بریدە یارتی آرشندن اوزون.
بیك اوزاق طورغاچ قاراشوب، کوزنی کوزگە نق ترەب
اندەشە باطر اوطنچی: «سیگا میندن نی کیرەك؟»
ـ بردەشیکلەنمە یگت سین، مین قاراق ـ اوغری توگل،
یولدە کیسەیمن شولایدە، مین بیگوك طوغری توگل؛
عادتم: یالغز کشیلرنی قطقلاب اوترەم،
مین، ئەلی کورگاچ سینی، شادلانغانمدن اوکرەم.
تیك قطقلارغە یارالغاندر مینم بارماقلرم،
بولغالیدر، کولدروب، آدم اوترگان چاقلرم.
کیل ئەلی سیندە بر آز بارماقلرگنی سلکت ئەی،
یاش یگت! کیلچی ایکەو اوینیق بر آز کتی کتی.
یاخشی، یاخشی سوزدە یوقدر، مین قارشمی اوینیمن،
تیك سینی شرطغە کونمەسسك دیوب مین اویلیمن.
نەرسە شرطك سویلە، ای بیچارە، آدمچکنەم،
تیك تیز اوك اوینیقچی زنهار، نەرسە قوشسالك دە کونەم!
ـ سویلەیم شرطمنی سیگا، یاخشی طکلاب طور ئەنە،
شوندە بارایچ بیك اوزون هم بیك جوان بر بورەنە؛

مین‌ده کۆچ - یاردەم بیرورمن، ئەیدەایبدەش، قوزغالیق،
شول آغاچنی برگه - برگه اوشبو آرباغه ضالیق،
بورەنەنڭ بـر اۆچنده بار ئەچلـگان بارغی
شول بیرندن نق‌قنه سین طوت ای اورمان صارغی!
بو کیگەشکه شورەلی‌ده کوندی، کیلمیچه کیری،
کیتدی قوشقان بیرگه آدلاب آدۆمن ایري، اینری؛
قویدی ایلتوب آغزن آچقان بورەنەگه بارماغن،
قارئم، کوردگمی ایندی یەش یگتنڭ قارماغن،
صوققالیدر بالتا برلەن قصدرلغان چۆیـگه بو،
حیلەسینی ئەکرن، ئەکرن کینرەدر کۆیـگه بو؛
شورەلی طققان قولن سلکنمیدر، قوزغالمیدر،
بلمی انسان حیلەسن هیـچ بالتاغه کوز صالمیدر،
صوققالی طوُرغاچ آخرده چۆی چغوب بوشاب کیتوب،
شورەلی‌نڭ بارماغی قالدی قصلدی شـاب! ایتوب؛
سیزدی اشنـی شـورەلی‌ده، قـچقرادە باقـرا،
صزلانا، هـم یاردەمینه شورەلـیلر چـاقرا؛
حاضر ایندی شورەلی بـزنڭ یـگتکه یالنا،
توبـه ایتکه اشـلرندن ایزگیلـککه صالنا:
سین بر آز قزغان مینی قوتقارچی، ای آدەمگیەم،
مۆندین آری اوزیگه، اوغلکه، نسلگـگه تیمەم.
باشقەلردن‌ده تیدرتمەم اول مینم دوستم دیوب،
آگفار اورمانده یۆرورگه مین اوزم قوشدم دیوب.
بیك آورتا قوللرم دوستم جیبەر، زنهار جیبەر؛
شورەلینی رەنجتودن نەرسه بـار سیگا، نی بار؟
تیبرەنـەده بۆلقـنا بیچـارە عـقلـندن شاشا،
شول آرادە یەش یگت اۆیگه کیتەرگه ماتاشا.
آت باشدن طۆتقان اول بوشورەلینی بلمی‌دە،
اول مۆنڭ فریادلرن اصلا ئولاققه ئلمی‌دە.

ـ ای یـگت هیچ یوق ایـکاندر مرحمت حسك سینك،
ئەیتچی زنهار مرحمتسز! کم‌سین، اسمك کم سینك؟
ایرتەگە کیلـگانچە دوستلر تەندە جانم طۇرسە گر،
شول فلان آتلی کشی قصدی دیۇرمن صورسەلر.
ـ ئەیتسەم ئەیتیم، سین بلوب قال چن‌آتم «بلطر» مینم،
بویگت آبزاڭ بولور بو، بیك بلوب‌طۇر، سین انم!
شورەلی فریاد ایتەدر، آودن اچقنمق بولا،
همدە اچقنغاچ یگتـکە بر ـ بر اش قیلمق بولا.
قچقرا: قصدی، خراب ایتدی یاوز «بلطر» مینی،
آه اولەم بیت، بوبلادن کم کیلوب یۇلقور مینی.
ایرتـەگیسن شورەلیلـر بو فقیرنی تیرگیلـر،
سین‌جولەرسڭ،سین‌قۇتۇرغان، سین‌تیلرگانسڭ، دیلر.
ئەیتەلر: قچقرما، سین، تیز یخشیلق برلەن طیل ـ
ای جولەر! قصقانغە بلطر، قچقرالرمی بۇیل!

زهره قز.

ف. امیرخان‌دن.

انه شول طولغان آیغه قارا کز ئەلی! اول شوندی‌توگەرەك، شوندی‌بۇتۇن، شوندی طولی هم یاقتی. لـکن آنڭ یاقتیسندە ئەلله نیندی بر مۇڭ، بـر اویچانلق، برقایغی بار. آنلر آقرن‌غنە کشینڭ یۇرەگینە کیلوب بەرلەلردە قرن‌غنە، آز آزغنە، یۇمشاق‌قنە ایتوب جاننی، کوکرەکنی قصارغە طۇتۇنالر؛ قصالر، صالر، آندن صوڭ ئەلله نیندی بر طۇمان‌بلەن قابلاب، مۇڭلاندرا، اویغە تۇشۇرە، ئەلله ەرسەنی صاغندرا، ئەلله نەرسە اۇچۇن قایغرتدرا باشلیلر.

بلەسزمی، اول آی بیك قارت بیت ایندی. اول بزنڭ بابالرمزنی‌غنە توگل، لرنڭ بابالرینڭ بابالرینڭ... بابالرن‌دە کورگان؛ اوزینڭ بییك اورنندن آلرنڭ بلر اشلەگانن، نیلر تۇزگان، نیلر بۇزغـانلرن، نیچك دنیادە طۇرغانلرن ـ هەمەسن مەسن قاراب طۇرغان:

— ایخ، اول بزنڭ بلەن سوُیلەشسە، بزگە آلرنڭ حاللرن، تاریخلرن برەم برەم حکایە ایتسە ایدی!

بلەسزمی، بوُروُن - بوُروُن زمانلردە آنڭ یافتیسی بوُلای موُگلی، بـوُلای اویچان بولماغان، کشیلرنڭ یوُرەکلرینە، جانلرینە آورلق صالماغان، جیگل، اوینچاق هم شاد بولغان، موُگلاندرماغان، صاغندرماغان، طنچلاندرغان، جوواتقان.

— تاغی برقات آکا قارا کزئەلی! آنڭ اورتاسندە، نەق اورتاسندە کوُیەنتە، چیلەکلر کوتەرگان برقز باصوب طورا بیت. اول تاتار قزی، زهرە — قز. آنڭ اوُزوُن بیك اوُزوُن قارا چەچ طولوُملری اوُچندە آور آور چولپیلری آصلوب طورالر. آنڭ اوُزوُن کرپـکلی، اوُیالچان قارا کوزلری ییرگە قاراب طورالر...

بلەسزمی، اول قز بیك ماتور بولغان، دی؛ آنڭ کرپـکلرندن گوللر تامغان، تنشلرندن نورلر چەچلگان، یاننن جفار ایسی کیلوب طورغان، دی؛ لکن آنـڭ بوماتورلغی ییر اوُستندە وقتدە اوز باشینە بلاگنە بولغان: آنڭ آناسی اوگی آنا ایکان. اول خاتوُننڭ اوز قزی یرتلاچ یرتلاچ شادرالی، یەمسز بولغانلقدن، اول اوگی قزینـڭ ماتورلغندن یانوب، کوُیوب کوُنلەشە ایکان. زهرە — قزنڭ ماتورلغن بوُتوُن تیرە - یاق خلقی ایشتوب، بلوب بترگانلر: موُنە دیـگان ماتور یـگتلر، جلان نوُسلی چاپا آقبـوز آتلرغە آتلانغان باطر، خان اوغللری زهرەنی برمرتبە گنە بولسەدەکوروب قالورغە طرشا طوُرغان بولغانلر. اوگی آنا کوُنلەشەدە، کوُنلەشە، چیـکسز، چاماسز کـوُنلەشە ایکان؛ زهرە — قزنی قینی، یالغانلاب ئەلەکلەب آناسندن قیناتا، آچ طوُتا، جیلەك جیبارغە دیگان بولوب، پەری — جنلر، اوبرلی قارچقلر، یامان آژداهالر، یرتقچ هیوانلر، جیدی باشلی عیفریتلر، آغولی یلانلر طورا طوُرغان اورمانغە کوُچلەب جیبەرە ایـکان؛ زهرە - قز، اول اورماندن جیلەك تابمیچە، قورقوب قاچوب قایتقاچ، اوگی آناسی آنی حالدن تایدرغانچی قینیدە، قارانغی بولمەگە یابوب کوُنلر بویی آچ آصریدە، توُنلر بویی آندن توُبسز کیسمەککە صو تاشوُتا، کیسمەکنڭ طولمـاوُن صلتاو ایتوب، یاگادن قینی، یاگادن قا- رانغی بولمەگە یابوب قویا ایکان.

شوشی جفالر، بوعذابلر اچندە کوُنلر، آیلر، یللر ئوتـکانلر. اوکسز قز، کوزگی چەچەك شیـکللی، کوُندن کوُن صولغان؛ یابققان، کیبکان: آنڭ ماتور قارا کوزلرینڭ نوُبلری، کوُبـگان شیکللی کوگلجم قارالانغانلر، آنڭ گوُل یوُزی، کوُزگی یافراق شیـکللی، صارغایغان. اول کوُندن کوُن بتە بارغان، کوُچسزلـنگان، حالسزلە- نـگان، قاتی آوری طوُرغان کشی شیکللی بولوب قالغان.

اوگی آنا بوحالـگه قووانا ایکان. آنك یابوغوب، آوروغه صابوشوب تیز۔
رەك ئولووون كۆته ایـكان. كیچلردن بر كیچنی اول اوگی قزندن بوتونلەیگه ۔ بوتو۔
نلەیـگه طنچلامقچی بولغان:

ـ بار، بدبخت، یلغەدن صو تاشو! تاك آتقانچی، مونه شوشی كیسمەكنی
طوتروب جیتكـر. اگرده برگنه تامچی طولمی قالغان بولسەدە، قارا آنی، جانـگنی آلو۔
رمن! ـ دیب، توبسز كیسمەكنی طوتوروورغه قوشقان.

اوكسز قز حالسز قوللری بلەن حالسز ایـگلری اوستینه كویەننه چیلە۔
كارنی قویغان‌ده، حالسز آدوملر بلەن یلغه بوبینه كیتـكان. بر آزبارغاچ، اول آرغان،
تالغان‌ده یال ایتەرگه دیب ئولەن اوستینه اوطرغان. اوطرغان اورنندە اول آاجوب،
امیدسزلەنوب اوزاق اوزاق جلاغان؛ كوزیەشلری ئولەنلرنی چلاتوب بترگانچی، آخرغی
تامچی یەشنی توشوروب كرپكلری كیبكانچی جلاغان‌ده،

— تەگرم! — دیگان .

— تەگرم، اوزك بلەسك مینم نیقدر جفالر چیكـكانمنی، نیندی مشقتلر
كورگانمنی، نیندی قایغی حسرتلر بلەن یانغانمنی! مین نیچك ایتوب اول توبسز كیسمەكنی
طوتریم؟ طوترماسەم، نیچك ایتوب ئویدە طوریم؟ مینم چدارلغم بتدی ایندی،
تەگرم، مینم صبرم توگەندی ایندی. مینی بوبیر یوزندن آل، تەگرم قوتولدر، ربم!
دیب، تەگریگه یالنغان یالبارغان‌ده، كوچكه كوچكەگنه اورنندن طوروب، یلغه
بوبینه توشكان.

كیچ قارانغی، طولغان آی بولوط آستنده ایـكان.

اوكسز قز چیلەگن صوغه چوملدرغان‌ده تارتوب آلا آلماغان: آنك یابق قو۔
للرنده، آرق گەودەسنده ایندی آنلق كوچ قالماغان ایـكان برتارتقان، تاغی برتارتقان،
تاغی برتارتوب قاراغان چیلەكنی كوتەره آلماغان. كیچنك موگلی قارانغیسی بلەن كوگلجم
قارا توسكه كرگان یلغەصووی آفرنغنه سلـكنوب، جیگلچەگنه طولقنلانوب كیتـكان،
توگەرەكلەنوب جییر چقلانغان، لـكن چیلەكنی بیبەرمەگان.

بوآرادە بولوطلر آراسندن آی چققان‌ده بوتون توگەرەك یوزی بلەن جلما۔
یوب. شایان وشاد بالقوب طورا هم ییر یوزینه نور قویا باشلاغان. آنك یاقتیسی
بلەن یلغەدە كولوب جیبەرگان، كوگلجم قارا توسن كوموش صمانغه ئەیلەندرگان، لـكن
قزنك چیلەگن اچقندرماغان.

— آی ! — دیب، اوكسز قز جلاب آرغان كوزلرن كوكـكه كوتەرگان ۔
آی، سینك اوستـكدەدە اوگی آنالر اوگی بالالرندن توبسز كیسمەكلرگه صو تاشو۔
تالرمی؟ سینك اوستكدەدە بوعذابلر، بوجفالر بارمی؟ بولماسه، آل مینی اوز اوستیكه!۔

دیگان‌ده یاردەم کۆتوب هم ماتورلغینه، نورینه، شادلغینه مۆڤلانوب آیغه قاراغان. مۆنه شول مینوتده کینەت آنڭ چیلەگی جیگللەیوب کیتکان‌ده اول آنی برده مشقتسزگنه صودن‌تارتوب چغارغان. ایکنچی چیلەگن صوغه چومدرغان، آنسی‌ده مشقتسز آلنغان. چیلەکلر هر ایکیسی طوب طولی صو ایکان. بولرنڭ شول قدر طولیلغن کوروب اوکسز قز امیدسزلەنوب:

— نیچک کوتەروب قایتام ایندی مین بولرنی؟ — دیب، اویلاغان هم یاردەم کۆتکان، حال صوراغان شیکللی ایتوب، آرغان، تالغان، امیدسز کوکلسزلەنگان کوزلرن یاکادن آیغه کوتەرگان‌ده:

— آی، نیچک کوتەروب قایتام ایندی مین بولرنی؟ — دیگان.

آی جواب بیرمیچەگنه یالطراب طورا، کۆلە، یالقلدی، هواده شوما وتیگزگنه یوزەایکان. اوکسز قز بیك اوزاق آکا قاراب طورغان؛ آنڭ ماتورلغی، آنڭ شاد یالقلداوی بلەن اوز اوزن، اوزینڭ اوکغایسز حالن اونوتوب قاراب طورغان ده اوزی ده سیزمیچه، چیلەکلرن کوتەروب قایتورغەده چققان. آدوملر ئەلله نیچك عجب جیگل آدلانالر، گەوده اوچقان توسلی، اوز اوزندن بارا، چیلەکلر جیلتریلرگنه ایکان.

شولای ایتوب اوچونوب، شافتی وقتلر زهره — قز اوز اوزن اونوتوب بر نەرسەده اویلامیچه بارغان.

آندن صوڭ آنڭ ایسینه، ئۆبندەگی توبسز کیسمەك هم اوگی آناسینڭ آنی تاڭغه حدلی طوتروب جیتکزورگه قوشووی، توشکان؛ آنڭ یورەگی ژوولداب کیتکان، حالسز وامیدسز صزلانغان؛ آنڭ آرغان تالغان کوزلرینه یاکادن یەش کیلوب طغلغان.

اول توبسز کیسمەکنی، تاڭغه حدلی گنه توگل، قیامتکه حدلی صو تاشوسەڭده، طوتروب بولمی بیت ایندی — دیب، قالترانوب، اویلانوب، اول آیدن یاردەم صورار اوچون، یەشلی کوزلرن کوککه کوتەرگان ایکان، آبدراب کیتکان: آی بلەن اوز آراسنده اول عجب ماتور بریولدوز کورگان.

یولدوز جم-جم ایته، زهره — قزنی اوز اوستینه صوورا ایکان. اوکسز قز، اوز اختیارندن باشقه، یاکادن برایکی آدوم آتلاغان‌ده یولدوز اوستنده بولغان.

یولدوز، یەشن تاشی تیزلگی بلەن آتلوب، زهره — قزنی آیغه ایلتوب تابشرغان ده اوزی کوکنڭ ایڭ کورنەطورغان بر یبرینه باروب اورنلاشقان. اوکسز تاتار قزن آیغه ایلتکان اوچون خدای تعالی آنڭ نورن آرتدرغان هم فرشتەلر آکار «زهره یولدزی» دیب، اسم بیرگانلر.

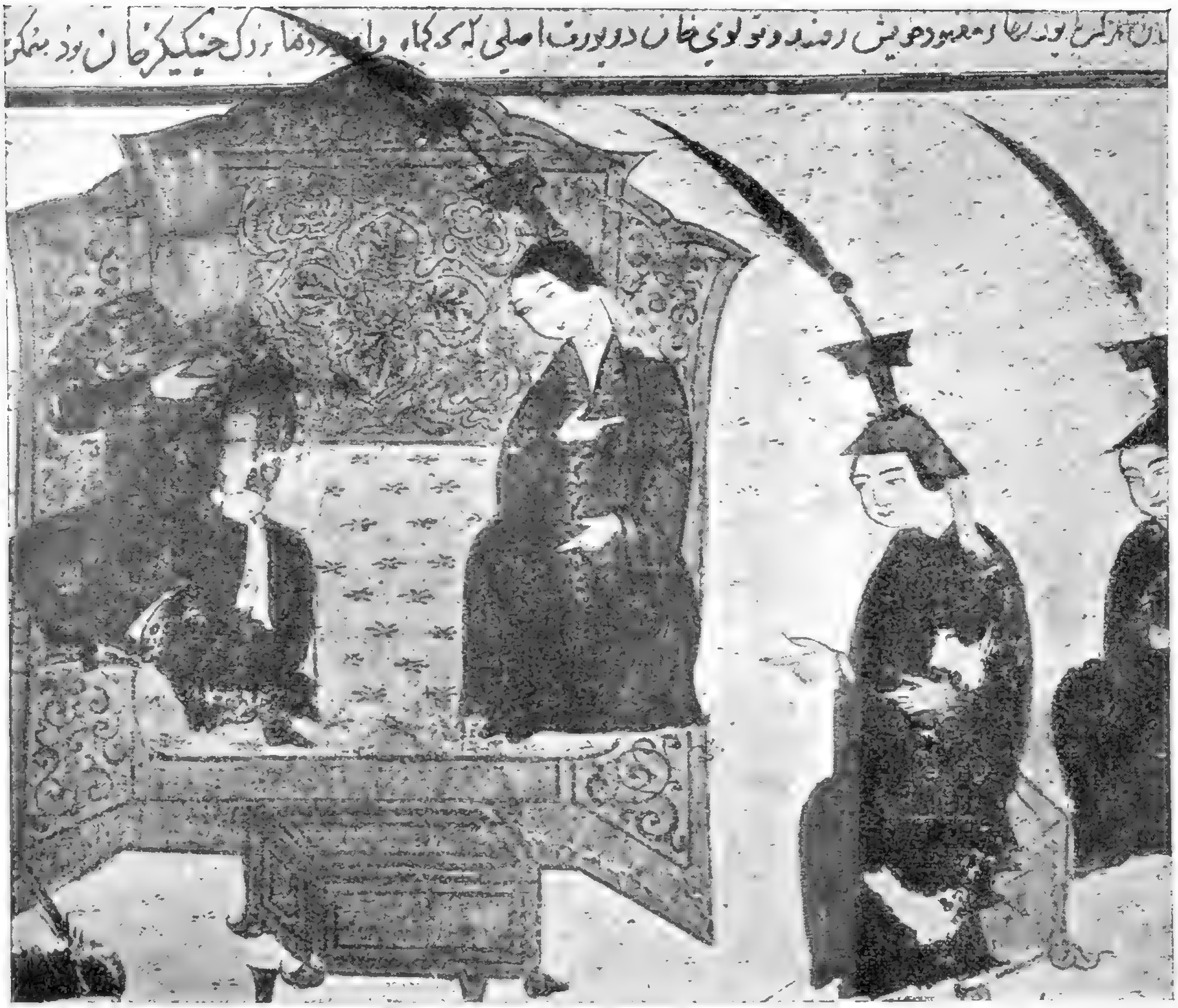

الوغ بهادر قوطولا خان.

ع. شرفدن.

جینگیز خاننك (١) باباسی، بارتان باطرنك بیش آغای - انیسی بار ایدی؛ آلر همه‌سی باطرلر كبك كوچلی وطازالر ایدی. طوغانلر همه‌سی كوچلی، تازا بولسه‌لرده، آرالرنده برقوطولا خان‌اسملیسی تاغن‌ده قوتلیره‌ك، تاغن‌ده تازاراق، تاغن‌ده یوره‌كلیره‌ك ایدی؛ آننك باطرلغن مانغول یگتلری جرغه طغوب جرلیلر، مانغول قارتلری ئورنه‌كـكه آلوب سویلیلر ایدی. آننك تاوشی‌ده بیك قوتلی، یا گفری طورغان؛ برقچقرسه جیدی تاونك آریاغنده‌غی كشیلرده ایشیته، برجرلاسه، جیدی تاونك بیری یاغنده‌غی همه قزلر موكلانالر ایدی.

قوطولا خاننك بله‌كلری آیو آیاغی كبی سیمز وقالن، جیلكه‌لری آرسلان موینی كبی قوتلی وكوكره‌گی ایس كینكچ درجه‌ده كیك ایدی.

---

(١) چینگیز خان بز تاتارلرغه قه‌رده‌ش مانغول خلقی آراسندن چققان بیك تیرن عقللی صوغشقه اوستا برپادشاه بولغان.

آچوون کیترگان کشینی اول برقولی برله موینندن، بر قولی بلان آیاغندن طوتوب آیکیـگه بوگه‌رلب کیتره. وه‌الابلر اشکه یارامی طورغان اوینچاق اوننی صندرغـان کبك گنه ایتوب، صندرا ایدی.

قوطولا خان اوزینه ئوی ـ قارالتی کبك نه‌رسه‌لر یاصاب طورمی: صالقن قشقی کونلرده اورمانغه باروب بر آغاچنی اورتاسندن طوتوب، توبندن آودارادە، اورماندن بر آز چیتکه‌رەك آلوب کیتوب آغاچقه اوط تورته وشونك جلیسنده چیشنوب یالان ئوست یوقلی ایدی؛ قای چاغنده یانا طورغان آغاچدن کومر باشلری چه‌چره‌ب کیتوب آنك ته‌نینه توشوب یاندرا، کویدره باشلی ایدی: قوطولا ایسه مونی سیزمی‌ده یوقلی بیره، اویانسه‌ده چبن تشله‌گانـگه‌گنه یوقوسندن اویانغان کشی کبی، کومرنی ته‌نندن آلوب ارغتا وتاغن بر نه‌رسه بولماغان کبی یوقلی ایدی؛ ئه‌لل نیچه کونلر آشامی یورسه‌ده آنارغه بر نه‌رسه‌ده بولمی، آکا آشارغه دیـگانده بوتون صارق، بر کیسمه‌ك قمزده بولماسه آوزن‌ده بویاب طورمی ایدی.

کونلرده برکون بوقوطولا خاننك آنباغای آدلی بر قرده‌شن قطایلر طوتوب آلوب کیتدیلر واوتردیلر. مونی ایشتکاچ، قوطولا خان اوزینه ایبده‌شکه چنگیز خاننك آتاسی یه‌سوکه‌ی باطرنی چاقردی وایـکیسی برگه قول آستلرنده‌غی کشیلرنی جیـیوب قطای ئوستینه یوردیلر. قطای ییرینه باروب جیتـکاچ، آلر قطای عسکری بلان صوغشقه کرشدیلر. بر کون برتون صوغشقاچ، یه‌سوکه‌ی باطر وقوطولا خان عسکرلری بلان قطای عسکرن جیکوب بر ایشیسن ئوتردیلر، قالغانلرن قاچروب بتردیلر، قوطولا خان بله‌ن یه‌سوکه‌ی باطر قه‌رده‌شلری آنباغاینی ئوترگان آچودن، قطای پادشاهسینك بیك کوب مالن وخزینه‌سن آلوب ئویلرینه قایتورغه یونه‌لدیلر.

یولده قایتقانده قوطولا خان باشقه‌لردن آیرلوب قالدی. یالغز قالغاچ، اول قوشلر طوتوب، کییکلر آتوب، آو آولارغه کرشـدی. ئوترگان کییکلرن، طوتقان قوشلرن قوطولا خان اوزی پشروب آشی بارا؛ آرغاچ، آتی ـ یوگروگی یانینه یاتوب یال ایته ایدی.

برکون قوطولا خان یوقلاغاچ، دشمانلر زور عسکر بلان جییلوب کیلوب آلدن مونك آتن یاقنده‌غی صازلقنك اورتاسینه‌طاشلادیلر. آندن صوك اوزون بیك کوب کشی کوچکه ـ کوچکه گنه کوته‌روب، آتنی ئوستینه صازلققه ارغتدیلر. قوطولا خان بویولی بیك آروب یوقلاغان ایدی، شوکا کوره، اوزن صازلققه ارغتقاننی سیزمی‌ده قالدی. دشمانلر «ایندی بوتیره‌ن صازلقدن چغا آلامی صوك؟» دیب شادلانشوب ئویلرینه قایتوب کیتدیلر. یولده اوچراغان هر بر کشیگه آلر: «منه ئه‌لی، قوطولا خاننی صازغه باطروب ئوتردك» دیب ماقتانالر ایدی.

بو «قوطولا خاننی ئوترگانلر ایمش» دیگان خبر قوطولا خاننگ آغای - اینیلر بنه‌ده قایتوب ایشتلدی. آلر تیره‌ن قایغوغه توشدیلر. اول وقتده مانغوللر آراسنده زورراق کشیلر ئولگاچ، جییلوب قمز اچوب آنگ یاخشیلقلرن سویله‌و عادتی بار ایدی. قوطولا خان ئولگان خبری تارالغاچ، آغای - انی، بلش - طانشلری، آنگ طوغریسنده‌ده شوندی جیین یاصامقچی بولدیلر وحاضرله‌نه باشلادیلر.

اول آراده قوطولا خان یوقوسی طویوب اویانغان ایدی. اول یوقودن اویانوب اوزن آتلاب چغا آلماسلق صازلقده، تیك آتی اوستنده بولغانلغنه باتمی طورغانن کورگاچ، اوزاق آتی مونی اویلاب طورمادی. طوتدی‌ده آتینگ آرقاسینه باصوب برسیکردی هم صازلقنگ ایکنچی یاغینه، قاتی یرگه باروب توشدی. صازنگ بیرگی یاغنده قوطولاخاننگ نیچك صازغه باتوب ئولگانن قارارغه دیب بایتاق دشمان‌یگتلری جییلغانلر ایدی. قوطولا خاننگ، اویانغاچ صازلقنگ ایکنچی یاغینه سیکروب توشکانن کوروب، آلرنگ ایسلری کیتدی: آلای ده، قوطولا خاننگ آتی صازلق اچنده باتوب قالغانغه: «قوطولا آتسز قالدی، مانغول باطری آتسز نی‌اشلی صوك اول؟» دیب آناردن کوله‌رگه کرشدیلر. بوسوزلرنی ایشتکاچ قوطولا خاننگ‌آچووی قاباردی. اول صازلقنگ باشندن ئه‌یله‌نوب بولر یاغینه چقدی هم جه‌یه‌سن کییروب اوق یاودرا باشلادی. مونی کورگاچ، دشمانلر بارده قایسی قایا قاچوب بتدیلر. آلر کیتکاچ، قوطولا خان بیلندن که‌مه‌رن چیشوب، آتن موینندن ئله‌کتروب آلوب، صازلقنگ قریینه‌راق قارتوب کیتردی. آندن صوك آتنگ جالی بله‌ن بودروب جیلکه‌سندن طوتدی وقوللری بله‌ن کوته‌روب قریغه چغاردی، ئوله‌ن جییوب آتن طویدردی، چیره‌م قرقوب صازده بویالغان پچراقدن آرندی.

قوطولا خان: «مینم بله‌ن شایارورغه قورقماغان بواویاتسز خلقنی تولای‌غنه قالدرورغه یارامس، بوش قول بله‌ن نیچك ئویگه قایتورغه کیره‌ك؟» دیب یوقلاغان چاقده آتی صازغه طاشلاغان کشیلر طورا طورغان یاققه تابا کیتدی.

برآز بارغاچ، اول آلرنگ بیك زور آتلر، بییه‌لر، کوتوون اوچراتدی. قوطولا خان‌نی کورگاچده کوتوچیلر کوتونی تاشلاب قاچدیلر. قوطولا خان کوتودن برتازاغنه آنقه منوب آتلاندی؛ اوزینگ آتن کوتوگه قوشدی؛ هم آت کوتوون اوزندن قالدرمیچه، قووب جرلی، جرلی ئویینه قایتوب ییتدی.

نه‌ق شول وقتده قوطولا خاننگ آغای انیلری قایغی جییننه جییلوب‌جیتوب، قمز اچوب قوطولا خاننگ یاخشیلقلرن سویله‌ب اوطرالر ایدی؛ کینه‌تدن جیدی تاو آرتندن قوطولانگ جرلاغان تاوشی ایشتلدی. بارده شادلانشوب سیکروب طوردیلر قوطولاغه قارشی چقدیلر. قوطولا خان اول آراده اوزی‌ده قایتوب جیتدی. غنیمت آت

کوتووی آنڭ بلەن برگە قایتقان ایدی. جییلغان خلق قوطولا خان قوتولغان شادلغندن تاغن قمز اچوب طوی ایتەرگە کرشدی؛ جلی ــ جلی قایغی طوبینە جییلغان کشیلر، قمز اچوب کوڭللری آچلوب، شاداق جرلری جرلی، جرلی، قوطولاخاننی ماقتی ماقتی ئویلرینە قایتوب کیتدیلر.

Миргазиз ... Казань

ذوالخبیره.

ف. امیرخان‌دن.

قازان تاتارلرندن برسی، مصطفی ملا، نیندیدر برروس تورە بلەن کارتا اویناب اوطرا ایکان. آیدەغی زهره قز، ملانڭ قزللی ــ زەڭگەرلی ــ صاریلی توب توگەرەك چالماسینە، کورەك صماق کیك صاقالینە وآلرنڭ کارتا اویناغاندەغی سلکنشلرینە کوزلرن تککاندە آبدراب قاراب قالغان.

مصطفی ملاغە کیرەکلی کارتالر کیلمیلر، شوکار کورە اول اوطرادە، اوطرا واوطرغان صاین قزا بارا ایکان. بارا طورغاچ، اول کسەسندەگی ایڭ آقتق آقچەسن‌دە اوطرغان‌دە، آلرنی قایتاروب آلو امیدی بلەن اوی جهازلرن کارتاغە قویغان؛ لکن جهازلردە اوطولغانلر. بولرنڭ بارسن قایتاروب آلوامیدی بلەن اول یورطندەغی بوتون حیوانلری برابرینە کارتا آچدروب قاراغان؛ لکن آلردە کیتەکانلر. ملانڭ قوللری قالترانا باشلاغانلر، موکار قدر طنچ شیکللی کورنگان یوزی آغاروب کیتکان:

— ئەیدە تورە، یورطم برابرینە کارتا آچ. اگر مین اوطسام، بوتون اوطرغان‌نەرسەلرمنی قایتاروب بیروسڭ؛ سین اوطساڭ یورطم‌دە سینکی بولور ــ دیب اول صوڭغی امید بلەن کارتا آچدرغان؛ لکن یورطندن‌دە محروم قالغان. مصطفی ملانڭ کوز آلدیلری قارانغیلانوب کیتکان، آنڭ بوتون گەودەسی طنچلغن جویالتقان، بیزگەك وقتدەغی شیکللی، قالترانا باشلاغان. اول، اوز اوزن طویوشمیچە، قولندەغی کارتالرن آچو بلەن ارغتوب بەرگان‌دە بوتون کوڭلی، بوتون جانی بلەن اوزینڭ قارا بختینە، کارتا اوینارغە اوطرغان ساعتینە، عمرندە ایڭ اوّل قواینە کارتا طوتا باشلاغان کوننە، قرشندەغی بوروس تورەگە هم اوزینڭ بوتون تقدیرینە ــ هەمەسینە، هەمەسینەصقرانوب لعنت اوقوغان.

مصطفی ملانڭ بو آور حالی اوزینه یاقن کشیلرنڭ برسینه‌ده معلوم بولماغان.
هر نه‌رسه‌نی وقتنده سیزنورلك بولدقلی، وقتنده آڭلارلق زیره‌ك ذی‌الخبیره‌ده آتـاسینڭ بوامیدسز صزلانوون بلمی قالغان: اول اوزلرینڭ آلما باقچه‌لرنده، آپپاق آلما چه‌چه‌ـ کلری آراسنده داغان آنوٗنا، باش ئه‌یله‌ندرگچ تیزلك بله‌ن آنوٗنا ایکان. بوٗتوٗن آغاچلرنی قابلاغان آپپاق چه‌چه‌کلر آراسندن آنڭ باش اوسمر بویی، قابقارا قیغاچ قـاشاری، اوٗچوب بارا طوٗرغان قارلیغاچ شیکللی، کوزنی چاغلدروب کورنوب کیته‌لر، برگنه سیکوندقه‌ده بر اورنده طوقتاب قالمیلر ایکان.

بوٗگوٗن ایرته‌دن بیرلی ذوالخبیره‌نڭ یوٗره‌گی ئه‌لله نیچك طنچسز بولغـان؛ زور بر بلانی آلدن سیزنوب موٗڭلانغان؛ کوکره‌گی تارسنوب، چغوب کیته‌رگـه آشقنغان توٗسلی، ئه‌لله قایا آشقنغان‌ده قزکه‌ینی داغان یانینه کیتورگان. ذوالخبیره یـوٗـ ره‌گینڭ شول آشقنووینه‌چداشا آلمیچه، داغانده بوٗتوٗن کوٗچی بله‌ن اوٗچوٗنغان. آنڭ اوٗـ زوٗن چه‌چ طوٗلوٗملری اوٗچنده‌غی آور چولپیلری آتلالر، بـه‌رله‌لر، ایـه‌لرندن آرتده قالوب چه‌چ طوٗلوٗملرن اوزلری بله‌ن برگه هواده یوٗزدره‌لر؛ آنڭ ایـكی هم بوٗتوٗن کوکره‌گی آرقلی آصلغان آور خه‌سیته‌سی اوٗچوٗنغان اوکٗغایغه بر آلغه آتـلوغه برکوکره‌کگه کـیلوب بـه‌رله‌ده آشقنغان یوٗره‌کـنڭ چغوب قاچووندن قورققان شیکللی آورایوب باصا ایـکان.

ذوالخبیره‌نڭ بو بیلـگیسز آشقنوون، بوطنچسز اوٗچوٗنوون زهره‌ـ قزآبدراب لـکن سوٗیوب قاراب طوٗرغان‌ده:

— جانم، ذوالخبیره‌که‌یم، سین آنوٗناسك‌ده آتوٗناسڭ، آناڭ بیچاره قاینـڭ نیندی اوکٗغایسز حالده ایـکانن کورمیسك‌ده. کورسه‌ڭ آنڭ یانینه بارور ایدڭ، آنی جوواتور ایدڭ، «ئه‌تی، بولغان اش‌بولغان ایندی، قزما، یانما، ئه‌لله‌کملرگه، ئه‌لله نه‌رـ سه‌لرگه لعنت اوقوما؛ موٗندن صوڭ ایندی برده برده هیچ‌ده بو قباحت کارتالرنی قولـکه آلماسسڭ؛ باشلر ایسه‌ن بولسه، ماللر تاغی تابلورلر» دیه‌ر ایدڭ . . . ـ دیب اویلاغان.

بوٗتوٗن مالندن، یوٗرط‌ـ ییرندن محروم قالغان مصطفی ملا قانلی طوٗمان بله‌ن قابلانغان کوزلرن اوٗسته‌لده یاتا طوٗرغان کارتالرغه تـکه‌گانده:

— تاغی آچ، توره، کارتا — دیـگان. توره عجبلـنگان:

— سینڭ حاضر کارتاغه صالورغه برنه‌رسه‌ڭ‌ده، برنه‌رسه‌ڭ‌ده قالمادی بـیت ایندی ـ دیـگان. مصطفی ملا بوسوزلردن صوڭ درجه‌ده خورلانغان‌ده، اوز اوزن‌ده بلشمیچه،

— یوق! قالدی ئه‌لی! بوسیکٗا اوٗطدرغان نه‌رسه‌لرمنڭ جیینسندن قیمتلیره‌ك

نه‌رسه‌م بار ئه‌لی! — دیب، قچقروب ییبه‌رگان هم توره‌نك عجبله‌نوب قاراب طورو-وینه قارشی:

— ئه‌نه اول داغان آتونا طورغان قز- مینم قزم، آچ شونك برابرینه کارتا؛ اگر اوطولسه‌ك، بوتون اوطدرغان نه‌رسه‌لرمنی اوزیمه قایتاروسك — دیگان. توره کارتا آچقان؛ مصطفی ملا تاغن اوطولغان.

قصقه‌غنه برمینوت اچنده اشله‌نوب تمام بولغان بوقوط اوچرغچ عقلسزلق، زهره- قزنی بوتونله‌ی شاشروب قالدرغان. اول اوزینك بییك اورندن :

— آخ، خراب ایتدی بیت فه‌رشته شیکللی قزن! — دیب، قچقروب ییبه‌رگان‌ده، اوبرلی قارچقدن قورققان یالا شیکللی، قورقونوب کوزلرن یومغان.

زهره- قز کوزلرن آچقانده ایندی طوغز توره ذوالخبیره‌نی مصطفی ملا ئویندن آلوب کیته‌رگه کیلگانلر ایکان. ذوالخبیره اوز اوزن بلمیچه جلاغان، کوز یه‌شلری آیاق آستلرینه آغوب توشکانچی جلاغان.

— جلاماس ایدم بوقدر،
دینم محروم قالادر.
قارا بختم شولای ایکان:
کتاب قرآن قالادر —

دی- دی جلاغان‌ده هوشسز بولغان. آنی‌شول حالنده آتقه صالوب چیرکه‌وگه آلوب کیتکانلر. ذوالخبیره‌نك آناسی، قه‌رده‌شلری، بوتون ایل خلقی — هه‌مه‌سی ییلا آلمی‌جلاغانلر، اوکروب اوکروب‌جلاغانلر. آلر بله‌ن برگه زهره- قزده جلاشقان؛ اینك بیك بییك برناو شیکللی نه‌رسه‌سی باشینه اوطرغان ده کوز یه‌شلری شونك اینه‌کلرینه یلغه‌لر بولوب توشوب آققانچی جلاغان. بوآچی یلغه‌لر تاغی آینك نورلی یاقلرینه آرالوب، نورلی یاقلرن چلاتقانلرده آنی تاغی کوبدرگانلر، تاغی قارانغیلاندرا توشورگانلر. مونه شول کوندن باشلاب، آنك یاقتیسی آدملرنی موکلاندرو، یامانصولاتو وستینه قایغورتاده باشلاغان هم شول کوندن باشلاب اول یاقتیلق کوکره‌کنی قصا، نصاده ئه‌لله نیندی بر طومانلی قایغی بله‌ن قابلی طورغان بولوب کیتکان.

ذوالخبیره چیرکه‌وگه کرگانده، آنك ایمانی، آپپاق بر کوگارچن صورتینه کروب، چیرکه‌ونك طشقی یاغنده قالغان‌ده، قایغیلی اوچوب، بر آغاچقه کیلوب قونغان خدای تعالی آنك یانینه آق کوگارچن صورتینه کرتوب بیك کوب فه‌رشته‌لر ییبه‌رگان. آلر «ایمان»نی چولغاب آلغانلر هم‌آنی، نیندیدر بر سر ئه‌یتوب، جوواتقانلرده‌اوزلری بله‌ن برگه اوچورتوب یورتکانلر.

بوآراده چیرکه‌و اچندن قولینه قانلی حنجر طوتقان کیلش آتلوب به‌رلو

بوتون کوچی بلن چابوب ذوالخبیره چققانده یوگروب قایادر قاچمقچی بولغان. لکن آنک آرتندن چیرکه‌وده‌گی خلق چغوب قووا باشلاغان:

— طوتنگز! اول قزی کشی ئوتردی! اول قزی توره‌نی چه‌نچدی!

ذوالخبیره، ئوتکانده داغانده الچونغانی شیکللی، الچونوب، قارچغادن قاچقان قارلیغاچدای آشقنوب، اوزاق وقتلر اوزن قووچیلرنی آرتندن جیتکرمه‌گان. لکن بارا طورغاچ، آرغانده طوقتاب، قولنده‌غی حنجری بلن قووچیلرغه قارشی طورغان وشول حالنده ئوترلگان.

اوبر. (*)

امام‌الدین شماسی‌دن.

خلق سویلی: بو دنیاده آزداقی بار؛
شوره‌لی بار، جن، په‌ری بار، آلباستی بار.
باشقه‌لرن ئه‌یته آلمیم کورگانم یوق،
بله‌م لکن بو دنیاده آزداقی، بار.
بر وقتنی خلق سویلی « آق کول‌ده‌ده،
هیچ طوقتاوسز ایرته‌ن، کیچن هم کونده‌ده،
فلان یگتکه ایلشکان بر آزداقی،
کیلوب قونا آنک برله‌ن هر تونده‌ده.
کیچن کیلوب طاکغه قدر طورا ایمش،
تون بوینه آدم بولوب یاتا ایمش،
تانک آلدندن چاتقی بولوب قاچا ایمش،

---

*) میشه‌رلرده "آزداقی" آتالا.

یومشاق ایمش مامق کبك آنك تەنی،
بارماق تورتسەك بوتونلەی قول باتا ایمش.
یگتنی اول بوتونلەی آلداغان، دی ،
یکتنك اوزنده کوچ قالماغان، دی،
آلدانووی شونده آنك بیك بیلگیلی،
ایشان کیلگاچ اوشکورتورگه بارماغان،دی.
بوتون خاق کون اوتکەره شول سوز ایلەن،
شولای‌ده مین اشانمیم هامان کولەم ،
بر کوننی سویلەشدك بز شوشی حقده،
شول آولنك بر شەبکنه یگت بلەن.
کیکەش ایتدك « ئەیده بو کون باریق » دیوب،
« درستمی ایکان شونی باروب فاریق» دیوب؛
درست بولسه آدم بولغان وقتنده،
حنجر برلەن آنك اچن یاریق » دیوب.
یگت ئەیتدی شول وقتده میکا طاغن ،
بو طوغریده نی کیرەکنی بلەم بارن.
قایغرتما، سین، هیچ نەرسەده بارن اوزم،
حاضرلەرمن طوزاقلرن، قورالارن.
کیچن یگت حاضرلەگان اوزەنگیلر،
کوچەر، دگت، چولمەك طاغن ئەلله نیلر،
برعقللی کشی کورسه ئەیتەچکدر،
نیشلەگانلر بوکون بو چی بەرەنگیلر؟
شول نەرسەلرنی کوتەردك‌ده کیتدك بز،
اوزاقلامی تگی اویگەده جیتدك بز،
ممکن بولسه، قونار اوچون کیلگانلکنی
یکتنکەده شوشنده معلوم ایتدك بز.
یگتکه ئەلله نیلر آلدیبز بز ،
«ئوی بوش توگل بوکون ئویگه بارمیبز بز»
تون بوینه آزدافینی صاقلار اوچون،
کیلگانلکنی، گویا، اویغەده آلمیبز بز.

یگت بزگه «ئەیدەگز! بیك خوش» دیدی،
سزگه منه: شوشی بولمەمز بوش، دیدی،
راحتلەنوب یۇقلاگز سز! تون بوییبه،
مین ئەلی بۇگون اوزم سرخوش دیدی.

اوطلر سوندی حاضر ئویده طب — طن قالدی،
ایبدەشمدە بار نەرسەسن قولغە آلدی،
صوغشقه حاضرلەنگان باطر توسلی،
صزغاندی اول اۇستن، باشن بارن صالدی.

سۆیلەشەبز «قایچانغه صولك کیلور» دیوب،
ایشکدەنمی، تەرەزدنمی کرور دیوب؛
شولایدە بیك قورقامز اوزمزدە،
«بزنك مۇندە ایکانلکنی بلور» دیوب.

شول وقتدە بلمیم نەرسەدر اوکردی،
مۇرجەدن طوبال قدر بر اوط کردی،
کروب ییتکاچ، ماطور قزغە ئەیلەندیدە،
طوقتاب طورمی یکتکە طابا یۆکردی.

ایبدەشکە ئەیتەم «طوقتا بر آز قاریق» دیمن،
قاراب شوندن بر آز عبرت آلیق دیمن؛
یکت برلەن نی قیلورلر، نی سۆیلەرلر،
شوکارغەدە بر آز تولاق صالیق دیمن.

آلغی یاغندن اول قز اوزی بیك ماطوردر،
گویە ایندی جنتدن چققان بر حوردر،
آنك فقط شوشی ییرلری کیلمەگان،
آوزی قییق، برکوزی یوق، بورنی زوردر.

آرت یاغندن قاراراقدە توگل آکار،
آصلغاندر ایلەك، چیلەك، چاباتالر،

سبرکیلر ، ایسکی اشطان بـالافلری ،
یوزاق، آچقچ آنك آرتنده بارده بار.
شول وقتده مینم ایبدەش سیکروب طوردی،
باون اوزدی کولمەگینك ایزوون یردی،
یلان توسلی نزککنه طاوش برلەن،
تش اوتەلی چژژ ایتدروب بر صزغردی.
نی کوریم، ماطور قزم چانقی بولدی،
چانقی برلەن ایندی بوتون بولمه طولدی،
قورقوومدن شونده الله توشدی ایسکه،
صغنام آکار، دیمن «مولام بو نی بولدی!؟»
بولمەدەگی چانقینك اووافلری،
جییلدیلر بر اویومگه اوزاقلامی،
یکت شونده قولندەغی چولمەك بلن ،
شول جییلغان چانقی اوستینه قابلادی.
ئەیلەندردی چولمەکنی اوك یاغینه،
چانقیلرده شونده قز بولدی تاغیده،
طرشسەده کیته آلمی، ـ چولمەك آنك،
دگت برله یـابشقاندر آیاغینه.
بزنك باطر سویلی آکار اوگت بلن ،
اوزی هامان بوبی آنی دگت بلن ،
قچقرادر غیرت برلەن اوستینه آنك،
نیك اوینیسك بولای بزنك یکت بلن.
یکت حاضر قزنی کوچەر برلەن قینی،
هیـچ آیامی، هیـچ اویلامی آنی ـ مونی،
قز آکار یـالنساده، یالوارسەده،
ایشتمیدر هامان قینی، هامان قینی.
قینی، قینی بایتـاقغنه وقت اوتـدی،
قولندەغی کوچەریده تتلوب بتدی،
قینامی، حاضر بر آز، صواش آلا،
باطرنكده آخری بر آز حالی کیتدی.

قز یالوارا: زنهار اوچون قوتقار مینی،
عمرکه‌ده اونوطمامن ایندی سینی،
بو اورنغه کیلو توگل اویلامام ده،
بوندن آری ایندی بولای بولمام تیلی.
قوتقار زنهار ضرر ایتمه‌م اوزکه‌ده،
قارشمامن هیچ بر ئه‌یتکان سوزکه‌ده،
اوغلك، قزك، نسلکه تیمه‌من مین،
بوندن آری کورنمه‌من کوزکه‌ده!
بزنك یگت مرحمتلی کشی اوزی،
تأثیر ایتدی آکار قزنك موڭلی سوزی؛
خیر، ایندی قزغانماسلق‌ده توگل بیت،
قان، یه‌ش بلن طولغان آنك ایکی کوزی!
حاضر ایندی یگت قزنی آزاد ایتدی،
بیته‌ر ایندی بولای‌ده کوب عذاب چیکدی،
ماطور قزده اوط بولدی‌ده، بر مینوطده،
اینه صینیشلق اورندن چغوب کیتدی.
«قوتولدم» دیب برایرکنه‌ب صولش آلدم،
«کوریم» دیوب تره‌زه‌گه کوزم صالدم،
ایله‌ك توسلی اوط بولدی‌ده اوچوب کیتدی،
منه: شونده آزدافینی کوروب قالدم.

هودهود.

ع. عصمتی‌دن.

سلیمان پیغمبر بوتون قوشلرغه، جه‌نلکلرگه پادشاه بولغان؛ بر کوننی اول اوزینك قول آستنده‌غی قوشلرنی، قورطلرنی، جه‌نلکلرنی جییوب، هنرلرن صوری باشلاغان. هر برحیوان اوزینك هنرن، کوچن، بیرتن سویله‌ب چققان؛ هودهودکنه صوڭغه قالوب کیلگان. تیبیشلی چاغنده کیلمه‌گان

اوچون سلیمان پیغمبرنڭ موڭا آچووی کیلوب، هودهود نی بر آز شلته‌لب‌ده آلغان.
پادشاهنڭ آچووی بر آز باصلغاچ، هودهود اوزینڭ هنرن سویله‌رگه کرشوب: « مین
کوکه منوب، ییرگه قاراسه‌م، ییرده یاتقان تاری بورتوگنده‌ی کچکنه نه‌رسه‌نی‌ده کوره
آلام؛ کوزم شول چاقلی اوتکن» دیگان. سوزی بتکاچ، هودهود اوز یولینه کیتکان.
آنڭ آرتندن صایسقان کروب، سلیمان پیغمبرگه قاراب! « ای پادشاهم،
هودهود نڭ آلداوینه اشاندڭزمی؟ اول هیچ بر اویالمی یالغانلادی.
هودهودلرنڭ کوزی شول چاقلی اوتکن بولسه، آلر نیگه طوزاققه ئله‌-
که‌لر، نیگه چیتلککه توشه‌لر؟ طوزاققه ئه‌گوب، چیتلککه توشوب ئولگان،
چرگان هودهودلرنی مین بیك کوب کوردم. منه یانگزده اوطرغان خلق مینم بو
سوزمنی راستلار» دیب آلرغه ئه‌یله‌ندی. حاضر بولغان جه‌نلکلر همه‌سی بر آوزدن
« صایصقاننڭ سوزی درست! » دیب قچقردیلر. سلیمان پیغمبر هودهود نی یه‌نه‌دن
چاقرتوب، آڭا صایسقاننڭ سوزن هم باشقه جه‌نلکلرنڭ راستلاون ئه‌یتدی. هودهود
سزده آبدرامیچه: «ای پادشاهم، آلرنڭ سوزلری ده درست، مینم سوزم ده درست:
باشقه بلا کیلگانده کوره طورغان کوزلرده کورمه‌س بولالر» دیدی.

بوری.

ك. حمادف‌دن.

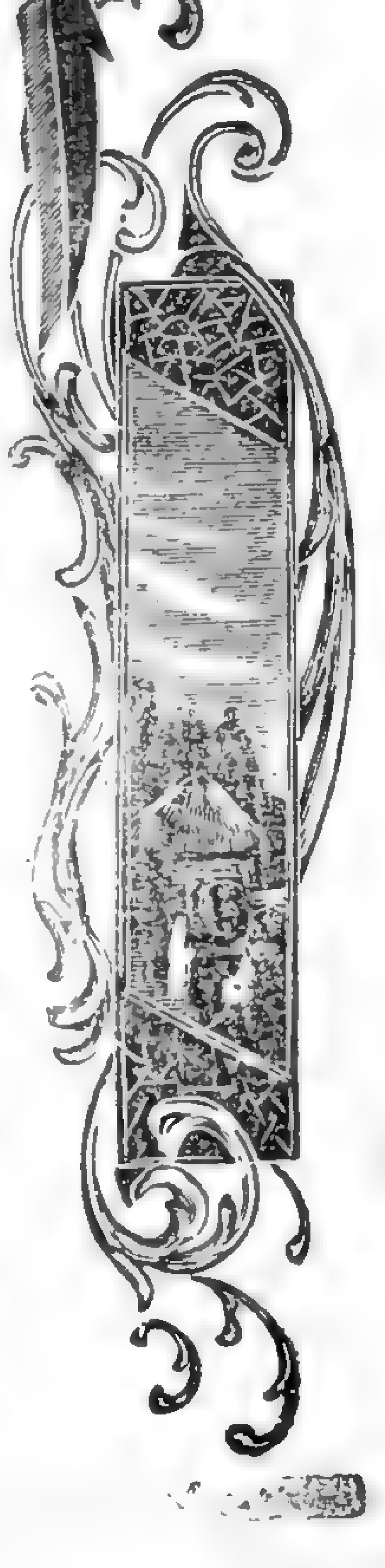

یه‌ش خبر» بوری چقتان بر دورمه‌گه،
دنیانڭ بار‘ بیش کیسه‌ك، بیرن یورمه‌گه
اول ییرلرده نیلر بار هم نیلر یوغن
بلمك اوچون بیك جنتکلب تیکشرمه‌گه.
اویاسندن چغووینه بوگار قارشی
کیلوب چقتان تازاغنه بر تکوچی.
بوری آندن صوراشقلاب بلمك بولا،
دی: « فایده‌غی، هنرڭ نی، نینده‌ی کشی؟»
تگی کشی جواب بیره: « مین یرافدن،
اسمنی‌ده ئه‌یتوب بیریم: عبدالرحمن،

هنرم شول: تگوب يۇريم كييم صالم،
شونڭ بلهن طوبوب طۇرام ـ اولميم آچدن!»
بوری ئهيته : „ بوهنرنی ميـڭا اۇيرهت؛
اولچهو، كيسو، تگو نيچك؟ بير سين سۇيلهب؛
اۇيرهتمهسهڭ آقتق مينوتڭ كۇت ده طور،
موينڭ بووب چۇقۇرغه تاشلارمن سۇيرهب.“
تـگوچيگه قورقو كردی، تۇسسز قالدی؛
قۇنقارۇرغه بركمده يوق: اورمان، طب طن،
بر حيلهسز بونـدن قۇتلو بيـگرهك قيين.
سوز باشلادی تـگوچيبز: « بوری دوستم!
سوز يوق، سيـڭا اۇيرهتورمن تـگو اشن:
ئلك اولچهب كورسهتورمن، صۇڭغه كيسوب،
طـڭلا ياخشی، قالما، لـكن بۇقلاب ـ نيتوب.»
بو سوزدن صۇڭ بوری قويدی اڭغراشوب؛
ايـكهو برگه بر آز طورديلر قاراشوب،
بوری ئهيته: « اولچی باشلا!» بيك زورايوب،
« نيك طۇراسڭ باغانا تيك قوقرايوب؟ »
تـگوچيده، بوری قوشقاچ، اشلی بـاشلی،
بورينڭ قۇيرغن طۇتوب، اولچی باشلی.
منه شولای اولچـيلر، ديب تشن قصوب،
تاياق برلهن « قچو » بيرن قاشی بـاشلی.
بوری شول حال آزابـلانا ، حالدن تـايا؛
تـگوچينڭ حيلهسينه حيران قالا.
« ييتهر ايندی! مين اولچهرگه اويرهندم»، دی.
« بوتهنلری كيره كمی!» ديب يالنوب آلا.
اولچهب طويغاچ، بوری « ياری» دی تگوچی؛
بوری تيزرهك صزماق بولا، بتكاچ اشی،
«ياری، صاو بول تگوچی دوست!» ديب قول صوزا.
صۇڭغه تيز ـ تيز گنه اورمان بويلاب صزا.
بر ئهزگنه بارغان صـاين آرتقه قاری.

باشن بۇروب، تيرلەگان آرقاسن يالى.
« ئەبەو! بيگرەك قيين ايكان يول يورو!»، دى،
«چيتلر برلەن آرالاشوب كۈن كورو» دى

٢

زارلانسەدە آلغە تابا آتلى همان؛
كۈنى - تۈنى بارووندە بويلاب يـاپان؛
ايسى كيتەمى قارشى بارا جيل ـ داولغە؛
آتنادن صۆك بـاروب يىتە بر آولغە .

بورى .

قارشى اۇچرى بوريـگە بر آتا كەجە
آنك بلن ايسەنلەشە، ياخشى دەشە :
«كەجەكەيم! ئەيتچى طورى: نى خدمتك
ئەللە بر اشسز ياتاسـگمى راحتدە؟»
كەجە، باشلادى سۆيلەرگە: «بورى آغـاى!
مينم طۇرمش شكر ياخشى، هرنيگە باى؛

اشم چیگل: آلپاوتده جرلاب طوٗرام؛
هر بر کوٗینك باشنده بر تاماق قرام.“
بوری شاق قاتدی که‌جه‌نك بو سوزینه؛
دیدی: „ایك شه‌ب طوٗزمش شوشی‌ایندی منه“.
„ئه‌یده ئه‌لی بر جرلاب بیر طکلاب طوٗریم،
قایغیلرنی تارانچی بر، چنلاب صوٗریم.“
جرچی که‌جه کوب صناغان بوریلرنی،
آلر طورنده ایشتکان کوب سوزلرنی،
حاضر طوٗرا نیچه مك حیله قوٗرورغه؛
جانی چققانچه بورینی قزدروٗرغه؛
جرچی که‌جه، اوکغه، صوکغه قاراندی‌ده،
منوب کیتدی یانندغی قارالدیغه.
„منه جرلیم، یاخشی طکلا!“دی بوریگه؛
بار کوٗچینه طوٗتندی اول قچقروٗرغه.
منه چقدی توٗرلی یبردن بیك کوب خلق؛
قوللرینه سه‌نه‌ك یاکه کوسه‌ك آلوب،
طوٗتندیلر „بوری بار!“ دیب قچقروٗرغه،
شوندوق تاغن، چاتقه قصوب اوٗشکرورگه.
بوری مسکین آبدرادی، حالدن تایدی؛
که‌جه‌نك‌ده حیله‌سینه حیران قالدی،
نی بوٗلسه‌ده بولور دیوب، حالن جیبوب،
سیکروب توٗشوب قوٗیما آرقلی قرغه تایدی.

٣

باروب جیتدی بیك بییك بر تاو آستینه
صوزلوب یاتدی بر „که‌س“ قویوب باش آستینه،
یوٗقلی آلمی، بار بیری قان، آورتا باش؛
اون کوٗن بولدی، آشاغان یوق تاماغی آچ.
ئه‌نه یوٗری صازلقده بر سیمز ته‌که،
بوری آکار کوزن طوتروب قاراب یاتا؛
„منه بخت مینی قایده کیترگان“دی؛

„بۇطوب تاشلیم ئەیبەتلەب "دی بۇتۇنلەتە".
طۇروب بارا ئەكرنگنە صازغە تابا ،
سیمز تەكەگە صۇتلانا، یۇرەك یانا.
„ئەی تەكە سین! آشیم سینی تاماغم آچ!
سلكنمەدە آتلامادە هیچ برقایا ! "
دیب قچقرغاچ، تەكەدە برحیلە ازلی.
„حیلەسز اش بیك ناچار هم امیدسز"دی.
اویلی طۇرغاچ، تابلدی بر یاخشی حیلە،
یا الهم! اشنی ایندی اوزڭ جایلا!
„افندی!" دیب سوز باشلادی بزنڭ تەكە،
„زنهار بولای آشاب مینی رنجتمەلە !
بولای ایتیك: سین طۇروب طۇر آوزڭ آچوب"
مین کریم آوزڭا تاو باشندن چابوب "
„یاری، مین بیك رضا" دیدی احمق بوری،
تەكە „ اش پشە بیت!" دیوب تاوغە مندی.
تاو آستندە بوری كۇتە نشن قایراب،
تەكە بیك شەب چابوب تۇشوب تشكە سۇزدی.
اوچ كۇن یاتدی بوری بر نەرسە بلمیچە،
تاماغینە بر — نی قابمی، صو اچمیچە؛
دورتنچی كۇن قایدە ایكانن ایندی بلدی،
اوزینڭ جولەرلگندن اوزی كۇلدی.
„بیك كوب یۇروب بولماس آخری قایتوب كیتیم،
یانسون بۇتۇن دنیاسی، هیچ یېرگە چقمیم!"
دیب یۇرۇلدی بزنڭ بوری اوز ئۇیینە ،
ئەكرنگنە، آقسی ــ آقسی، اوز كۇیینە.

صارقنی کم آشاغان؟

(مەثەل) ا. م. غفوریدن.

بر آوچینك بر صارغی قردە قالغان،
ازلەب، ازلەبدە تابماغانلر، اول یوغالغان.
برایکی کۆن اوتوب کیتکاچ، بزنك آوچی
«بوری آشاغان صارقنی» دیب خبر آلغان.
مۆنی ایشتکاچ، آوچی چیکسز آچولاندی،
یرتقچلرنك بو اشینە کۆیدی، یاندی.
ــ صارقنك ئۆچون آلمی قالمامن ــ دیب،
جانوارلرغە شوشیلای دیب خبر صالدی:
«قزغانوب طوۆرا ایدم اوزم سزنی،
آچولانسەم، قالدرمامن برکزنی.
صارغمنی کم آشاسە شول کشینی
طلب قیلام، میکا طوتوب بیروکزنی.»
آوچینی بلە اورماندە هر جانوار؛
بو خبرنی ایشتکاچدن تالك قالدیلر،
«آوچینی تیزرەك رضا ایتەیك» دیب،
کیکەش اوچۆن بر اورنغە جییلدیلر.
مجلسدە تۆلکی کاتب، بوری رئیس،
رئیس سوزباشلاب ئەیتدی: «بونیندی اش؟...
آوچینك صارغینی کم آشادی؟
تانماینچە اوشبو ییردە ئەیتوتییش.
شول اش اوچۆن چاقردم مین مۆندە سزنی.
آچولانسە، آوچی قرر همەبزنی.
کم آشاسە، شونی بیروب قوتولایق،
طوغریلقدن آیرماکز اوزکزنی».
اوّل بوری «آشامادم» دیدی، تاندی؛
تۆلکیدە طوغریلغن سۆیلەب آلدی.
همە یرتقچ اوزلرینی آقلادیلر.
بر یاق چیتدە یرتقچ توکل قویان قالدی.

دیدی بوری: „چیتده طوروب یالغز اوزڭ؛
خائن کشی کوزی توسلی ایکی کوزڭ.
صارقنی آشاغان کشی سین توگلمی؟
ئەیتوب قال! موندە کیلوب، ئەیتور سوزڭ!“
قویان مسکین قورقووندن قالترادی،
„آشاوچی مین توگل“ دیب، چاقئەیتە آلدی.
شبهەلی کشی توسلی جواب بیرگاچ،
بارچە یرتقچ „آشاوچی شـول“ دیب آواز صالدی.
(آشامی قویان هیـچ بر وقتدە ایت)،
ئەیتە آلمادی، آشاغان مین توگل دیوب.
«صارقنی آشاغان دوڭغز شوشی ایـکان»
دیدی بوری: „ کیترگز بەیلەرگە جب.“
شول ساعت ئەللە قایدن جب تابدیلر،
قویاننڭ موینینە هم تاقدیلر؛
«اوصاللغڭ جزاسن تارت، مونە ایندی،
دیب آوچینڭ آولینە اوزاتدیلر.

جانوارلرغه کیلگان ئولەت.

م. غفوری‌دن.

حیوانلر آراسینه ئولات کردی،
بر خدای آلارغه‌ده بلا بیردی.
تیز کونده اوشبو ئولەت کوب طارالوب،
حسابسز کوب حیوانلرنی ئوتردی.
بو ئولەتدن حیوانلرنك قوطی اوچوب،
طورالر توبه قیلوب بیك قورقشوب:
یالانده، یورطده، قرده، اورمان طاوده
بر حیوان قالا آلمادی موندن یوصوب.
اوصاللقنی طاشلادیلر بارچه حیوان،
صوریلر طنچلقنی بر خدایدن.
قان توگوب، ظلم قیلوب طورغانلری،
توکمه‌دیلر اوشبو کونده بر طامچی قان.
کون صاین روزه طوتالر بوریلر،
صارقلرغه تیمەینچه تیك یوریلر.
تولکیلر طاوقلرنی برده بومی،
خداغه توبه قیلیق ایندی دیلر.
آرسلان تیك یاطمادی، چقاردی جار:
«کیلسونلر مونده» دیدی بارچه جانوار.
جانوارلر آرسلان یانینه جییلغاچدن،
سوز باشلاب ئەیتدی: سزگه برآز سوز بار:
ـ مونه نیچك یامان اشدن اویالمادق،
هیچ وقتده نفسمزنی طییا آلمادق؛
گناهمزنك شوملغندن ئولەت کیلوب،
قرلدی آرامزدن بیك کوب خلق.
بورچلی بروز چاره طابارغه بز؛
بر حکم چقارامن باش طارتماگز:
کمده کمنك گناهسی آرتق بولسه،
شول کشی قربان بولسون، نی دیسز، سز؟

اوتکان زمانده‌ده مۇندی اشلر بولغان،
قیلغانلر شول وقتده برسن قربان،
بزده‌ده گناه‌سی کوب بولغان کشی
خلق اۇچۇن اوشبو یولده آغزسون قان.

ییبه‌ردی بزگه خدای زور قضاسن،
برکشی قربان قیلسون عزیز باشن.
هر کشی اوزی قیلغان گناهلرن
اقرار ایتسون اوشبو ییرده آلداماسون.

ئه‌یتیم مین ایندی سزگه طوغری سوزم:
گناهلی بنده‌لرنك برسی اوزم:
اوز عمرمده کوب حیواننك قانن اچدم؛
اوف الله: ایندی میگا بیرسون توزم.

اوقومادم عمر بویی هیچ بر ناماز؛
روزه توتقانم دخی یوق، مین بر یاوز.
ایك یواش صارقنی‌ده آشاب یۇرگاچ،
باشقه سوزگه نیچك بارسون ایندی آوز.

آندن صوڭ سوز سۇیله‌رگه تولکی طۇردی،
آرسلانغه یارامسنوب سوزن بۇردی:
— ای حضرت، گناهگز گناه توگل،
سزنڭ بو گناهگزنی کملر زور، دی؟

گناه توگل مۇندی اشلر، باری هنر،
سز آشاغان حیوانلرنڭ باری جوله‌ر؛
گناه دیب آچ طۇرووی ممکن توگل؛
آلای طۇرسه‌ڭ هر برکشی آچدن ئوله‌ر.

سز آشاغان قویلرغه‌ده زور مرتبه.
فدا بولسون سزنڭ اۇچۇن بۇنۇن شهر.
«آدمنی آشاو گناهدر» دیگان سوزدن
«بونی دیگان سوز بو؟» دیوب هرکم کوله‌ر.

هر بر یرتقچ برەم برەم سۇیله‌ب چقدی،
اوزینڭ باشندن اوتکان اوصاللقنی.

بولرنك اشن هیچ کم یامان دیمی ،
بلکه بر یاخشیلققه حمل قیلدی.
بولردن صوڭ اورنندن طوروب اوگز
کوزندن یەش توگوب باشلادی سوز:
„هیچ کشیگه مین خیانت قیلمی ایدم،
آزدردی شیطان ظالم مینیده بر.
نەق بیش یل طولدی مینم شول اشمه ،
قایغرام ئەلده شول اش توشسه ایسمه.
آچلق یل آشارمه بتکاندن صوڭ ،
بورچ صوراب یالندم مین هر کشیگه.
بورچقه هیچ بر پچەن طابا آلمادم،
شوندن صوڭ صبر قیلوب طورا آلمادم،
بر کشینڭ پچەنندن رخصتسز،
بر اوچقنه پچەنن مین اورلادم.“
نچقردیلر شول ساعتدهاوك آیو، بوری:
„یا خدای! بونیندی گناه اشلەب بوری؟
تیك طورغانده رخصتسز پچەن اورلاب،
پچراتدی، یاوز اوگز، بارچەمزنی.
پچەن اورلاب بوری ایکان، خدای اورغان.
گناەسی شوملغندن بزنی قرغان.
باشقەلر عبرت آلسون بو اوگزدن،
چالایق بو یاوزنی ایتوب قربان.“
قبول ایتدی هر برسی اوشبو سوزنی:
چالدیلر قربان قیلوب بو اوگزنی.
„گناهدن جانی، تەنی پاکلەنسون“ دیب،
اوگزنی یانغان اوتقەده صالدیلر؛
پچەن توگل کشیلرنی آشاغانلر،
اوصاللر اوشبو اشدن صاو قالدیلر.

اوکروب، اوطده یانوب یاتا اوگز.
بو تمثیلگه قوشوب یازام بر ایکی سوز:

قاراسەق عبرت بلەن تیره یاقفه،
قای یيرده كوچلی بلەن كوچسز تیگز؟

یوق، یگتلر، بو دنیاده كوچسزگه صان،
بولماغان، بولماس بو اش هیچ بر زمان.
سوزنی كوب اوزایتورغه یوقدر حاجت،
كوب اش بار، اوگز حالندده یامان.

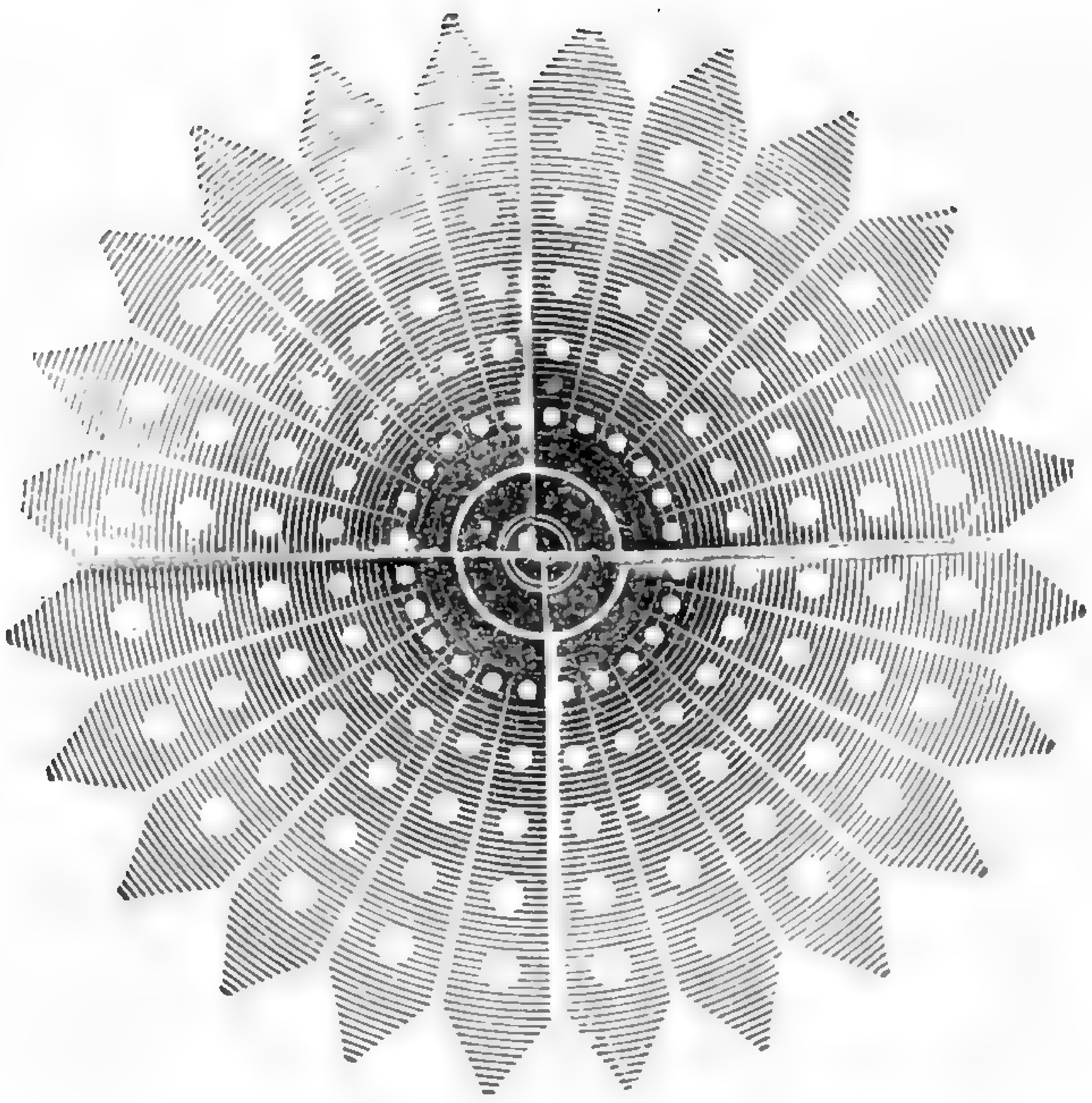

VI

نی گنه یازیم ایکان ؟

سويمبيکه .

ف. امیرخان‌دن.

قزان، شول قایچاندر قوّتلی، ایرکه قزان ایڤان گروزنی عسکری بله‌ن
چولغانغان، یلغه‌لر شیکللی قان توگوب صوغشوب، عجب بر غیرت بله‌ن
اوز اوزن صاقلارغه طرشا ایکان. آی قزی، روس عسکرینڭ کوبلگن،
عسکرینڭ آزلغن کوروب آه اوروب قویغان، قازان اوچون قورققان، صبرسزلانوب
زلرینڭ بوتون کوچلری بله‌ن صوغشنڭ بارشن قارارغه کرشکان.

طوبلر شارطلیلر، بونون یپر بوزن توتونگه باطرالر، قلچلر یالتراشالر،
گولر یوره‌کلرگه قادالالر، کشیلر ئوله‌لر، قرلشالر، قان یلغه‌لرینه باطالر ایکان.
منه بر وقت ایڤاننڭ آلنمش مڭ عسکری بر بولی قزاننڭ قالا (قلعه)سی

اوستینه آطلغانلار. بوتون تیره یاقنك آستی اوستینه کیلگان، بیر اوستنده قیامت قوبقان شیکللی بولغان. مونی کورگاچ، آی قزینك تزبوونلری حالسزلەنوب قالترانغانلر،

— تەڭرم، قازانغه کوچ بیر ایندی ! — دیب، اول تز چوگوب مناجات ئەیتکان.

منه نەق شول مینوتده قلعه اوستنده قزانك بیکەسی سویمبیکه کورنگان. اول اوزینك آق یفەك کییمنده یاردەمگه اینگان فرشتەشیکللی کورنه، قزان عسکرینه جان بیره، عقللی فرمانلری، اورنلی کیکەشلری بلەن شهرگه هم آنك باطر صوغشچیلرینه کوچ بیره ایکان.

— قوللقده یەشەوگه قاراغانده، ناموسلی ئولم ملك قات آرتق ! — دیب قچقروب، سویمبیکه صوغشنك ایك قوّتلی اورنینه کیلگان‌ده، ئولم قورقنچینەده قارامیچه، شونده طورغان. بو سوزلر آی اوستندەده یاڭغراغانلر. بولرنی ایشتوب هم سویمبیکەنك بو عجب غیرتن کوروب، آی قزی، اوز اوزن سیزمیچه، تزلەنگان اورنندن سیکروب طورغان‌ده، یورەگنده‌گی بوتون محبتن کوزلرینه چغاروب، سویمبیکه‌گه قاراب طورغان. اول آڭا بر قاراغانده خدایدن قزنعه یاردەم بیرورگه ایندرلگان رحمت فرشتەسی شیکللی، بر قاراغانده اوزینك هم بوتون قزانك آناسی شیکللی کورنه ایکان

— مونده بیکەسی بولغان شهر بروقتده‌ده جیکلمەس ! — دیب، آی قزی صوغش بتکانچی سویمبیکەنی قاراب طورغان هم، صوغش بتوب، روسلر قزاننی آلا آلمی بایتوب کیتکاچ، اول، کوزلری وکوڭلی بلەن، آڭا سلاملر هم رحمتلر ییبەرگان.

شول کوندن باشلاب، آی قزی سویمبیکەنی ایندی کوزندن یوغالتماغان: قزان میرزالرندن صاتلقلری سویمبیکەنك سوزلرینه قولاق بیرمیلر، آنی رنجتەلر، آنك کچکنه اوغلی اوتەمش‌نی خان ایتوب طانورغەده تلەمیلر، خلقنك، خانلقنك ایك اوکغایسز کونلرنده مەسکەوگه کیتوب روسلرغه قوشولالرده آلار بلەن برگه قزانغه هجوم ایتشەلر ایکان. بولرنی کوروب طورغان سویمبیکه بو قباحتلکلرگه قارشی اوز قولندن کیلگان بوتون اشلرنی اشلەب قاراب‌ده فائده ایته آلماغاچ، آلتون، کوموش، قیمتلی طاشلر بلەن جیبیشدرلگان سرایی اچنده، کچکنه اوغلینك آلتون قریلی یفەك بیشگی یاننده، قزاننك نیز کوندن بتەسون، باشقەلر قولینه کرەسون اویلاب، حالسزلەنوب یلی ایکان — بولرنك بارسن، بارسن‌ده آی قزی کوروب طوراهم سویمبیکه بلەن برگه یانا، کویه، آه اورا، یلاشا ایکان.

آی، اوستندەگی تاتار قزینك قایغولرن برده بلمەگان، آڭلاماغانسماق همان ئەلی شاد بالقی، اوینچاق جالقلدی، کوك یوزنده طنچ وخفاسز یوزه، یوزەده یوزه ایکان.

منه بروقت ایوان گروزنی قزانغه هجوم ایتەرگه یاڭادن عسکر جیـیوب، حاضرگی زویه شهری اورنینه ییبەرگان‌ده شول شهرنی صالدرا باشلاغان.

— شونده اورنلاشوب، ئەیدن ئەلی قزانغه هجوم ایته طورورسز ؛ اول بر وقت بوتونلەیگه بوتونلەیگه ضعیفلەنورده، بزگه بیرلور — دیگان.

آی قزی بوقورقنچ قوّتنڭ قزانغه شول قدر یاقن اورنلاشوندن سیسکه‌نو
کیتکان‌ده،

— سین، سین، قزان، نیشلیسڭ ایندی؟ — دیگان شیکالی ایتوب، کوزلر
طوتروب قزانغه قاراغان. قزان خلقی آراسنده زورغاوغا، بتمه‌گان توگانمه‌گان اختلا
ایکان. سویمبیکه آلرنی، یلاب یلاب، برله‌شورگه؛ شولای ایتوب روسلرغه قارش
طورورغه اوندی.

— مسلمانلر، شوشی کوننده‌می ایندی بر برگز بلان بولاشاسز، ایلڭ
روسلر مالی، اوزگز روس قولی بولورغه طورغانده‌می ایندی یوره‌کلرگزده ناموس
غیرت قوزغالمی؟! — دیب، عارله‌ندره؛ لکن قرانلیلر همان اوز اشلرن اشلی [بیره
ایکان. زهره - قز، اوز اوزن باشمیچه، بوتون کوچی بلان،

سویمبیکه مناره‌سی.

— بیرمیلر! بیرمیلر! آنالرن، آپالرن، سڭللرن، خاتونلرن، صاقچی فرشته-لرن اسیرلك كه بیرگان خلقنی قایده كورگانڭ بار؟... — دیگان سوزلر بوتون آی اوستینه یا كفراب طارالغانلار، لكن بیر اوستینه باروب بیتمه‌گانلر.

قزانلیلر روسلرنی قوتله‌وچی میرزالرنڭ دیه‌لشولری بله‌ن ایوان گروزنی ایلچیسی صوراغان نه‌رسه‌لرنی مه‌سكه‌وگه بیرورگه رضا بولغانلر:

— طاو یاغی‌ده روسلرغه، خان بله‌ن سویمبیكه‌ده روسلرغه!

بو اشلرنی كوروب هم ایشتوب طورغان آی قزی اوز اوزینه، اوزینڭ كوزلرینه، قولاقلرینه اشانماغان هم شول اشانماوینه دایل ازله‌گان شیكللی ایتوب، كوزلری بله‌ن سویمبیكه‌نی ازله‌ب طابقان: اول اوزینڭ سراینده، اوغلی صبی خاننڭ آلتون قریلی یفه‌ك بیشگی یاننده یا كاغینه طایانوب اوطروب تیره‌ن اویغه باتقان ایكان. آنڭ كوزلرندن بره‌ن-سه‌ره‌ن ایری ایری یه‌شلر چغالرده صارغایغان، صولغان، شولای‌ده ماتورلغن یوغالتماغان یوز اوستنده كیك ئز قالدروب ته‌گه‌ریلر، آلدینه قویولالر ایكان. مه‌سكه‌و ایلچیسی، سرایغه كروب، جوان وقورقنچ طاوشی بله‌ن:

— حرمتلو سویمبیكه، مین سینی مه‌سكه‌وگه آلوب كیته‌رگه كیلدم. بوكوندن صوڭ سین روس پادشاهینڭ اسیری! — دیب، قچقرغـان. سویمبیكه بر آز وقت قاتوب طنچسزلانوب طورغاندن صوڭ،

— تقدیر! — دیب قچقروب بیبه‌رگان‌ده هوشسزلانوب یوزتوبه‌ن یغلغان.

آنڭ یغلووی بله‌ن زینتلی سراینڭ زیننلی ایده‌نلری، آلتون كوموش هم اصل طاشلر بله‌ن بیزه‌لـگان دیوارلری درلده‌ب كیتـكانلر. اورنلرندن قوزغالغان شیكللی بولغانلر. صبی خان، اوزینڭ بختسزلگن الهام بله‌ن سیزنـگان شیكللی، آچی یلاب بیبه‌رگان. زهره-قز بولربله‌ن برگه یلاشا آلماغان: آنڭ كوزلری زور آچلغانلر، سویمبیكه‌گه قاراب‌قاتقانلرده، كیلـگان یه‌ش طامچیلرن طامزمیچه بوزلاندروب اوزلرنده قالدرغانلر. بوتون قزان، تقدیرنڭ آنڭ بـاشینه كیترگان بوتون فاجعه‌لری، سو-یه‌مبیكه‌نڭ یوره‌گن اوط دریاسینه ئه‌یله‌ندرگان، چیكسز چاماسز زورقایغوسی-هه‌مه‌سی، هه‌مه‌سی آی قرینڭ قورقنچ وسرلی آقایوب قالغان كوزلرنده قوط اوچرغچ شه‌وله‌لـر بولوب، كوز گیده كورنـگان شیكللی كورنـگانلر.

سویمبیكه قزاندن كیته‌ر آلدندن خان مسجدینه كروب یلاب یلاب نمـاز اوقوغان؛ آنڭ كوز یه‌شلری آیاق یوزلرینه قدر توشكانلر، سجده اورنلرن چلاتوب، مه‌ڭگی كیبمه‌سلك یووش ئزلر قالدرغانلر. آندن صوڭ اول ایری صفا گرای خاننڭ قبرینه كیلـگان‌ده یاكادن صبرسزلانوب آچی آچی یلاغان،

— كوره‌مسڭ مینی نیندی خورلققه قالدردیلر؟ كوره‌مسڭ قزانلیلر مینی

— بتەسز بیت! بتەسك بیت، قزان! - دیب قچقروب ییبەرگان. آنك نچكەرەك، بر آز طونوغراق، قایغولی طاوشی آی اوستنده كوك كوكرەوگە اوخشاشلی یاڭغراش طودرغان:

— بتەسز بیت! بتەسك بیت قزان!

آی اوستندەگی طاولرنك باشلاری قالترانوب كیتكانلر، اوز اوزلرندن زهره - قزنك سوزلرن قایتاروب ئەیتكانلر:

— بتەسز بیت! بتەسك بیت قزان!

آی اوستندەگی بوتون هواعه اوخشاشلی نەرسەلر اوزون، اوزون بـيیك بییك طولقنلر بلە طولقنلانوب، كوك گورلەگان، یەشن چالتراغان طاوشلر چقارغانلر:

— بتەسز بیت! بتەسك بیت قزان! - دیگان سوزلر قرق تورلی قیافتده، قرق تورلی قورقنچ ومهابت طاوش بلەن زهره - قزنك اوز قولاقلرینە قایتوب یاڭغراغانلرده آنك قوطن اوچرغانلر. اول آپپاق بولوب آغارنغان، طنچسزلانغانده هوشسز بولوب یغلغان.

بوطاوش، آنك بوقورقنچ یاڭغراشی ییر اوستینە كیلوب یەرلگانده قزانلیلر یوقلیلر، قاتی یوقلیلر ایكان. بیك كوبیسی اویانماغانلر. سویمبیكە وآنك سرایی تیرەسینە جییلغان بعض كشیلرگنە بوطاوشنی ایشتكانلرده،

— لا حول ولا قوة الا بالله! - دیب، امیدسز كوزلرن آیغە ترەگانلر هم آنك اوستندە كورنگان قوط اوچرغچ علامتلردن شاشوب قالغانلر.

زهره - قز هوشسز بولوب اوزاق یاتقاندن صوڭ ییر اوستندن ایشتلگان قالن وقورقنچ طاوشدن اویانوب كیتكان. بوطاوش ایوان گروزنی‌نك قزانغە ییبەرگان ایلچیسی، برروس كنەزینك طاوشی ایكان. كنەز قزانلیلرغە:

— اگر روسلر بلەن طنچ طوروغە تلەسەڭز، اگر روس عسكری اوستڭزگە كیلمەسون دیسەڭز، طاو یاغن مەسكەوگە بیرەسز هم خانڭز اوتەمش بلەن آناسی سویمبیكەنی ایوان گروزنی قولینە طابشراسز! - دیگان.

آی قزی، بوسوزلردن غیرتكە كیلوب، یغلغان اورنندن سیكروب طورغان‌ده،

— یوق! برسن‌ده، برسن‌ده بیرمیلر! طاو یاغن‌ده بیرمیلر! خانلرن‌ده بیرمیلر! سویمبیكەنی بیرمیلر! بیرمیلر! آنالرن، آپالرن، سڭللرن، خاتونلرن، صاقچی فرشتەلرن اسیرلككە بیرگان خلقنی قایده كورگانك بار؟ — دیب، قچقروب ییبەرگان. آنك نچكەرەك، بر آز طونوغراق، قایغولی طاوشی آچو وغیرت بلەن قالترانوب، آی‌نك بوتون صو شیكللی نەرسەلرن درلدەتوب طولقنلاندروب ییبەرگان، بوتون آغاچ هم ئولەن‌شیكللی نەرسەلرن قشتردانوب شاولاتوب ییبەرگان.

نیشل‌نه‌لر: وعده‌لرن، آنطلرن بوزوب، مینی روسلر قولینه بیره‌لر. مین بوتون عمرم بویینه قزان قایغوسی بله‌ن یاندم، قزان اوچون کوردم، مینم بوتون صولوشم، بوتون سلکنشلرم قزان اوچون، قزان اوچون گنه، آنڭ راحتی، آنڭ حرلگی، آنڭ یوغاریلغی اوچون بولدیلر... منه شول قزان بوگون مینی روسلر قولینه توتقارلقده بیروب ییبه‌ره‌دیگانده حالسزله‌نوب قبر یانینه تزله‌نگان هم:

— کوره‌مسڭ بوخورلقلرنی؟ کوره‌مسڭ؟ کوروسه‌ڭ، آچ قبرڭنی مین‌ده آنده کریم، مین‌ده سینڭ شیکلی راحتله‌نوب قبرده یال ایتیم! بوخورلقلرنی، بو عذابلرنی کورودن قبرده یاتو مڭ‌ئولوش آرتق! آچ، صفا گره‌یم، قبرڭنی! یارل، ای قبر!- دیب، اوز اوزن قبر اوستینه طاشلاغان. لکن شفقتسز قبر یارلماغان. اول اوزینڭ مه‌ڭگیلک سرلی تیک طوروشی اچنده مهابت، صالقن هم قورقنچ کیلش قالغان.

خان مسجدی. (*)

م. غفوری‌دن.

هر بنادن بییک اولوب کوکلره چقمش باشڭ؛
مین بله‌م بلدر مه‌سدڭده، آغادر قانلی یه‌شڭ.
بو حالڭدن شکایت قیلدی سینڭ هر بر تاشڭ؛
قلبمی مڭ پاره قیلدی، شول گوزه‌ل خان مسجدی.

بر زمانلر سینده نماز اوقوغانلر خان ایدی.
قوم تاتار هم توركنڭ مسکنی قزان ایدی.
اول وقتنی تصویر ایتسه‌ڭ، نه گوزه‌ل زمان ایدی.
قلبمی مڭ پاره قیلدی، شول گوزه‌ل خان مسجدی.

هب کلیسه اورتاسنده یالغزڭ قالدڭ نه‌چون؟
التفاتڭ بز تاتاردن، سین بنا، آلدڭ نه چون؟
اهل اسلام قلبنه سن حسرتی صالدڭ نه‌چون؟
قلبمی مڭ پاره قیلدی، شول گوزه‌ل خان مسجدی.

(*) سویمبیکه مناره‌سی.

بر وقتده سنده طوردی اهل اسلام عسکری؛
شوکتنڭ بتدی بو کوننده قالمادی مـکدن بری .
باشقه‌لرنڭ ییری اولدی اوشبو کون اسلام ییری.
قلبمی مڭ پاره قیلدی، شول گوزەل خان مسجدی .
سین امید اوزسه‌لڭده بزدن، بز امیدنی اوزمه‌دك،
ظاهراً گر توزسه‌ده دوست، قلبمزدن توزمه‌دك ،
جاهل اولغان بر زمانده قیمتڭنی بلمه‌دك .
قلبمی مڭ پاره قیلدی، شول گوزەل خان مسجدی.

ایسکرگان بهادر

ف. امیرخاندن.

عصرلرنڭ آنڭ باشینه کیترگان حسرتلری، آنڭ اوستینه ایسدرگان آچی جیللری آنی قارتایتقان ایدی، ایندی. قایچاندر خان مسجدی اسمی بلەن دان طوتقان بواوزون عمرلی بهادر، کوزلری آلدندن ئەلله نیندی فاجعه‌لرنی اوتکەروب، بهادرلرچه، آه – واهسز وکوز یەشسز قارنایغان، حالسزلەنگان بوییڭ طوغریلغن، گەودەسینڭ جیبرقسز شومالغن جویغان ایدی.

شمالنڭ آچی جیللری، دهرنڭ وفاسزلغی آنی‌قافشاتقان. آنڭ دانن دانسزلققه، شانن شانسزلققه ئەیلەندرگان ایدی .

قدرلی ملتلرنڭ قدرلی بهادرلری قارت کونلرنده عزت واحترام کورو مناسبتنده، قدرسز ملتنڭ بوقدرسز بهادری‌ده عزتسزلك، التفاتسزلق‌قه کوره، قارت کوننده یالغزلق حسرتی چیکه ایدی.

یاشلگنده دانلی وشانلی بولوبده، قارتایغاچ قدرسز بولغان بوبهادرنڭ، حاضر ایندی دنیاده‌غی وظیفه‌سی‌ده خورلانغانلرنڭ کوز یەشلرن اوزینڭ اطرافنده‌غی بیرلرگه سکدرو، اوزی شیکللی قایغی بلەن جونچقانلرنڭ اوستلرینه طنچ قاراب، آلرنی یوواتوب ییبه‌رو، هم اوتکانلر طوغرسنده اویغه توشورودن گنه عبارت ایدی .

منه قارت بهادر اوزاق یللر شول وظیفه‌سن طاوش‘ طنسزغنه‌اوته‌ب طوردی: سوبمبیکه‌نڭ قزلری آنڭ یانینه کیلوب خداغه عبادت ایته‌لر، استمداد ایته‌لر، طنچسز

قالردن، طۇرمشنڭ فاجعەلرندن شکایت ایتەلر؛ طولغان کوڭللرن یلاب بوشاتالر، جلی کوز یەشلری بلەن بەخترنڭ نزول ایتەگون چلاتوب یوانچ طابالر ایدی.

عصرلر اوتدیلر، اوزاق صوزلغان، قایغی ومحنتلر بلەن آغولانغان عصرلر اوتوب توتوب کیتدیلر... سویمبیکەنڭ قزلری بهادر آلدینە کیلوب، نیچە میلیون آیتلر اوقودیلر، غیر متناهی حاجتلرینە مڭلرچە مرتبە یاردم استەدیلر، یلغەلر بولورلق کوز یەشلری توکدیلر... بهادر آلرنی یوواتوب، یواتوب یبەردی، آلرنڭ قایغولرن اوزینڭ دیوارلرینە یوطوب قالدی، آلرغە خدادن صبر صورادی، آلرغە دعا بیروب یبەردی.

یللرنڭ برسندە سویمبیکەنڭ بر قزی ترکلکدن طویغان ایدی. اول بهادر آلدینە باروب اولم طابدی. بهادر آنڭ آنندەغی آهلرینڭ آچیسن اوزینڭ دیوارلرینە قبول ایتدی.

شولای ایتوب اول منە ایندی نیچە عصرلر نیندی فاجعەلرنڭ شاهدی بولوب کیلە، منە ایندی نیچە ونیچە عصرلر سویمبیکە قزلرینڭ آه واهلرن طڭلاب کیلە. اول قارتایمی، کم قارتایسون؟ اول ایسکرمی، کم ایسکرسون؟

اگر اول اوزینڭ حاضرگی عظمتلی سوزسزلگندن چغوب، باشندن اوتکانلرنی سویلەسە، یاشلگندن آلوب بوکونگە قدر کورگانلرن حکایە ایتسە، اول حکایەنی طڭلاغان کشیلردە شول دهشتلی دقیقەدە مڭ یللق قارتایورلر ایدی. اول دهشتلی حکایەنی ایشتکان کشیلر همەسی دە ایسکرورلر، قاقشارلر ایدی.

یللر، بلکە دە عصرلر طاغی اوتەرلر... اگر بهادر کیلەسی عمرندە دە شوندی شوندی فاجعەلرنڭ گنە شاهدی بولوب طورسە، اول طاغی دە قارتایور، طاغی دە ایسکرور، طاغی دە قاقشار...

پار آت.

ع. توقایفدن.

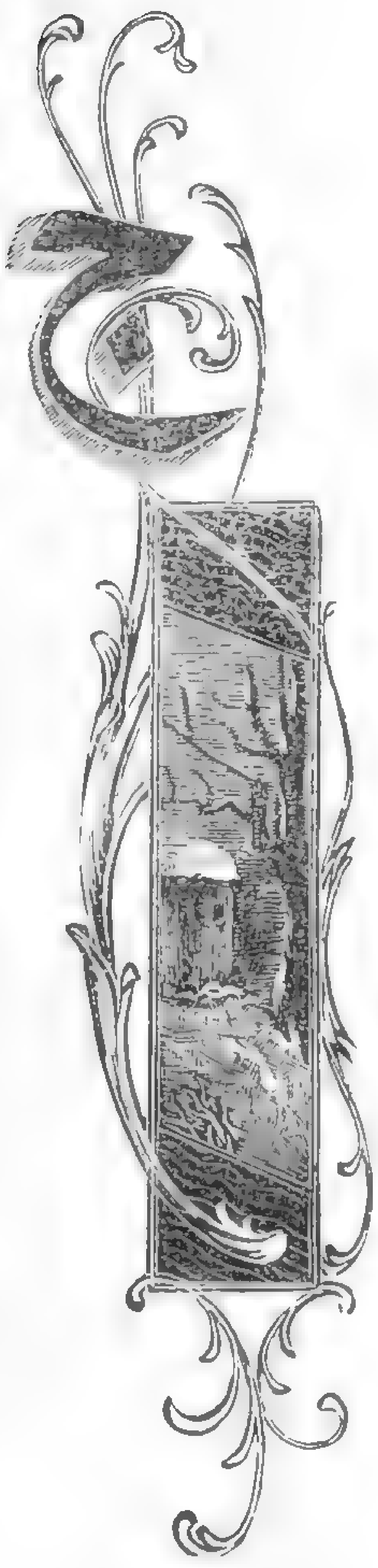

یکدروب پار آت قزانغه طوب طوری کیتدم قاراب،
چابدرا آطلرنی کوچر، صوقالاب ده تارتقالاب.
کیچ ایدی، شادلق بلەن نورلر چەچوب آی یالتری،
ایسکان ئەکرن جیل بلەن یافراق آغاچلر قالتری.
هر طرف طن. اوی میڭا تیك، ئەلله نیجرلی اوقی،
نەرسەدندر، کوز ئلنگان هم تمام باصقان یوقی.
برزمان آچسەم کوزم، برتورلی یاب یات قر کورەم،
آه بونیندی آیرلو؟ عمرمده برطابقر کورەم.
صاو بول ایندی! خوش بحیل بول ای مینم طورغان جیرم،
مین بولای، شولای ایتەم دیب تورلی اوی قورغان جیرم.
خوش عمر ایتکان شهر! ایندی براقده قالدڭز؛
آه! طانش یورطلر تمام کوزدن ده سز یوغالدڭز!
اچ پوشا، یانا بورەك، حسرت اچنده اویده مین؛
ایچماسام ایبلەش ده یوق ایچ، تیك ایکەوبز: اوی، ده مین.
آه گناهم شوملغی بوکوچری بیك طن طاغن،
جرلامیدر بر ماتورنڭ بالداغن یا قالفاغن!
ئەلله نەرسەم یوق کبی بر نەرسه یوق؛ بر نەرسه کیم؛
بارده بار، تیك یوق طوغانلر، مین یتیم موندە یتیم.
موندە بارده یات میڭا: بومیڭعلی، بیکەوللا، کم؟
بیکەمحمد، بیکتیمر برسنده بلمیم ئەلله کم!
سزدن آیرلوب طوغانلر! جایسز، اوڭغایسز طورو.
بوطورو ئەیتورگه ممکندر: قوباش، آیسز طورو.
شوندی اویلر برله طاشدای قاتدی کیتدی باشلرم،
چیشمه توسلی اختیارسز، آقدی کیتدی یاشلرم.
برطاوش کیلدی قولاقه یا ڭغرادی بر زمان:
«طور شه کرت! جیتدك قزانغه، آلدمزده بیت قزان»
بوطاوش بیك آچدی کوڭلم، شادلغمدن جان جانا،
ئەیده چاب کوچر! قزانغه، آطلرڭ قو: «نا! نا، نا!

ئەیتە ایرتەنگی نمازغە بیك ماتور مۇکلی أذان
ای قزان! دردلی قزان! موکلی قزان! نورلی قزان!
مۇندەدر بزنك بابایلر، تورلری پوچماقلری.
مۇندەدر دردلی کوکلنك مورلری اوجماخلری.

اوتکانلر.

ع. بطالدن، — „قافقاز مکتوبلری“.

شول کون کیچ بلەن تساریتسین‌گە یاقنلاشا باشلادق. تیگزلك بتوب، ۋولغانك یاقنلغندن خبر بیرگان توبەلر، اوبالر وطاوسماق نەرسەلر کوزگە چالنا باشلادی.

آی یاقتیسی بلەن تون قارانغیسی آراسندە ۋاگون تەرەزەسندن ئەلە نیندی سرلی نەرسەلر کبك کورنگان بو اوبالر اویلرمنی ئەلە قایلرغە، تاریخنك آرطدە قالغان واۋتولا یازغان زمانلرینە کوچروب بایتاق اویلانورغە ومۇکلانورغە مجبور ایتدی.

بو یېرلر قهرمان بابالرمز تاتارلرنك ایك کوب طابتاغان وکوچوب ـ قونوب یورگان یېرلری: بوکوندە ئەلە نیچە ملك پۇدلق پوبزدلرنك تترەتکانی بو اورنلر، بر زمانلردە آلرنك آطلرینك طۇیاقلری آستندە تترەگاندر؛ حاضر اوقاماتیقلرنك صزغرغانی اورنلرندە آلرنك، دۇیەلری باقرغان ویوگرۇك طولپارلری اطرافنی یاڭغراتوب کشنەگاندر. ایندی ۋاگون تەگەرمەچلرینك شلدرداغانی یېرلردە آلرنك مایلانماغان آربا کوپچەکلری چیقلداغاندر. مۇنە بو اوبالرنك آرطندە آلرنك آطلی فرقەلری پۇصوب طورغانلردر؛ احتمال، کە دشماننی ایزوب کیلگاندن صوڭ، آلر شول یېردە آیاقلرن بوکلەب طابن بولوب اوطروب یال ایتکانلردر؛ شوشندی تۇندە آلرنك یاقتانی اوطلر، ئەلە قایدن یراقدن، پەری کوزی تۇسلی کورنوب طورغاندر؛ بلکە شوشی اوق اوبالرنك یاننندن برگروه آطلی جنگاورلر، آطلرینك طۇیاقلری بلەن جیرنی درسلکتوب، آطقان اوق کبك ۋولغا بویلاب یوغاریغە دەشمی ـ طنمی ـ شپرطقنە یاکە آیخایلاب، قیقولاب چابوب کیتکانلردر؛ احتمال، بواوبالرنك اچندە ئەلە نیچەشەر یوز تاتار قهرمانلرینك سۇیەکلری صاقلانوب یاتا طورغاندر....

ملی موڭلر.

ع. توقایفدن.

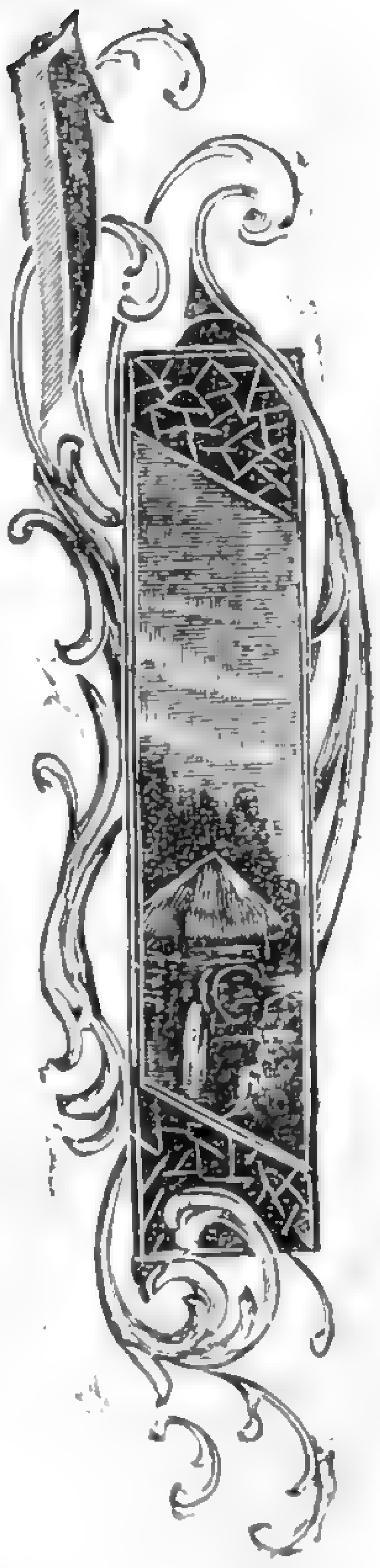

یشتلدم مین کیچه برەو جرلی،
چن بزنڭچه ماطور ملی کوی
باشقه کیلە اویلر تورلی، تورلی
ئەالە نیندی زارلی، موڭلی کوی.
ئوزلوب، ئوزلوب کنە ئەیتوب بیرە،
تاتار کوڭلی نیلر سیزگانن؛
مسکین بولوب طورغان اوچیوز یلدە
تقدیر بزنی نیچك ایزگانن.
کوبمی محنت کورگان بزنڭ خلق،
کوبمی کوز یاشلری توگلگان،
ملی حسلر برلەن یالقنلانوب
صزلوب، صزلوب چغا کوڭلندن.
حیران بولوب جرنی طڭلاب طوردم،
طاشلاب توبەن دنیا اویلرن،
کوز آلدمدە کورگان توسلی بولدم،
„بلغار“ هم آق ایدل بویلرن.

بوُروُنغیلر.

م غفوری‌دن.

آق ایدلکه‌یلرنی آی کیچکانده،
بر جرلادم ایشکه‌ك ایشکانده
برجرلاسه‌ڭ، دوستقای، بر جلارسڭ،
اوتکان عمر ایسکه توُشکانده.

صایری صاندوغاچلر چوت چوت ایتوب،
ایدل آریاغنده طوغایده؛
شولر کبك موُڭلاب آی جرلارسڭ،
موُنڭ کبی ماتور بیر قایده؟

بلمه‌یم نیگه موُڭلی کورینه‌لر
بو آغاچلر، ماتور یالانلر،
بو بیرلرنی کورگاچ ایسکه توُشدی
آتا بابا، اوتکان زمانلر.

اوتکان زمان برنڭ آی بابایلر
موُنده طوغان، موُنده اوسکانلر،
موُنده عمر ایتوب، موُنده یوُروب،
بو صولرنی آلر اچکانلر.

آنا تیگی ماطور طوغایلرده
جه‌ی اوتکاروب، کوچوب یوُرگانلر،
ایدل، دیم بویلرینه آی باش بولوب
راحت، راحت عمر سوُرگانلر.

بر وقتلر موُنده طوُرغان ایدی،
قورای طاوشلری یاڭغراب،
ایندی موُنده آلرنڭ هیچبرسی یوق
کورگان کشی طوُرور آپدراب.

باشقه‌ایللر کیلگان، اوزگارگان‌بیر،
تیرمه اورننده زور طاش یوُرطلر؛
قایده‌غنه کیتکانلر ایکان صوڭ،
موُنده جه‌واب بور، گاه باشقه تل ؟

قایده کیتکان تاتار - باشقرتلرنڭ
مۇنده یورگان آصل ذاتلری،
قایده کیتکان ایکان بو دنیانی—
در- سلکتوب طۇرغان چاقلری؟
آنه تنگی مانور طاو باشنده
تیرمه قۇروب خانلر جەیلەگان
ایرکنلکده بۇروب، اویناب کۇلوب
رەت - رەت یلقیلرنی بەیلەگان.
آت اۇستنده بۇروب غیرت بلن
آلر مۇنده عمر ایتکانلر؛
ایندی آلرنڭ مۇنده هیچ بری یوق
مەنگی کیلمەس ییرگه کیتکانلر.
زماننده آلر کیڭلك بلن،
راحت، راحت مۇنده یەشەگان؛
بهاسی یوق، یەملی اورنلرنی
بالالری صاتوب آشاغان.
آی های غنه دیوب جرلاغانده،
آق ایدلنڭ بویی یاڭغری؛
بز طۇرامز صوصاب آغرلقده،
قاچان یاوار رحمت یاڭغری.
آی های دەغنه دیگان آی طاوشقه،
قامالری کردی قامشقه؛
یکت دەگنه مسکین ئولمی ایکان،
اچی طولی قایغی صاغشقه.
اوتکان زمانلرنی بوکۇن اویلاب،
کیمه اۇستنده مۇڭلاب جرلادم؛
نی اۇچۇندر کوزدن یەشلر آغا،
ایندی تمام بولدی جرلرم.

طوغان ایل.

ع. تو قایف‌دن.

یرلوب کیتسه‌م‌ده سینددن عمرمك طاکندہ مین،
ای قزان آرطی، سیکا قایتدم سویوب طاغن‌ده مین.
اول طانش قرلر، بولونلر، طارتدی اول حسّه‌ی،
طارتا طورغاچ قریمادی، قایتاردی آخر جسه‌ه‌ی.
قصه‌ه‌ده | سینده فقیرلکلر یتیملکلر مینی،
ایزسه‌ده اوز ایشلرمدن خور وکیملکلر مینی.
اوتدی ایندی اول زمانلر، اوچدیلر شول قوش کبی.
اویلاسه‌م اول کونلرم تیك کیچده کورگان توش کبی.
به‌رسه‌ده دولقنلرك، هیچ آلمادی، غرق ایتمه‌دی:
آلدی دورت یاغمنی یالقن یاقمادی،- خرق ایتمه‌دی.
بو سببدن آڭلادم مین، ای طوغان جیرم سینك،
جانغه جاغملی ایکاندر یالقنڭده، دولقنڭ!
جملة، ایزگی ایکان ایچ اینشڭ چیشمه‌ڭ، قرڭ،
یوللرڭ، آول، ئه‌ون، کیبه‌نلرکده، اندرڭ؛
هرفصول اربعه‌ڭ: یازڭ، کوزڭ، جای قش کونڭ،
بارچه، بارچه آق اویوق کیندر، چاباتا، اشطرڭ!
هم کتوچڭ، اتلرڭ، اوگز، صیر، سارقلرڭ،
بارچه‌سی یخشی بوری، جن، شوره‌لی، سارقلرڭ!

طوغان تل.

ع. توقایفدن.

ای طوغان تل، ای ماطور تل، ئەتـكەم، ئەنكەمنك تلی،
دنیاده كوب نەرسه بلدم، سین طوغان تل آرقلی.
ایك ئـلك بو تل بلەن ئەنـكەم بیشكده كۆیلەگان!
آننار ی تۆنلر بویی ئەبكەم حكایت سۆیلەگان.
ای طوغان تل! هر وقتده یاردەمك برلەن سینك،
كچكنەدن آڭلاشلغان شادلغم، قایغم مینم.
ای طوغان تل! سینده بولغان ایك ئلك قیلغان دعام:
«یارلقاغل دیب اوزم هم ئەتـكەم، ئەنـكەمنی خدام.»

عید كۆننده.

فاتح امیرخاندن.

عید كۆننی مین ایشك آلدینه یا ڭا كییملرمنی كیینوب چقدم. كولمەك كەلەپوش هم چیتـكارم گنەتوگل، مینم كەزەكییمده اۆر - یا ڭا، شوشی عیدكەگنه تكدرلـگان كەزەكی ایدی.

بزنك ایشك آلدنده مینم بلەن یەشدەش مالایلر آز توگل ایدی. آلرده بو گۆن یا ڭا كییملر كیینگانلر، اوزلرنچه قوبشیلانغانلر، ماتورلانشقانلر ایدی. باری برگنه، بر كچكنهگنه مالای بو گۆن بزنك شیكللی كیینمەگان، اوزینك هر وقتدەغی ایسكی كییمنده ایدی. بو مالای - بلطر آتـا آناسی ئولـگانلـكدن بو یل برەوده خدمت ایتوب طۆرا طۆرغان آصراو مالای نوری.

بز اوینارغه طۆتندق: آت - آت اوینادق، پراخود - پراخود اویندق، بو اوینلردن طویغاچ، صابان طویی آتلری بولوب چابشوب قاراماقچی بولدق.

مین یالان آیاق وقتده بیك چیبەر یۆگوره، صابان طویی آتلری بولوب اوینا-غانده هر وقتده برنچی كیله ایدم. لكن بو یولده آلای بولمادی: مینم اوكچەلی یا ڭا چیتكلرم اوزلرینك آورلقلری، اوڭغایسزلقلری بلەن میڭا برنچی كیلۆرگه ایرك بیرمەدیلر:

نوری مینی اوزدی‌ده کیتدی‌ده ایکی - اوُچ آرشین قدر میندن آلده کیلدی.

هروقت بر نچی کیلورگه اوُیره‌نگانگه کوره، نوری‌نڭ مینی اوزووی مینم کیفه‌منی بیبه‌ردی، مین شول کیفسزلـگمنی برآز کیه‌تورا اوچوُن ایبده‌شلرگه‌قارابراق؛

— میکا چیتـکارمگنه اوُگغایسزلادیلر، بولماسه، مین نوری‌نی اوزدرمیدر ایدم - دیب، سوُیله‌نورگه‌طوُتوُندم. نوری اوزینڭ اوزوون بولای بیلگه بیبه‌رورگه رضا بولمادی:

— اوزغاچ، اوزغان‌ایندی: چیتکارڭ اوُگغایسزلاراق بولغاچ، آلونی‌صالوب چاپش ایدڭ صوڭ!

نورینڭ بولای ماقتانووی مینم آچوومنی کیتره باشلادی:

— اوزکُنڭ یاگاچیتگڭ بولماغاچ، شولای‌دیگان‌بولاسڭ‌ایدی. مینـکی شیکللی یاگاچیتکلرڭ بولاسه، سین‌ده یالان‌آیاق چاپشماس ایدڭ؛ به‌یرم کوُننی کییوب بوُرورگه چیتگڭ‌ده‌یوق‌بیت، سین بیچاره‌نڭ! مینم‌بوسوزلرنی باشقه‌چیتکلی مالایلرده ئله‌کدروب کیتدیلر.

— اوزینڭ چیتگی بولماغاچ.

— به‌یرم کوُننی‌ده یالان آیاق بوُری، ئه اوزی آلدن کیلووی بـلـن ماقتانغان بولا طاغن!

— آنڭ ئه‌لی یونلی کده‌پوشی ده یوق، ئه اوزی آلدن کیلووی بـلـن ماقتانغان بولا طاغن.

بزیاگاکییه‌لی مالایلر نوری‌نی ایندی‌بیك‌چنلاب مسقللاورغه‌طوُتندق. اول اوّل

— بایلغکز بلـن ماقتانماکز، بایاق بر آیاق اول - دیب، بزگه‌قارشی طوُروب قاراسه‌ده، اش زورغه کیتکاچ، طوقتادی. بر آز چیتکه‌ره‌ك کیتوب، بر قویماغه سوُیه‌الدی‌ده بر سوزده ده‌شمیچه، کوزلرن ئه‌اله نیچك‌كنه موُلدره‌توب بزگه قاراب طوُرا باشلادی بز همان طوقتامادق، آنی مسئل ایته بیردك. اول همان برسوزده ده‌شمیچه، سوُیه‌لگان یرنده طوُرا بیردی. آنڭ بولای سوزسز طوُرووی میکا اوُشامادی، مین آنڭ آچوور کیترور اوُچوُن، - ای، بتاش! - دیب تچقروب بیبه‌ردم. بو سوزدن آنڭ کوزینڭ موُلدره‌واری طاغی‌ده قوتلـنوب کیتدی. اول مینم شوشی سوزمنی گنه کوُتوب طوُرغان شیکللی، کیندت‌کنه قویماغه تابا ئه‌یلـندی، بوُزن قویمانڭ برطاقتاسینه‌سوُیه‌دی‌ده تچقروب یلاب بیبه‌ردی:

— مین اوکسز بالا شول! ئه‌تی ئه‌نییم بولسه، مینم‌ده‌چیتك‌كه‌وشم بولور ایدی

بز، مسقللاوچی بالالر نوری یلاب بیبه‌رگاچ، طب‌طن قالدق. برر مینوت سوزسز طنسزغنه بر- بربزنڭ کوزلر بزگه قاراشدق، آندن صوڭ نوری‌غه قارادق. آندن صوڭ طاغی بر بربزگه قاراشدق. آرادن برمالای:

— اوکسز بالانی نیك آلای رەنجتەسز ؟ دیوب، قچقردی دە اوزی بزنك تۆرکمبزدن چیتکەرەك کیتدی.

— اوزکٔدە مسقللاشدك بیت ئەلی!.. دیب، بز اول مالایغە تابا ئەیلەندك.

آندن صۆك طاغی نوری غە قارادق، اول هەمان یۆزن قۆیماغە سۆیەگان حالندە طۆرا، ایندی قچقروب یلاماسەدە، آنك اچینك سلکنشندن، هەمان ئەلی یلی ایکانچیلگی بلنەایدی.

مین‌دە مالایلر تۆرکمندن چیتکەرەك کیتدم: بو وقتدە مینم یۆرەگمنی ئەلە نەرسەطرناغان شیکللی ایتەباشلادی؛ نوری میگٔاچیکسز؛ چاماسز قزغانچ طۆیولاباشلادی، آنك:

— مین اوکسز بالا شول! — دیب قچقروب یلاب ییبەرگان تاوشی مینم قۆلاقلرم تۆبندە هاماندن هامان یاڭاروب طۆرغان شیکللی بولدی:

— مین اوکسز بالا شول!

اگر اول اوکسز بالا بولماسە، آنك‌دە یاڭا چیتکلری بولور ایدی، اگر اول اوکسز، فقیر بالا بولماسە، بز آنی بولای مسقل ایتە آلماس ایدك؛ اگر اول اوکسز بالا بولماسە بولای قۆیماغە یۆزن سۆیەب یغلاماس ایدی:

— اول اوکسز بالا شول!

بەيرەم.

س. رمیيفدن.

بۇگۇنگى كۇن الوغ كۇن بر
راحت شادلق كۇنى ديلر،
بو گۇن بەيرەم! كۇنى بەيرەم،
تۇنى رحمت تۇنى ديلر؛

خلقدە بر كۇلاچ يۇزلى
راحت شاد تۇسلى يۇرشەلر،
زيارتلر ايتوب برسن
برى كورشە وكۇلشەلر.

یاڭا یل بەیرەمی آلدندن.

فخرالاسلام آگییفدن.

بۇن . . .

ئۆی خلقی بارسی‌ده یوقلی. کچکنه عالیەده یانقان ایدی. لکن یوقلی آلمادی. آنڭ کوڭلی طنچ توگل، کچکنه یۆرەگی تیبه، کوزلری آچق. آنڭ کم بلەندر سویلەشەسی کیله . . .

طوردی... تزلەندی. اوزی‌ده سیزمەسدن، مامق توسلی یومشاق قولچقلرن کوتەروب، کوکگه تابا قاراب دعا قیلا باشلادی. اول دعا قیلا... لکن آنڭ ایرنلری قیملدامیلر، تلی برنەرسەده اوقومی... تیك آنڭ کرسز، گناهسز، پاك کوڭلی تلی... اوزی اوچۇن‌ده، اوزینڭ ئەتی ـ ئەنیلری اوچون‌ده، اوزینڭ طوغانلری اوچۇن‌ده، اوزینڭ خلقی اوچۇن‌ده تلی... ئەتی ـ ئەنیلرینڭ سلامت بولوون تلی؛ طوغانلرینڭ طاتو طورولرن تلی؛ قان قەردەشلری، دین قەردەشلری بولغان تاتار خلقینڭ بختلی بولوون تلی. . .

بوگون صوڭغی کون. ایرتەنگی کون یاڭا یل کونی بولاچق. ایرتەنگی کون بلەن یاڭا یل باشلاناچق. منه، شول، بویلغی یاڭا یلنی سلامت قارشی آلغان کشیلرنڭ، تاغن، تاغن کوب کیلەچك یاڭا یللرنی شولای‌اوق سلامت کنه، شادلنه قارشی آلولرن تلی... یتیملرنڭ کوڭللری صنق بولماون تلی؛ فقیرلرنڭ بای بولولرن تلی؛ بایلرنڭ شفقتلی بولولرن تلی؛ اوزینڭ... دەو بولوون تلی! کچکنه عالیەنڭ کوڭلی یاڭا یل آلدندن منه شولرنی تلی. . .

عالیەنڭ گناهسز تابسز، یەش کوڭلی بوایزگو تلەکلرنی کمدن تلی صوڭ؟ کمدن تلەسن؟ ـ البته، فەرشته توسلی گناهسز، پاك کوڭللی بالالرنڭ تلەکلرن ایشته طورغان بۆیۆك وشفقتلی تەڭریسندن تلی!..

بەیرەم.

م. اوقماصیدن.

آطدی طالڭ، چقدی قویاش، بار کونڭ سرلی یەم بوگون؛
بارده شادلانغان و کولگان چونکه زور بەیرەم بوگون.
کوکڭ، یرده معنوی نورلر بوگون میدان سوره؛
بار بوتون ذاتده بشارت، سری دوران جان سوره.
یاڭرادی هر بر منارەدن أذان بەیرەم، دیلر،
قوطلا بەیرەمنی بوگون؛ شادلان، بیزەن‌یەملەن، دیلر.
آللی گوللی توسکه کرگان. هرصبی کولگان بوگون؛
اوچمی قوشلر، ایسمی جیل، بەیرەم آلر بلگان بوگون.
شاو کیلوب بوگون قبرلرنی زیارت ایتدیلر،
کوبدن اونتلغان بابایلرنڭ روحن شاد ایتدیلر.
عادی اش، دنیاوی اش، بتکان بوگون طنغان بوگون؛
اوچیوز آلتمش کونگی محنتلرده اونتلغان بوگون.
چققان آفاقه بوتون جیردن مجسم یەم بوگون؛
بارچه تل تکرار ایته، بەیرەم سوزن، بەیرەم بوگون.

بەیرەم بوگون.

ع. توقایف‌دن.

بار، کوڭلیلک بوتون دنیاده بار بر، یەم بوگون.
نەرسەدن بو؟ مین بلەم: بەیرەم بوگون، بەیرەم بوگون.
بر مقدس حس بلەن هر بر کشی حیران بوگون،
اوینی سازمده مینم بەیرەم کوین، بەیرەم بوگون!
آرتدرا کوردم قویاش عادتده گیدن بالقوون،
«اول کیینگاندر» دیدم، بەیرەم بوگون، بەیرەم بوگون!
حس ایتوب هرجیردەده برنورلی خوش ایس آنقوون:
ایسلی مای سورتکان ایکان دنیا دیدم، بەیرەم بوگون!

برتله‌نچینی قوچاقلاشقان کوروب بر بای بله‌ن،
«کوکلی‌نچکه‌رگان!» دیدم؛ به‌یره‌م‌بوگون، به‌یره‌م‌بوگون.
یار باشندن طکلادم مین، بر صونك دولقنلرن:
سویله‌شه‌لر اوز آرا: «به‌یره‌م بوگون، به‌یره‌م بوگون!»
طکلادم ئه‌کرن‌گنه ایسکانده به‌یره‌م کون جیلن:
آنیسی‌ده‌سویلی‌طاغن: «به‌یره‌م‌وگون، به‌یره‌م‌بوگون!»

مولد کیچه‌سنده.

ع. رحیم‌دن.

کیچه‌لردن بر کیچه‌ده ایران شاهی نوشیروان، پای‌تختی «مداین» شهر- نده‌گی ایس کیتکچ زینتلی سرایننده، اصل تاشلر بله‌ن بیزه‌لوب یاصا- لغان آلتون تختی اوستنده، یفه‌ك یاصدقلرغه تایانوب اوطورا ایدی. تختنك ایکی یاغنده کوموشدن یاصالغان بییك اوچایاقلر اوستینه قویلغان باقر طاباقلر اچنده عود آغاچلری وهر تورلی خوش ایسلی اوله‌نلر پصقوب یانوب طورالر؛ آلردن چققان خوش‌ایسلی زه‌نگه‌ر توتونلر آقرن‌غنه طولقنلانوب یو- غاری کوته‌رله‌لر ایدی. دنیانك تورلی طرفندن کیترلگان‌ماتور، ماتورکه‌نیزه‌کلری، دویه قوشی قاوریارندن یاصالغان جیلبه‌زه‌ار بله‌ن کیسرانك اوستینه راحت جیل کیتروب، قوللری عادتده‌گیچه تخت یاننده قول‌قوشروب وخدمتینه طیار طورسه‌لرده بوکون آنك چرایی نیگه‌در بوزولغان؛ یوزی فارانغیلانغان ایدی. شاه بر سوزانده شمه‌گانگه، وزیرلری یارانلری‌ده آنی آچولاندرودن قورقوب طنچلق صاقلیلر، سوز باشلامیلر ایدی.

کیسرا اوزینك باش وزیرینك اوتکان توننده کورگان شوملی توشی طو- ریسنده اویلی، کوکلی ئه‌لله نه‌رسه سیزگان شیکللی تشویشله‌نه ایدی. وزیر چنلاب‌د- عجب برتوش کورگان‌ایدی. آطلرغه، دویه‌لرگه آطلانغان قوللرینه اوزون سونگیلر طوتقان‌عربلر آقرن‌غنه، عرب‌ایلن عجم ایلندن آیرغان دجله‌صوون آرقلوب، کیسر- جیرینه چققانلر هم تورلی یاقلرغه طارالغانلر ایدی. منه نوشیروان شوشی توشنك معناسن آکلی آلمی ایدی. عربلر... کملر صوك آلر عربلر؟ شاهغه آلر طوریسند- بیك، بیك آز ایشتورگه طوری کیله، ایشتکانده‌ده اول عرب دیگان سوزگه التفات

ایتمی، بوسوز، آنڭ کوز آلدینه، قوم دالالرنده، یرتق چاترلرده طورا طورغان، وحشی یول باصوچیلرنی‌غنه کیتره ایدی. ایمش شول وحشی آدم‌جیینتقلری آطلرغه، دویه‌لرگه آطلانوب عجم ایلینه کیلسونلر ایمش! آلرنڭ بیت باری، سوریه بله‌ن ایکی آراده یوری طورغان تورالسز سوداکروانلرینه هجوم ایته‌رگه‌گنه باطرچیلقلری جیته . . .

کیسرا شول ره‌وشچه کوب اویلادی. نیقدر اویلاسه‌ده، فکرینڭ اوچینه چغا آلماغاچ، اول بیك ایرنگان قیافت بله‌ن‌گنه باشن کوته‌روب، باش وزیردن:

ای قوللرنڭ تولی! ئه‌یتچی میڭا: بودنیاده میندن‌ده الوغ ذات بولورغه ممکنمی؟ دیب صورادی. شول مینوتده آنڭ سوزلرینه جواب شیکللی، تونون سرای کینه‌ت زلزله وقتنده‌غی شیکللی نیگزندن آلوب توبه‌سینه چاقلی تتره‌ب کیتدی. کوك کوکره‌گانده‌گی توسلی طاوشلر ایشتلدی: سرایده باغانالر اوستینه قوروُلوب یاصالغان چارلاقلردن اون دورتی ایشلوب توشکانلر ایدی. نوشیروان قورقودن هوشسز بولوب یغلدی.

شاه هوشینه کیلور کیلمه‌سده عجملرنڭ طابنا طورغان مقدس اوطلری حرمتینه صالنغان عبادتخانه‌نڭ باشلغی، بیلینه جیتکان اوزون آق صاقاللی قارت کاهن، بیك قورقفان، آغارنغان حالده سرایغه کیلوب کردی. همه خلق آنڭ آلدنده سجده قیلدیلر. کاهن نوشیروان آلدینه کیلوب باش اوردی‌ده، قالتراغان طاوش بله‌ن:

— ای شاهلرنڭ شاهی، خراب بولدق! مڭ یلدن بیرلی سونمیچه یانوب کیله طورغان ایزگی اوطمز، اوز کوز آلدمده، کینه‌ت سوندی. صاقالمنڭ آقلغی بله‌ن آنط ایتوب ئه‌یته‌من، که بو اش یاخشیلققه توگلدر — دیدی.

بو خبر سرایده‌غی خلققه یه‌شن صوققان شیکللی تأثیر ایتدی. هه‌مه‌سی، بر آوز سوز ئه‌یته آلمی، اوطورغان اورنلرنده قاتوب قالدیلار . . .

II

بو قورقنچلی تونڭ ایرته‌گیسن نوشیروان زور بر کیکه‌ش مجلسی جییوب سرای‌ده وشهرده بولغان بارچه کاهنلرن، بلگچلرن، حکیملرن چاقرتدی. آنڭ کیچه‌گی شوملی واقعه‌لرنڭ سببلرن بله‌سی کیله ایدی. اول اوزینڭ کوڭلنده باش وزیرلرینڭ کورگان توشی بله‌ن کیچه‌گی اشلرنی برگه باغلی، آلر بارچه‌سی بر ئه‌یبرگه اشاره بولغان شیکللی طوبولالر ایدی.

سرایغه جییلغان عالملر بوطوریده بیك کوب اویلاسه‌لرده، بیك کوب سویله‌شسه‌لرده، بر قرارغه‌ده کیله آلمادیلر. سرلی اشلر الککیچه سرلی بولوب قالدیلر. مجلس شول کوییی طارالدی. شاهنڭ کوڭلی طنچلانمادی.

بو حاللرنڭ نیچك بولسه‌ده، عربلرگه مناسبتی بولورغه تییشلگن نوشیروانڭ

كوڭلی سیزه ایدی، اوز بیرنده‌گی بلگچلرنڭ مسئله‌نی آچارغه كوچلری جیتمه‌گانن كورگاچ، اول عرب عالملرندن بره‌ونی چاقروب صوراماقچی بولدی. ساسانیان شاهلرینڭ قول آستنده بولغان عرب امیرلرندن نعمان بن منذرگه بر عالم وفاضل كشینی مداین شهرینه جیبه‌رورگه فرمان كوندرلدی.

نیچه كونلر اوتكاندن صوڭ عرب امیری طرفندن مداین‌گه عبدالمسیح اسملی عالم كشی كیلدی. كیلووینه آنی شاه آلدینه كیتردیلر. نوشیروان آكاروزیری كورمان توشنڭ معناسن، كینه‌ت بر تونله سراینڭ اون دورت چارلاغی جیمرلوب، عبادتخانه‌ده‌گی قلڭ یلدن بیرلی یانا طورغان اوطنڭ سونووی نی اوچون، نیگه علامت بولغانلغن سویله‌رگه توشدی. عبدالمسیح باشن توبه‌ن صالوب اوزاق اویلاب طورغاندن صوڭ كوزلرن رخت اوستنده اوطرغان نوشیروانڭ یوزینه كوته‌ردی‌دم:

— ای شاهلرنڭ شاهی، الوغ نوشیروان! تله‌سه‌ڭ باشمنی كیسدر، وعجائبلرنڭ معناسن بلودن عاجزمن، قوشسه‌ڭ كوكده‌گی یولدزلرنی صانارمن، لكن بو سؤاللرگه جواب بیره آلمام. شام یورطنده میڭا قه‌رده‌ش تییشلی سطیح اسملی بلگچ هم كوره‌زه بر قارت بار، اگرده ایسه‌ن بولسه بو سؤاللرنڭ جوابن اول‌غنه بیرسه بیره آلور – دیدی.

نوشیروان عبدالمسیح‌قه شول كوننی اوك مداین‌دن چقوب شامغه سفر ایته‌رگه، تیزره‌ك سطیح‌نی كوروب قورقنچلی علامتلرنڭ سببلرن بلوب قایتورغه امر ایتدی.

III

عبدالمسیح شامغه باروب قه‌رده‌شی سطیح‌نڭ یورطینه كرگانده اول توشه‌گنده، ئولم حالنده یاتا ایدی. آنڭ یه‌شی یوزدن آرتقان، قولاقلری ضعیفله‌نگان، دنیاغه، طورمشقه قولن سلته‌گان ایدی عبدالمسیح آنڭ ئولوب كیتووندن، شولای ایتوب مسئله‌لرنڭ چیشلمی قالووندن قورقوب تیزره‌ك سوز باشلادی:

— ایا! الوغ استاذ، شیخ فاضل سطیح مینم سوزلرمنی ایشته‌می؟ ئه‌لله بو-قسقه قولاقلری صاڭغراولانغانمی؟ ئه‌لله ئولوب كیتوب بزنی محروم قالدردیمی؟ قه‌رده‌شڭ، ایران شاهی طرفندن جیبه‌رلگانلكدن، طاوغه، چوقورغه، كیچكه، كوندوزگه قارامای آشغوب سینڭ یانڭا كیلدم: نوشیروانڭ بار امیدی سینده، بوتون ایرانڭ بلگچلری، كوره‌زه‌لری وحكیملری بله آلماغان مسئله‌لرنی اول سیندن صوراب بلورگه تلی – دیدی.

سطیح كوزلرن آچدی‌ده كوچكه كوچكه‌گنه شوشی سوزلرنی سویله‌دی:

— ئه، عبدالمسیح، سین ایكانسڭ! قارت قه‌رده‌شڭ سطیح‌قه یومشڭ توشوب یراق یرلردن كیلدڭمی؟ سطیح ایندی بر آیاغی بله‌ن قبر یاقاسینه باصقان شول. تلی‌ده طوتاوغا ایندی، سینی عجم شاهی كوندردیمی؟ باش وزیری كورگان‌ـه اوسه بوراتورغه تلیمی؟ معلوم توننده سراینده‌غی چارلاقلرنڭ نی اوچون جیمرلگاننـ طارایدی، كو اوطنڭ نی اوچون سونگاننی بله‌سی كیله‌می؟ آلای بولسه طڭلا: نوشیر، طرشقان وقتن

قورقنچلی بولغان اول کیچه‌ده، عربستان اچنك بر بالادنیاغه کیلدی. بو بالا پادشاهلر نسلندن توگل هم زورایغاچ‌ده پادشاه بولماس. لکن اول دنیاده‌غی همه پادشاهلردن یوغاری یاق، همه‌سندن اوستونره‌ك، بارچه‌سندن حرمتلیره‌ك بولور! آثار ایمه‌رگان خلق بله‌ن دنیا طولار. آنك روحی بله‌ن روهلانغان عربلرنك هجوم ایتووی سببلی ساسانیان پادشاهلغی، نگی ملك یلغی اوط شیکللی، کوز آچوب یومغانچی سونه‌ر، دنیا یوزندن یوق بولور. عربلر دجله‌نی کیچوب ایران مملکتن صوغشوب آلورلر... لکن بو اشلر بولغانچی ئه‌لی ایرانده ساسانیان نسلندن، تگی اون دورت چارلاق صانچه، اون دورت شاه تختکه منوب حکم سوره‌چك... دیدی‌ده، بر طابقر «اوف» ایتوب صولاب شول مینوتده جان بیردی. شولای ایتوب عبدالمسیح طاغن ئه‌لله نی قدر صوراسی سوزلرن صوری آلمی قالدی.

اول، سطیح قارتنك سوزلرن قایتوب سویله کاچ نوشیروان‌نك کوکلی طنچلاب کیتدی:

— اول هلا کتکه ئه‌لی یراق ایکان. مینم نسلمدن اون دورت پادشاه کیلوب کیتکانچی نیچه یوز یللاب وقت اوزار ئه‌لی... دیدی

لکن قارتایغان، چرگان ایران دولتینك باشینه جیته‌چك کشی ایندی طوغان ایدی. کیسرانك سرایی جیمرلگان تونی. کوکدن توشوب مکه شهرینه طوتاشقان آق نور آنك طوغانلغندن سوینچ بیره ایدی. بو طوغان بالا پیغمبرمز محمد علیه السلام ایدی.

نوشیروان ئولگاچ ایران پادشاهلغنده بولغانولر، طنچسزلقلر باشلاندی. ایران تختینه برسی آرتندن برسی اون دورت شاه منوب توشدیلر. محمد علیه السلامنك طوووینه سیکسه‌ن یللرده اوزماغان ایدی، ساسانیلرنك مملکتی اسلام عسکری طرفندن خراب ایتلوب، ایران اسلام یورطینه قوشلدی.

مولد به‌یره‌می.

ع. رحیم‌دن.

[ا]وینك توبه‌سی آچلوب، کوته‌رلوب کیتکان کبك بولدی. یردن کوککه، مغربدن مشرققه نور طوتاشقان ایدی. اوینك دیوارلری یوغالدیلر. نور اچنده آنك آلدنده آق مرمردن صالنغان سرایلر، ایس کیتکچ ماتور باقچه‌لر، [...]گزده یوزگان کویمه‌لر، طاغن ئه‌لله نیندی، ئه‌لله نیندی عجایب نه‌رسه‌لر ظاهر بو[لدی]. آنك کوزینه بریولی بوتون دنیا کورنگان شیکللی بولا ایدی. بو قدر کوب [ب]ریولی کورودن آنك باشی ئه‌یله‌نه باشلادی. اول کوزلرن کوککه کوته‌ردی.

ئەلله نیندی طۇمانلی، نورلی کولەگەلر آمنەنڭ تیره یاغن چۇلغاب آلغانلر ایدی. مۇن بۇکولەگەلر کشی قیافتینه کره باشلادیلر. اۇزۇن آق کییملرگه تۇرلگان خاتۇنلر آ اۇستینه ایبلدیلر. آمنه آلرنڭ قارا کوزلرینه، قیغاچ قاشلرینه قارادیده، کوزن آیر آلا آلمادی. آلر شوندی ماتورلر ایدی. آلر اوزلرینه قاراغان کوزلرنی شوندی‌سح لیلر ایدی. آمنه آلرنی مکەده گوزه‌لـکلری بـلەن دان طوتقان عبد منـاف قزلر اۇخشاتدی. لـکن بواۇخشاو بیك‌یراق‌اۇخشاو ایدی. چۇنـکه آمنەاۇستینه‌ایبلـگان‌اوز بۇیلی قزلرنڭ یۇزلری عبدمناف قزلرینه قاراغانده یۇز مرتبه ماتور ایدی.

منه آفرن‌غنه کوٗیلەنلـگان موزیقه طاوشی‌ایشتله باشلادی. تـگی نورلی قز نوردن بولغان قاناتلری بلەن آمنەنی صیپی باشلادیلر.

— امتی، امتی... دیـگان نەزك‌کنه طاوش‌ایشتلدی. آمنه کوزلرن طـا کیلـگان ییرگه تۇشۇردی. اورن‌اۇستنده ماکٗغایندن نوربالقوب طۇرا طۇرغان یالا بالاسجده قیلغان قیافتده یاتا هم برطوقتاوسز. «امتی! امتی» دیب فریاد ایته ایدی.

طوغان بالا آخر زمان پیغمبری ایدی. . . . .

. . . .

شول وقتده ابولهب یۇقلی هم توش کورەایدی. گویا، که اول عسکر باشی ایـکان. کوب خلق آکٗار ایبەرگان، آلر آراسنده اول قریش‌الوغلرن‌ده کوره ایکان. بوعس قارشنده‌غی ایـکنچی عسکر بلەن صوغشا ایکان. دشمان عسکرینڭ یۇزلرندن نور با طۇرا، آلرنڭ «یا الله! یا الله!» دیب قچقرغان طاوشلری، بویاقنڭ «یالات! یاعزی!» د آوازلرن قابلی ایـکان. منه ابولهب‌عسکرنده‌گیلر ئلك برەن ـ سەرەن، آندن‌صوٗاڭ کو کوبلەب دشمان یاغینه قاچا باشلادیلر. قاچوچیلر آراسنده قریش الوغلری‌ده بار ابولهب آلرغه نی‌چاقلی یالنسەده، نی‌چاقلی قچقرسەده، تـگیلر آللرینه، آرتلرینه قا چابالر ایدی.

منه دشمان عسکری باصوب کیله باشلادی.. بویاقدەغیلر کیری‌سۇرالـک ابولهب‌نی ئەلله کملر آطندن یغوب تۇشۇردیلر. منه آنڭ کوکرەگن طابتی، ایزه دیلر. آنڭ طنی بته، بوولا باشلادی . . . کینەت اوزن تۇبسز قویۇغه یغلوب تۇ بارغان ایتوب حس ایتدی. ایندی بوئولمدر دیب اویلادی...

کوزن آچسه، اوزن بولمەسنده کوردی . اۇزۇن کییملر کیگان خا قوللرینه نورانی بریەش بالا طوتوب آکٗار طابا صوزالر ایدی.

کینەت تـگی بالاکوز آلدنده اوسه هم زورایا باشلادی، اوسه اوسه بولمەنی طوتردی. ابولهبنی طغزلارغه، قصارغه طۇتۇندی. آنڭ‌صولووی طارایدی، کو جەنچله باشلادی. اول شول حالتدن‌قۇتلور اۇچۇن چن کوچی بلەن طرشقان وقتن

ب کیتدی. ایندی یاقترغان ایدی. بوتون دنیا نورغه چومغان ایدی، کورگانینگ توش
ن بلوب شادلانادی. شول وقت سویکلی جاریه‌لرندن برسی یوگوروب کردی‌ده آنک
نده باش اوروب:

— سوینچ، ای خواجه‌م! قه‌رنده‌شنگ عبدالله‌نگ اوغلی بولدی! دیدی.

ابولهب تاغی‌ده شادلانوبراق کیتدی.

— ئه، آلایمی؟ سینی اول بالانگ حرمتینه آزاد قیلدم - دیدی. اوزی
رگان توشمنگ کفارتی بولور» دیب ایسه‌بل‌دی.

ابولهب اورنندن طوروب، بالانی قوطلار اوچون آمنه‌نگ اویینه کیتدی:
ه یانندن اوزغانده، اورامده جیبلغان خلقنی کوروب:

— بونی حال؟ نی بار؟ دیب صورادی. جیبلغان خلقنگ یوزلری شوملی هم
ولی ایدی. آقرن‌غنه:

بو توندە، نیشل‌ه‌بدر، کعبه‌ده‌گی بارچه صنملر یوز توبه‌ن یغلغانلر - دیب
یت بیردیلر.

ابولهب‌ده باشقه‌لر شیکللی اوك آبدراوده قالدی...

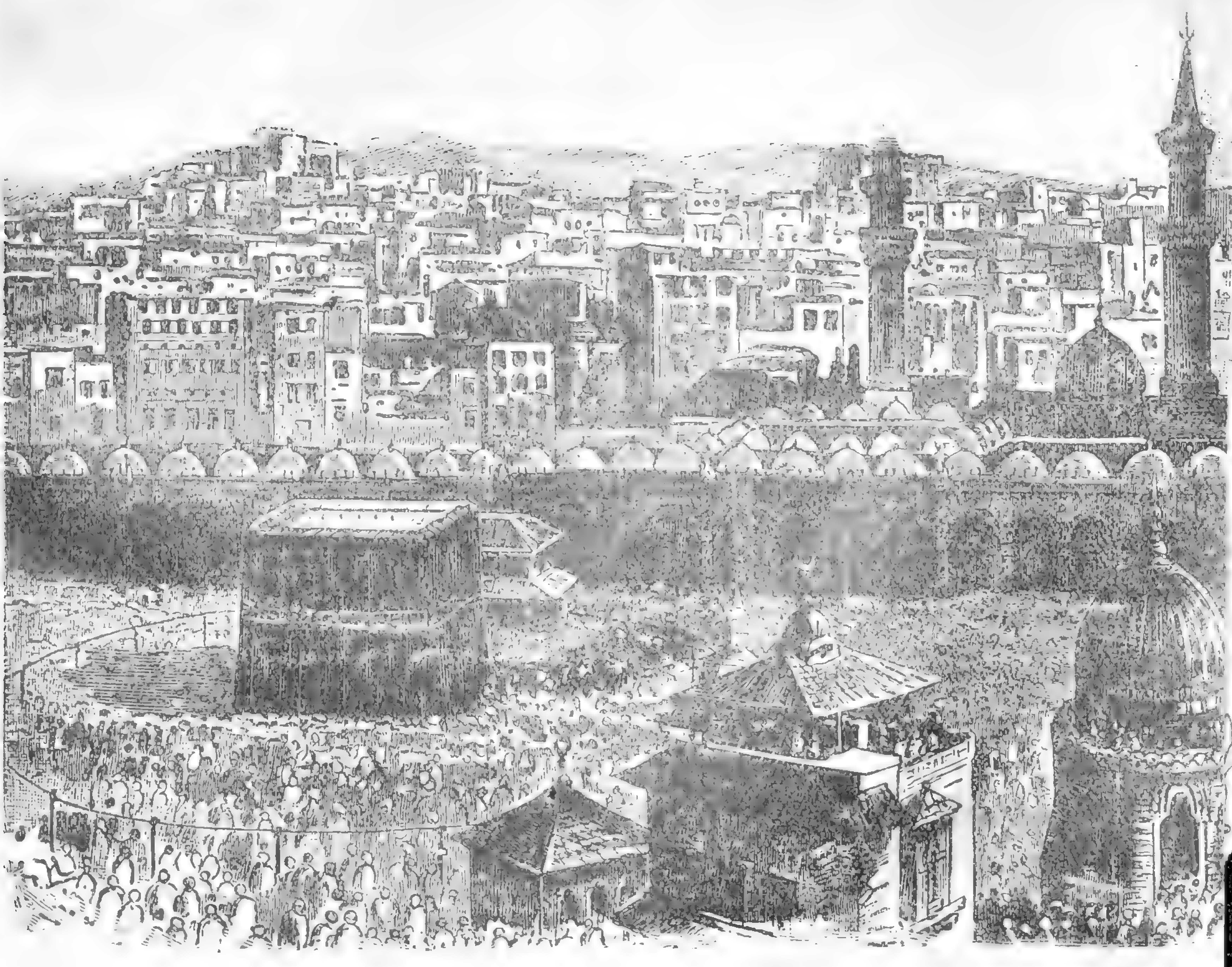

شریف کعبه.

قدر کیچ.

ع. توقایف‌دن.

بوقدر کیچ، یلده بر کیچ، بارچه کیچلر ایزگیسی،
پاکلانور طابدن بوکیچ مؤمن کوڭللر کوزگیسی.
صافلانور اول، پاکلانور، بیك زور خدانیڭ دولتی،
هم نؤشه‌ر اول کوزگیلرگه کوك قپوغی شه‌وله‌سی.
شول قپوغدن کوندرمز، ته‌گرمزگه بز تله‌ك،
برقدر کیچ ته‌ڭری قارشنده ملك آیدن ایزگیره‌ك.
جون، مامقدای ئه‌یله‌نور جیرده بوکیچ ارواح وروح،
هم فه‌رشته صفلری جیرده یؤرور مکلر گروه.
اول ملائکلر جیبارلر طول، یتیملر یاشلرن،
بارچه کؤچسزلر، ضعیفلرنڭ آهن، قارغاشلرن.
کوز یاشندن، تؤرلی رنجشدن یاصاب زور انجیلر،
اول ملائك عرش، کرسینی بیزه‌ر هم انجیله‌ر.
طاڭ صزلغانچه یؤرورلر، ئه‌یتمیچه هیچ بر کلام،
تیك دیورلر: «بارچه مؤمنگه، مسلمانغه سلام!..»

عید کؤننده ئولم.

ف. آگییف‌دن.

آنڭ ئولگانینه بوگون نه‌ق بر یل طولدی... لکن آنڭ ئولووی‌ده، حیاتی تؤسلی اوك — قزغانچ ایدی...

خلق شاد! هر کم کیینگان.. ئه‌رچنگان....

منه بر آول. بای آول... اوچ مسجدی گنه بار... آولڭ ایکی اوچوندن
مسجد یولی بله‌ن تورکوم — تورکوم خلق کیله... یه‌شل، قزل، صاری تاغن ئه‌ل
نیندی تؤسده‌گی چاپانلر، آپپاق چالمالر.. روحنڭ کوته‌رنکی چاغنده کوکره کله
ایكڭ تیره‌ن پؤچماقلرندن چققان آواز بله‌ن ئه‌یتلگان تکبیرلر... آولنی قایناتالر!
اوی آلدیلری، ته‌ره‌زه‌لر — خاتون‌قز بله‌ن طولغانلر... آلر تکبیر طکلارغه چققانلر
ئه‌نه، ایکی قارچق.. قوللرنده‌غی «یوز تؤیه‌لی» تسبیحلرن تارتا — تار

کیك کولمه کارینك کیك جیك اوچلری بلەن یاشلرن سوٗرتەلر ۰ ۰ نیك آلر یغلی؟ اوزلرینك یغلاولرن اوزلری سیزەلرمی؟

یوق! آلر نیك یغلاغانلقلرن‌ده بلمیلر هم‌اوزلرینك یغلاولرن‌ده سیزمیلر!..

ئەنه، بر یەش کیلان ۰ ۰ لکن اول اوزی‌گنه توگل: اوزی بلەن برگه یەش بالاسن‌ده کییندروب کوتەروب چققان ۰ ۰ اوزی‌ده کیینگان؛ بالاسن‌ده آپپاق کییملرگه کییندرگان؛ بالاسی آرو، طولی بیتلی، قارا کوزلی، مامق توٗسلی یوٗمشاق قوللی!.. شوندی سوٗیکوٗملی بالاسن نیچك آلوب چقماسون؟ بیت آنك بار طوٗرمشی، بار شادلغی، بار راحتی شول بالاسنده‌غنه!.. آلر ایکیسی‌ده ئەلله نیندی تیرەن اویغه قالوب.. تکبیر طاوشن طڭلیلر!..

الله اکبر، الله اکبر! لا اله الا الله والله اکبر! الله اکبر ولله الحمد!..

تکبیر یاڭغری!.. هواده طنلق ۰ ۰ قانانلرن صزغرتوب قوش‌ده اوٗچمی!.

آغاچلرنك‌ده یافراقسز قالغان نارماقلری، شول تکبیر آوازی کوٗیینه اوٗیوٗغانلر توٗسلی!..

ئەنه، آق قار توٗسلی آق صاقاللی قارتلرنك، نازا گەوده‌لی خدمتچیلرنك، کچکنه گنه بالالرنك، بەیرەم کییملرن کییوب، رەتلر یاصاب ئەلله نیندی کوتەرنکی روح بلەن تکبیر ئەیتوب، کوکرەکلرن کیروب مسجدکه تابا اطلولری — بوٗرونغی غیرتلی «اسلام لشکرینك» صوغش‌قه باروون کوز آلغه کیترە ۰ ۰ ۰ الله اکبر، الله اکبر! لا اله الاالله والله اکبر، الله اکبر ولله الحمد!

شول ایزگی سوزلرنی قارتدن — قارتی، یەشدن یەشی ئەلله نیندی ۰ ۰ کوڭلینك ایك نچکه ییرلرنده یەشرنگان بر طوٗیغو بلەن ئەیتەلر! آولنی یاڭغراتقان، هواده گوٗرلەب کیته طوٗرغان نوٗرکوٗم — نوٗرکوٗم بارا طوٗرغان خلق آوزندن چققان بو تاوش — تکبیر ئەیتوچیلرنی سرلی بر اوط بلەن کوٗیدرگان توٗسلی کوٗیدرە! آلرنك روحلرن کوتەرە! ۰ ۰ آلرنی ئەلله قایده، بوٗتوٗنلەی ایکنچی عالمگه کوتەروب تاشلی توٗسلی! آلر تاعن. تاعن. ۰ ۰ بر توقتامی. ۰ ۰ اوٗچسر ۰ ۰ مەڭگی شولای تکبیر ئەیتوب‌کنه کوٗنلرن ئوتکەرەلر ایدی توٗسلی! ۰ ۰ ئەی ۰ طوٗرموٗش شول کیلشکنه آغوب طوٗرسه ایدی! بار دنیا خلقی بو کوٗنگی توٗسلی کوٗنلرن شادلقده ئوتکەرسه ایدی! خلقنك روحی بو کوٗنگی توٗسلی کوتەرنکی بولسه ایدی! ئەی، بو طاتولق خلق آراسنده عمرگه شولای قالسه ایدی!!!

دنیاده قایغی. دنیاده حسرت، دنیاده کوز یاشی؛ دنیاده بلچراق ۰ ۰ ۰ دنیاده، یزلو دیگانلرنك برسی‌ده بولماس‌ایدی! ۰ ۰ هرکمنك قاشینه تابسز آق بخت قونوب یوٗمشاق آق قاناتلرن قاغوب، موٗڭلانوب بخت جرن جرلار ایدی! هر کم چن‌ـ چندن بختلی بولور ایدی.

II

شولای . . شادلغی اچینه صیمی، کوڭلی کوتەرنکی کیلش آولدەغی ایر خلقی تـکبیر ئەیتوب عیدکه بارا . . .

ئه . . . آولنڭ «مکتب» دیگان کچکنه گنه، بلچراقنه ئویینڭ قارانغی بوچماغنده، ایسکی تاقتالردن اشلەنلگان سەکیده، طاوقیونی بلەن طوتولغان بلچراقنه طشلی مندەرگه بـاشن قویغان، موینینه حەلی بلچراقنه یورغانی بلەن یابنغان، ملتنڭ اوسمرلرن تربیەلی، تربیەلی بوتەل آورووینه صاشقان ـ تاتار معلمی ئولوب یاتا! ..

یوزی ئەلله نیندی . . یەمسز . . . صاری تابلر بلەن قابلانغان. . . قایچاندر حیات، شادلق یالقنی بلەن طولغان کوزلرن ـ نورنڭ ئزیدە یوق! آلر بوتونلەی دونـگانلر . . بیتلری جوقورلانوب اچکه باتقانلر: یاکاق سویه کلری یەمسز کیلش چغوب طوررالر.. تشلری صارغایغان، قانسز قالغان قالن ایرنلری آپپاق یوز توسلی بولغانلر !..

اول یالغز . . . بوتونلەی یالغز! آنڭ یاننده توگل، مکتبنڭ تیرەـ یوننده‌ده کشی تاوشی ایشتلمی!

کوزلرن یومغان . . صوڭغی صولشلرن آلا، آنڭ کیبکان تاقتا توسلی کوکره گی ئەلی آقرن، آقرنغنه آورغنه کوتەرله، ئەلی یاکادن، لـکن تیزگنه باتا. ئەیتورسڭ اویلاوب کیته!.. آڭا هوا جیتمی.. اول عذابلانا. کوچی بتکان. آیاقلری جانسزلانا باشلی، صوویلر . . مه اول کوزلرن آچا . . .

. قارشی استیناده عیاض اسحاقینڭ رسمن کوره . . . کوزلرینڭ بار کوچن جیبوب اول رسمگەقاری باشلی.. آنڭ عقلی ئەلی یوغالماغان. اول نگلوب رسمگه قاری . . نەرسەدر ئەیتمکچی بولا. لکن ئەیته آلمی. . تلی ئەیلەنمی . . بویوك ادیبـکه نەرسە ایتمکچی بولغاندر؟ بلـکه:

سویـکلی، سویـکلی. . . تاتار اوچون یانغان، کویگان، ئەلله نیندی عذابلرغه چداغان سویـکلی یازوچیمز! کورەسکمی؟ . . بیت مین‌ده سین سویـگان خلقنی سویدم! بیت مینـم‌ده ضعیف بورەگم تاتار اوسمرلرینڭ بختی اوچون کویدی. آلرنڭ کیلەچکلری اوچون اوزمنی چرتدم! لکن . . . لکن کورەسکمی، سویـکلی یازوچیمز . . بیت مین یالغز تاشلانغان . . . ات بالاسی توسلی تاشلانغان حالمده صوڭغی صولولرمنی آلام! آنام؟ — یوق اول کوبدن یوق! اول ئولـگان! آتام؟— اول‌ده یوق! قایده اول؟ نیچك طورا؟ ئەلله اول‌دەمی ئولـگان؟ — قایدن بلەسی؟ بلـکه ئولـگاندر شول . . مین بوتونلەی یالغز! مینم بر کشیم‌ده یوق !

رسمگه، بلـکه، شول سوزلرنی ئەیتورگه اویلاغاندر، بلکه، کوڭلی چندن‌ده شونی اویلاغاندر!. قایدن بلەسڭ؟ . . .

منه، منه، آنك قوللری‌ده صوونا باشلادی. طنن سیره گره‌ك آلا . . .

آوزندن قان کیته! کوزلرن مه‌ڭگوگه یوما . . .

شول آراده دنیاده صوڭ مرتبه اول «الله اکبر الله اکبر! لا اله الا الله والله اکبر، الله اکبر ولله‌الحمد:»

دیگان یاڭغراب کیلگان تکبیر تاوشن ایشته. بتدی!. ئولدی! . . .

قزغانچ ئولم . . . .

ئه‌نینڭ وفاتی.

م. غفوری‌دن.

برکون‌تون‌بله‌ن بیك ته‌ملی یوقوده‌یاتقان وقتمده آبزی کیلوب آقرن‌غنه

ـ طور ئه‌لی، حمید، طور! دیب مینی اویاتا باشلادی. مین: سیسکه‌نوب کیتدم. مینی‌ئه‌نی یانینه آلوب چقدی. بو وقتده ئه‌نی بیچاره صوزلوب یاتقان، باشقه کشیلر تیره یاغن ئه‌یله‌ندروب آلغانلر ایدی. هر برسینڭ کوزنده بر امیدسزلك، برمأیوسیت بار ایدی. جیزنه‌م هیچ بر طوقتاوسز «یاسین» شریفنی اوقی، آنامه قاراب، قاراب قویا ایدی. بر آز طورغاچ ئه‌تی مینی چاقروب ئه‌نی یانینه کیتردی. ئه‌نینڭ کوکره‌گینه یاقن باردم. ئه‌نی صالقن‌غنه قولنی چاق کوته‌روب اوستیمه قویا آلدی. آرقامدن سویگان کبی بولدی‌ده: زور اوس بالام، ملا بول، میڭا دعاچی بول.. دیب قالترا‌غان طاوشی بله‌ن بر آز توصیه‌ده بولدی. ایندی آنڭ کوزنده یه‌ش یوق، کیبکان، ایرنلرینڭ برده قوتی کوچی قالماغان ایدی. بیك صالقن ایرننی اوك بیتیمه تیگزدی. آنامنڭ بولوبووی ایڭ آقتق اوبووی ایدی. مین بریاق چیتکه باروب اوطوردم. موندن صوڭ آڭلاتور-آڭلاتماس برایکی جمله سوز ئه‌یتکان کبی بولدی. اوز آلدینه اوزی ایزلوب کیتدی. ئه‌تی مونی کورگاچ: بحیل بول ایندی . . . . دیدی‌ده جلی باشلادی. آبزی جلی باشلاغان ایدی. مین آلرنی قزغانوب بولمه‌گه چغوب کیتدم. بر آزدن صوڭ پش پش سویله‌شوب ـ «صوزوب صالورغه، اوستینه آق نه‌رسه یابارغه کیره‌ك» دیگان طاوشلرن ایشتدم. مین بولمه ایشگندن قاراغانده، ئه‌نی صوزلوب یاتا ایدی. دنیاغه کیلگاچ برنچی‌رەت بیك زور حسرت بله‌ن کوز یه‌شمنی توکدم.

آنام قبری یاننده.

م. غفوری‌دن.

قبره یاننده آطلرمنی طوقتاتوب، ئولـکلر آراسینه کروب کیتـدم. آستلرینه برەر کشینی آلوب قالقوب یاتقان صارغلت طوفراقلر، قبرلر اۆستندەگی زور زور طاشلر: حیات صوڭنده ئولم طرناغی بلەن هلاك بولوب یبر آستینه کرگان بیچارەلرنی ایسکەتوشورە ایدی. قبرلر آراسندن آقرن‌غنه یوروب، آنامنڭ قبری یانینه باروب یبتدم. بو کوننده یبر قوچاغنده یاتا طورغان آنامنڭ قوچاغنده قصلوب تربیەلەنگان، «بو بالام برملا بولور ئەلی» دیب یاخشیغه یوراب، مینی سویـگان وقتلری کوز آلدمه کیلدی. آنامنڭ قبری برخرابه حالینه ئەیلەنـگان، یبر بلەن تیگزلەنو درجەسینه یبتکان، قبر اۆستنده اوسکان اولەنلر قوروب صارغایا باشلاغان، کوزلرچه دوام ایتکان یغمورلر بلەن قبر اۆستی شادرالانغان ایدی اوزمنی قبر اهللرندن برەوسی کبی حس ایتـکانم حالده، آنامنڭ قبری یانینه باروب اوطوردم، حالسزلەندم، طنم‌بتدی، قالطری باشلادم، کوزم یەشلەندی. اوچ، دورت مینوت قدری طوفراق اۆستینه قاراب حسسز برحالده تیك اوطردم. قالتراغان بر طاوش بلەن، آیاتلرن اوزه اوزه سورهٔ «تبارك» نی اوقوب آنام روحینه باغشلادم. نیچه یل چیتده یوروب‌قایتقاچ، عزیز آنامه آلوب قایتقان‌هدیه وبولەگم شول مبارك سوره بولدی. اۆستیمه لازم بولغان زور بربورچنی اوتەگـان، آنامه برخدمت کورسەتوب آنامنڭ رحمتنی ایشتکان کبی بولدم. بوتون مقبره اۆستنده سکونت، طنلق. فقط بر بوز طورغایی موکلانوب صایری، بوتون‌قبر اهللری‌اسمندن‌الهام بلەن میکا جواب بیره، ومینم حسرتیمه، کوز یەشیمه اشتراك ایتکان توسلی بولا ایدی.

میرعزیز زوبایر... Казань — Миргазиз Зубаиров

کیلن.

ع. اوتماصی‌دن.

آیوس قاری، آنڭ کوزلرنده
طویغانلق بار ظالم دنیادن؛
استقباللرندن امید کیسکان
نیك طوغدم دیب یغلی آنادن.

قایناناسن كوره تۇشلرنده ،
جلّاد بولوب كیله قارشینه،
باشن كیسه ایمش مۇنك عیبی:
طۇز صالماغان ایمش آشینه.
ایرتوك طۇره طاكلر یارلغانده،
قۇش- قۇرت یاكا قانات قاققانده
ایسكلەب بوبر یالغز خدمت ایته
هركم طاك اویقۇسن طاتقانده.
اگر یالغش، بولسه برخطاسی،
قایناناسی دنیا قوبتارا؛
یەشنلر یەشنی، كوكلر كوكری
دنیالرنی جیەره، آقتارا.
زهرلەنە، تۇسی زەنگەرلەنە ،
عفریتلەنە كیلن اوستینە،
بیچاره كیلن یەبیەش قزغە
زغفراندای صاری تۇس اینە.

بختسزلر.

ع. توقایف‌دن.

قۇزق سزگه یەش بالالر قشقی كیچلده،
جلی ئۇیده اوطۇراسز یاقن میچكه.
اوطۇراسز راحتلەنوب، تزیلشوب
شادلق سزگه اوكایسزلق كیلمی هیچده.
هیچ قایسیگز طانش توگل حسرت برله،
اوطۇرغاسز ماتورغنه رەت، رەت برله،
قشقی كیچنك اوزونلغن سیزمیسزده
ئەنكەگزنك سویلەگانی ئەكیەت برله.

طشده ایسسوٴن آچی جیللر طوزسوٴن قارار،
ئوٴی توبه‌سی صالاملری کیلسوٴن طار، مار،
صووقلقدن اوٴچار قوٴشلر اوٴچالماسوٴن،
سزنڭ اورن جلی، ئه‌یبه‌ت، نی قایغی بار؟
توٴشسوٴن لکن ایسگزگه قایسی وقت:
هرکمگه‌ده بیرلمه‌گان موٴندی بخت،
یتیم قالغان صبیلر بار، بختسزلر،
آتا، آنامی وفات، جیرسز هم یوٴرطسزلر.
موٴندی قشقی کیچده‌صغنور اورنلری،
آلرنڭ یوق، ئوٴشی بیتی بوٴروٴنلزی؛
ئولمی قالسه یخشی آلر صالقنلقدن،
قای برسینڭ شوندن بولا ئولملری.
اوٴچری قالسه سزگه شوشندی یارایلر
یه‌شلی کوزلی موٴڭلانغانلر وزارایلر؛
یه‌ش بالالر! آلرنی سز یاراتڭز،
جلی سوزلر ئه‌یتوب سوٴیوب جوواتڭز!

خیرچی.

م. غفوری‌دن.

بالام چوٴیده طوٴرادر ایسکی قاپچق.
وقت بیت بیك، اورامغه تیزره‌ك چق.
اوٴیره‌ندڭ بیت‌کروب سین‌اوٴیدن اوٴیگه،
تاماغڭ آچ، اوزڭ حسرتلی کوٴیگه.
کیسه‌ك شیکه‌ر، صنق کومه‌چلرن آل،
اگر اوٴن بیرسه‌لر قاپچققه نیز صال.
طوری کیلمه‌س میکان برر کیسه‌ك ایت،

صورارغه اجتهاد ایت! تیزروك كیت.
فقیرگه بارما، كم بایدر شوكا بار؛
سینی كوروب شاید قزغانور آنلر.
ایشك بیكلهب باریم مین‌ده‌تگی اوچقه،
یاغار اوچون آلوب قایتیم بومچقه.
چاباتانك كی، آیاقفه اورا اشتر،
یوكه بیلباوگه قاپچقنی قسدر.
بو سوزلرنی اونوتما كوكلگه صال.
قاراب طورما كیت ایندی، ئه‌یده قوزغال.
ایكی قوان برن برسینه باغلاب
چقوب كیتدی كیفسز حالده آغلاب؛
صووقلقدن باروب بو كوچكه كوچكه،
باروب طوردی كشی كوب برنوشكه.
چدای آلمای صووققه قالترانوب
طورا اوتكان كشیلردن صورانوب.
صوراب قالا، شولای طورغان كوینچه،
قارا قاپچقنی قسترغان كوینچه.
آکار برتین بیرور شفقتلی ذات یوق
آنك كوز یاشلرینه التفات یوق
بوته‌نارگه آنك آچ، طوقلغی بر،
آنك بایلغی برله یوقلغی بر.
طوكوب بارا؛ چدامی باصا طب طب،
ایكی بیت آلماسن‌ده بیك تیز اشقوب.
قولن صوزا، اوزوچی كوزنی صالسه،
حسابسز شاد بولادر برتین آلسه.
كشیلرده بو مسكیندر دیمیلر،
باروب كرسه صوراب، آنی سویمیلر.
طوروب، یوروب شهرده كیچكه چاقلی،
آلوب قاینقان بیك آز قاتقان ئیپپیلر.

فقیرگه .

م. اوقماصی‌دن.

یریۈره‌ك بول، قیل توكّل، ته‌كریدن یارده‌م صورا،
كیس امیدنی بنده‌لردن، ته‌كریدن هر ده‌م صورا .
اول قیماس، بوش بارغان اوچنی قایتارورغه بوش ایتوب،
ایزگی رحمان اول بیرور، هیچده یالنما بارسینه .
كورا! قویاش بیرگان خدای اول، یاقتی آی بیرگان خدای؛
قشقه قارشی، خه‌تفه اورمان، آلصوجای بیرگان خدای.
یه‌میه‌شل صحرا اچنده چلتراب آققان صولر،
كوككه باق هر یولدزندن اول یارانقان یاقتی آی .

II

تون یوزن چطقان صاین نورلاندرا آی كوك یوزن؛
آی قویاشقه طابشرا نورلاندرورغه كوندزن .
قابقارا قاطلی بولو طقه‌ده چراینی صطه‌ی اول ،
یاقتیه‌ن دیب هیچ قییرصطه‌ی بوتون كوك یولدزن.

III

یاقتی آیدای بول‌توزم! باردر الوغ ته‌كرك سینك،
كوكره‌گك آق بولسه، بركون شاو ایته‌ر، قدرك سینك.
رنجمه، سین، بوكون آچه‌ن دیب بولوط اول تیز كیته‌ر؛
استه ته‌كركدن! اوزك ئوزگان تله‌ك بغرم سینك!

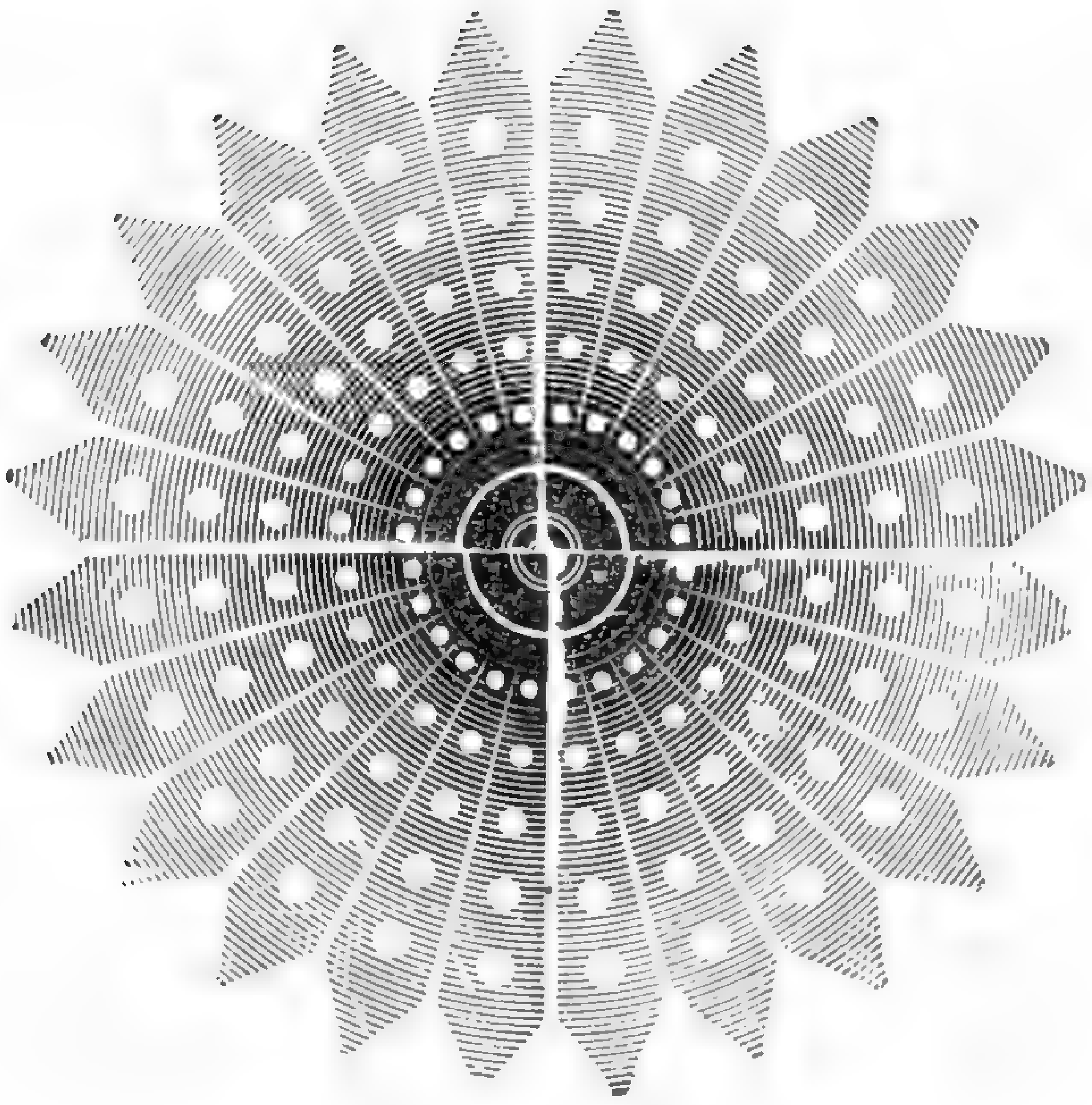

VII

طاولرغه قاراغانده.

س. سونچەلەیدن.

او بیینکمی؟ سین منەمسكٔ؟
من، منه آلسەكٔ، تاوغه من.
تاوغه من. كور دنیانی سین،
كور بو دنیانكٔ یەمن.

كور سین آندن كیكٔ یالانلر،
كور آوللر، كور صولر،
كوللر، اورمانلر، بۆاۆنلر،
بر تارالسون قایغیلر.

تۆش توبەن. یۆر سین توبەنده،
كور چەچەكلر، چیشمەلر.
كور ایگنلر، كور جیمشلر:
حسرتكنی بر كیتەر!

تاوغه مندكٔ، یا كه تۆشدكٔ —
سین اۆنۆتما اللەنی؛
كوكلكٔ اللەسن اۆنۆتما، —
اول یاراتقان دنیانی.

جەیگی تاكٔ.

م. اوقماسی دن.

نۆرلی یاقده قۆشلر چورلی هوا طۆمان،
نور تارالا یواشقنه كورنه اورمان؛
آلتۆن تاوی آرتندن قۆیاش كوله،
یارتی قاراب اوینی بزگه اوزی پۆصقان.
بۆاۆطلر آحاقلانغان آلتۆن قاتناش،

چیره‌ملرنڭ کوزی یاشلی نور آرالاش؛
بختلی تاڭ، یاکا تاڭنی قوتلاو اوچون
اورمان اچن شڭغردانا بر صاندوغاچ.
تاڭ چیشمه‌سی چر، چر کوزدن یاشن قویا؛
بولدزلر جلتر - جلتر نورن جویا؛
تاو بویلری، اینه‌کاری ایسه‌نله‌شدی،
آغاچلر - بر برسینه باشن ایبه.
صو اوستلری جلمایشوب پارلانالر،
بالقچیلر آشغوب آشغوب «آو» صالالر؛
هر بر نه‌رسه معنوی بر تـل برله
اوتوب کیتکان قارا تونڭدن زارلانالر.
بالقلر اوینآب صوده بوجرا یاصی،
ایندی چومدی صو توبینه صو آناسی؛
هر بر جان ئه‌رلی - بیرلی کسب باشلاب،
قورتلرده اشکه کیتدی بالن تاشی.
کوبه‌له‌کلار کینه‌نه‌لر چه‌چه‌ك قوچوب،
قارلغاچلر اویناشالر تیز، تیز اوچوب؛
تاڭ وقتی لطافتن چه‌چوب اوتدی،
کواوب چقدی قویا ش‌بزگه ایسه‌نله‌شوب.

[illegible]

ایرته بلەن.

ف. امیرخاندن.

مین‌ده اوز ئۆیمه تابا یونه‌لدم. حاضرگه قدر کورمه‌گان ایدم ئەلی: ایندی قویاش ده نورلی یوزن یبر اوستینه قارانقان ایکان؛ ئەنه اول یاقترتا؛ بوگون اول ئەاله نیچك، باشقه کوندەگیلردن آیرم، باشقەکوندەگیلردن قوّتلیرەك یاقترتا، یبر اوستینه جالقلداب طورا طورغان آلماز طامچیلری قویا. موندی آلمازلی قویاشنی، موندی نورلی کوننی مین ئەلی عمرم اچنده اوّلگی مرتبه کورەم. ئەنه، نیندیدر بر کتوچی اوز ینیڭ ساده‌گنه بورغیسن قچقرتا؛ اول کتوچی زور بر موزیکانت بولورغه کیرەك؟ اول بورغی آثار کوکدن اینگان بولورغه کیرەك: آندی ماتور، آندی موسیقەوی طاوشنی مین ئەلی عمرم اچنده اوّلگی مرتبه ایشوتەم. مونەبرەن - سەردن کشیلر اوچری باشلادیلر. آلر هەمەسی‌ده بیك یاخشی، بیك صاف، بیك گناهسز بولورغه کیرەك: آلرنڭ کوزلری شولای دیب، گواهلق بیروب طورالر!

— یارب، یا، ماتورلقنی یارانقان رب، نی آرادەئەلی ترکلکنی بولای نورلاندردڭ، بولای چەچەکلەندردڭ؟.

جایگی تاڭ خاطرەسی.

ع. توقایفدن.

غالبانه یاقتروب، ئەکرنگنه آل طاڭ آتا،
موڭلانوب، حسرتلەنوب، یالقاوغنه، آق آی باتا.

بر- بر آرطلی یوق بولوب کوکارده یولدزلر سونه،
تاڭ جیلی قویدی ایسوب. یافراقلر آز، آز سلکنه.

پەردەدن چقدی، آچلدی، یەم‌یەشل قر هم یاپان،
کیتدی ایندی قاب‌قارا، قابلاب یاتا طورغان چاپان.

طن‌غنه یاتقان، یالققان، نون بوینچه کون کونوب،
یالطراب جەیلوب یاتا کوللر سحرلی کوزگی کوك.

شاد ئوله‌نلـكلر. تبسه‌ده چه‌چه‌كلر، لاله‌لر،
صاندوغاچلردن یاوا، یا گُفر كبی ملدیه‌لر.

توقتاغانلر كورمه‌گه ایرتوك طبیعت كوركیی،
كوكده آق قوشلرداى آق كوچمه بولوطلر توركمی.

قارشیلارغه ایك سزا چاق، ایك ماتور چاق جه‌یگی تاك،
شول وقتده اویلا شاعر، كیلدی الهام اویلاساك.

Казань
Миргаз

طرابلس.

یوسف آقچورا اوغلندن.

مین، طرابلسنی بیك یاراتام. آنی یه‌شلـگمنك ایك لذتلی زمانلرندن بر كیسه‌گن قالدردم. بو عرب مملـكتن ئه‌لده طوپراغینه آیاق باصقانچی پاراخوددن كورگاچ اوك، یاراتا باشلاغان ایدم: برده طاپیسز كوز قاماشدرورلق یاقتی كوم-كوك بر كوك آستنده، اوستلری خورما آغاچلرینك یوغاری تابا تارالغان چوقلری بلان زینتلی یه‌م-یه‌شل بر اورمان؛ آنك اورتاسنده‌قویاشدن یالتراب طورا طورغان آپپاق بر شهر؛ شهرنك اورمانینك آلدنده آلرغه كوز گیلك ایتوچی، كیك، تیگز، یاقتی طنچ بر دیگـگز.

طرابلسده چاقده، مین بیك ایرتـه قویاش بـلان برگه طوروب، آق عرب آتینه آتلانوب، یه‌شل خورمالقلر آراسندن یراقدن ایشتلـگان اوزون، موگلی عرب تاوشن طـگلی قایماق توسلی قوم دیگـگزینه چغوب كیته ایدم. بوقوم دیگـگزیده صو دیگـگزی شیكللی چیكسز، قریسز. بونك‌ده بیلدن قابارغان دولقنلری، كیزله و واوسملـكلردن حاصل بولغان اوطراولری بار. كیچقرن دیگـگز قربینده‌غی «بلدیه باقچه»سینه چغوب، ایتالیان موزیقاسن طـگلی ایدم. قاچان قاچان دوست ایش-بلان برگه‌لـه‌شوب ئه‌فلیسون باقچه‌لرینه پبكنیككه (حضورغه) چغا ایدك.

قافقاز.

ع. بطالدن.

قافقاز، یریوزنده طبیعتی ماتور وعظمتلی، هواسی صاف وهیبت‌آزلکالردن صانالا: اوستەوینه آندەغی شفالی معدن صولری قوشلغاچ «قافقاز» دیو لەن هر کمنك کوز آلدینه، ایس کیتکچ ماتور وکوکللرنی اوزینه تارتوب طورغان بر قطعه کارتیناسی کیلەدر.

قافقازنك معدن صولری حاضر بوتون دنیا یوزنده شهرت طابقان وآلر بلەن والانورغه وآلر یاننده استراحت ایتەرگه هر یل سیزون وقتنده ئەلله نیچەشەر مك کشی کیله. قافقاز معدن صولرینه کیلوب کرو بلەن مین بوتونلەی سحرلەنگان ایدم: ین شاد، مین بختلی، اوزمگنه شاد وبختلی بولو بلەن قناعتلەنمیچه، مین ئەیلەنەمدەگی کشیلرنی، حتی بوتەن بیرلرده قالغان یاقنلرم ودوستلرمنی‌ده شاد وبختلی ایتەسم، اوزمنك سعودیت وشادلقلرمدن آلرغەده مول، مول اولوشلر چغاراسم کیله، واوز اوزیمه قافقازنك بو بیرلرن کورمەگان کشی هیچ‌ده بختلی توگل!» دیه ایدم.

واقعا، موندەغی معدن صولرینك پارقلرن اوجماخقه اوخشاتوب تعریف ایتەـ ەك نەرسەگه اوخشاتوب آلر حقنده طوغری معلومات بیره آلورسك؟

بر چیتندن ایکنچی چیتینه باروب چغو قیین وئەیلەنوب چغو بیك یتن بولغان بر اورمان؛ آنده ئەلله نیچه تورلی ئریلی ـ واقلی آغاچلر: یوز یەشەرلك هشتلی وزیفا بویلی سروی آغاچلری، طوپ طوغری، بولوطلرغه تابا اوزایوب کیتکانلر؛ غاچلرنك توبلری یەشل خەتفه بلەن توشەلگان توسلی یەم یەشل اولەنلر بلەن قابلانغان اشلرنده تورلی شاد وغمسز قوشچقلر چوط، چوط صایراشوب، اوزلرینك کوکللی وزیقەلرن اویناب طورالر.

آغاچلر ویەشل اولەنلر پالاسلری آراسندن آرقایغەده، بویغەده قوم بـلەن یبلگان، واق طاشلر بلەن توشەلگان یوللر صوزلوب، صوزلوب کیتکانلر بوبوللر بوینچه ایکی یاقلاب آرقا بلەن سویەلوب اوطروراق یاشل اوطرغچ (اسکامیه) لر زلگان؛ قایسی بر مهم یوللرنك باشنه یوغاریغه کوتەروب، اچنده گوللر اوسوب طورغان ور بالچق ۋازا (چولمەك) لر قویغانلر؛ میدانلرده توب توگەرەك ایتدروب قابارتوب ەچەك اوبالری یاصاغانلر؛ آلرده آللی ـ گوللی چەچەکارنی ایك گوزەل نقشلر تصویر یتوب طوروراق رەوشده اوسدرگانلر؛ ئەنەتـگنده فانتان، شاعرانه رەوشدەصو آتوب وضنی صو بلەن مولدرەمه طوتروب طورا؛ حوضنك ئەیلەنەسنده اوطورغچلر تزلگان.

پارق دیب آتالغان بو اورمانلرنك ایك هیبت وشاعرانه موقعلرنده، تورلی،

تۆرلی شکلدە یاصالغان گوزەل کوشکلر، اوزغان بارغانلرنی اوزلرینڭ آستندە اوطۆروب یال ایتەرگە جلب ایتوب قزقدروب طۆرالر. مۆنەطوب طوغری یول بلەن باراسڭ، کینەت آلدڭا بر یاقدن توبەگە تابا تۆشوب کیتکان یول کیلەب چغا؛ توبەنگە تۆشوب کیتەسن، آندە دخی باشقە تورلی منظرە. آندە بر یبردە یول اۆستندە بیك ماتور کولەگەلك یاصالغان، آنڭ ئەیلەنەسی وتوبەسی اورمەلی یۆزم آغاچی بلەن قابلانغان، آستندە راحتلەنوب، کولەگەدە اوطۆرا! بر یبردە یوغاریغە تاباجن پادشاهسینڭ سرلی سرایینە آلوب بارا طۆرغان دهشتلی باصقچ تۆسلی مکمل طاش باصقچ منوب کیتکان. طوغری بارغان یبرکدن توبەن تابا تۆشوب کیتدڭ، اوڭغە بۆرۆلدڭ، تاغی صولغە بۆرۆلدڭ، آلدڭدە طاش باصقچ، آندن تاغی یوغاریغە تابا منوب کیتکان یول، دخی کوشك؛ مۆنە آلدڭدە زور بر میدان؛ آندە چیکسز اوطۆرغچلرغە صف، صف بولوب بیك کوب کشیلر اوطۆرغانلر. قارشیدە شاعرانە بر یارم قبە، آنڭ اچندە قللی موزیکە آرکیستری اویناب طۆرا. باقچەنڭ طنچ وطن پۆچماقلری‌دە بار. آندە اوطرغچلر وکوشکلر بیك سیرەك؛ اسسی وقتدە کولەگەدە اوز آلدڭە اویلانوب ونۆکلانوب یۆرورگە بیك موافق اورنلر. قایو بر پارقلرنڭ اورتاسندە شلدر، شلدر ایتوب کچکنە یلغە آغوب طۆرا، یلغەنڭ تۆرلی اورنندە ماتور تیمر کوپرلر کەپرەیب طۆرالر.

صالداتقه اوُزاتو.

«یەش یۆرەکلر»دن.

تاڭ یاقتیسی بلەن برگە ضیاءلر ئۆیندە ینە حرکت باشلاندی. ایڭ اوّل قوزغالوچی — زلیخە آبصطای ایدی. اول اورنندن طۆردی‌دە، طوری آش ئۆیینە چغوب، خدمتچی خاتۆننی اویاتدی هم آڭا نیلردر پشرورگە، حاضرلەرگە قوشوب، اوزی اۆزاتاچق اوغلینڭ ئەیبرلرن بارلی، یول یاراغن قاری باشلادی.

ضیاء، یاتقان یبرندن باش قالقتوب، دیواردەغی ساعتنی قارادی‌دە، وقت بیك از قالغانن کوروب، تیز گنە طۆردی هم آشغا، آشغا کیینوب، جوونوب، کیچە بترە آلماغان اشینە — اوزی بلەن آلاچق ئەیبرلرنی صومکاسینە ایبلەب طوترورغە طۆتۆندی.

آنا بلەن اوغل، گویا، بر-برلرن اۆنۆتقانلر ایدی: نە بوسی، نە تگیسی «لەم، میم» دیب آوزدە آچمادی، بر برینە هیچ بر طوریدە مراجعت‌دە ایتشمەدیلر.

کشی قای بر وقت یوروگان حالده توش کوره؛ یایسه، یوقیده اولدیغی حالده، یوری، ئه‌لله نیلر قیلا . . .

زلیخه آبصطای‌ده بو کون شوکا اوخشاش بر حالده ایدی.

آنارده نشاط قالماغان، آنك جانی قایغیدن تالغان، یوره‌گی، اوزاق هم‌طوقتاوسز یـانودن آروغان بولورغه تییش، که اول بوکون همه نه‌رسه‌نی یرانده کبك، توتون اچنده صمان کوره، اوته آور حسرت یـا که یراق بر سفر بار کبك‌ده طویمی — خدا بلسون، نیندی وقت، نیندی حال‌ده نیندی حرکت!!

جلال طشدن طن وطنـچ ، حتی اویاولی یوقیلی بر حالتده کبك کورنسه‌ده، آنك اچنده اوزینه‌ده آچق بیلـگیله‌نوب بتمه‌گان بر قوّت قـابنی، نیدر صییشا آلمی، به‌روب چغارغه ایته شیـکللی ایدی.

اول خانونینه تـگی یاخشی بونچه بله‌ن یاخشی کازاکی، یا کا جیله‌ن، پوسطاو چالبار کبك بر نیچه کییم قویارغه ئه‌یتدی‌ده، ضیاءغه کیچه‌گی سوزن تـکرار ایتدی:

— ضیاء، سین، آناکه قاراما، اول خفـالی کشی، بول یاراغـکنی، آلاچق ئه‌ییرلوکنی اوزك بارلا، اوزك طوتور!!

اوزی، طشقه چقمی‌غنه، طهارت آلدی‌ده اورتا ایشـکده ئلنـگان زور آق سولـگی بله‌ن بیتن سورته باشلادی:

— انا انزلناه فی لیلة القدر . . . لیلة القدر خیر من الف شهر.... سین، سین! قارا ئه‌لی نماز وقتی کرگانمی ایـکان؟

آبصتای، ماشینا کبك جواب بیردی:

— کرگاندر ایندی، کرگاندر . . .

— ضیاء، طهارتك بارمی؟

— بار، آلدم!

— بولسه، أذان ئه‌یت! نماز اوقوب آلیق، صوکغه قالابز یوقسه!! آبصتای چیـگوب اشله‌نـگان زور چوبار نمـازلقنی آلوب بیردی. ضیـاء شونی قبله‌غه قـاراتوب جه‌یدی‌ده اذان ئه‌یتدی، صوکره آتاسینك اولك یاغندن طوروب، نماز نیتل‌دی.

آبصتای، پیـچ بوبینه سویه‌لـگان حالده، بولرغه قاراب قاتقان ایدی. برنچی قولاق قاغودن آلوب، آنتق سلامـگه‌چه شول طوروشدن قوزغالمادی.

بالالر یوقلیلر ایدی. جلال آنلرنی اویاتماسقه قوشدی.

اول آراده تـگی یاقدن نچـکه گنه تاوش بله‌ن:

— آبصتای، صاماوار قاینادی! دیب انده‌شدیلر.

ایده‌نگه جه‌یلگان کله‌ملر اوُستینه چه‌ی حاضرله‌ندی، اسباب کیلدی، آشاملقلر قویلدی. ملا، تگی یاقده یوُروُگان خاتوُنغه یوُرطده‌غی یالچینی چاقروُرغه، ووشوب، اوزی تابننك ایکُتورینه «بسم الله...» دیب اوطوُردی‌ده‌حاضرگنه‌تابادن توُشکان قوُیماقنی «قابقالی» باشلادی؛ ضیاء، آنك آرتندن زلیخه‌آبصتای، اوطوُروب، اول چه‌ی یاصارغه طوُتندی.

چه‌ی آور وآقرن اچلدی. مجلسنی ئه‌لله نیندی آور سکوت حکم سوُره ایدی. گویا، تللر باغلانغان، سوزلر اوُنوُتلغان، ذهنلر ئه‌لله نیندی یات عالمگه کیتوب یوغالغانلر ایدی.

حضرتنكده باشقه وقتلرده اوُزلکسز اشلی طوُرغان سوز تیگرمه‌نی بوُ گوُن طوُقتاغان -- یازمی‌ده، تارتمی‌ده ایدی.

تیك طشدن، اوزینه ئه‌لله نی چاقلی صووقلر، قارلر ایبه‌رتکان، یالچیننك کیلوب کروی گنه مجلسنی بوآور سکوتدن قوُتقارا آلدی:

— ملا بابای، مینی چاقردکُمی سین؟

— سینی چاقردم!

دیدی‌ده صاناب چغارلغان کبك اوُزوُك، ایسه‌بلی سوزلر وکیسکن تاوش ایله یالچیغه أمرلر بیره باشلادی:

— زور چانا چغارلغانمی؟ بزگه جیگله‌سی آتلر قرغچلانغانمی؟ اوُزوُن چبرقیننك ئامه‌گی یونه‌تلگانمی؟. . . .

یگت هه‌ه سؤالگه سوز هم اشاره بله‌ن «بارده اشله‌نگان. . . » دیب جواب بیره باردی. جلال دوام ایتدی:

— بار، یاکُادن قرغچلا، یال، قوُیرقلرن ایبله‌ده شول «زور قارا» بله‌ن «قاشقا جیره‌ن»نی زور چاناغه جیك! مین کیچه بویاتدروب آلغان‌ایدم، شول ایکی قامطنی کیدر، تگی ایکی قکُغراولی زور دوغا کله‌تده‌در، شونك بله‌ن جیگه‌رسك!! آکُلادکُمی؟

یگت «آکُلادم» دیب باشن سلکدی‌ده چغا باشلادی. ملا تاغی طوقتاتدی:

— بار، حاضر اوك ظریفنی چاقروب کیل! مین آکُا، بزگه کوچر بولوب باروُرسك، دیگان ایدم، حاضر کیلسوُن، تیز بولسوُن دیب ئه‌یتدی، دیك!!

یالچی، «یارار، یارار» دیب، تاغن چغا باشلاغان‌ایدی، جلالنك دوام ایتکانن کورگاچ، کیری بوُروُلدی:

— . . . بز کیتکاچ، آبصطاکه اوطنن، صوون کرت، ماللریکه آشارغه صال، صوقماقلرنی کوُره‌ده ایکی بله‌ن «یوغاری طوغای»غه پچه‌نگه باروب کیل!!....
یوُرطنی تاشلاما؛ ایمچه‌ك بالاسی توگلسك، آتلاغان صاین اوُیکه قایتوب بوُروُمه!!..

مین صادق قارتقه‌ده کوز قولاق بولورغه‌ئه‌یتدم؛ تونلك اولك کبك یاتما؛ اول ـ بو بولماسون؛ بر ایکی مرتبه چغوب ئه‌یلەن: بو آراده آولغه بوری بیك کیله، کیچه توبه‌ن اوچده ولی‌الله قارتنك اون صارغی بلەن ایکی که‌جه‌سن یارالاب چققان. . . خدای قوشماغان اش بولماس، شونده‌ده آك بولورغه کیره‌ك. . . تونلك اوچون اتنی‌ده به‌یله‌ونلن اچقندرسه‌ك یاری!! . . . ایشتدکمی؟

— ایشتدم، حضرت، ایشتدم!!

یگت، چغارغه دیب، آچقان ایشکدن، اوزون بویلی، اوتکن قیافتلی، طون، چیکمه‌ن کیگان، ایر اورتاسی بر آدم کیلوب کردی:

— السلام علیکم! صوڭغه قالدم دیب قوطم اوچدی. . . . قایا، ملا آبزی، بزگه جیگه باشلارغه‌ده وقتلر ایندی؟ یافتروب کیله. . . قامطلر قایده؟ . . .

— اولگورور بز؛ بره‌ر چنایاق چه‌ی اچوب آل! مالای آنده چغارا طورور.

ظریف، کله‌منی تورگه‌تابا قایتاروب، چاباتالی آیاقلرن ایشککه تابا صوزوب، اوکغایسزغنه، قرن‌غنه، بر رەوشده اوطوردی‌ده قویماق بلەن قزدرمانی جیمره باشلادی. یه‌شدن بولرده مالای بولوب‌ده، بولای‌ده کوب یوروگانگه آبصتای آناردن قاچەی ایدی. آللی ـ آرتلی ایکی‌چنایاق چه‌ی یاصاب بیردی؛ کوچر ایسه، آوز پشونك نی ایکانن بلمه‌گان آدم‌صمان، قزو قزو اچدی‌ده «بولدم... الله‌اکبر» دیب چغوب کیتدی.

بولر، نیچکدر، آبصتاینی بیك آزغنه جیکلیتدیلر. اول تلگه کیلوب، ایرینه سؤال بیردی:

— ئه‌ی، سین، قایا چاقلی اوزاتاسك؟ قالاغه‌غنه‌می؟

— ایبو!

آندن صوڭ اوغلینه تابا ئه‌یله‌ندی:

— بالام، ضیاء، ایرنمه بروك! یولدن‌ده، بارغاچ‌ده کوب ایتوب خطلر یاز.... نی حالده گنه بوری ایکان دیب، مین موندە اوط جوتوب طورام، بیت....

— یارار، ئه‌نی یارار، یازارمن. سین، ئه‌نی، یوققه بورچولما: آدم باشی یوغالا طورغان یر توگل، بیت، اول . . . .

ضیاء سوزن بتره آلمادی، آبصتای، طاوشینه بوولوب، جلادی‌ده یبه‌ردی:

— الله اوزی صاقلاسون ایندی، بالام... ئه‌لله نیگه کوکلم بیك آور کوره شول!!.. یازمشدر ایندی، یازمشدر؛ مین کوره سینی کم کورسون!!

جلال، ئه‌ره‌زه‌گه قارادی‌ده، کینه‌ت سیسکه‌نوب کیتکان آدم‌صمان:

— آ... یافتروب بتکان ایکان... صوڭغه قالماسەق یارار ایدی!! تیزره‌ك بولورغه کیره‌ك، دیب اورنندن سیکروب طوردی.

آنك آرتندن آنا بلەن اوغلدە چنـايافلرن قابلاب آيافقە بـاصديلر. يورطدە خاق يورگانی کورينە، ئەلا نيندی ناوشلرچغا، تـکغراودە، «حاضر کيتەبز» ديـگان کبك، چاگلداب قويا ايدی.

جلال بلەن ضياءٔ آشغوب، آشغوب کيينە باشلاديلر. بر نيچە قارت کروب: «جە ماغزوم، ايسەن صاو يوروب قايت ايندی، شاداق بلەن کورشورگە نصيب بولسون!!..» ديب ضياءٔ بلەن کورشوب چقديلر. اوينك تـگی باغندە خاتونلر جييلغان ايدی. بر نيچە قارچق، ضياءٔ يانينە کيلوب، جلاو، قزغانو ايلە طولغان ناوشلری بلەن خير دعاءٔ قيلديلر، ايسەن صاو يوروب قايتوون تلەديلر. يگت آلرغە صدقە بيروب، رحمت اوقودی، فاتحەلرن استەدی‌دە: «منە کوروسز، الله يوبورسە، طويلمی‌دە قالور، عمر اوتەر، مين قايتوب کيلورم» ديدی. قارچقار کوزلرندەگی يەشنی جيـگلری بلەن سورتە سورتە:

— سين‌شولای‌ديسك‌دە، بيت، مونده قالغانلرغە آور شول، بالام، ئەلا نيلر بولور کبك طويولا!! ديبشديلر. آبصطای هامان ئونمی، توشمی ايکانن آيرا آلماغان‌ـ صمان يوری، اوزی يومشارغاندن، يومشارا بارا ايدی.

III

کمدر ايشـکنی آچدی‌دە، اوزی اويـگە کرميگنە:

— آتلر جيـگلدی!!

ديب قچقردی.

بونی ايشتوبلەن خاتون قز آراسنك قوزغالو، ئەلی آنك، ئەلی مونده يوگورو باشلاندی، کملردر پش، پش جليلردە ايدی. زليخە آبصطای ايسە، يورەگی شوو ايتوب کيتوب، نيدر جيەرلوب، منە حاضر هلاکت کيلە ديـگان مينوتدەغی صمان، بر حالدە قالدی. اوزی يومشارغاندن يومشارا بارا ايدی.

حضرت آور باصنقی بولوب، يوزندە آچو قاتش تأثير بـالقی ايدی. چيتی قامالی تيرەن بورکنی باشينە قرن صالوب، اوستينە بييك يـاقالی زور قارا طولوب کيیوب، کوك توسلی بولان پيرچاتکەنی صولقولينە آلدی‌دە:

— جە، بولديـگزەی؟ ديدی.

تـگی ياقدە تاغی قوزغالش، آبدراش، تـاغی پش يش جلاو بـاشلاندی؛ ضياءٔدە قارا کول بورگی بلەن، زور ياقالی قارا طولوبن کيیوب:

— بولدق! ديدی.

حضرت سفر دعاسينە حاضرلەندی؛ زليخە آبصطای بيرگان کچـکنە مندەرنی ايدەنـگە صالدی‌دە، اوزی آورو متأثر حـالدە قبلەغە تابـا بونەلوب، شول مندەرگە

قزله‌ندی. ضیاءده کچك بر نه‌رسه صالوب ، ایده‌نگه قبله‌غه یوز بله‌ن تزله‌ندیلر. همه کشی «التحیات»ده اوطرغان صمان بر حالده قالدی. هیچ کم هیچ بر توُرلی تاوش چغارمی، همه‌نك یوُزی متأثر، کوبلرنك کوزنده یه‌ش یالتری، همه‌سی کیته‌چك مسافر حقنده الوغ ته‌گریدن تله‌ك تلیلر، کوکلدن دعا قیلالر ایدی.

شول حالده ایکی مینوت چاماسی قالدیلر. صوُکره ملا ، ایشتلور ایشتلمه‌س ایدوب، بر آیتمی، دعامی اوقوب کیتدی‌ده «آمین»غه قول کوته‌ردی. باشقه‌لرنك همه‌سی آکا ایه‌ردیلر.

دعا تمام بولوب، آیاققه قالققانده، اوُی اچی خلق، بیگره‌کده خاتوُنلر بله‌ن طولغان ایدی. کملردر ایشك توُبینه ره‌تله‌ب تزلگان باغاژلرنی — منده‌ر، صومکا کبك یول ئه‌یبرلرن آلوب چقدی. آنك آرطندن جلالده:

— نه‌رسه قالا کورمه‌سون!! دیب طشقه تابا آتلادی.

ضیاء، کوله‌ك جیکلری بله‌ن کوز یه‌شلرن طوقتاوسز سوُرتمکده هم قزغانوُ قاتش جلاو ایله نیدر تله‌مکده بولغان قارچقلرغه صدقه بیروب، دعالرن اوتندی‌ده اوُیده گیلرنك همه‌سی بله‌ن کورشه باشلادی.

بو وقت آنا نی بولغانن، قایا تابا آتلاغانن آیرا آلورلق مرتبه‌دن اوتکان ایدی. دنیا قوزغالامی، همه نه‌رسه‌لر اورنلرندن کوچه‌می؟ ئه‌لله ئوُن، ئه‌لله‌توُش؟— بر خدا اوزی بلسوُن!!

گویا ، آنك آیاق باصقان ییری قایادر توبه‌نگه، آستقه تابا کیته‌ده شونده ئه‌لله نی بولا . . . گویا ، کوك وقوُیاش اوزلرینك طبیعی حاللرنده قالالرده تیك ییر شاری ، ئه‌لله نیندی طوُمان اچنده اولدیغی حالده ، بر اوزی، چغرندن چققان صمان ، ئه‌لله نیندی بلمسز وقارانغی هاویه‌غه تابا آوشا بارا ، آوشا بارا ، آوشا بارا . . .

فاطمه بیکه بله‌ن ضیاء آنك ایکی یاق قولتغندن آلدیلرده ساکن وباصنقی بر حالده چغو یاغینه یونه‌لدیلر.

IV

آنده یولچیلر چانا چغارالر ایدی. ئه‌نه تگی ایکی ماتور آتنی یاخشی قامطلر بله‌ن شول چانالرغه جیگه‌ده باشلیلر.. ئه‌نه جیگوب بتوب، ایشك طوریسینه‌ده کیتردیلر . . ئه‌نه، ئه‌لله نیندی بهادر صمان، جلال حضرت کیاوب چقدی. آخریسی، یالچیلرنك اشن یاراتمیدر، دوغانی صوغوب، قامط باولرن تارتوب قاری‌ده :

— اوزك قاراب جیکدرمه‌سه‌ك ، بولمی شول !! عمرگه آت جیگه بلمیلر دیب، صوقرانا . . .

چانانك کوچرلگینه چیکمه‌ن صالدیلر ، اچینه ئه‌لله نیندی کیسه‌ك ، کیسه‌ك

ئه‌یبرلر طوترالر. آرتینه خه‌تفه کله‌م صالندروب، اچکه طوترالغان ئه‌یبرلرنك اوستینه آق طشلی ایـکی منده‌ر قویدیلر. . . حضرت، بولرنكده نه‌رسه‌سندر یاراتمیچه، یـاکادن طوزدروب، اوزی ئله گانچه توزه‌تدردی.

—خدایم؛ بونی اش؟...ئونمی، توشمی؟ شولای اوق «اول» کیته‌منی‌صوك؟ کیته، کوره‌سك، کیته... ئه‌نه «مخدومنی اوزاتوب قالیق» دیب قابقـادن خاق آغلا. ئه‌نه جلال ملانك یورط اچی کـشیلر بله‌ن طولا. . آراده کانفیت آلورغه کیلـگان بالالرده، زورراق یگتلرده بار. ایر اورتاسی آدملرده کوب. قارتلرده بار... برنیچه‌سی چالما بله‌ن‌اوك: کوره‌سك، ایرته نمازینه بارشلی کرگانلردر... منه، خدایم، قویاش چقماغان، کون طوماغان، نینندیدر قارانغیلی یاقتیلی بر وقت — ئه موننن آتلر جیـگلگان، مخدومنی اوزاتوچی خلق بله‌ن جلالنك یورطی طولغـان . . . بو نی حال بو، الهم!... ئونمی، توشمی؟. . . ئه‌نه آتلر چداشا آلمی، باصقـان ییرلرنده توزه آلمی طورالر، گویا، یوره‌کلری آشقنا، گویا، ئه‌لله کمنی تیز ره‌ك آلوب کیته‌رگه آشغالر... ئه‌نه قـگراوده، «تیز بولـگز، کیته‌بز...» دیگان‌صمان، تاوش بیره طورا . . . بونی اش بو، الاهم ! !

ئه‌نه ایشك کیك ایتوب آچلدی. . . بو کم؟ . . . «اول»، بوغای!! «اول»، بوغای!! ذهن شبهه‌لی کوره، لـکن یوره‌ك سیزه: بو— «اول». ئه‌نه «اول» آناسینك قولن اوبوب کورشدی‌ده چاناغه تابا کیله باشلادی. آتلر، «تیزره‌ك» دیـگان صمان، بر مرتبه آشقنوب، قـگغراو، «کیته‌بز!!» دیگان شیکللی، بر مرتبه تاوش بیروب قویدی.. ئه‌نه ئه‌لله کملر، ئه‌لله‌نیندی قارتلر، یات کشیلر، آنك تیره‌سن صروب آلدیلرده:

— صاو بول، مخدوم!! ایسه‌ن صاو یوروب قایتورغه یازسون!! دیب قول آلشالر.... آتلر توزه آلمی طورا، چانا وقابقا تیره‌سنده ایرلر، اوی وایشك بوینده خاتونلر طواشوب، نیدندر، بوتالشا، سلـکنه‌باشلادیلر... ئه‌نه تـگی بهادر چاناغه اوطردی، ئه‌نه ظریف‌ده کوچرلققه سیکروب مندی.. یا، خدای، خاتونلر آراسندن کمدر جلاب یبیه‌ردی.. آناسی، بوغای... یا، خدای، بونی حال، ئونمی، توشمی؟... آتلر قوزغالدی، چانا تورنده ایکي آدم اوطرغان، برسی—«اول». کمدر «آنك» بله‌ن تاغی ایسه‌نله‌شدی؛ خلق شاولی، قـگغراو «بز کیتدك!»دی، خاق دیـگگزی قابقاغه، آندن اورامغه تابا آغلا . . . ئه‌نه ظریف دیلبگه‌نی ایبله‌ب «نا آ آ. . .»غنه دیـگان ایدی، آتلر اوچدیلر. کمدر آور، متأثر، لـکن اوتملی تاوش بله‌ن قچقروب آذان ئه‌یته باشلی. تاوشی‌نیندی هیبت: — الله اکبر ، الله اکبر. . . ئه‌نه کملردر، بورکارن قوللرینه آلوب، مسافرلرغه سلتیلر، گویا، صاو بولـگز!!.... دیلر. ئه‌نه یه‌شن کبك آتلغان آتار تیز آراده چاتقه بیتدی. ئه‌نه بورولدیلرده چانا ایکنچی اورامغه کروب، کوزدن‌یوغالدی...

قشقی صووقده.

مرحوم شاعر ابراهیم باشمانوفدن.

یاخشی کشیلرنڭ آتی یۇرمەس،
کوز آچقیسز صالقن، جیل، بوران؛
ئەلله نیندی یەمسز ناوش برلەن،
شاولاب طۇرا بۇ کۇن کیك اورام.

بلمیم، قایده قاچقان همه خلق،
اوراملرده هیچ کم کورنمی،
تەرەزه قابقاچلری بیکلەنگان،
ئەلله دجال چغا بوکونمی؟

الله یار صوفی قار اوستنده،
یالان آیاق یورگان قش کونی؛
کرامتی آنی صاقلی ایکان—
باصقان ییرلرنده قار ئری!

مینمده یوقمی ایکان بر کرامت،
یوروب قاریـم جیلوب اورامده،
اوته کورنوب طورغان کییم بلەن،
کوز آچقیسز جیللی بورانده.

سرنی بلدرەسم کیلمی، هامان یوریم،
بۇتۇن تەنم „در، در“ قالتری؛
تشلر اختیارسز „چاق، چاق“ ایته،
چونکه اوینی قشنڭ صالقنی!

یارغالیدر یۇزنی شفقتسز جیل،
کوزلر قاتوب قالغان بۇزلانوب؛
بۇرۇن اوچی آپپاق یالتریدر،
قاراوچی یوق برەو قزغانوب!

بۇ گروب یۇ گروب قایتام کوب ییرلرنی،
بلمیم نیدی شیطان کوچ بلەن؛
بر نەرسەده سیزمیم صالقننی مین،
تیك یۇتکۇرەم „کەه.. کده..“ کیم بلەن.

اوزم برله‌ن یه‌شده‌ش یرتق پالتو،
جه‌ین قشن اوستدن آیرلمی،
صاقلی صالقندن اول، بلمیم نیچوک،
ئه‌لله صالقن میندن آیرم—می؟

یلی اۋیلر، یانوب طوۋرغان میچلر
ئه‌یله‌ندرگان باشن خلقنك؛
تۋلکی طونلر بله‌ن کوملوب یاتا،
قدرن بله ایده‌ش صاولقنك!

فایده طوری کیلسه، شونده یاتام،
نیـگه بولمی جنلر اۋیاسی!
ایسم کیتمی برده «صاواق» دییوب—
چه‌نچلسونچی بۋتۋن دنیاسی!

خالد آغای.

صدری مقصودی‌دن.

خالد آغای، صاتو آلوغه بولغانلغی، آلش بیرشکه اۋستالغی آرقاسنده، قارنلغینه طابا زور بایاققه ایرشوب، طورمشی‌ایرکنه‌یگان، اشلری یولینه صالنغان ایدی؛ آنك تۋب سوداسی تیری یاری ایله بولوب، «ق» شهرنده تیری ایله سودا قیلوچیلرنك ایك بابی هم اول اشنك ایك اۋستاسی ایدی.

اول یللرده «ق» شهرنده تیریچی کوب بولماغانغه، تیری کسبی بۋتۋنله‌ی مسلمانلر قولنده کبی بولوب فائده‌سی‌ده بیك یاخشی ایدی. شوڭا کوره خالد آبزی آلتمش یاشلرینه کیلگانده دورت بیش یۋزمك صوما ایه‌سی بولا آلغان ایدی. خالد آغای، سیمزگنه بدنلی، توگه‌رەك یۋزلی، جۋنلاسرافقنه بر آدم ایدی. بویاشلرینه کیلگانچه صاقالی، چه‌چی، مییغی هر بری یارتیلی آغارسه‌ده، یۋزینك ره‌وشنده آغارمی‌قالغان تۋکلرندن ۋلده قارا تۋکلی بر کشی بولغانن بلورگه ممکن ایدی. خالد آبزینك، قیافتی، طوغری، تقوا، صاف کوڭللی کشیلر قیافتی ایدی.

هم واقعا، خالد آغای مروتلی طوغری، جوماردطبیعتلی یاخشی بر آدم ایدی.

بیك زور بر دولت اوٗستینه بو یاخشی صفتلر جییلغانغه، شهر خلقی آراسنده سوزی اوتن طوٗرغان اعتبارلی کشیلرنڭ ایڭ زورسی بولوب، قایده‌غنه بر مجلس بولسه‌ده خالد آغای بولور، قایده‌غنه بر سوز چقسه خالد قاتشور ایدی.

خالد آغای یاخشی کوٗڭلی بولغانغه، کشی اوٗچوٗن قایغروچان، خلق فائده‌سن دوٗشنوچه‌ن(*)ایدی: سوزی اوتکان کشیلرگه هر وقت وعظ نصیحتن ایدی، خالد آغاینڭ وعظی، دیمه‌گان نه‌رسه‌سی ایسکیلك ایدی.

دنیاده ایسکیلکدن سوٗیگان نه‌رسه‌سی یوق ایدی، هر اشده ایسکیچه بولونی اوٗلگیچه طوٗرونی یاراتا ایدی. آنڭ اوینچه خلقنڭ یارلیلانووینه، آزووینه سبب یاڭا چققان نه‌رسه‌لر ایمش. اوزینڭ بو اوبین درستکه چغاروروغه توٗرلی دلیللرده سوٗیلی ایدی، البته، دلیللری‌ده فکری توٗسلی‌اوك ایدی.

خالد آغای اوز فکرینه بیك اشانغان، اوز عقلینه بیك اینانغان بر کشی بولوب، هر اشده هر طوغریده اوزینڭ فکرن درست، اوبین طوغری دیب اویلی ایدی. شوڭا کوره اوزینڭ حدی‌بولماغان اشلرگه‌ده قاتشوب کیگه‌ش بیرو، مصلحت سوٗیله‌و عادتی ایدی. یاشدن سوداگر بولغانغه، سودا حقنده‌غی سوزلرن مصلحتلرن طوغری صانارغه یاراسه‌ده، باشقه طوغریلرده کوب سوٗیله‌شووی، بلگچه‌له‌نووی بیك اورنلی توگل ایدی.

خصوصا مدرسه‌لر، اوقولر، اوقوتولر حقنده‌غی سوزلری بر کوٗلکیگنه ایدی چوٗنکه اوزنده آز ـ ماز یازو جرغالارلقدن آرتق علم بولمی طوٗروب، عالم بر آدم کبی علم اشلرن تیکشرو، عالم آدملرگه بیك قزقلی طوٗیولا ایدی. خالد آغای اوز محله‌سنده‌گی مدرسه‌نڭ فخری مدیری بولوب، اوطن، کراسین، کیزولرینڭ یاللری هر بری آنڭ آقچه‌سی ایله اوته‌له ایدی. مدرسه‌گه بوندن باشقه رمضانده زکات کرتو، آشلرغه‌چاقرو کبی کوب یاخشیلقلر قیلا ایدی؛ شوڭا کوره شاکردلر خالد آغاین یاراتالر ایدی. یاتو، طوٗرو، آشاو، اچو کبی اشلرده ممکن قدر خالد آغای تله‌گانچه بولورغه، آڭا قارشی کیلمه‌سکه طرشالر ایدی. آلای‌بولسه‌ده، خالد آغای ایله شاکردلر آراسنده کوبسنچه نزاعلرده بولغالی ایدی؛ چوٗنکه خالد آغای شاکردلرنڭ طوٗرمشلرینڭ اوزی استه‌گه‌نچه‌بولووی ایله‌گنه قناعتله‌نمی، اوقولرینڭ، اوقوتولرینڭ‌ده اوزینڭ نادان فکرینه موافق بولوون تلیدر ایدی، باروب قوٗطرتوچی کشیلرنڭ سوزلرینه قاراب مدرسه‌گا باروب اوقولرن کیلشدرمی، شاکردلرنی توٗرلیچه بوٗرچی ایدی.

مثلا : برشاکرد باروب منطقنی یامانلاسه، ایرته‌گیسن‌کروب «کیره‌کمه‌س مانطیق، اوقوما‌گز، کیره‌ك نه‌رسه‌توگل، کوٗڭل قارالتوب فلان...» دیب شاولاب یوٗرو ایدی. برنیچه وقتدن صوٗڭ برسی، منطق یاخشی علم، بیك کیره‌ك نه‌رسه، فکر آچا، فلا

(*) اویلاوچان

یب ماقتاسه «اوقوگز، اوقوگز مانطیقنی، بحثلەشوب اوقوگز، مانطیق کشینێ ذهنن آچا»
یگان بولوب، فونوغراف کبی، کشی سویله گان سوزلرنی سویلەب یورور ایدی. خالد
آغای هر وقت «مین نادان کشی» دییور ایدی. بو سوزنی برتورلی هوا ایله زورایوب
ئەیته ایدی، گویا نادان بولو هر کمگه نصیب توگل ایەش. لکن نادانلغن تلی ایله
ئەیتسەده، اچندن هیچ اوزینێ نادانلغن بلمی ایدی. چونکه کوکلندن نادانلغینه اشانسه
ایدی، نادان کشی قاتشماسلق اشلرگه طغلماس ایدی.

بر وقت برەو باروب قوطرتقاچ، مدرسه گه کیلوب قاضینی و باشقه زور پیشقدملرنی(*)
جییوب: «نیك، سز زورلرغه ابجدایله ایجك اوقوتمیسز، اول نیندی اش اول. مین سزگه
وطن بیرەم، کیراسین بیرەم، خدا ریادن ایتمەسون! الحمد لله محلەبابی، سز مینم سوزگه
قارشماسقه تییش ایدی. سز موندە اوزگز بلگانچه تلەسه نی اوقوب یاتارغه کیلدگزمونی؟
بکا کیچه برگز بارغان ایدی، اوزی عقاید، اوقیم، دی، ابجدایله ایجکنی بزگه اویرەتکان
کشی دەیوق، اوقورغه قوشقان کشی دەیوق، دی. اول نیندی اش اول؟ مدرسه بولسون ده،
ابجد بلەن ایجك اوقوتلماسون! خلفەلر سزگه یاخشیلق بلەن ئەیتەم، اوز بلدگگز بلەن اش
قیلاسی بولماگز، مین نادان کشی، آلای بولسه ده دنیانی کوب کورگان کشی، مین
بلگان زمانلردن بیرلی هر ییرده ابجد ایجك اوقولا کیلگان نەرسەلر؛ مونه مین اوزم
الحمدلله ایجك اوقوبقنه مدرسەدن چقغان کشی، الحمدلله دنیادەطورامن، حتی یازونیده صاتو
ایته باشلاغاچ، آلای بولای آزابلانوب قنه اویرەندم؛ سز آلای ایتو کیره کمەس ایدی، محلەنێ
بایی بولغاچ، مدرسه گه شول قدر آقچه لر طوتقاچ آزراق زورلاوده کوتەسك» دیب
آچولانغانلغن، شاکردلر، درس اوقی طورغان زور شاکردلرگه ابجد ایله ایجك اوقوتو
کیرەك بولماغانلغن، اولدن ده ایجك واقلارغەغنه اوقوتلغانلغن نی قدر آکلاتورغه طرشسەلرده
آکلاتو ممکن بولماغانینی بیك کولوب سویلیلر ایدی. خالد بای عالم بلەن تقوانی برده
آیرمیدر ایدی: آنێ فکرنچه نمازدن قالماغان تر کیخوان(**) شاکرد عالم، نمازغه
سیرەك بارغان اجتهادلی خلفه نادان ایدی. عالملرنێ توبەن طوروب نادانلرنێ یوغاری
طورولرینه بیك عجبسنه و مونی هیچ بر تورلی آکلی آلمی ایدی. اورامده اوچراغان کشیسز
فقیرلرنی، ضعیفلرنی مدرسه گه کیترو عادتی ایدی، - «بیچاره آلای بولای ایتوب طوقلانور»
دی طورغان ایدی. لکن بولای مدرسه گه شاکرد بولماغان آدملرنی طوطرووینه شاکردلر
برده راضی توگل ایدی. بعض عقللی شاکردلر: «خالد آبزی، نیك بوقدر صوفیلر،
ضعیفلر طوطراسز؟ مدرسه فقیرلر یاتا طورغان بیر (دار العاجزین) توگل‌له باصا؛ مدرسه
اوقو یورطی، مدرسه مزنێ هواسی شاکردلر مزنێ اوزارینەده بیتمی، کشی آرتقان صاین
شاو-شو آرتا، هوا بوزلادر، بوندی بوزوق هوادەشاو-شو آراسنده نیچك علم آلمق
کیرەك؟ اوقو اوچون صاف هوا طنچلق برنچی شرطدر. اگرده سز فقیرلرنی قزغانسەگز

(*) یوغاری درجه شاگردلر. (**) تورکیچه گنه اوقی بلوچی.

آلرغه آیرم بر یورط صالدرگز، آلرنی شونده طوتورگز» دیلر ایدی. لکن خالد آبزی أوّل‌هوانك بولوه‌ینه اشانمی ایدی؛ بولووینه اشانسه بوزلووینه اشانمی ایدی. مدرسه‌نی اوقو یورطی‌دیب بلمیچه، «فقیرلر، طوروره‌غه‌بیری بولماغان آدملرگه حقسز یورط» دیب بلگانگه همان‌شاکردلرسوزینه باقمی‌طوغری‌کیلگانی فقیرلرنی مدرسه‌گه‌طوتورمقلی‌ایدی.

اوزلرنده علم بولماغان برتورلی کشیلر خالد آغاینی بیك عالمگه صاناب یوریلر ایدی. آندی کشیلرنك بوگمانلرینه سبب شول ایدی: خالد آغای مجلسلرده آز-ماز اوزینك بلگانن‌ساچوب، ملالردن‌مسئله‌لر صوراشدروب اوطورر ایدی؛ آنك صوراغان مسئله‌لری بر-بر عبادت ره‌وشن یاکه بر نرسه‌نك حرام یاحلال ایکانلگن‌صوراو بولمیچه، صورارغه موافق بولماغان، آکلاغانلرنی کولدرورلك سوزلر بولا ایدی. بر مجلسده بایغورانك برسی ملالردن مسئله صوریم دیب «حضرت، خوجه‌نصرالدین‌دن بیرلی‌نیچه‌نچی‌بوون؟» دیب‌صوراب بوتون مجلسنی کولدرگانلگی‌مشهوردر. خالد آغاینك صوراغان سوزلری‌ده شوشی بایغورانك سوزلرینه‌بیك اوخشی طورغان‌سوزلر بولادر ایدی.

بردن دولتینك‌زورلغندن، ایکنچیدن، بایا ئه‌ینکانچه، جومارد، تقوا بولووندن، شهر خلقینك کوبیسی بر بر مصلحت بولسه، عقل آلورغه، کیڭه‌ش اویره‌نورگه خالد آغایغه کیلورلر ایدی. گویا، آنی برعقل چیشمه‌سی‌دیب صانیلر ایدی. درست، کوب کشی آراسنده‌شهرده خالد بایغه بوی صونماغان بعض یاش کشیلرده بولغالی ایدی، لکن آندیلرده خالد آغای، نیچك بولسه‌ده برجای‌چغاروب، آچوون آلورغه، آلارنك آلغه کیتکان اشلرن یولدن چغارورغه، طرشا ایدی. تقوا اسمن کوته‌رگان بر کشیگه بوخلق بیك کیلشوب بتمه‌سه‌ده، باشده عیب بویصونماوچیلرنك اوزلرنك بولغانغه، مونده یاشلردن‌آچو آلو، آلارغه‌دشمانلق‌ایتو خالدآغایغه‌عیبکه‌صانالوقاینقالدی، کیرسینچه، خالدنی یاراتوچیلر آراسنده، «مونه فلان، خالد آبزیغه ایسی کیتمه‌گان بولوب، کیکه‌شلرگه کیلمی یورگان بولادر ایدی، خالد آغای اوزن نی اشله‌تدی؟! خالد آبزی آچووی بولوب آلمی قـالامی صوك» دیب بر زور عبرت ایتوب سویله‌نه ایدی. هم درستی‌ده بر بولغانراق یگت خالدکه بیك ایبوله‌سی کیلمیچه اوز آلدینه‌راق اش قیلسه، خالد بای شوکا نیچك ایتسه-ایتوب، برضرر تیگرورگه طرشا ایدی. کوبسنچه آقچه آرقاسنده تله گانین بولدراده ایدی. اوزینی یاراتماغانلردن آچو آلونی، آلارغه ضرر ایتونی خالد آغای برده گناهغه صانامی، گویا تییشلی برجزا دیب کنه اویلی ایدی.

جه‌ه‌ش ملا.

„یه‌ش یۇره‌كلر“ دن.

آنڭ باشنده هر وقت كيڭ قامالى بورك بولور، اچكى كييملردن جيله‌ن، چاپان، كازاكى، چيتكلر، البته، آچق تۇسدن، ايس كيته‌رورلكدن؛ ساعت زور، ماتور، باوى ئه‌لله‌نيندى يالتراوقلى طاشلر ايله طولوب، طشدن صالنوب تۇرى. جه‌ى كۇنى هر نه‌رسه‌گه يوغاريدن قاراب، بوركنى بيك آزغنه قرن صالو، آربـاده بارغانده آزغنه ياتـا تۇشوب، هوالانوب اوطرو — آنگا عادت. قش اول، قاياغنه بارسه‌ده، ياقاسى ئه‌لله قايدن‌اوق ممتاز صفت ايله كورنوب طورراق، زور بۇرى طۇلۇب، زورراق يبرده بولسه، قزل ياقالى نۇلكى تاماق طۇلۇب كييه. اول نى‌چاقلى صاران، نى چاقلى آقچه دوستى بولسه‌ده، خاتون وبالالرن‌ده شوڭا ياقنراق ره‌وشده كييندره: ئه‌نه، كورسۇنلر، جه‌ه‌ش ملانڭ اوغللرى نيندى كيينه! بايلق شول! يۇرط يبرده، آزبار قورا وقاراالتيلر حقنده‌ده شوندى‌اوق حال.

اول، بۇتۇن آولده بولماغانينه هـم مادى ياقدن اوڭغايسزلق بيرگانينه قـاراميچه، ئۇيلرنى ايكى قات اشله‌تدى، البته، بوياب، بيزه‌ب، چيبه‌رله‌ب، يۇرطلغى قاراالتيلرنڭ‌ده ئه‌دم كوزينه چالنۇرلق بولغانن ممكن قدرلى زور، ممتاز، منه ديه‌رلك ياصى.

اۇينڭ اچينه كرسه‌ڭ، عـادى آول بايلرنده، آول حضرتلرنده بولغـان زينتلر اوسنينه، باشقه‌هيچ كمده‌بولماغان، كه‌نه‌فى، زور اۇستەللر، هرتۇرلى‌صاوت‌ـ صابا وبيزه‌كلر ايله طولغان زور پيـالا اشـكافلر، شالدراتوب صوغـا طورغان زور ديوار ساعتلرى، كاليندارلر هم، هر برى‌كر وبله‌ن كوزگه چالنۇرلق اورنغه قويلغان، ئه‌لله نى‌چاقلى كييملر، بايلقلر بله‌ن طوتۇرلغان بولا.

آول يبرنده قابقانڭ زور اهميتى بار. جه‌ه‌ش ملا بونى آچق بلديگندن، اۇيلرى تافتا بـله‌ن ياپلغان بولسه‌ده، قابقانى تمام شهر ره‌وشنده زور، چيبه‌ر، ممتاز ياصاتوب، باشن بۇتۇن عادتكه خلاف ره‌وشنده تۇرلى تۇسكه بوياب، تيمر بله‌ن يابدرغان.

اول چيت بريبرده بولغانده بر آدمگه اوزينڭ يۇرطن اۇيره‌ته‌چك بولسه، تاوشن تاماق تۇبينه‌ره‌ك كيتره‌ده: — سين، انم، آولغه كرده قابقالرغه‌غنه قارى بار. آولده مينيكى تۇسلى قابقا بولماس... زورده، بييكده، قالا بايلرينقى تۇسلى اشله‌تكان بولور... باشى تيمر بله‌ن يابوب بوياغان.....دى.

هم تيره ياقده‌ده آنڭ قابقالرى ممتاز سۇيله‌نه. ملا ايسه شوڭا تاغى بر آز قابارا تۇشه. بۇرط يبردن قالا ايڭ زور درد بله‌ن قاراغان نه‌رسه‌سى آت، ازبروى تيره‌سينه عائد بولوب، اول هر وقت كوچر بله‌ن يۇرى، آربا وازبرويلرنى، ممكن قدرلى، قالاده‌غى اوشاقوف بايارينقى تۇسلى ياصارغه طرشا.

II

بر آغاسی آنڭ حقنده: ــ بزنڭ جه‌له‌ش «آت تیلیسی» بولوب بتدی‌ایندی، دیب سۆیلی ایدی هم طوغری‌ده.

آت دردی آنارده شفاسی بولماغان بر آورو قبیلندن. اول عمر بوییه آت جییا، یاخشی آت کورسه، هیچ نیگه قارامیچه آلا، آصری.

آنڭ بو دردی ایکی نه‌رسه‌دن طوواه برسی ــ اول اوزی جیگوب اوطرغان آتنڭ یولده اۉچراغان هر کمنیکندن مانورده، زورده، سیه‌زده هم «اه» ده دیمیچی اوزوب کیتوب، بۉتۉن آدمنڭ ایسن کیته‌رورلك شه‌بده بولوون‌تلی هم شول‌مقصدینه‌یارارلق، آتلرازلی.

ایکنچیسی — اول هر بر صابان طوینده باشقه آتلرنی ایکیشه‌ر چاقرم آرتده قالدروب، گل برنچی کیلورلك بولغان بر چابشقی طۉتونی سۆیه هم شونڭ اۉچۉن قایده چابشقی بولـووی امیدلی بر تـای، بر آت صاتلسه، اول آلا، تربیه‌لی، شونی چابشقی یاصارغه حاضرلی.

اول برنچی مقصدینه عمرنده بر نیچه مرتبـه ایرشدی ــ چنلاب ده اوزی تله‌گان شوندی بر نیچه شه‌ب آت آصراب، تیره یاقده بایتاق دان چه‌چدی. اما ایکنچیسنه بر وقتده‌ده ایرشه آلمادی.

آنڭ، آط تانیم دیگان دعواسی بار. قایده برجونلی آت کورسه، حاضر شونڭ تشن‌قاری، طۉیاقلرن قاری، بوین، فلانن اولچی‌باشلی. جیتمه‌سه، بوحقده اوزی‌اشانغان بر نیچه قارتنڭ‌ده یارده‌مینه مراجعت ایتـکه‌لی. لـکن بری‌ده یاردم ایتمی.

باشده آروده کبك، امیدلی‌ده کبك بولالر. اول کۉز آلغان تاین قش بوییه قاری، تربیه‌لی، کشیلرگه آنڭ چابشقیلغی حقنده علامتلر سۆیلی. کیله یاز. اول قـار اروب، بیك آزغنه بیر آچلوغه، اوزینڭ بر نیچه آتینه هم تگی «بولاچق چابشقی» تایغه مالایلرنی آتلاندراده، یالانغه چابشوب قارارغه‌بیبه‌ره. اگر ده بختینه‌قارشی، تـگی‌چابشقیسی باشقه آتلرن اوزا قالسه، منه ملانڭ باشی کوکـکه کوته‌رله باشلی. آندن صۉڭ اول هر اۉچراغان آدمگه اوزینڭ شول چابشقیسن ماقتارغه طۉتۉنا:

— مینم، دی، حسامی‌قارت، تـگی‌یه‌ش کۉره‌ن بیك شه‌بکه‌چقدی‌بیت ئه‌لی، دی، کیچه گنه‌ك، دی، خلقنڭ آتلری‌تزدن‌باتا، آیاقلرن کوته‌روب آتلی‌ده آلمیلر. مین‌شول‌وقت «اوبالی کول» دن باشلاب، آول کیرته‌سینه چاقلی ــ آلتی چاقرم بیردن ــ چابدرغان ایدم. کۉره‌نم تگیلرنی کوز کورۉمی بیر قالدروب کیلدی... آتلانغان مالاینڭ ایسی کیتـکان، حضرت، دی، مین بیش یلدن بیرلی چابشقیلر اۉستنده یۉریم، امـا مۉنڭ کبکـکه اۉچراغانم یوق ایدی، جیل‌کبك بارا، قایده‌غنه ارغتوب به‌رور ایکان دیب، قۉطم اۉچوب بارام، دی...

بو سوزلرنی طڭلاوچی ریالیراق آدم، یاایسه حضرتده بره ریوموشلی کشی بولسه، کرشه صالام قسدروغه :

— بولاسینڭ باشندن اوق بیلگیلی ایدی، حضرت. مین اول کوره نگنی آلوب قایتقاچده، اما صوڭ بزنڭ حضرت آتنی تانی ده دیب ، ایسم کیتوب آغایلرغه سوپله گان ایدم .. الله بیر سون ایندی،... بو یل یازده زور صابان طویی یاصاب، تگی ئه ته چلرنڭ بورونینه صوقدربق ایندی، حضرت....

ملا بر یولی کوته رلوب کیته ده سوزنی آتندن اوزینه ، آت تانو حقنده غی تالانتینه کوچره:

— بر وقت، دی، اوشاقوف بایارینڭ باقچه سنده چه ی اچوب اوطرابز. بایار اوزی، جماعت بالا چاغالری، بر نیچه قوناغی بار. مین بوری مسکینره ک بولوب، اوطرام. قارت بایاریانیمه کیلوب، آرقامدن قاقدی ده «جه، ملا، دی، مین ایکی آت آلدم، هنرگنی کورسه ت، شوالرنڭ قایوسی شه بره ک بولور؟» دی.

آتلرنی کیتردیلر؛ مین اورندقده قرن یاتقان حالمدن طورمیغنه قاریم: برسی بیك زور، بیك سیمز، ماتور طومقارا آت، ایکنچسی یابققنه، بوکریگنه، لکن زور آلا کوزلی، زور آوزلی آقبوز بییه. — جه، ملا، کورسه ت هنرگنی، دی ؛ یاری، دیم هم یاتقان، بیرمدن طورمیچه، زور قارا آتڭ، دیم، برتینگه ده طورمی، برقالاغه باروب قایتسه ڭ، اشدن چقار، اما بو آقبوز بییه، دیم، سین کورو توگل ، آتا باباڭنڭ ده توشینه کرگان مال توگل، دیم.

قارت، بایار مییق آستندن غنه کوله. اچندن، «منه دوراك ملا» دی، بوغای. مین آرتق برسوزده ئه یتمه دم. آتلرنی آلوب کیتدیلر.

ئه مینم سوز درست بولغان:

برکون اوفادن قایتوب کیلم. طورا تاونی منوب بارامز. مین قرن یاتقانمن، آتلر بار خلقنی اوزوب بارالر. قارشیدن کیلوب چقدی تگی بایار. مین آکا، طوقتامیچه، یراقدن بورك آلوب کیته رگه گنه اویلاغان ایدم؛ اول فوراژ قاسن آلغان ده «طوقتا، طوقتا!» دیب قچقرا. طوقتادم. اول مینم یانغه کیلوب جیتمه س بورون قچقرا باشلادی:

— آخ، ماشیننیك موللا ایکانسڭ.... مین برکون، نی بلسون بوتاتار ملاسی دیب، قالغان ایدم. سوزڭ چن بولدی، بیت: مینم تگی ٥یوز صومغه آلنغان زور قارا آتنی کیچه قرققه صاتوب ییبه ردم، برمرتبه قالاغه باروب قایتقان ایدم، بوتونلی بتدی، آیاقلرینده باصا آلمی، آشی ده آلمی. ئه تگی آلتمشقه آلغان آقبوز بییه گه حاضر اوچ یوز صوم بیره لرده مین صاتمیم. . . خراب، خراب ایکان موللا، سینڭ کوزڭ ... موندن صوڭ آت آلسه م، سیگا کورسه تمیچی آلمام،...دی...

حضرتنىڭ مخاطبى بۇندى سۇزلارنى برنیچه مرتبه ایشتكان بولغانغه. البته، برده ایسى كیتمى. بولور، حضرت، سینك آت تانووك دنیاغه معلوم ایندى، دیب طۇرا هم شونك آرقاسنده اوزینك یومۇشى حضرت طرفندن برسوزسز اوته‌له.

خلقنك كوبى بونى بله هم فایده‌لاناده. لكن حضرتكه اول قزغانچ توگل، اول دنیا اۇستندن نیچك‌ده بولسه، اوچۇنورغه، قبارورغه یول‌تابا ــ آنك‌طبیعتى شوكا قانع.

III

لكن چابشقى آتلر حقنده جه‌له‌شنك بوقابارنووى تیك سوزده‌گنه قالا ایدى. اول نى چاقلى طرشسه‌ده، بۇتۇن تیره یاقنك آتلرن هر صابان طوینده ایكیشه‌ر چاقرم آرتده قالدروب كیلورلك، بر چابشقى‌ده كوره آلمادى. آلوب، آلوب‌ده اویلاغانى چقماغاچ، اول بر نیچه یل طوقتاب‌طورغان، كوكى سوورله تۇشكان ایدى. تیك ایدل بوینده‌غى بر بایارده ایكى یه‌شلك بر آیغر صاتلوون ایشتكاچ كنه، آنك اوّلگى هوسى تاغى اویاندى. آنى كوروب قایتقان كمالى قارتنك سویله‌وینه قاراغانده، آیغر یه‌ش بولسه‌ده، بیك امیدلى ایدى: بويى اوزۇن، گه‌وده‌سى نه‌زك. لكن عادى آتلردن بییگره‌ك، تۇسى طۇمقارا، یال، قویرق بیك شه‌ب؛ اوزى مشهور چابشقى نسلدن بولوب، آتاسى اوز عمرنده هیچ كمگه آلدنى بیرمه‌گان تگى معلوم قارا آیغر.

مۇنى ایشتو بله‌ن جه‌له‌ش ملانك یوره‌گى بر یولى قوزغالوب، تیز آراده آتلرن جیكدردى‌ده شونى قارارغه یونه‌لدى.

آنك طورغان ییرى قارا اورماندن یۇز چاقرم قدرلى بولسه‌ده، ملا اوچۇن بو بر نه‌رسه‌ده توگل ایدى.

اوچنچى كوننى اول اویله وقتنده، «منه كورگز ایندى كورمه‌گانگزنى!» دیگان قیافت ایله، صلو قارا آیغرنى چانا آرتینه به‌یله‌ب آولغه قایتوب كردى. آیغر چنلاب‌ده بیك ماتور هم بیك امیدلى ایدى. قارتلر چن كوكلدن‌اوك: — «قارا اورمان» بوندى مالنى كورگانى یوق ایدى.... دییشدیلر. قارارغه بۇتۇن آول جییلدى، مالاى-شالاینك ایسه‌بى-صانى یوق ایدى. آلرهر كۇن آیغرنك سارایدن اچرورگه چغارغاچ، آیاق تیبوب كشنه‌وون، هربر كورنگان حیوان اۇستینه، آتلوب كیتوب، یالچینك قولندن كیته‌رگه طرشوون كوروب، بربرسینه حیرت بله‌ن قاراشالرده:

— منه، آت، ئه‌ى!! ذات ایچماسه، بولغاچ شولاى بولسون — دییشه‌لر. خلقنك آراشى‌ده شوكار یاقن بولوب، بو واقعه‌دن ملانك باشى كوككه تییه‌رلك مرتبه‌ده كوته‌رلدى هم، تاغى یاكا درد، یاكا هوس ایله بیرلوب، بۇتۇن قش بوینه شول آیغرن تربیه‌له‌و بله‌ن مشغول بولدى.

بونی اول آرتق یـاراتدی. شونلقدن یالچیلر قاراوینەغنە تابشراسی کیلمی، هر کون ایرتە نمازدن قایتادە، اوستینە قسقە طون، آیاغینە زور پیما کییوب، بیلن بووب، آیغری یانینە چغا. آنی اوز کوزی آلدندە قرغچلاتا، صلاتا، صیپاتادە، قایش نوقتاغە اوزون تزگن قویدروب، آیغرن شونك بلەن قولینە آلا هم کیك بورط اورتاسندە پاك ویومشاق قار اوستندە آنی اویناتورغە کرشە.

اویرەتو ایسە، آیغرنی، ایکی آلغی آیاغن یوغاری کوتەروب، آرت آیاقلری بلەنـگنە باصوب طورا آلورغە ملکەلەندرودن عبارت. بونیچون کیرە کدر، آنسی ملانك اوزینە گنە معلوم. لکن اول اوزون تزگندن طوتادە ایـکنچی قولینە چبرقی آلا هم، تزگننی بوغاری قاغوب، چبرقی ایلە آیغرنك تزلرینە صوغوب، روس کوچرلری شیکللی تاماق توبندن چغارلغان تاوش ایلە:

— اصلوژە ـ اصلوژە! (*) دیب، آیاقلرن کوکـکە کوتەرورگە تـکلیف ایتە.

بونك سرن ضیالر آکلامی؛ زلیخە آبصطای ایسە، ملاسینك شوندی کیلشمەگان اشی اوچون کشی آلدندە قزاروب جانی چغا، آنی نی دیب دە آقلارغە یول تابمی، لکن حضرت، بولرنك هیچ برینە قارامیچە، قش بوینە شول اویننی دوام ایتدرە.

IV

کیلە حضرتنك صبرسزلق بلەن کوتـکان یازی، هم آت چابشدرو کونلری.

منە ملاغە بەیرەم. منە اول بیرە بو یل کیرە گن تـگی ئەتەچلر گە. هم راستدە. آولدە موکارچی چابقـالاب یورگان بر نیچە آت بلەن ملانك آیغرن صنـاب قارادیلر. قایدە تـگیلر ـ ملانقی «اە» دیب آلوغە، تـگیلرنی اوزادە، ئەللە نی چاقلی ییر قالدروب کیلە. حضرت تاغی کوتەرلە. اول بو یازنی اوزینك بەیرەمی دیب تانی. شبهـە یوق، آنك آتی بارن اوزاچق، شول صلو قارا آیغر هم آنك ایەسی بویل، بوتون تیرە یاقلرغە دان چەچوب، بارن دە آستدە قالدراچق!

کوتولـگان کون جیتدی. منە ایرتەگە صابان طوی. آیغر اوزی دە سیزە بوغای: بر نەرسە قابمی، ئەللە نەرسە کوتـکان کبك یراققە قاراب، گل آشقنوب، یاراولانوب طورا. ملا ایسە آندن دە یامان: آنك یورە گینك آشقنووینە چیك دە، چامادە یوق؛ اول ایندی توزمی، تاك آتوردە اوزینك آتی، برنچی کیلوب، خلق آلدندە زور مـکافات ایلە اوتوب یورور میتوننی جیتمەس کبك حس ایتە.

ایـکنچی کوننی قویاش چغوغە بوتون آول آیاققە باصا. قـارا اورماننك کشیلری، آلتی یەشلك بالاسندن آلتمش یەشەر قارتلرینەچە، صابـان طوی دردی بلەن جیلـکنە. آول، ایری، خاتونی، بالاسی چاغاسی باری برلـکدە، دوو کیلە. چیت

(*) آطقە یاکە اتـکە آرتقی آیاقلرینە باصوب طورورغە قوشوب ئەیتلـگان روسچە سوز.

آولدن قوناقلر جییلا. آولنڭ بارلق یـگتلری آتقه منوب، یه‌ش کیلن توشکان یورطلردن سولـگیلر، فلانلر جییوب یوریلر. اورام، قزللی، چوبارلی هم طوقتاوسز حرکت ایتوب طورغان، خلق بله‌ن طولا.

اویله‌گه تابا آولنڭ قبله یاق باشنده‌غی زور چیره‌مـگه صابان طوی اوچون میدان یاصیلرده بوتون خلق شونده آغلا. بر خدای اوزیـگنه بلسون، قایدن بو چاقلی خلق چققان‌ده، نیچك بولر مونده جییلوب جیتـکانلر — ئه‌یتورسڭ بر طوقتاوسز، ئه‌لی بر یاقه، ئه‌لی ایکنچی یاقه دولقنلانوب طورغان، زور دیـگـگز!!

بو یل بایلق. شونلقدن صابان طوی عادتده‌گیدن زورراق، شه‌بره‌ك بولاچق. چابارغه کیلـگان آتلرده یلده‌غی چیکلی‌ایکی بار. جیتمه‌سه، تـگی یاوز بوتون تیره یاقنی اوزوب یوری طورغان «آلا آت»ده کیلـگان. لکن بو قارا اورمانلرنی قورقتمی. آتلر جه‌له‌شنڭ چابشقیسی هیـچ کمگه آلننی بیرمه‌وینه آچق اشانالر. بو بوتون آولنڭ کوڭلنده بولغان ایمان جه‌له‌شده بیگره‌ك قوتلی.

چاباچق آتلر خلق دیـگـگزی بویندن، یوره‌کلرینه چداشا آلماغان‌دای، یوریلر. اوستلرینه، مارجا قزی توسلی کیینوب، مالایلر اوطرغان. آراده ملانڭ قارا آیغری‌ده بار. اول باشقه‌لرنڭ بارندن صلوده، سویکملی‌ده، هم آلدن کیلوری معلوم اوك شیکللی.

آتلر قایادر یوغالالر. منه ایکی ساعت ایندی آلرنڭ برسی‌ده کورنمی. آخریسی، چابارغه کیتـکانلردر. بوڭا اعتبار ایتمی. آتلر میداننده‌غی کوره‌شوچیلر بله‌ن مشغول. لـکن آت خوجه‌لرینڭ یوره‌گی برده اورننده توگل. آتلرنڭ قاچان کیتـکانن، اون چاقرم بیرگه بارو اوچون کوبمی وقت کیره‌گن هم، نیچه مینوتده مونده کیلوب جیته آلاچغن چامالاب، طوقتاوسز ساعتلرینه قاری طورالر.

وقت یاقنلاشا. آت ایه‌لری، برساعتـکه، بر آتلرنڭ کیله‌چك یاغینه قاراب طورالر. جه‌له‌ش ملاده قایا باصقانن، نی بولغانن بلمی، گویا تیز آراده ئلله نیلر کیلوب کیچه‌چك. منه بر وقت کمدر آچی تاوش بله‌ن: «آتلر کیله... آتلر!!..: بر یاقه!! بر یاقه!!» دیب قچقروب ییبه‌ردی. قاراسه‌لر، برایکی چاقرم بیرده بر قاراچقل هواده اوچقان کبك آتلوب کیله. خلق باشن کوته‌روب قوزغالورغه اولـگوره آلمی، کمدر:

— آلا آت کیله، آلا آت!! — دیب قچقرا باشلی. خلق دیـگـگزی ایکیگه آیریلا هم آراده‌غی آچلقه ئلله نیندی، ماتورده، قزغانچده هم سویکملی‌ده توس آلغان نه‌زك، اوزون بولغان آلا آت کیلوب کره. موینینه سولـگی تاشلیلرده، اول خلقنڭ اورتاسندن یاروب، اوك یاقه اوته. بو آتنڭ قیافتی، بونڭ شول برنچی کیلـگانده گی توسی کوڭلـگه ئلله نیندی تأثیر بیره. اول حاضر هر نه‌رسه‌نی آڭلیدر کبك، باروب

تبريك ايتسه‌ك ، بلور كبك، تيك روحنده بولغان جوابنى ئه‌يتوب‌بيرورگه تلى گنه يوقدر شيكللى.

«آلا آت كيلدى» تاوشن ايشتو، آنك موينينه زور سولگينك تاشلانغانن كورو بله‌ن جه‌له‌ش نك ته‌نينه صووق، صو قويلغان‌داى بولوب كيتدى؛ اول هيچ بر بوندى حال بولور ديب اويلاماغان ايدى، «قارا اورمانليلر» ده بوكون قارا آيغرنى برنچى كورولرينه اشانالر ايدى، شونلقدن آلا آتنى كورو آنلرغه‌ده ناچار تأثير ايتدى. آلا آتنك قوّتى حيران ايكان. منه اون مينوت اوتدى، ئه‌لى همان باشقه آتلر كورنه‌يلرده ئه، ئه‌نه برسى كورندى، ئه‌نه ايكنچيسى، اوچنچيسى...

جه‌له‌ش، اوز آيغرى برنچى بولماغاچ، آنك ايكنچيده بولوونه شبهه ايته‌ى ايدى؛ خلق‌ده شولاى قارى ايدى. لكن بارده آلداندىلر.

نه‌زك، صوورلغان، تانلماس مرتبه‌ده تيرگه باتقان جورتاقلر برم برم كيله طورا، سولگينى آلا طورالر— ملانقى ايسه همان يوق. مونى كوروب طورغان جه‌له‌ش، اوز اچنده گى يالقن‌وردنك، باياغى آشقنولر نك آفرنلاب سونه، بته‌بارغانن سيزوب طورا...

ايندى كيلسه‌ده خيرى يوق... ئه‌نه بختسزنك، ايك آرتقى آت بولوب كيلوب‌ده‌چقدى. خدايم، مونده‌ن‌ده آور آلدانو بولورمى!...جينمه‌سه، ياوز خلقى ده‌شونك‌اوق

— منه ايكى‌يوزلك آيغر!!... منه‌چابشقى!... ديب كوله‌باشليلر. قاى‌برانلرى

— نيك كوله‌سز، يارامينى؟... اول ده بيت آرت ياقدن صاناغانده برنچى كيلدى!... ديب‌ده مسخره‌گه آلالر.

آخردن معلوم بولدى، قارا آيغر، تگى چابا باشلى طورغان چيكدن قوزغالو بله‌ن، مالايغه باش بيرميچه، ئه‌لله قايا چيت يافقه تابا به‌روب آلوب كروب كيتكان‌ده ياكادن باشقه آتلر يولينه توشكانچى، باياتاق وقتلر اوتكان، شونلقدن آرتده كيلگان يوقسه آلا آتقه برنچيلكنى بيرووى بيك شبهه‌لى ايكان؛ لكن بو عذر جه‌له‌ش ملانك ابزلگان عزتن قايتارمى؛ شول واقعه آنك «چابشقى آصراو» هوسن مه‌نگيگه سوندروب اول خورلغندن صابان طويلرينه‌ده، چابشقيلرغه‌ده عمرگه قول سلتى.

ايندى آنك يه‌شى ده بايتاقفه كيلگان. نيچه بالا آتاسى؛ اوزى تيره يافنك اعتبارلى‌غنه حضرتى؛ اولوغايوب‌ده بارا! هر حالده بولاى ده چابشقى آتلر آرتندن يور آنك شأنينه بيك‌اوك يافشمى‌ده — قارا آيغر واقعه‌سى آنى منه شول فكرگه كيتردى.

طاڭ وقتی.

س. رمییفدن.

تاڭ وقتی... تاتار بوُلی
مین، بوقوسز، اویانام،
اویانامده تیلی کبك
تیك بر اوزم اویلانام.
اویلانام، اویمه باتامن،
طورمیمن اوزم بانام..
یاتماس ایدمده ییبەرمی
آتادن قالغان خطام.

خطام تیرەن، طامری یراق
بوتاغی دنیا قابلاغان،
قابلاغانده طورا، طورا همان،
یافراغنده قاقماغان.
قاقماغان بر یافراغنده
هیچ تاتار قورقو بلەن،
تگی، لعنت، اوسه، ظورایا، ئلی همانده
قولاقدن قولاقغه طوقو بلەن.

طوقیلر قولاقغه، اوقیلر تاریخن
تیکشرورگه توبن قوشیلر،
آتالر سویلی بابادن ایشتوب،
بالالر شونی خوشلیلر.
خوشلیلر چن کوکل بلەن،
اشانمیلر هیچ. «یوقتوگل» بلەن:
آللرن بلگان تاتارلارنڭ
تیك سین بر الله!

ئەیت!
بتەرلرمی ایکان تاتارلر ییریوزندن،
ئەللەبلورلرمی ایکان خطالرن بر آلدە؟

های یوق، خطا بیك ظور،
بوتون دنیانی بار ایتکان،
باردر، اوزی بردر،
اما کنهینه ایرشمکدن
عقللرنی طار ایتکان.

ئـەی، سین، عـبـد الله!
مسلـمـان بولسه ڭ
اویلاما یوقنی، یات، یۇقلا،
یۇقلا راحت، یۇقلا طنچ، صاقلان،
صاقلان، اوطقه طابا یوز طۇتما!

یوق... یوق... مین شاشام،
یانا آلمیم اورنمڭ، کوککه آشام،
منه طاڭ آتدی! ئەنه قۇیاش چقدی!
ئەنه ئەلله کم میکٛا قچقرا:
«ئەی، سین، قایغرما، شاد بول:
«آیاغڭ بەیدن اچقنا!
«منه سیکٛا یول، بو آناغه اوغل بول»
دی، میکٛا بر یاش قز کورگەزه.
«طوغ یاکٛادن معرفتلی آنادن!
«یوغیسه سین، ئەی تاتار،
«بل، بتەسڭ! دی، نادان.
«بتمه نادان، طوغ یاکٛادن
«معرفتلی آنادن!
«بول کشی، اوزڭ طرش، امید ایتمه،
«خطا اول قوری امید الله‌دن!»

کاراب.

«دردمند» دن.

شاولی دیڭگز، جیل ئۇره‌در
جیلکه‌نن کیرگان کاراب
تۇن وکۇندز اول یۇزه‌در:
یول بارا یات ایل قاراب...
چقدی جیللر، قوبدی دولقن
ایل کارابن جیل سۇرد!..
قایسی یوللر، نیندی اوبقن
طارتا بزنی جان صوراب.

Казань Миргазиз Бояров

قبرلكده.

„یەش یۇرەكلر“ دن.

قویاش باتدی... قارا قزل اوط بلەن یالقنلانغان شفق‌ده سونوب بارا... ماتم صورتلی جماعتنك آور وباصنقی قوزغالش بلەن تارالشقانینەده بر آز بولوب كیلە ایندی.. . بیك آزغنە جیل ایسە ـ یافراقلر شبردی؛ كوك یۇزن قابلاب آلغان آور، قارا بۇلوطلر، بلمیم قایادر، آقرن لكن قوّت بلەن قوزغالالر.. . دنیا قویی قارانغیلق اچینە جۇتولورغە یاقن...

مرحومگە ایمان تلقینی اۇچۇن قالغان، قارت ملا، تیرەن مراقبەگە اۇخشاش بر حالدن صۇك، آقرنغنە كوتەرلدی‌ده، میتنك باش اۇچینە قادالغان یەشل تایاغن قولینە آلوب، تامچیلارغە طۇرغان یاكغردن صاقلانو اۇچۇن، آق جیلەنینك آرتقی چابوون تیسكەری یاغی بلەن باشینە قابلاب، طنچ یۇرەك بلەن قایتورغە یونەلدی..

ایندی زیارت اوزینك ایسكی ویاڭا قبرلری، كمنك قاچان ونیچەدە وفات بولغانن سویلەمكدە بولغان تاشلری، بلمیم، قالغانلرنی جوواتوب، بلمیم، كیتكانلرگە ایمان تلەب، صبرغنە ذكردە اوطرغان قارت آغاچلری بلەن یالغز قالدی...

طبیعت ایسە، گویا، شونی‌غنە كۇتە ایدی... كینەت جیل قۇتوردی. كوك كوكرەب، یەشن یەشنی ـ كوك، نیندیدر، بر دهشتنی‌قارشولاغان كبك، قارانغیلق اچنكه قورقنچ اوط بـلەن اوینی؛ ئەللە قایدە، ئەللە نیندی تاولر، تاشلر جیمرگان، نهایەسز عالملرنك آستن اۇستكە كیترگان كبك، كمگەدر آچوودن بۇتۇن كائناتنی بر مینۇتدە یوق ایتەرگە یانۇغان‌دای دهشت بلەن تاوشلی باشلادی... بر مینوت اوتە. كوك تاغی اوزینك مدهش طنلغی اچینە تالا.. . ایندی قبر اۇستندەگی قارت ایمەن تۇن جیلی بلەن شاولارغە طۇتۇنا.. . اول كمنی‌در شلتەلی نی نەرسە حقندەدر سۇیلی.. . البتە، قورقنچ حقندە... دهرنك قزغانچسزلغی طوغرۇسندەدر.. تاغی بر ایكی مینوت‌اوتە ـ تاغی‌قورقنچ قۇت بلەن یەشن یەشنی، دهشتلی كوك كوكری‌دە، قزو، قوتلی هم جیللی یاكغر یێر یۇزن باصوب كیتە.....

میر عەزیز زوبایروف
قزانده — Казань
Миргазиз Зубаироз